

Çocuk ve Mimarlık

- KENT YAŞAMINDA ÇOCUK
Onur ERMAN
- SOMA BİR İŞ KAZASI DEĞİLDİR
Bahattin ŞAHİN
- YAYA ULAŞILABİLİRLİĞİNDE KALDIRIMLAR:
ADANA'DA ÜÇ BULVAR
Halil DUYMUS - Berrin SİREL
- MİMARLAR ODASI TASARIM ATÖLYESİ
(M.O.T.A.)
Mine KINALI - Emrah Mehmet GÜLLÜOĞLU

AĞUSTOS 2014.SAYI 16

ENERJİNİ VERİMLİ KULLAN!

Enerji Üretici Model	YTONG®
Tasarruflu Bina Enerji Tüketimi Yüksek Bina	 A
Isı Yalıtımı W/mK YTONG yüksek ısı yalıtımı özelliğine sahiptir. Bu nedenle YTONG'lu duvarların ilave ısı yalıtım malzemesi ile kaplanmasına gerek yoktur.	0,13
İç Ortam Sıcaklığı °C YTONG ile yapınız yazın serin, kışın sıcak olur.	20°
Enerji Performansı Ayrıntılı bilgi için; www.ytong.com.tr	★★★★★

YTONG yüksek ısı yalıtımı sağlar...

YTONG hafiftir...

YTONG sağlamdır...

YTONG yanmaz...

YTONG ses yalıtımı sağlar...

YTONG kolay işlenir...

YTONG milimetrik ölçülerdedir...

YTONG sağlıklı mekanlar yaratır...

YTONG çevre dostudur...

GÜNEY MİMARLIK DERGİSİ

ISSN 1309-9639 AĞUSTOS 2014 SAYI: 16

Kapak: Ali Emre KUŞ. Mimar Sinan Resim Yarışması: "Mahalle ve Çocuk" 5.6.7.8. Sınıf Ödülleri 1. Ödül, detay.

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi tarafından 4 ayda bir yayımlanır. Yerel Süreli Yayın

SAHİBİ

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi adına Bekir Kamışlı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Kamuran Pekçetin

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

H. Bülend Tuna

YAYIN SEKRETERİ

Bahattin Şahin

YAYIN KOMİTESİ

Önem Cihangir, Demet Erke Yaptı, Onur Erman, Samet Karyaldız, Bahattin Şahin, Sabri Tunç, Cihan Can Türker, Mehmet Murat Ulaş, Sait Özkal Yüreğir

KONSEPT TASARIM

Ferhat Babacan

GRAFİK UYGULAMA

Ebru Laçın

YAPIM

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Karaköy, Kemankuş Cad. No: 31 Beyoğlu 34425 İstanbul
Telefon: (0212) 244 86 87

BASKI

Fabrika Basım ve Tic. Ltd. Şti.
Göztepe Mah. İnönü Cad. No: 74/A
Mahmutbey 34214 Bağcılar İstanbul
Tel: (0212) 294 38 00

İLETİŞİM ADRESİ:

Güney Mimarlık Dergisi
TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi
Reşatbey Mah. 62009 Sokak No: 2
Baskın Ap. Zemin kat ADANA
Telefon: (0322) 454 17 95 - 457 77 17
Faks: (0322) 457 24 20
e-Posta: guneymimarlik@mo.org.tr

MAKALE YAZIM KURALLARI

Derginin yazım dili Türkçedir. Dergide yayımlanmak üzere gönderilecek çalışmalar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olmalıdır.

Yazılar Adam Yayınları'nın Ana Yazım Kılavuzu kurallarına uymalıdır.

Yazılar, elektronik kopya (CD veya e-posta) olarak editöre iletilmelidir. CD üzerine yazarın ismi ve yazının kısaltılmış başlığı yazılmalıdır. Yazarlara ait bilgilerin tümü (isim, adres, kurum, unvan, telefon, faks, e-posta adresi) yazıyla birlikte iletilmelidir. Dergiye teslim edilen yazılar yazarlarına iade edilmez. Yazının ilk sayfasında, yeterli bilgiyi içeren bir başlık altında tüm yazarların isimleri, çalıştıkları kurum ve adres bilgileri olmalıdır. Bu sayfada iletişimin sağlanacağı yazar belirtilmelidir. Metnin sonunda kaynakça yer almalı, tablo ve şekiller ise her biri ayrı bir sayfada ve metin içindeki akışlarına göre numaralandırılmış olarak yer almalıdır.

Makalede kullanılacak görsel malzemeler dijital ise, jpg veya tiff formatında olmalı, kısa kenarları 10 cm'den, çözünürlüğü ise 300 dpi'dan daha düşük olmamalıdır. Dijital görseller metnin içine veya başka bir word dosyasına kesinlikle yapııştırılmamalı, ayrı ayrı dosyalar olarak teslim edilmelidir. Tüm görsel malzemelerin varsa metin içindeki yerleri belirtilmeli ve açıklamaları mutlaka yer almalıdır. Dijital olmayan fotoğraflar dia pozitif veya orijinal baskı olarak, çizim ve şekiller ise temiz kâğıt çıktısı olarak teslim edilebilir.

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı, basım yılı olarak verilmelidir. Aynı yazarın bir yıl içinde birden çok kaynağına referans veriliyorsa, bunlara a, b şeklinde ek yapılmalıdır. Aynı aktanlar yazılar için sayfa numarası verilmelidir. Kaynaklar metnin en sonunda soyadı sırasına ve aynı yazara ait yazılarda kronolojik sıraya göre listelenmelidir. Kitap ve dergilerin isimlerinin tümü yazılmalıdır. Kitap ve bildiriler kitaplarının basımevi ve basım yeri belirtilmelidir. Basılmamış bildiriler için sunulduğu yer ve bulunma koşulları belirtilmelidir. - Köksal, A. (1998) "Aalto Bir Bağlam Mimarı mıydı?", *Arredamento Mimarlık*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, Sayı: 100+3, s. 52-67. - Schildt, G. (1995) *Alvar Aalto*, Phaidon Press Limited, London.

Teslim edilen yazılarda kaynak gösterilen, kullanılan, daha önce yayımlanmış malzeme, metin, tablo, şekil ve benzeri için yazılı izin almak yazarların sorumluluğundadır. Dergiye yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda derginin web sitesinde görsel malzemesiyle birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.

Çocuk ve Mimarlık

Dergimizin bu sayısında Çocuk ve Mimarlık temasını ele almayı ve değişik yönleriyle irdelemeyi, bu alanda çalışma yürüten meslektaşlarımızın çalışmalarını aktarmayı, farklı bakış açılarını görme şansını yaratabilmeyi, çocuk, kent ve mimarlık kültürü merkezli çalışmaların deneyimlerinin paylaşılmasını hedefledik; umarım yararlı olabilmiştir.

Bir kentin gerçek sahibi; o kentte yaşayan, kentle bütünleşen ve kendisini kente ait hissedilen kişilerdir. Peki, kentlilik bilinci, kente karşı duyarlılık nasıl geliştirilecektir?

Bu noktada çocuk ve mimarlık çalışmalarının önemi gündeme gelmektedir. Bu çalışmalarla mimarlık alanından çocuk eğitime katkı yapmak, çocuğu ve mimarlığı yaratıcılık üzerinden birbirine bağlamak hedeflenmektedir. Herkesin mimar veya planlamacı olmayacağını, ancak doğal olarak mimarlık hizmetlerinin kullanıcısı ve/veya işvereni olacağını, bir kentte yaşayacağını, kentli olacağını düşünmeliyiz. Duyarlı, düşünebilen ve sorgulayabilen, çevrelerine ilişkin izlenim ve özelemleri özgürce ifade edebilen; kentleşme, yapıllı çevre üzerine gözlemler yapabilen gençlerin çoğalması ne güzel bir şey.

Çocukların okullarına yalnız başına ve yürüyerek gidebilmeleri, kenti yayalar için çekici kılmayı ön plana alan, araç kullanmayı ise zorlaştıran bir planlama yaklaşımının hâkim olması, kentlerin genelinde duyumsanabilen rahatlatıcı ortamın en önemli nedeni olmaktadır. "Yürünülebilir kentler" ve "çocuk dostu kentler" tanımlamaları artık kentleşme terminolojisine girmiştir. Ne yazık ki kentlerimizin özellikle çocuklar için giderek daha sorunlu hale geldiğini, çocukların dış mekânlardan yararlanma olanaklarının azaldığını, giderek kapalı alanlara, evlerin içine doğru çekildiklerini ve bunun da çocukların sosyalleşmesi yönünde olumsuz bir etki bıraktığını görmek zorundayız.

Sokağın yaşanabilir sosyal bir mekân olarak kaybı, kentte güvensizliğin artması ve kentsel bozulmayı da beraberinde getirmektedir; oysa sokağın sosyal bir arena olarak algılanması gerektiğini; çocukların sokağını ve yaşam çevresini doya doya yaşaması gerektiğini düşünüyoruz.

Kent içinde, kentle bütünleşmiş, yeterli güven ortamı sağlanmış, çocukların rahatça oyun oynayabilecekleri ortamların sağlanması gerektiğini düşünüyoruz.

Çocukların yeni bir şeyler öğrenmelerine olanak tanıyacak, sosyalleşmelerini sağlayacak yeni oyun alanlarının tasarlanması, bu alanların kent planlamasının vazgeçilmez bir ögesi olarak yer alması gerektiğini düşünüyoruz.

Sadece çocuklarla doğrudan ilgili bazı mekânların değil, tüm kentin herkesin erişilebilirliğine yönelik olarak tasarlanması gerektiğini; ama özellikle kültür ve eğitim mekânlarının, parkların çocukların ebeveynleriyle birlikte rahatça gidebilecekleri yerler olarak tasarlanması gerektiğini düşünüyoruz.

Çocuk oyun alanlarının ve oyun alanı donatılarının birbirinin kopyası olarak üretilmeleri yerine özgün tasarımların teşvik edilmesi gerektiğini; mimarların, endüstri tasarımcılarının bu alana da eğilmeleri gerektiğini düşünüyoruz.

Çocuklarımızın yaşadığı kentlerin tarihî ve doğal varlıklarına sahip çıkabilmesinin, ancak onları yakından tanımakla mümkün olabileceğini; eğitimlerinin bir parçası olarak kentlerini, yaşam çevrelerini tanımalarına olanak sağlayacak programların ve teknik gezilerin yapılması gerektiğini düşünüyoruz.

Çocukluğun doğasındaki yaratıcılığın ortaya çıkmasını sağlayacak, çocuğun yaşam çevresine yönelik önerilerini aktarabilecek olanakların sunulmasını; bu heyecanın kentlerimizin tasarımına yansıtılabileceğini, bunun geleceğimiz için bir umut olduğunu düşünüyoruz.

Bu düşüncelerimizin gerçekleştiği yaşam çevrelerimizi, geleceğimizi çocuklarımız için, çocuklarımızla birlikte kuracağız...

H. Bülend Tuna

İÇİNDEKİLER

- 3 GÖRÜŞ**
- 3 – Soma Bir İş Kazası Değildir / *Bahattin Şahin*
- 6 – Kentleşme(me)nin Hukuksal Boyutu / *Mustafa Çinkılıç*
- 9 DOSYA**
- Çocuk ve Mimarlık**
- 10 – Kent Yaşamında Çocuk / *Onur Erman*
- 14 – 21. Yüzyıl Kentinde Çocuk Olmak... / *Gaye Birol Özerk*
- 17 – Wright ve Çocuklar / *Hikmet Sivri Gökmen*
- 23 – Büyük Umud; Çocuk ve Mimarlık / *Simla Sunay*
- 28 – Çocuklar İçin Farklı Öğrenme Ortamı Olarak Müzeler / *Hikmet Sivri Gökmen - Cansu Arcan - Merve Çelik - Mustafa Mumcu - Nurten Özdemir*
- 37 – Çocuk Engelliler ve Mimarlık / *Gülşay Yedekci Arslan*
- 44 – Çocuk-Mimarlık Çalışmalarının Çocukların Planlama ve Tasarım Süreçlerine Katılım Hakkı Bağlamında İncelenmesi / *Burcu Gülşay Taşçı*
- 48 – Tarihi Kent Alanları ve Çocuklar / *Meltem Uçar*
- 50 – Bir Yarışma ve Uygulama Süreci: Borusan Neşe Fabrikası / *Hakkı Can Özkan - Serdar Köroğlu*
- 54 – Adana'da Çocuklu Olmak / *Demet Erke Yaptı*
- 55 – Mimar Sinan Resim Yarışması: "Mahalle ve Çocuk"
- 57 ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ**
- 57 – Adana Fen Lisesi (Dar-ül Eytam) / *Murat Ulaş*
- 61 ÇEVRE VE EKOLOJİ**
- 61 – Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı Üzerine Değerlendirmeler / *K. Tuluhan Yılmaz*
- 64 HERKES İÇİN TASARIM**
- 64 – Yaya Ulaşılabilirliğinde Kaldırımlar: Adana'da Üç Bulvar / *Halil Duymuş - Berin Sirel*

70 – Evrensel Tasarım ve İlkeleri / *Özlem Belir*

74 MİMARLIK EĞİTİMİ- ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI

74 – 160 Yataklı Onkoloji Hastanesi Projesi

78 – Mimarlar Odası Tasarım Atölyesi M.O.T.A. / *Mine Kınalı - Emrah Mehmet Güllüoğlu*

80 KÜTÜPHANE

4

16

24

56

57

72

SOMA BİR İŞ KAZASI DEĞİLDİR

Bahattin ŞAHİN

Mimar

TMMOB Yürütme Kurulu Sayman Üyesi

"İşçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetlerinin kamusal bir hizmet olarak algılanması sağlanmalıdır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda çalışma koşulları arasındaki nedensel ilişkileri araştırarak ve bilimsel araştırma yapacak kurumlar oluşturulmalı, eğitim kurumları bu konuda özendirilmelidir. Eğitim ve öğretim müfredatı, orta öğrenimden başlanarak işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunu da içerecek şekilde yeniden düzenlenmeli, bütün okullarda işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimi verilmeli, üniversitelerin ilgili fakültelerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği kürsüleri kurulmalıdır."

"İlerledikçe galeri daha darlaşıp, alçalıyor, insanı iki büklüm yürümek zorunda bırakıyordu. Etienne kötü halde başını vurdu. Eğer başında başlık olmasa idi, kafası yarılacaktı. Halbuki diğer işçiler çok rahat yürüyorlar, her çukuru ve tümseği, kaya çıkıntılarını herhalde ezberle biliyorlardı. Gittikçe ıslak bir hal alarak, kayganlaşan zeminde Etienne'i kötü halde rahatsız ediyordu. Arada sırada su gölcüklerine batıyor, ayakları çamura bulanıyordu. Kuyunun aşağısında hava oldukça serinken araba galerisinde, hava cereyanlarından dolayı, soğuk dondurucu bir hal alıyor bazı kavşaklarda gerçek fırtınalar esiyordu. Sonra sadece havalandırma tertibatı ile havalandırılan diğer yollarda rüzgâr azalıyor, hararet fazlalaşıyor, ağır bir sıcaklık başlıyordu." (Germinal-Emile Zola) 1895 yılında yayımlanan ünlü romanında Emile Zola dönemin maden koşullarını romanın kahramanı Etienne Lantier'in gözüyle bu şekilde anlatıyordu. Bir asırdan fazla bir süre sonra bugün, Türkiye'den bir yazar madencilikle ilgili bir roman yazıyor olsaydı eğer, roman kahramanının anlatacağı madendeki koşullar; Ettienne'nin anlattıklarından farklı olmayacaktı.

... Soma bir iş kazası değildir.

Soma, tek başına bir iş cinayeti de değildir.

5'i mühendis meslektaşımızın, 301 emekçi arkadaşımızın yaşamına mal olan olay, bir **katliam**dır...

13 Mayıs 2014 Soma'da meydana gelen olay bir "iş cinayeti" olarak nitelenemeyecek ölçekte etki yaratarak bir "iş katliamı" halini alan, ülkemiz tarihinin en büyük trajedilerinden biri olmuştur. Bu facia ne yazık ki ülkemiz için münferit bir olay olmayıp, genel durumun yansıması ve egemen neo-liberal / özelleştirme politikalarının bir sonucudur.

Çok tehlikeli bir işkolu olan madencilikte özelleştirme ve taşeron uygulaması sonucunda, işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında standartlar önemli oranda düşmüş, sermayenin daha fazla kâr ve üretim için yaptığı zorlamalar ve umarsızlıklar, yaratacağı "ağır risklere rağmen" göz ardı edilmiştir. Bugüne kadar yaşanan kazalar bu işin fitratındaki olağan şeyler olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

19. yüzyıldan, 20. yüzyıl başından örnekler vererek zihniyetinin 150 yıl öncesinde kaldığını gösteren ve 21. yüzyılda yaşadığının farkında olmayan bir Başbakan ve "Hedef 2023" diye yola çıkanların 1862'deki bir kazayı örnek göstererek "Bu işin fitratında var" demesi ülkemizin içinde bulunduğu tabloyu gayet net özetlemektedir. Bu ülkenin 75 milyon insanı, teknoloji bu kadar gelişirken insana değil, ölüme yatırım yapan bir anlayışı hak etmemektedir.

Soma katliamı bizlere bir kez daha göstermiştir ki; neo-liberal özelleştirme politikaları terk edilmeden, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa göre yapılan "özde değil sözde denetimler" sürdürüldükçe bu gibi facialar sona erdirilemeyecektir.

Soma'da yaşanan katliamı, nasıl tanımlarsanız tanımlayın, bu facianın çok öncesinde, gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda, böyle bir facianın bu havzada yaşanabileceği, TMMOB Maden Mühendisleri Odası'nın yayınladığı "**Madencilikte İş Kazaları Raporu - 2010**"nda, öngörülmüştü. (raporu okumak için www.maden.org.tr web sitesini ziyaret edebilirsiniz).

Soma'da yüzlerce işçinin can verdiği katliam bu ülkede biraz olsun vicdanı olan, biraz olsun onuru olan herkes için bir milat olacaktır. Türkiye işçi sınıfının iş cinayetlerine, güvencesiz çalıştırmaya karşı artık sabrı kalmamıştır. Çünkü biz biliyoruz ki bu katliam "kaza" ile olmamıştır. Ve yine çok iyi biliyoruz ki, önceki cinayetlerde olduğu gibi işçi kardeşlerimizin ölümü kader değildir. Özelleştirme ve taşeronlaştırma politikalarını hayata geçirenler Soma'da yaşananların başlıca sorumlularıdır.

Yıllarca kamu eliyle üretimin yapıldığı madenler, özel sektöre devredildikten sonra iş kazalarında patlama yaşanmıştır. 2002 yılından 2011 yılına kadar kömür madenlerindeki iş cinayetleri yüzde 40 artmıştır. Bunun nedeni özelleştirmedir, taşeronlaştırmadır, maliyetleri düşürmek için işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin savsaklanmasıdır, TTK bünyesinde çalışan işçi sayısının üçte bir oranında azaltılmasıdır.

İş sağlığı ve iş güvenliği yasasıyla bu alanı da piyasaya devreden, denetimi yapanın işveren den maaş aldığı bir sistem kuran, yine tüm uya-

ralarımıza rağmen bu alandaki denetim yetkisini bağımsız emek ve meslek örgütlerine vermeyi reddedenler, hiç mi vicdan azabı çekmemektedir? Görünen o ki, vicdan ve sorumluluk gibi paraya çevrilemeyecek duyguların bu ülkeyi yönetenler için bir anlamı kalmamıştır. Bu nedenle sadece üzgün değil öfkeliyiz.

80'li yılların başından itibaren uygulamaya konulan özelleştirme, taşeronlaşma, rodövans vb. neo-liberal politikalar ve uygulamaları; kamu madenciliğini küçültmüş, kamu kurum ve kuruluşlarında uzun yıllar sonucu elde edilmiş olan madencilik bilgi ve deneyim birikimini dağıtmıştır. Yoğun birikim ve deneyime sahip olan kurum ve kuruluşlar yerine üretimin, teknik ve altyapı olarak yetersiz, deneyim ve uzmanlaşmanın olmadığı kişi ve şirketlere bırakılması, buna ek olarak kamusal denetimin de yeterli ve etkin bir biçimde yapılamaması, iş cinayetlerinin ve ölümlerin misli olarak artmasına neden olmuştur

AKP hükümeti, özelleştirme ve piyasalaştırmayı her derdin devası olarak görmektedir. Bu neo-liberal bakış açısının acı sonuçları, tüm toplumumuzu olumsuz etkilemektedir. Kamusal faydanın yerine, özel çıkarın ve kârlılığın getirilmesi, telafisi mümkün olmayan sonuçlar yaratmaktadır. Bu zihniyetin en çarpıcı sonucu özelleştirilen ve taşeronlaştırılan sektörlerde yaşanan iş kazalarındaki büyük artıştır. AKP hükümetinin bu kazaları önlemek yerine, iş güvenliği alanının kendisini piyasalaştırması bizleri çok daha kötü günlerin beklediğinin göstergesidir.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununu sihirli bir el olarak parlatan yetkililer bu katliamdan sonra sus pus haldeler. Sorumlulukları gereği ve ahlaki olarak istifa etme düşüncesi akıllarının ucundan bile geçmedi. İşçinin oda-

ğında olmadığı bu alanla ilgili yapılacak tüm düzenlemeler yazılı birer metin dışında hiçbir anlama taşımayacaktır. Zaten haftalardır tartışması süren ve başta taşeronlaştırmayı ortadan kaldıracak, madenlerde çalışma koşullarını ve maden işçilerinin haklarını iyileştirecek iddiasıyla, faciadan hemen sonra kamuoyuna açıklanan yasa hazırlığı, yaşanan bu katliamın nedenlerini ortadan kaldıracak düzenlemelerden başka, AKP hükümeti ve sermaye sınıfının ihtiyaçlarını karşılayan torba (çorba) haline geldi. Bu kadar ölümün üzerinden hiç ders çıkarılmamış olması, bu tarz olayların bir daha yaşanmaması için düzenlemelerin yapılması yerine, tamamen kendilerinin (iktidarın) ve yandaşlarının ihtiyaçlarını karşılayan bir yasa hazırlamaları en hafif tabirle ahlaksızlıktır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği alanında gerçekleşecek iyileşmeler ancak ve ancak işçilerin ekonomik ve politik mücadelelerinin kazanımlarıyla olacaktır.

Günümüzde işçi sağlığı ve iş güvenliği alanı tam bir pazar haline dönüştürülmüş, aktörleri de tacir konumuna getirilmiştir. İş güvenliği mühendislerinin eğitimi, ticari kuruluşlara devredilemeyecek kadar ciddi bir iştir. Kamu düzeni, güvenliği ve sağlığını ilgilendiren bu konu kamusal hizmet anlayışı ile ele alınmadığı müddetçe çözümü olanaklı değildir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda "önce insan" anlayışının dışındaki her türlü düzenleme yanlıştır.

İş kazaları ve meslek hastalıkları, sermayenin azami kâr hırsı ve emek aleyhine politikalarla kaynaklanmaktadır. Neo-liberal serbestleştirme, özelleştirme, sendikasılaştırma, taşeronlaştırma, esnek istihdam politikaları, çalışma koşullarının ağır oluşu, kadın, genç, çocuk emeği sömürsü ve kayıt dışı istihdam iş kazaları ve meslek hastalıklarının artmasına neden olmaktadır.

İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası, işçi sağlığının korunmasını, geliştirilmesini işverenlerden çok uzmana, hekime yüklemişken, yayımlandığından bu yana iş güvenliği uzmanının, işyeri hekiminin, diğer sağlık personelinin işyerlerine vereceği hizmet süresi, sürekli olarak azaltılmaktadır. Zira amaç, iş kazalarını ve meslek hastalıklarını önlemek değil, uzmanın, hekimin, diğer sağlık personelinin işyerlerine maliyetini azaltmaktır. Uzmanın, hekimin, diğer sağlık personelinin ayda, 8 dakika, 12 dakika, 16 dakika görev yaptığı işyerlerinde iş kazaları ve meslek hastalıklarının azalmasını beklemek safdillik olur. Yasanın yayımlanmasından bu yana yapılan tüm düzenlemeler, çalışanların sağlığını korumaya yönelik değil, işverenlerin çıkarlarını korumaya yöneliktir.

Yasa ile işyeri hekimi, mühendis, teknik eleman ve diğer sağlık personeline verilecek eğitim hizmetleri, dışarıdan satın alma yoluyla ticari danışmanlık hizmetlerine dönüştürülmüştür. İş güvenliği mühendisliği ile teknisyenlik, "iş güvenliği uzmanlığı" altında bir tutulmuş; özel öğretim kurumlarına yetki tanınmasıyla mühendislik meslek örgütlerinin fonksiyonu dışlanmış, Bakanlık kadroları kayırlanmıştır. Bir uzmanın birden çok işyerinde danışmanlık hizmeti vermesi yoluyla "tam zamanlı iş güvenliği mühendisliği" dışlanmış, uzmanlar yanlarında ücretli olarak çalıştıkları işverene bağımlı kılınmış; iş kazalarında işverenlerin sorumluluğu ortadan kaldırılmış, işverenlere "iş sağlığı ve güvenliği uzmanı" olma olanağı tanınmıştır.

Bilindiği gibi ülkemizde her yıl binlerce iş kazası yaşanıyor, onlarca emekçi hayatını kaybediyor, yüzlerce emekçi yaralanıyor. TMMOB'nin konuya ilişkin yaptığı tüm çalışmalarının sonunda dile getirdiği "İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili düzenlemelerin sorunlu olduğu" her yıl artan iş kazaları ile kendini göstermektedir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusu; insan odaklı bir mesleğin uygulayıcılarının örgütü olan TMMOB'nin önemli çalışma alanlarından ve mücadele alanlarından birini oluşturuyor. Konunun önemine bir kez daha dikkat çekmek amacıyla **3 Mart 1992** tarihinde Zonguldak Kozlu'da yaşanan ve 263 madencinin yaşamını yitirdiği facianın yıldönümü, Birliğimiz tarafından "**İş Cinayetlerine Karşı Mücadele Günü**" olarak kabul edilmiştir.

Bir olaya "kaza" diyebilmek için; önceden öngörülemediği ve planlanmamış olması bilimsel tanımdır. Bu tanım, iş kazaları da dahil tüm kaza türleri için geçerlidir. Ülkemizde yaşanmış ve işçilerin hayatlarını kaybettikleri olaylara baktığımızda ise, bunların neredeyse tümünün öngörülemediği nedenlerden gerçekleşmediği açıktır. Yeraltı kömür ocağında grizu patlaması, inşaatta çalışan işçinin yüksekte düşmesi, çadırdaki uygunsuz koşullarda barınan işçilerin yanarak can vermesi, ölümler, yaralanmalar ve

meslek hastalıkları ile sonuçlanan diğer tüm olayları, “onların kaderi olduğu” şeklinde ifade etmek bilinçli olarak gerçeğin üstünü örten, art niyetli bir yaklaşımdır.

İş cinayetleri sonucunda ülkemizde, kayıtlı işyerlerinde her yıl yaklaşık 1.500 işçi hayatını kaybetmektedir. Bu verilere kayıt dışı çalışan işyerleri ve işçiler de eklendiğinde ortaya çıkan sonuçlar oldukça vahimdir. Türkiye bu rakamlarla, dünya sıralamasında en fazla işçi ölümlerinin yaşandığı ilk üç ülke içerisinde, Avrupa’da ise birinci sırada yer almaktadır. Yapılan araştırmalara göre iş kazalarının % 98’i, meslek hastalıklarının % 100’ü önlenabilir iken; gerekli önlemler alınmadığı için maalesef her yıl iş kazaları ve meslek hastalarından dolayı birçok insan hayatını kaybetmektedir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğinde temel amaç; çalışanların sağlığına zarar verebilecek hususların önceden belirlenerek gereken önlemlerin alınması, iş kazası geçirmeden, meslek hastalıklarına yakalanmadan, sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışmalarının sağlanması, çalışanların ruhsal ve bedensel bütünlüğünün korunmasıdır.

İşyerinde sağlık ve güvenlikle ilgili şartları sağlamak işverenin öncelikli ödev ve sorumluluğudur. Çalışanlar da bu doğrultuda alınan tedbir ve talimatlara uymakla yükümlüdürler. İlgili düzenlemeleri hazırlamak ve uygulanmasını denetlemek ise elbette devletin görevidir. Bu ise ancak tarafların uzlaşma içerisinde işçi sağlığı ve iş güvenliğinin önemine inanmaları ile mümkündür.

İş cinayetleri ve meslek hastalıkları, esasen sermayenin azami kâr hırsı ve çalışma yaşamına yönelik politikalarının emek aleyhine oluşmasından kaynaklanmaktadır. Küreselleşme ve neo-liberal politikalar; özelleştirme, sendikasılaştırma, taşeronlaştırma, esnek istihdam politikaları birbiriyle bağlantılı olumsuz sonuçlar yaratmaktadır.

Ne yazık ki, yeni çıkarılan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu da, sorunun merkezine inen ve ona göre çözümler üreten bir yasa değildir, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iş cinayetleri ve ölümler artarak devam etmektedir. Bu yasadaki en önemli sıkıntılardan biri iş yerinde “**kaza**” olduğunda, sorumlu tutulacak kişilerin yine aynı işyerinde ücretli olarak çalıştırılan mühendisler olmasıdır. Yeni yasa, iş kazalarında işverenlerin sorumluluğunu ortadan kaldırmaya yönelik bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

İş kazaları ve meslek hastalıklarının önüne geçilebilmesi için işyerlerinde “**önce insan, önce sağlık, önce iş güvenliği**” anlayışı yerleştirilmelidir. Yaşanan her olaydan sonra söylendiği gibi “ölümler kader” değildir. Aksine cinayetleri sorumluları işyerinde gerekli tedbirleri almayan işverenler ve gerekli denetimleri yapmayan ilgili bakanlıktır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği sorunları bakımından inşaat sektörü diğer sektörlere nazaran daha özel bir konuma sahiptir. Konuyla ilgili saha araştırmaları, incelenen dava dosyaları ve hatta Sosyal Güvenlik Kurumu verileri de göstermektedir ki genel olarak iş kazalarında ve özel olarak da sürekli iş göremezlikle ve ölümlü sonuçlanan iş kazalarında inşaat sektörü ilk sıralardaki yerini korumaktadır.

Yapılan araştırmalar gösteriyor ki; işsizlik, iş kazaları, iflaslar, düşük ücretlerde inşaat sektörü başta gidiyor. İnşaat sektörü, birbirinden riskli iş kalemlerini barındıran, risklerin projeden projeye farklılık gösterdiği bir sektör olup işçi sağlığı ve iş güvenliğinin en fazla önemsenmesi gereken sektörlerin başında yer almaktadır. Yılda resmi rakamlarla yaklaşık 350 işçinin yaşamını yitirdiği inşaat sektörü, toplam istihdamdaki payının neredeyse üç katı oranında toplam ölümlü kazalarda paya sahiptir. Aynı şekilde ölümlü kazalarda olduğu gibi, sürekli iş görmezlikle sonuçlanan kazalarda da madencilik iş koluyla ilk sırada yer almaktadır. İnşaat sektöründe çalışan işçilerin büyük bir kısmı vasıfsız ve eğitimsiz olup, eğitim faktörü her zaman geri planda kalmaktadır. Ayrıca sektörün bir tarafını oluşturan işverenler, mimarlar, mühendisler ve müteahhitlerin büyük çoğunluğu açısından işçi sağlığı ve iş güvenliği baret ve emniyet kemeri gibi basit kişisel koruyucular olarak algılanmaktadır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği alanında bilimsel olarak yapılan çalışmaların, şantiyelere yansımaları aynı ölçüde olmamaktadır. Mimar ve mühendis maaşlarının yoksulluk sınırının altında bulunduğu bir ülkede, işçilerin, kamu çalışanlarının halini anlatmak içinse kelimeler yetersiz kalır.

Ne Yapılmalıdır?

Esnek ve kurlsız çalışmayı, işçileri başka işverenlere kiralamayı, taşeronlaştırmayı yasal hale getiren, fazla mesai ücretlerini, sendikal hak ve yetkileri budayan 4857 sayılı İş Yasası ve ilgili mevzuat, öznesi “insan” olan çağdaş bir yapıya kavuşturulmalıdır.

50’den daha az işçi çalıştırılan iş yerlerinde de İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının kurulması yasalarla güvence altına alınmalıdır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetleri bütün iş yerlerini ve tüm çalışanları kapsamalı; sektör ve kurum farkı gözetmeksizin tüm işyerleri için geçerli olmalıdır. Kurulların eğitilmiş ve yetkilendirilmiş kişilerden oluşturulması sağlanmalı ve tarafların eşit sayıda temsil edildiği demokratik yapılar olarak düzenlenmeli, tavsiye değil yaptırım gücüne sahip kurullara dönüştürülmelidir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetlerinin sunumu için belirli işçi sayısı aranmamalı; uygulamalar devlet memurları, kendi hesabına çalışanlar, tarım kesimi gibi yaptığı iş ve çevresinden etkilenen tüm çalışma hayatını kapsamalıdır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetlerinin kamusal bir hizmet olarak algılanması sağlanmalıdır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda çalışma koşulları arasındaki nedensel ilişkileri araştırarak ve bilimsel araştırma yapacak kurumlar oluşturulmalı, eğitim kurumları bu konuda özendirilmelidir. Eğitim ve öğretim müfredatı, orta öğrenimden başlanarak işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunu da içerecek şekilde yeniden düzenlenmeli, bütün okullarda işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimi verilmeli, üniversitelerin ilgili fakültelerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği kürsüleri kurulmalıdır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği eğitimine önem verilmeli, eğitim almamış çalışana işbaşı yaptırılmamalıdır. Eğitimler, ilgili meslek örgütleri tarafından verilmeli, bu eğitimler özerk olmalıdır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri, işyeri mekânı, teknoloji, üretimde kullanılan hammadde, üretilen ürün, ergonomi, çalışanların sağlığının korunması vb. konular proje aşamasında planlanmalıdır. Üretim sürecinde kullanılan ekipmanlar ve kişisel koruyucular, ilgili standart ve mevzuata uygun olarak üretilmelidir. Bu konuda zorunlu standartlar oluşturulmalı; üretim, satış ve kullanım sırasında mutlaka denetim yapılmalıdır. Standart dışı malzemelerin piyasaya girişi ve sunumu engellenmeli ve bu konuda bir denetim ağı oluşturulmalıdır.

Soma katliamı, belleklere kazınmalı ve iş cinayetlerinin yaşanmaması için alınacak önlemler bir an önce sendikaların, meslek odalarının katılımı ile kamu yararı gözetken bir perspektifle belirlenerek hayata geçirilmelidir

Sigortasız ve sendikasız çalıştırma önlenmeli, kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınmalıdır. Çalışma yaşamı ve işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili tüm mevzuat düzenlemeleri, bu alanla ilgili emek ve meslek örgütlerinin önerileri dikkate alınarak yapılmadığı müddetçe, son yıllarda görüldüğü gibi mevcut sorunlar, olaylar ve acılar ne yazık ki artacaktır.

Soma’daki facia, Mersin-Akkuyu’da ve Sinop’ta yaşanabilecek olası bir nükleer santral faciasında ne kadar büyük bir felaketle karşı karşıya kalabileceğimizi de göstermektedir. Artık afeti yöneten değil, riski yöneten bir yaklaşımın ülkemizin her köşesinde bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir. ■

**ÖNCE İNSAN, ÖNCE SAĞLIK,
ÖNCE İŞ GÜVENLİĞİ!**

Elbette ki, iş cinayetleri kader değildir!

Elbette ki iş cinayetleri engellenebilir...

Yeter ki bilimin ve tekniğin gereği yapılsın!

Yeter ki; her çalışmanın öznesi insan olsun!

KENTLEŞME(ME)NİN HUKUKSAL BOYUTU

Mustafa ÇİNKILIÇ

Avukat

Adana Barosu İnsan Hakları Komisyonu Başkanı

20 Haziran 2014 tarihinde Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası ve Şehir Plancıları Odası Adana Şubeleri, "Adana'da Planlama Süreci ve Kentleşme" konulu panel düzenledi. Eczacılar Odası Toplantı Salonunda gerçekleştirilen ve yoğun ilgi gösterilen panelde Avukat Mustafa Çinkılıç'ın gerçekleştirdiği sunuşu sizinle paylaşmak istedik.

Değerli katılımcılar, bugün burada Adana Barosu İnsan Hakları Komisyonu Başkanı sıfatıyla konuşuyorum. Bu nedenle olayın daha çok insani boyutuna, hatta biraz ironi yaparak "kentleşmenin" değil, "kentleşme(me)nin" insani boyutlarına ve nihayet yeni seçilen yerel yöneticilerimizin, belediye başkan ve meclis üyelerimizin vicdanına seslenmek istiyorum.

Bugün 20 Haziran "Dünya Mülteciler günü". Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu (UNHCR) geçen yılın sonunda dünya genelinde 50 milyondan fazla kişinin yer değiştirmek zorunda kaldığını ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde görülen en yüksek seviyeye ulaşıldığını açıkladı. 50 Milyon insan ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerle ülkesinden, dolayısıyla evinden, işinden, eşinden ayrılmak zorunda kalmıştır.

Eğer sağlıklı kentsel planlamalar yapılmaz ise, Resim 1'de olduğu gibi; bir sabah uyandığınızda evsiz, ya da yanlış planlama sonucu yolumuz var zannederken bir yağmur yağdığında Resim 2'de olduğu gibi; yolsuz kalabilirsiniz. Yani kendi ülkenizde bir çeşit "mülteci" olmanız her zaman mümkün.

Kentleşme, hele hele planlı kentleşme bu denli hayati öneme sahiptir.

Kentleşme(me)nin hukuki boyutundan önce kısaca hukuku tanımlamak ve bir noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum. "Hukuk" genel olarak "bireylerin birbiri arasındaki, bireyle devlet arasındaki, devletle başka bir devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar bütünü" olarak tanımlanabilir.

Resim 1

Ancak genel olarak, bilinenin ve zannedilenin aksine hukuk toplumsal ilişkileri belirlemez, olsa olsa bir dönem için onu ifade eder, korur. Bu nedenle hukuktan çok şey beklemeyin(!).

Bu yaklaşımla "kent hukuku"na baktığımızda; "kent, insanların bir arada yaşaması sonucu oluşan mekânlar olduğuna göre, insanların bir arada yaşamasıyla ilgili hukukun oluşturulması gibi, bir arada yaşadığı kentle ilgili hukukun da oluşturulması gerekmektedir. Kent yaşamını, kent yapılanmasını, kentle insan arasında, kentlilerin kendi arasında ilişkilerin kuralları bulunmalıdır."

TMMOB yıllardır "kent planlaması fiziksel çevreyi olduğu kadar sosyal ve ekonomik ilişkileri de şekillendirmektedir" diyerek planlamayı "her türlü fiziksel yapı, doğal engel ve eşik bilgilerini inceleyen, kültürel ve doğal değerlerin korunarak sonraki nesillere aktarılmasını amaçlayan, nüfus gelişiminin ve demografik kestirimlerin ışığında, kentteki tüm sosyal yapıları dikkate alan, iktisadi faaliyetleri inceleyen ve istihdam olanaklarının artırılmasını hedefleyen, her türlü afet riskine karşı sakıncalı alanlarda gerekli önlemlerin alınmasını hedefleyen ve kamu yararını her daim merkeze alan ilkeler doğrultusunda yapılmalı" diye önerilerini sunmuştur. "Bu doğrultuda, planlama başta olmak üzere, kentleşme, konut, çevre ve uygulama alanlarına ilişkin düzenleyici yasal ve hukuksal sistem tümüyle gözden geçirilerek yeniden düzenlenmelidir. Planlama mevzuatındaki dağınıklığa ve yetki karmaşasına son verilmelidir" demektedir.

Resim 2

Bu amaçları gerçekleştirmek için “kentin ve kentlinin karşılıklı hakları ve sorumlulukları çerçevesinde kenti ve kentliyi ilgilendiren her konuda... kente karşı işlenen suçların mahiyeti ve cezasından, kentlinin haklarını ihlalin mahiyeti ve cezasına kadar her alanda... bu düzenlemelere esas teşkil edecek, diğer düzenlemeler için bağlayıcı olacak bir **çerçeve yasaya** ihtiyaç vardır.”

Kentte yaşayanların o kentli olmaktan doğan haklarının, sorumluluklarının düzenlenmemesi, kişilerin yaşadığı kente karşı kendilerini sorumlu hissetmemeleri sonucunu doğurmaktadır. İnsanların büyük bir çoğunluğu günlük telaşı ve geçim sıkıntısı içerisinde kente karşı duyarısız davranmakta, bir kısmı ise kişisel, siyasi ya da başka ilişkileri ile plansız gidişten pay aldıkları için sesini çıkarmamaktadır.

Adana’da herkesin her gün gördüğü ama kimi bilgisizlikten, kimi de biraz önce bahsettiğim gibi bundan faydalandığından ses çıkarmadığı kentleşme/kentleşememe örneklerinden bir kaçını dikkatinize sunmak istiyorum.

Birinci Örnek: “Sevgi Adası”

Seyhan baraj gölü içerisinde, dönemin yerel yöneticilerini yandaşlarına menfaat sağlamak için tonlarca hafriyatın gölün içerisine dökülmesiyle oluşturulan bir ada. Bu adanın yapımına karşı DSİ dava açtı ve davanın sonunda “vaki müdahalenin menine ve hafriyatın kal’ine” yani “ortadan kaldırılmasına” karar verildi. Karar kesinleşti, on yıllardır uygulanmıyor. Bundan sonra da uygulanamaz. Dönemin yerel belediye başkanı bir seçim çalışmasında “Sevgi Adası’nın kal’ine yani kaldırılmasına karar verildi. Ben de diktim Türk Bayrağını. Hadi gelip kaldırınsınlar” diyordu.

İkinci Örnek: Dilberler Sekisi

Binlerce dönümlük yeşil alan. Adana Büyükşehir Belediyesi, senin, benim, hepimizin olan belediye bütçesinden binlerce lira verip bu alanı “park” yapmak üzere kamulaştırdı. Bir imar düzenlemesi yapılarak nehre yakın bir kısmı “Belediye Sosyal Tesis Alanı” olarak düzenledi. Düzenlenen bu alan Adana Müteahhitler Birliği’ne “yap işlet devret” modeliyle verildi. Buna “yap işlet devretme modeli” demek daha doğru. Müteahhitler Birliği bir bina yaptı, ön tarafını lokanta olarak, yan tarafını düğün salonu olarak alt işletmecilere verdi. Yeşil alan olsun diye binlerce lira ödenen bu alan şimdi ikinci resimdeki halde. Ne zaman kamuya devredilecek?

Üçüncü örnek: “Dilber Cafe / Umumi Tuvalet”

Bu da Dilberler Sekisi’nde, Adana-Osmaniye otobanının Seyhan Nehri üzerindeki köprü ayağında, sekide gezen yurttaşların tuvalet ihtiyacını karşılamak için yapılmış bir “umumi tuvalet”in eklentiler yapılarak “Adana Büyükşehir Belediye

yesi / Dilber Cafe” adına almış bir mekân. Karayollarının itirazı var ama “cafe” hizmete devam ediyor.

Dördüncü Örnek: ATO Tesisleri

Burası Seyhan Nehri “Kıyı Kenar Çizgisi” içerisine kalan ve dönemin belediye başkanlığı tarafından “yap-işlet-devret” modeliyle tesis yapılması için “tahsis edilen” ancak ne zaman devredileceği bilinmeyen bir alanın önden ve üstten görünüşü... Baraj gölü çamlığının geldiği durumu tüm çıplaklığıyla gösteriyor.

“Gerçeği Bilip de Susanlar, Dilsiz Şeytandır”

Bunları ben biliyorum da, o dönemlerde bu kenti yönetenler, belediye başkanları ve meclis üyeleri görmüyorlar mı? Bilmiyorlar mı? Görüyor ve biliyorlarsa neden seslerini çıkarmadılar?

Burası; dönemin Seyhan ve Büyükşehir belediyeleri başkanlarıyla, meclis üyelerinin SS Meclis Koop. adıyla oluşturdukları bir kooperatife, henüz imar düzenlemesi geçmeden önce köylü-

lerin elinden satın alınan 97.000 m² alanın etrafı orman alanı kendisi konut alanı olacak şekilde imarı düzenlendikten sonra kat karşılığı inşaat sözleşmesiyle bir müteahhide verilerek yaptırılmış bir site...

Bunu gibi Adana'da gezdiğinizde "Yargıçlar Plaza"ya, "Basın Sitesi"ne rastlayabilirsiniz...

Kentleşme(me) sürecinde bilinen ve görünenlere ses çıkarmamanın mekanizmaları kurulmuştur. Bu sadece Adana'da mı böyledir? Sanmam... Ülkemin her karesinde boy veren ortak bir yağma kültürümüz var.

"Yapanın Yanına Kar Kalıyor" Duygusu...

Bilindiği gibi, iptal kararları idareyi bağlar, iptal kararlarına gecikmeksizin -en geç 30 gün içinde- uyulması zorunludur. İptal kararları, iptal edilen işlem hiç yapılmamış gibi, geriye dönüşü sağlar, hukuki ve fiili imkânsızlık varsa tazmin yoluna gidilir. Kararlara uymamanın hukuki ve cezai sorumluluğu vardır. Ama bu sorumluluk nedeniyle mahkûm olan bir yerel yönetici, meclis üyesi gördünüz mü?

Adana "Ahtapot köprü", "Adana Hafif Raylı Sistemi", "Adana Koza A.Ş. aracılığı ile yeşil alanların özel kişi ve kurumlara tahsisi..." gibi daha da sayılabilir. Bir hançer gibi Adana kentinin kalbine saplanmış. Failleri elini kolunu sallayarak geziyor.

Son zamanlarda karşımıza sıkça çıkan bir yargı pratiğinden de bahsetmek istiyorum: "menfaat ihlali".

Mahkeme kararlarında sıkça görmeye başladığımızı bir gerekçe "...dava konusu işlemin davanın **kişisel, meşru ve güncel bir menfaatini ihlal** etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle davanın ehliyet yönünden reddine..."

Yenice'ye Bölgesel Hava Alanı yapımı için sulu tarım arazilerinin imara açılması kararı veren Mersin /Toprak Koruma Kurulu kararının iptali için açılan davada mahkeme "senin burada tapun var mı?" diye sormuş ve "kişisel, meşru ve

güncel bir menfaatini ihlal etmediği" gerekçeyle davanın reddine karar vermiştir.

Şu denebilir gerçi "mahkeme karar verse ne olur ki? Kimse mahkeme kararına zaten uymuyor."

Evet... Son söz yerine; yeni seçilmiş belediye başkanları ve meclis üyelerimizden beklentimi ifade edeyim; kentin vicdanı olsunlar ve "cüzdanlarına bakarak değil, vicdanlarının sesini dinleyerek" karar versinler.

Kentlerin de canı acır ve kentler de aldıkları yaralardan ölürlər... Ölürlen içindeki insanları da öldürürler.

Hepinize saygılar sunuyorum. ■

ÇOCUK VE MİMARLIK

Editör: **Onur ERMAN**

1990 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel Sözleşmesi, 1999 yılı UIA Genel Kurulunun Beijing toplantısında Mimarlık ve Çocuk Çalışma Programının başlatılması ve UNICEF'in 2000 yılından itibaren yürüttüğü çalışmalar çocuk ve yapılı çevre ilişkisi üzerine odaklanmayı sağlamıştır. Çocuk eksenli bu çalışmaların yansımalarını farklı yönlerden ele almak mümkündür. İlki çocuk dostu kavramı ve bu kavramla ifade edilen kriterlerin; tasarım ve planlama ürününe ait tüm içerik ve ölçek değerinde aranmasıdır. Çocuk dostu kavramı çocukların toplumdan soyutlanmadan, kent yaşamına güvenli, eşitlikçi ve birer genç vatandaş olarak aktif şekilde katılımını sağlayacak yöntem ve yaklaşımlar ile bu sayede elde edilmiş mekânsal çevreleri kapsamaktadır. Çalışmaların diğer boyutu ise çocuğun yaşam çevresiyle kurduğu ilişki ve deneyimleri üzerinden kentli olma bilinci, mimarlık kültürü, doğal ve tarihî çevre bilinci gibi konuların aktarılmasıdır. Böylece yapılı çevre bilincini ve mimarlık kültürünü içselleştiren çocukların yaşam çevrelerine karşı farkındalık kazanarak, duyarlı, düşünen ve sorgulayan, çevreye değer veren birer birey olarak gelişmeleri hedeflenmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalara çocuk yazını ve ilk ve ortaöğretim eğitim programında yapılı çevre eğitiminin yer almasını sağlamaya yönelik çalışmaları da eklemek gerekir.

Çocuklara yönelik sözü edilen çalışmalardan hareketle çocuk ve yapılı çevre ilişkisi Çocuk ve Mimarlık başlığı altında dosya konusu olarak tartışmaya açılmıştır. Dosya kapsamında çocuğun kent ve mimarlık ile olan ilişkisi farklı boyutları ile irdelenmek istenmiştir. Ele alınan konuların yeni fikirlere ve gelişmelere ışık tutacağını umarak, değerli katkılarıyla dosyanın içeriğini zenginleştiren yazarlarımıza içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Resim: Su ÇELİK
Mimar Sinan Resim Yarışması: "Mahalle ve Çocuk"
1.2.3.4. Sınıf Ödülleri 1. Ödül.

KENT YAŞAMINDA ÇOCUK

Onur ERMAN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

Öğretim Üyesi

Kentler olanaklarıyla çoğu durumda yaşantıyı zenginleştirip kolaylaştırırken, belirli yönlerde engelleyerek kısıt getirmektedir. Kent yaşamının etkilerinden ve yarattığı olumsuz koşullardan çokça payını alanların ise çocuklar olduğu düşünülmektedir. Toplumun hassas ve kırılğan parçaları olan çocukların kent yaşamında maruz kaldığı etmenler ruhsal ve bedensel gelişimine yansır. Kentler fiziki yapılanmanın yanında sosyal bir oluşumdur ve bu nedenle toplumsal geleceğin bugünden çocuklara sunduğumuz kent yaşamıyla ilintili olduğu dikkate alınmalıdır.

Çevrenin çocuğun fiziksel ve sosyal gelişimi üzerinde ne denli etkili olduğunu söylemek elbette yeni bir söz olmayacaktır. Çocuk kısıtlı hareket imkânı ve kendisine çizilen sınırları nedeni ile ilk yıllarında aile ve ev gibi daha sınırlı bir sosyal ve coğrafi çevreye dahil olur. Okul çağına geldiğinde ise genişleyen coğrafi alanı ve sosyal çevresi bir yandan keşif duygularını hareket geçirirken bir taraftan da çevresi ile kurduğu ilişkiler çocuğu şekillendirmeye başlar (Woolley ve diğ.; 1999). Toplumsal yapı ve bilinç, kültür ve yaşam alışkanlıkları, sosyal, ekonomik ve eğitimsel politikalar toplumun çocuğa bakış açısını belirleyen faktörler arasındadır. Çocuğa bakış açısındaki farklılığın kentsel yaşam çevrelerine yansıdığını tahmin etmek zor değil.

Kentler günümüzün olağan yaşam çevreleridir ve ülkemiz de dahil olmak üzere dünya nüfusun büyük kısmı kentsel yaşam alanlarında bulunmaktadır. Kentleşmenin olumlu ya da olumsuz pek çok sonucu olmakla birlikte, konu alanı çerçevesinde çocuk üzerindeki etkisinin ruhsal ve bedensel gelişimden sağlığa kadar uzanan olgular topluluğunu içerdiği söylenebilir. Günümüzde çocuklar artık daha fazla yapılaşmış çevrelerde, trafik, şiddet ve kirlilik tehdidi altında yaşamaktadırlar. Yoğun kentsel yapılaşma ve buna bağlı olarak oluşan çevre koşulları nedeni ile çocuklar ev dışında ancak ebeveyn kontrolünde bulunmaktadır. Ebeveynlerin yapılaşmış çevrede olabileceklere dair korkuları ve çocuklarını koruma ihtiyacı duymaları nedeniyle onları serbest bırakamamaları, çocuğun günlük hayatı üzerinde bireysel kontrolünü ortadan kaldırmakta, çocuk parka gitmek, bahçede oynamak gibi basit isteklerini bir başına ve istediği zaman yapma imkânına sahip olamamaktadır. Kimi araştırmacılar bu durumu *çocukluğun ölmesi* olarak tanımlamaktadır (Francis ve Lorenzo, 2002, Lorenzo 1992). Palmer (2006) ise ebeveynlerin kaygı tutumunun çocukları evde, bilgisayar oyunu oynamak ya da televizyon izleyerek vakit geçirmek zorunda bıraktığını, bu tutumun yarattığı sonucun ise çocukları birer *koltuk patatesine* dönüştürdüğünü söylemektedir. Sözü edilen kontrol ve güvenlik kaygılı davranış durumunu yakın zamanlarda kişisel olarak göz-

lemlediğimi söylemeliyim. Çocuklarımla parka gittiğimde gördüğüm; anne babaların çocuklarını yönlendirdiği, onların oyun arkadaşı olduğu, aynı yaş grubundan etrafta pek çok çocuk olmasına rağmen çocukların birbirleri ile oynama isteği duymamalarıydı. Ebeveynlerin ve çocukların birbirine karşı ilgi bağımlılığının çalışan anne baba profilinden kaynaklandığı öne sürülebilir ama kontrol altında tutulma hissinin çocuğu bu davranışa yönlendirdiğini düşünmekteyim.

Yaşam kültürünün değişmesi doğal olarak çocuğun yaşantısına yansımaktadır. Kentte yaşayan bir çocuğun gün içindeki faaliyetleri önceden planlanmıştır. Boş vakit değerlendirmek ya da sadece canı istediği için sokağa çıkmak, oyun oynamak, komşunun bahçesine gitmek kent yaşamının dayattığı pek çok nedenden dolayı artık çok zor. Aileler çocukların boş vakitlerini değerlendirmek için müzik, resim, bale, spor kursları gibi organize etkinliklere yönelmektedir. Oysa çocuk ve oyun birbirinin ayrılmaz parçasıdır. Oyun; çocuğun gerçek dünyaya alışmak için yaptığı alıştırmalardır. Gerçek oyun, teklifsiz, yapılandırılmamış, yetişkin kontrolünden bağımsız, özgür olmalı, mümkünse dış mekânda gerçekleştirilmeli ve bir bedel karşılığında edinilmemelidir (Palmer, 2006). Organize edilmiş aktiviteler çocuk için oyunun yerini tutar mı? Mac Dougall (2004) çocukların oyun, spor ve planlı fiziksel aktivite kavramları hakkındaki görüşlerini tespit etmeye çalıştığı araştırmasının bulguları bu konuda dikkat çekicidir. Çocuklar oyunu kendilerine ait olarak tanımlamış, eğlence, kendiliğinden olan, arkadaşlarla birlikte, yarışma ve gerginlikten uzak terimleriyle ifade etmişlerdir. Spor ise yetişkinler tarafından sahiplenilen ve kontrol edilen olarak tanımlanırken, fiziksel aktivite ve ilişkili diğer terimler çocuklar tarafından anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuçları çocuk ve oyun bağlamında yorumladığımızda organize aktivitelerin oyunun doğası ile bağdaşmadığı ve çocuğun gelişiminde oyunun yerini alamayacağı açıktır.

Gelişmiş ülkelerde çocukların günlük yaşantısı üzerinde yapılan çalışmalar ilkökul çağındaki

çocukların; çocukluktan uzaklaştıklarını, boş vakitleri oyun yerine daha durgun aktivitelerle geçirdiklerini, çocuğun kendisi için zamanı olmadığını, zamanın ev, okul ve organize aktiviteler arasında dağıldığını, çocukların uygun ortamlarda sosyalleşemediklerini, arkadaşın yerini bilgisayar oyunlarının aldığını ve bedensel aktivite azlığı nedeniyle obezite gibi sağlık problemlerinin oluştuğunu tespit ederek, bu konuların çözülmesi gereken birer sorun olduğunun altını çizmişlerdir (Holt ve diğ., 2008, Francis ve Lorenzo, 2002, Johnston, 2008).

Okul çağındaki çocuklarının günlük yaşantılarında en önemli etkinliği şüphesiz okula gitmektir. Okula gidiş gelişler yaşanan çevre ile ilişki kurmak, çevrenin tanınması, bilinmesi için bir araç olarak görülebilir. Ancak günümüz çocuklarının büyük kısmı ne yazık ki kentleşme koşulları, eğitim hedefleri, ev okul mesafesi, anne babanın kişisel tercihleri gibi nedenlerle yaşanan semtten uzak okullara gitmekte, okullara ulaşım da elbette araç ile sağlanmaktadır. Yaşadığımız kentte bile çocuğun günün ortalama 1-2 saatini okul servisinde geçiriyor olması şaşırtıcı değildir. Yürüme mesafesinde olduğu halde çocuğunun güvenle okula ulaşmasını isteyen ailelerin de okul servislerini kullandıkları söylenebilir. Ağırlıklı olarak araç ile ulaşımın sağlandığı durumlarda çocuğun yaşadığı çevreyi tanıması, çevrede nerede olduğunu bilmesi ve bulunduğu yere göre yönünü bulması zorlaşmaktadır. Bu durum doğal olarak yaşam çevresini ilkökul çağındaki çocuk için yabancılaştırmakta, çocuk bir başınayken çevresi onun için ürkütücü olabilmekte ve kaybolmuşluk hissi doğurabilmektedir. Avrupa'da çocukların okula araçla gitmesi yaşam çevresi ile çocuğun ilişkisi bakımından sorgulanarak, çocukların okula yaya olarak ulaşımını sağlayacak bir yöntem geliştirilmiştir. "Walking School Bus" yürüyen okul otobüsü ya da yürüyen servis projesi çocukların okula yürüyerek gitmelerini hedeflemektedir (Kearns ve diğ., 2003). Projede çocukların yürüyerek günlük hareketlerinin artması, kendileri ile birlikte yürüyen yaşlıları ile sosyalleşmeleri, yürürken yaşadıkları çevreyi gözlemlmeleri ve tanımları bu esnada yaşayarak trafik kurallarını öğrenmeleri sağlanmaya çalışılmıştır (Resim 1). Yürüyen servis

Resim 1. "Walking School Bus" yürüyen okul otobüsü.

bilindik okul servisi aracı gibi belirlenmiş noktalarda durarak öğrencileri almakta ve tekrar aynı şekilde bırakmaktadır. Yürüyen serviste en az iki yetişkin, biri grubun önünde diğeri arkasında ilerleyerek bulunur ve öğrenci sayısı ve yaşına göre eşlik eden yetişkin sayısı da değişir. Bu uygulamanın çocukların kent mekânında basit bir şekilde bulunmasına iyi bir örnek olduğu söylenebilir.

Çocuk Dostu Çevreler, Yerleşmeler, Kentler

Çocuklar geleceğin yetişkinleridir ve gelişimlerinde olumlu etki oluşturmak, gelecekte sağlıklı bir toplum elde etmek bugünden nasıl bir yapıyla çevreyle sağlanabilir? Çocuk dostu mekânlar kavramı altında toplanan bu arayışın temelleri 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne dayanmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi 18 yaşına kadar her bireyi çocuk olarak tanımlayarak ve çocukların yaşama, korunma, gelişme ve katılım haklarını güvence altına alır. UNICEF bu gelişmelere paralel olarak 2000 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Dostu Kent Uluslararası Sekreteryasını kurmuş, 2002 yılında New York'ta yapılan çocuk konulu özel oturumunun dokümanında (A World Fit for Children) üye ülkelerin çocuk dostu toplumlar ve şehirler geliştirmesini taahhüt altına alarak yerel yönetimleri çocuklara yönelik bu hedefi gerçekleştirmede baş katılımcı olarak belirlemiştir (Riggio, 2002). Buna göre çocukların yetişkinler gibi birer vatandaş

olarak fikirlerini ifade etme hakları olduğu ve görüşlerinin dikkate alınması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Çocuk dostu kent kavramı, kent yönetiminin sürekli bir şekilde çocukların yararına karar almasını ve kentlerin çocuklar için sağlıklı, koruyucu, eğitici, uyarıcı, ayırmacı olmayan, kapsayıcı ve kültürel olarak zengin çevreler olmasını sağlamayı hedeflemektedir. Çocuk dostu kent kavramının geliştirilmiş ideal bir eylem planı ya da standart modeli yoktur. Yapılmak istenen dünyanın neresinde ve hangi şehirde olursa olsun yaşam çevrelerini koşullar çerçevesinde çocuklar için en uygun hale getirmektir (Riggio, 2002).

Çocuk dostu kentler genç vatandaşın / çocukların aşağıda sıralanan haklarını garanti altına almayı hedefler (Riggio, 2002):

- Yaşanan kentle ilgili alınan kararlara dahil olma,
- Nasıl bir kent istedikleri konusunda fikirlerini ifade etme,
- Aile, toplum ve sosyal hayata katılma,
- Sağlık, eğitim ve barınma gibi temel hizmetlere erişme,
- Sağlıklı su içme ve uygun sağlık koruma koşullarına ulaşma,
- Sömürü, istismar ve şiddetten korunma,
- Sokakta kendi başına güvenle yürüyebilme,
- Arkadaşlarla bir araya gelme ve oynama,
- Bitkiler ve hayvanlar için yeşil alana sahip olma,

Normatif Boyutlar	Soyut Tanımlar
1. Barınma ve konut	Esnek ve güvenli konut alternatifleri, konutu "ev" yapacak süreçler
2. Temel hizmetler (eğitim, sağlık, ulaşım)	Çocuğun günlük yaşamını kolaylaştıracak temel hizmetlerin yakınlarda olması
3. Katılım	Planlama ve gelişim süreçlerine katılım imkânı
4. Emniyet ve güvenlik	Devlet ve yerel yönetimler tarafından garanti altına alınmış fiziksel ve psikolojik güvenlik: çocuğun refahı ve şiddetten korunması. Hoşgörülü ve çoğulcu ortam yaratılması, genel kapsamda güvenli kamusal alanlar ve ulaşım sistemleri.
5. Aile, akrabalar, yaşlılar ve toplum	Aile, akrabalar ve arkadaşlarla yakın sosyal ilişkiler için olanaklar
6. Kentsel ve çevresel kalite	Yakın çevrenin yüksek standartta fiziki karakteri, aktivite alanlarında ve sunduğu olanaklarda çeşitliliğin sağlanması
7. Kaynakların sağlanması ve dağılımı, yoksulluğun azaltılması	Yerel ekonomide rolü olan genç insan gücü için iş olanakları ve finansal kaynakların sağlanması
8. Ekoloji	Toplumda ve yapılaşmış çevrenin inşasında sürdürülebilir gelişim ilkelerinin uygulanması ve doğanın korunması
9. Aidiyet ve süreklilik duygusu	Belirli bir zaman ve belirli bir mekân için aidiyet duygusu ve kültürel süreklilik hissi duyma
10. İyi yönetim	Esnek yerel yönetim yapısı ile genç vatandaşların fikirlerini karar alma sürecine dahil etme, gençlik konseyi gibi oluşumlarla katılımcı yapıyı sağlama

Tablo 1. Çocuk dostu yaşam çevrelerinin özellikleri (Horelli, 2007, sf:271-272).

Resim 2. Adana'da bir alışveriş merkezinde çocuk oyun alanları.

Resim 3. Sokak aralarında oynayan çocuklar.

- Kirlenmemiş ve sürdürülebilir çevrede yaşama,
- Kültürel ve sosyal etkinliklere katılma,
- Desteklenme, sevilme ve ilgi görme,
- Etnik köken, dini inanç, gelir düzeyi, cinsiyet ya da engellilik durumuna bakılmaksızın her türlü hizmete eşit olarak erişme.

Çocuk dostu yaşam çevreleri üzerine yapılan çalışmalar iki eksen üzerinde gelişme göstermektedir. Birincisi UNICEF'in çocuk dostu kentler için çizdiği çerçeve içinde yapılan araştırmaları ve teorileri kapsarken, diğer eksen ise çocuk dostu çevreler konusunda yapılmış uygulamalar ve karşılaştırmalı çalışmalar ile bu yolla edinilmiş deneysel bilgi birikimini kapsar. Deneysel çalışmalar çevrenin fiziksel, psikolojik, ekonomik, politik ve kültürel yapısının çocuk dostu yaşam çevrelerinin karakterini belirlemede etkisini ortaya koymaktadır. Çevreyi bütüncül olarak ele alan Horelli (2007) çocuk dostu yaşam çevrelerinin özelliklerini 10 maddede tanımlamıştır.

Kentte Çocuk Mekânları

1960'lı yıllardan itibaren yapılan çalışmalar çocuk ve kent ilişkisi üzerinde pek çok yeni kavramın ve konu alanın oluşmasını ve tartışılmasını sağlamıştır. Bu çalışmaların bir kısmı kentte çocuk mekânlarının tanımlanmasına ve sınıflanmasına yardımcı olmuştur. Bu çalışmalara göre kentte çocuk mekânları yedi

grupta ele alınmaktadır (Francis ve Lorenzo, 2002):

- Kurumsal mekânlar: gündüz bakım evleri, kreşler, okullar, okul avluları, spor parkları, temalı parklar,
- Kamusal mekânlar: sokaklar, kaldırımlar, parklar, patikalar, alışveriş merkezleri, su kıyıları, plajlar,
- Özel mekânlar: ev, araba,
- Keşfedilen mekânlar: boş arsalar, doğal alanlar, su kıyıları, sokak köşeleri,
- Keşfedilen, girişi kısıtlanmış mekânlar: keşif macera mekânları, boş arsalar, harabeler,
- İssızlık: kentsel ıssız alanlar, doğal alanlar,
- Yeni ve yaratıcı mekânlar: bahçeler, okul bahçeleri, çiftlikler, yeşil yollar, kaykay parkları, kırsal yollar, siber mekânlar (sanal bilgisayar oyunları).

Yukarıda sayılan mekânlar kentte büyüyen çocuğun karşılaşabileceği alanlardır. Ancak bu alanların niteliği, çocuğun bu alanlarla karşılaşma derecesi ve sıklığı yukarıda değinildiği gibi toplumlara göre farklılık gösterir. Bugün toplumsal açıdan değişen yaşam koşulları eğlenme, dinlenme, boş vakitleri değerlendirme konusundaki davranışların değişmesine neden olmuştur. Bu değişimin mekâna yansımaları kaçınılmazdır. Örneğin alışveriş eylemi karakterini değiştirmiş, buna bağlı olarak çok fonksiyonlu alışveriş merkezleri ticari işlevinin yanında artık sosyalleşmek, eğlenmek ve boş vakti değerlendirmek gibi amaçlara hizmet

eder hale gelmiştir. Yetişkinlerin yanı sıra çocuklar için de alışveriş merkezleri oyun alanları ile cazip mekânlardır. Ancak alışveriş merkezleri içinde aslında ticari birer ünite olan kapalı çocuk oyun alanlarında sunulan ortamın niteliği ve kalitesi ile çocuğun gelişimine katkısının ne düzeyde olduğunun sorgulanmasının gerektiği düşünülmektedir (Resim 2).

Yaşantıya ilişkin değişimin görüldüğü bir başka örnek ise sokak ve mahalle olgusu üzerinedir. Yeni kentsel yerleşmelerin karakteri, kontrollü, dışı kapalı konut siteleri, yüksek ve yoğun yapılaşmanın getirdiği sokak karakteri ve bunun kullanıcı-çevre ilişkisi üzerine etkileri, tüm bunların bir sentezi olarak toplumsal ve mekânsal aidiyet hatta daha ötesinde kentli olma ve kentlilik bilinci üzerinde belirleyici olduğu düşünülmektedir. Mahalle kurgusunda sokaklar yaşayanlar için kentle kurulan ilişkide bir geçiş mekânıdır. Sokak hem sosyal hem de yapısal bir çevredir. Mahallenin dokusu, yerleşim karakteri ve kimliği, sahip olduğu sosyal ve kültürel donatılar ve mahalle sakinlerinin profili yaşam çevresinin çocuklar için sunduğu olanakları belirler. Bugün kentin çeperinde veya merkezinde yer alan pek çok mahallede sadece sokaklar çocuklarındır. Çocuk ve oyun denilince akla ilk gelen sokaklar olurdu. Sokak çocukların en yakın sosyalleşme mekânıydı. Bu mekân aslında bir bakıma adı sokak olan oyun alanıydı. Keşfedilmeyi bekleyen gizem dolu yerler, kimi zaman ürkütücü, bilinmez ve ka-

Resim 4. Korunaklı bir konut yerleşmesinde çocuk oyun alanları.

rışık, ama aynı zamanda eve yakın, yaşayanlarıyla akraba gibi olunmuş, koruyan ve bilindik bir çevre. Ancak bugün kentin gönençli mahallelerinde sokaklar çocuklardan arınmışken, ara mahalle olarak tabir edilen yerleşimlerde çocuklar sokaktadır (Resim 3-4). Sokaklar uygun koşullar sağlanarak çocuklar için buluşma noktası, çocuk mekânı olmalıdır. Pek çok çalışma sokakların güvenli ve sağlıklı bir biçimde nasıl çocuk mekânı olabileceği konusu üzerinde durmaktadır (Holt ve diğ.; 2008, Thomson; 1997, Chawla; 2002, Sanz de Murga; 2004). Sokakta güvenlik konusunda ortaya çıkan tehditlerin en önemlisi trafiktir. Kazalara ilişkin veri değeri ve kaza nedeni sokakta çocuk güvenliği konusunun altını çizmektedir. Çocukların trafik kuralları konusunda son yıllarda eğitilmesi yaralanma ve ölümlerle sonuçlanan kazaların azaltılmasını sağlamakla birlikte TÜİK verilerine göre yayaların yerleşim yerlerinde neden olduğu kazaların % 14'ü yolda sokakta oynamak nedeniyle gerçekleşmiştir (TÜİK, 2012).

Sonuç Olarak...

Ekonomik ve sosyal refaha ulaşmış toplumların çocuklara yönelik konularda daha duyarlı ve hassas bakış açısı geliştirdikleri görülmektedir. Bu toplumlarda çocuk genç vatandaş olarak kabul edilmektedir. Toplumun bir bireyidir, hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu yaklaşım çocuğun toplumun bir parçası olduğunun farkına varmasını, yaşadığı çevrede söz sahibi olarak, yetişkinler gibi kararlara katılabilmesini sağlamaktadır. Böylece çocuk kentli olma bilincini erken yaşlarda kazanmakta ve yaşamı boyunca edimlerini bu bilinçle yönlendirmektedir.

Yaşadığımız kentlerde yaşam kalitesine yansıyan pek çok sorun olduğu yadsınamaz. Çocukların kent içindeki durumu, yakın çevre koşulları, sağlık, güvenlik, emniyet ve yaşam

şartları kentsel yaşam kalitesine ilişkin çözüm bekleyen önemli sorunlar olarak görülmelidir. Bu sorunların çözümünde etkin paydaşlardan biri olarak tasarım ve planlamacı meslek uzmanlarının payı sorgulanmalı, sosyal, kültürel, ekonomik, eğitsel, yapısal ve politik açıdan çok boyutlu bir olgu olarak kent, mimarlık ve çocuk ilişkisi toplumsal gelecek kaygısı ile tartışılmalıdır. ■

KAYNAKLAR

- Chawla, L. (2002). *Growing Up in an Urbanising World*. UNESCO Publishing.
- Francis, M., Lorenzo, R. (2002). Seven Realms of Children's Participation. *Journal of Environmental Psychology*, 22, 157-169.
- Holt, N. L., Spence, J. C., Sehn, Z. L., & Cutumisu, N. (2008). Neighbourhood and Developmental Differences in Children's Perceptions of Opportunities for Play and Physical Activity. *Health & Place*, 14, 2-14.
- Horelli, L. (2007). Constructing a Theoretical Framework for Environmental Child-Friendliness. *Children, Youth and Environments* 17(4), 267-292.
- Johnston, B. D. (2008). Planning for Child Pedestrians: Issues of Health, Safety and Social Justice. *Journal of Urban Design*, 13(1), 141-145.
- Kearns, R. A., Collins, D. C. A. & Neuwelt P. M. (2003). The Walking School Bus: Extending Children's Geographies? *Area*, 35(1), 285-292.
- Lorenzo, R. (1992). *Too Little Time and Space for Childhood*. Innocent Studies, UNICEF International Child Development Centre.
- Palmer, S. (2006). *Toxic Childhood: How the Modern World is Damaging Our Children and What We Can Do About It*. Orion Books.
- Riggio, E. (2002). Child Friendly Cities: Good Governance in the Best Interests of the Child. *Environment & Urbanization*, 14(2), 45-58.
- Sanz de Murga, C. (2004). Children: The Forgotten Citizens in City Making. "Walk21-V Cities for People, 5. Walking in the 21st Century" Uluslararası Konferansı Bildiri Sunumu, Haziran 9-11, 2004, Kopenhag, Danimarka.
- Thomson, J. A., (1997). Developing Safe Route Planning Strategies in Young Child Pedestrians. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 18, 271-281.
- TÜİK (2012). Trafik Kaza İstatistikleri-Karayolu. www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=70
- Woolley, H., Spencer, C., Dunn, J. & Rowley, G. (1999). The Child as Citizen: Experiences of British Town and City Centres. *Journal of Urban Design*, 4(3), 255-282.

GÖRSEL KAYNAKÇASI

- Resim 1. <http://cv6.coventrytelegraph.net/josephcashwalkingbus.jpg>
- Resim 2. Damla Bağlan, Fatih Baykan
- Resim 3. Onur Erman
- Resim 4. Özlem Şenyiğit

21. YÜZYIL KENTİNDE ÇOCUK OLMAK...

Gaye BİROL ÖZERK

Doç. Dr.

Balıkesir Üniversitesi Mühendislik

Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

"Günümüz kentinde çocuğun yeri ve kentsel mekândan beklentilerinin neler olduğu, kentsel mekânın çocuk dostu olabilmesini sağlayabilecek özelliklerin bugünün değişen kentsel dinamikleriyle birlikte nasıl yoğrulacağı konusu, çözüm bekleyen kritik bir sorun ve araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Öncelikli olan, kentin mimarisinin çocuğun dünyasına çeşitlilik, renk ve değişim katabilmesi gerekliliğinin kabulüdür. Kentsel mekân, çocuğun hayal gücünü kısıtlamak yerine güçlendiren, onun geleceğe ilişkin düşler kurmasını sağlayan, bu düşlerini gerçekleştirmek için gereksinim duyduğu güveni ve bilinci aşıl原因, çocuğun gelecekte yaşadığı kentle aidiyet ilişkisi kurabilen ve kentine sahip çıkan yetişkin bir birey olmasını sağlayan, özetle çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olan bütün değerleri içeren bir mimari düzene sahip olmalıdır."

"... Arsa... Ey dağlarda, ovalarda yaşayan, bir adımda ucu bucağı görünmez tarlalara ulaşabilen güçlü, kuvvetli, sağlıklı çocuklar! Siz ki, güzelim mavi göğün altında yaşamaya, sonsuz uzaklıklara alışkınsınız. Siz ki, koca apartman blokları arasında sıkışık yaşamak zorunda değilsiniz. Büyük kent çocuğu için, boş bir arsa ne demektir bilebilir misiniz? O çocuklar için arsa, ova demek, kır demek, bozkır demektir. Çürük tahta perdelerle, göklere yükselen apartmanlarla sınırlanmış küçücük bir toprak parçası, o çocuklar için sonsuzluk ve özgürlük demektir. Pal Sokağındaki o Arsada bugün dört katlı bir apartman yükselmektedir. O Arsa, vaktiyle bir sürü çocuk için mutluluk demektir. Bu gerçeği Arsanın üzerine dikilmiş apartmandaki kiracıların bir teki bile bilmiyor dur. ...

Ferenc Molnar, Pal Sokağı Çocukları

Antik çağlardan bu yana varlığını sürdürmekte olan kentler, 19. yüzyılın ortalarından bu yana hem fiziksel hem de toplumsal açılardan önemli değişimler geçirdiler. 21. yüzyıl kenti ise küresel süreçlerin sonucunda tüketimin doruk noktasına ulaştığı toplumsal yapıya uygun olarak şekillenen, bu sırada toplumu da hızla dönüştüren mekânsal ortamları barındırmaktadır. 21. yüzyıl kentinde kentsel mekân, bir yandan küresel rekabet ortamında pazarlanmak ve tüketilmek üzere tasarlanmış, metalaştırılmış, ikinci elden üretilen imajlar silsilesinin yığıldığı bir yere doğru evrilirken, diğer yandan da kentte yaşayan farklı sosyal grupların yaşam mekânları birbirinden ayrılmış, bu gruplar arasındaki yüz yüze iletişim azalmış, kent, merkezsizleştirilmiş ve güvensiz bir ortama dönüşmüştür. Kentsel mekânda motorlu taşıtların egemen olduğu, sokağın salt bir ulaşım elemanına dönüştüğü, meydanların azaldığı ve işlevsizleştirildiği, kentlilere nefes alma olanağı sunan parkların yok edildiği, boş arsaların otopark olarak kullanıldığı, binaların özensizce tasarlandığı ve inşa edildiği, kent mekânında estetik/mimari kalite arayışından uzak düzenlemelerin egemen olduğu günümüz kentlerinin kaotik ortamında, ekonomik yapıdaki değişimler, alışveriş merkezleri, temalı parklar, fast-food zincirleri, süper/hiper marketler gibi 21. yüzyıl kentinin yeni kentsel mekânları olma iddiasındaki mekân türlerinin ortaya çıkışına neden olmuştur.

Yaşanan bu değişimler, kentlerde yaşayan tüm bireylerin gündelik hayatını ve mekânsal pratiklerini doğrudan etkilerken, çocukların da bu değişimden payına düşeni almaları kaçınılmazdır. Değişen çevresel koşullarda dış mekândaki motorlu taşıt yoğunluğu çocuk aktiviteleri için uygun ortamın sağlanmasına engel olmakta (Pluhar ve diğerleri, 2010), kentlerde artan şiddet ve suç oranı nedeniyle aileler çocuklarının dış mekân kullanımını engellemekte (McNamee, 2000), günümüzde kentsel mekân, fiziksel yapısındaki olumsuzluklar nedeniyle sokakta gerçekleştirilebilecek çocuk aktivitelerine uygun ortamı sunamamaktadır. James (1993) çocukların mekân ve aktivitelerinin özel mekân içerisine hapsedilmişliğini vurgularken, Wridt (2004) ise çocukların eğlence ve oyun alanlarının ev içerisinde kontrol altına alındığını ifade etmektedir.

Günümüz çocukları, içinde yaşadıkları fiziksel ortam koşullarının hızla değişmesi sonucunda dış ortamdan yalıtılarak sterilize edilmiş "kapalı site"lere hapsolmakta, sosyal etkileşimlerin güçlü olduğu ve bireylerarası iletişimin yüz yüze kurulduğu, sosyal dayanışmayı vurgulayan sokak ve oyun, sevgi, paylaşım, dayanışma, sıcaklık, samimiyet, güven, dostluk ve sokak kültürünü çağrıştıran mahalle kavramları ile hiç tanışmamakta, kentsel mekândan giderek daha fazla kopmaktadır. Özellikle ilköğretim çağındaki çocuklar, okul-ev-alışveriş merkezi arasında önceden tanımlanmış rota içerisinde sıkışıp kalmakta, mekân ve yer duygusundan yoksun olarak büyümektedir. Çok katlı apartmanlar içindeki yaşantı, çocukların en doğal hakları olan dış mekânda başka çocuklarla oyun oynama ve bu yolla öğrenme haklarının ellerinden alınmasına yol açmaktadır. Çocuğun hafta sonları ebeveynleri ile gerçekleştirdiği rutin aktivite, büyük olasılıkla bir alışveriş merkezi içerisindeki koridorlarda koşma, yemeği hamburger ile geçiştirme, kapalı mekânda yan yana konumlandırılmış oyuncaklarda saat başına para ödenerek oyun oynama ve benzeri eylemlerle sınırlıdır. Saklambaç, yakantop, seksek gibi sokakta oynanan çocuk oyunlarının çoğu unutulmuş, oyun ve arkadaşlarla iletişim dahil ders dışı birçok aktivite çocuklar tarafından sanal ortamda gerçekleştirilmektedir. Sokakta oynarken çocuğun aidiyet bilinci geliştirebileceği ve "benim yerim" diyebileceği sokak, meydan, bank,

Resim 1. İnsan ve özellikle çocuk ölçeğine uygun tasarlanmamış kentsel mekânda plastik çocuk oyun elemanları. (Fotoğraf: Gaye Birol Özerk)

Resim 2. Görsel kirlilik yaratacak malzemelerle sınırlandırılmış ve içerisinde çocuklar için tehlikeli bir trafo yapısının bulunduğu çocuk oyun alanı. (Fotoğraf: Gaye Birol Özerk)

ağaç kovuğu, ağacın dallarının üzeri, ağaç altı, duvar önü, merdiven altı-üstü, tepe, dere kenarı gibi sayısı çoğaltılabilecek birçok "yer" ile çocuk hayatında hemen hemen hiç karşılaşmamakta ya da bu tür yerlerde oyun oynama şansını elde edemeyerek bu mekânlara ilişkin deneyim kazanamamaktadır. Geçmişte mahallede ve sokakta oyun oynayarak, deneme ve paylaşım yoluyla edinilen pek çok bilgi, bugün monitör aracılığı ile edinilmekte, pek çok çocuk yaşının gerektirdiği aşamaları geçirmeden büyümekte, bu durumun çocukların ilerleyen yaşlarda sosyal ve psikolojik yönden yeterince gelişmemiş ve çeşitli sorunlar yaşayan birer birey olmalarına yol açtığı bilinmektedir.

Yetişkinler tarafından çocukluk döneminin kısa süren ve geçici bir dönem olduğu düşünüldüğünden, çocuklar oy kullanma hakkı -dolayısıyla siyasi gücü- bulunmayan bir toplumsal grubu oluşturduklarından ve bu nedenle nasıl bir kentsel çevrede yaşamak istediklerini kamusal alanda dile getiremediklerinden, kentler genellikle çocuklar da düşünülerek tasarlanmamaktadır (Churchman, 2003). Bir kentte yaşayan nüfus içerisinde sayısı azımsanmayacak kadar fazla olan bir grubu temsil ettikleri halde, çocuklar -tıpkı yaşlılar ve engelliler gibi- kentsel düzenlemeler yapılırken varlığı en az göz önüne alınan gruplardan biri olmaktadır. Yurtdışında çocuk ve kentsel çevre ilişkileri (çocuk dostu iç ve dış mekânların, oyun alanlarının tasarım ilkeleri ve çocuk dostu mekânların çocuğun gelecekteki gelişimine kattığı değerler) üzerine yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır (Bartlett, 2002), (Churchman, 2003), (Derr, 2002), (Francis, M, Lorenzo, R, 2002), (Read ve diğerleri, 1999), (Simkins ve Thwaites, 2008). Ülkemizde ise bu tür çalışmaların henüz yakın geçmişte önem kazanmaya başladığı görülmekte, bu durum çocuk, kent ve mimarlık ilişkilerinin ve kentlerde çocuk dostu mekânlar oluşturma konusu-

nun ülkemizde yeterince önemsenmediğini göstermektedir (Birol, 2009).

Kentte yaşayan tüm bireylerin olduğu gibi, çocukların da kentlerde sahip olmaları gereken temel hakları vardır. Bu haklar bir kentin çocuk dostu olmasının da öncelikli koşullarıdır. Çocuk, kentte kentli yetişkinlerin sahip olduğu temel hak ve hizmetlerden yararlanabilmeli, güvenli bir kentsel çevrede yaşayabilmeli, kentsel açık mekânlarda güvenli bir şekilde oyun oynayabilmeli, başkalarıyla / arkadaşlarıyla buluşabilmeli, paylaşımında bulunabilmeli ve böylece başka çocuklarla birlikte öğrenebilmelidir (Gökmen, 2008).

Çocuk dostu kent, en genel ifadeyle çocuğun fiziksel ve sosyal gelişimini destekleyebilen özelliklere sahip olan kenttir. Kentin, fiziksel anlamda çocukların hoşlanacakları ve kendilerini güvende hissedebilecekleri, sembolik anlamda da kent tasarımı, planlaması ve yetişkin bireylerin davranışları aracılığıyla çocuklara kendilerinin toplumun diğer bireyleriyle eşit bir parçası olduğu mesajını iletebilen bir yer olması gerekmektedir (Churchman, 2003). Çocuğun fiziksel, duygusal ve psikolojik yönlerden sağlıklı gelişebilmesi için başka çocuklarla birlikte zaman geçirmesi (Alexander, 1977), oyunlar oynaması gerekir. Oyun, çocuğun paylaşmayı öğrenmesini, bedenini tanımasını, kullanmasını ve bedeninin kapasitesini öğrenmesini, kaslarının gelişmesini ve fiziksel yeteneklerini test etmesini sağlar. Bir çocuğun kendi nesneler dünyasını kurabilmesi, hayal kurma becerisinin ve yaratıcılığının gelişimi için, oyun elzemdir. Çocuğun yaratıcılığının gelişebilmesi için oyun sırasında mekânda kendi başına yeni olanaklar yaratabilmesi, mekânın da buna izin vermesi, dayatmacı olmaması, çocuğun oyun oynamasını destekleyen ve hayal gücünün gelişimini sağlayacak niteliklere sahip olması gereklidir. Bu noktada, bir kentte bulunan "çocuk oyun alanı" sayısındaki artışın o kenti çocuk

dostu bir kent haline getirmeye yeterli olmadığı vurgulanmalıdır. Kentsel mekânın çocuk dostu olması, nicelikten çok niteliksel bir sorundur. Genellikle plastik malzemeden üretilmiş, özenli bir tasarımdan yoksun, her yere kurulabilen standart ve iki salıncak, bir kaydırak ve kum havuzundan ibaret çocuk oyun alanları, mekânsal kaliteden yoksun bir kentsel dekor ile bütünleştiğinde, bu mekânın çocuk dostu olabileceğini ifade etmek güçtür (Resim 1-2). Üstelik, kentsel mekânın çocuk dostu olması, o kentteki sadece oyun alanlarının değil kentsel mekânın tüm nitelikleri ile ilgilidir. Çocuk, fiziksel çevresinde yer alan yapılar, bu yapıların cepheleri, bahçeler, yollar, parklar, yeşil alanlar, oyun alanları gibi donatılar aracılığıyla merak etmeli, keşfetmeli, o çevreyi anlamalı, özümsemeli, o çevrede sosyalleşebilmelidir (Resim 3-4) (Birol, 2009). Kentsel mekân, tüm bileşenleriyle çocuk için uygun fiziksel ortamı kendiliğinden sağlayabilmeli, öğretici olmalıdır. Çocuk, gündelik mekânsal pratikleri sırasında kentsel mekânda mimarının temel öğelerini deneyimlemeli ve bu yolla öğrenebilmelidir. Bu kentsel mekânın da güçlü mimari fikirleri olan (Hürol, 2008) yapılar barındırması, böylece çocuğun çevresini ve çevresindeki yapıların mimari kalitesini belirleyen insan ve özellikle çocuk ölçeği, doku, renk, malzeme, kütle ve biçim, sertlik ve yumuşaklık ve benzeri nitelikleri keşfedebilmesi, kendine has estetik değer yargıları, mekânsal duyarlılıklar ve yeni kavrayışlar üretebilmesi gereklidir (Resim 5-6).

21. yüzyıl kentinin kendine özgü dinamikleri, kentlilere yeni bir yaşam ritmi ve geçmiştekinden çok farklı mekânsal pratikler dayatmaktadır. Değişen kentsel dinamiklere karşın, çocuğun sağlıklı gelişimi için öngörülen koşullar aynı kalmaktadır. Günümüz kentinde çocuğun yeri ve kentsel mekândan beklentilerinin neler olduğu, kentsel mekânın çocuk dostu olabilmesini sağlayabilecek yukarıda sıralanan özelliklerin bugün-

Resim 3. Cumalıkızık'ta çocuk. (Fotoğraf: Gaye Birol Özerk)

Resim 4. Çocuğun oyun sırasında sosyalleşmesi. (Fotoğraf: Gaye Birol Özerk)

nün değişen kentsel dinamikleriyle birlikte nasıl yoğrulacağı konusu, çözüm bekleyen kritik bir sorun ve araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Güncel kentsel dinamiklerin çocuk ve kentsel mekân ilişkileri konusunda kendi içinde potansiyel çözümleri barındırması olasıdır. Öncelikli olan, kentin mimarisinin çocuğun dünyasına çeşitlilik, renk ve değişim katabilmesi gerekliliğinin kabulüdür. Kentsel mekân, çocuğun hayal gücünü kısıtlamak yerine güçlendiren, onun geleceğe ilişkin düşler kurmasını sağlayan, bu düşlerini gerçekleştirmek için gereksinim duyduğu güveni ve bilinci aşıl原因, çocuğun gelecekte yaşadığı kentle aidiyet ilişkisi kurabilen ve kentine sahip çıkan yetişkin bir birey olmasını sağlayan, özetle çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olan bütün değerleri içeren bir mimari düzene sahip olmalıdır. Aslında bu mimari düzen, çocuklar için

olduğu kadar yetişkin kentliler için de gereklidir. Çünkü "kentler, çocuklar ve yetişkinlerin birlikte yaşayabilecekleri yerler olmalıdır" (Ward, 1978). ■

KAYNAKLAR

- Alexander, C. (1977). *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction*, London: Oxford University Press.
- Bartlett, S. (2002). "Building Better Cities with Children and Youth", *Environment and Urbanization*, Vol. 14 No. 2 Ekim 2002.
- Birol, G. (2009). "Çocuk Dostu Kent Neresidir?" *Megaron Balıkesir*, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi, Ocak 2009, s. 10-13.
- Churchman, A. (2003). "Is There a Place for Children in the City?", *Journal of Urban Design*, Vol. 8 No. 2, pp. 99-111.
- Derr, V. (2002). "Children's Sense of Place in Northern New Mexico", *Journal of Environmental Psychology*, 22, pp. 125-137.
- Francis, M, Lorenzo, R. (2002). "Seven Realms of Children's Participation", *Journal of Environmental Psychology*, 22, pp. 157-169.
- Gökmen, H. (2008). "Çocuk Dostu Kent", 1. Çocuk, Kent ve Mimarlık Ulusal Buluşması, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 21-22 Kasım 2008, Ankara.

Hürol, Y. (2008). "Çocuk Dostu Mekânlar", 1. Çocuk, Kent ve Mimarlık Ulusal Buluşması, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 21-22 Kasım 2008, Ankara.

James, A. (1993). *Childhood Identities: Self and Social Relationships in the Experience of the Child*, Edinburgh:Edinburgh University Press.

McNamee, S. (2000). "Foucault's Heterotopia and Children's Everyday Lives", *Childhood*, 7: 479-492.

Molnar, F. (1981). *Pal Sokağı Çocukları*, İstanbul: Altın Çocuk Kitapları.

Pluhar, Z. F.; Piko, B. F.; Uzzoli, A.; Page, R. M.; Dull, A. (2010). "Representations of the Relationship among Physical Activity, Health and Perceived Living Environment in Hungarian Urban Children's Images", *Landscape and Urban Planning*, 95, pp.151-160.

Read, A. M.; Sugavara, A. I.; Brandt, J. A. (1999). "Impact of Space and Color in the Physical Environment on Preschool Children's Cooperative Behavior", *Environment and Behavior*, Vol. 31 No. 3, pp. 413-428.

Simkins, I., Thwaites, K. (2008). "Revealing the Hidden Spatial Dimensions of Place Experience in Primary School-Age Children", *Landscape Research*, V. 33 Issue 5 pp. 531-546.

Ward, C. (1978). *The Child in the City*, London: Architectural Press.

Wridt, P. J. (2004). "An Historical Analysis of Young People's Use of Public Space, Parks, and Playgrounds in New York City", *Children, Youth and Environments*, Vol 14, No.1 pp.100-120.

Resim 5. Fransa'nın güneyindeki St. Paul yerleşiminde kentsel mekânı zenginleştiren ölçek, doku, renk, malzeme ve biçim etkileri. (Fotoğraf: Gaye Birol Özerk)

Resim 6. Richard Meier tarafından tasarlanmış olan Ara Pacis Müzesinin önündeki yayalaştırılmış, su ögesi ile desteklenmiş, Roma'nın tarihi dokusunda yer alan yapı cephelerinin oluşturduğu zengin mekânsal dekor. (Fotoğraf: Gaye Birol Özerk)

WRIGHT VE ÇOCUKLAR

Hikmet SİVRİ GÖKMEN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Öğretim Üyesi

"Mimarlık çocuklara nasıl sevdirebilir?" sorusuna yanıt belki de yaratıcı bir şekilde hazırlanan çocuklara yönelik atölyeler ve kitaplarla olabilir. Çocuklar bu atölyelere katılarak, bu kitapları okuyarak ve kitapların içinde yer alan etkinlikleri yaparak mimarlık hakkında bilgi edinmenin ötesinde içinde yaşadıkları tarihe ve çevrelerine farklı bir gözle bakma becerisi kazanmaktadırlar. Bu tür çalışmaların ülkemizde de yaygınlaşması, tarihi dokuya, doğal ve yapıli çevreye daha duyarlı yeni nesillerin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

"... Düz çizgi, düzlem, kare, üçgen, daire ile olan deneyim! ...

Birkaç yıl küçük bir anaokulu masası başında oturdum... ve oynadım...

Küple, küreyle, üçgenle-bu ahşap bloklar, bu duygu bugün hâlâ parmaklarımdadır."

- Frank Lloyd Wright, from An Autobiography*

Giriş

Ünlü mimar Frank Lloyd Wright'ın çalışmalarında Froebel eğitimi ve bu eğitimin Wright üzerindeki etkileri uzun zamandan beri ilgi konusu olmuştur. 19. yüzyılın başlarında Alman eğitimci Friedrich Froebel bir dizi eğitsel oyuncak geliştirmiştir. Bu oyuncaklar çocuklara kalıp yapma (pattern making), güzellik, uyum, estetik ve strüktür kavramlarını tanıtmakta ve deneyimletmektedir. Klee, Kandisky'den Mies van der Rohe ve Frank Lloyd Wright'a kadar modernist mimarlar ve sanatçılar Froebel'den önemli derecede etkilenmişlerdir. Wright'ın mimarisindeki "kır stilini" (prairie style) yaratmasında blokların etkisi olduğu tartışılmaktadır. Wright seksenlerinde iken hâlâ parmaklarında Froebel bloklarını hissedebildiğini belirtmiştir.

Froebel ve Eğitsel Oyuncaklar

Anaokulu hareketinin babası olarak tanınan Friedrich Froebel (1782-1852) 1837'de Almanya'da

Keilhau yakınlarında, Blankenburg bölgesinde, okul öncesi eğitim çalışmalarına başlamış ve 1840 yılında Almanya, Blankenburg'ta "Kindergarten" (Çocuk Bahçesi) adını verdiği ilk anaokulunu açmıştır. Onun eğitime olan ilgisi, "Education of Man" (İnsanın Eğitimi, 1826) adlı kitabını yazdığı yıllarda şekillenmiştir. Froebel'in çalışmalarında, erken eğitim kuramcılarında olan Comenius, Rousseau ve Pestalozzi'nin etkileri görülmektedir. Fen bilgisi eğitime kristallografi alanında, kaya kristallerinin biçimlenmesindeki geometriyi araştırarak başlayan Froebel; daha sonra iki yıl mimarlık çalışır ve sonunda öğretmen olur. Öğrenim ve öğretim ilkesi çocuğun kendi iradesi ile yaptığı etkinlikler aracılığı ile olduğunu vurgulayan Pestalozzi'nin deneysel okulunda 1807'den 1809'a kadar Pestalozzi ile birlikte çalışır (McCarter, 2006). Froebel'e göre eğitim, çocuğun gelişimini, korunmasını ve himaye edilmesini izlemeli, kesin ve müdahale edici olmamalı, özgür ve hür iradeli bir temele oturmalıdır. Anaokulu programının temel elemanları *gifts* (Froebel'in kendi verdiği bir özel isim), sanatsal uğraşlar, oyunlar ve şarkılardır. Froebel'in okulunu karakterize eden bu elemanlar (Resim 1-4), onun eğitim programını da diğerlerinden farklılaştırmaktadır. Öğretimde bireysel çabayı, bilinenden bilinme-

Resim 1. Froebel Gift No.2, Küre, Silindir ve Küp.

Resim 2. Froebel Gift No.9, Halkalar.

Resim 3. Froebel Gift No.13, Kesme Kağıtları.

yene gitmeyi öneren Froebel, bireysel ayrılıklara dikkat çekmiş ve gelişimin devamlılığı ilkesini vurgulamıştır. Anaokulu uygulamalarında (Resim 5) oyunu eğitimin önemli bir ögesi olarak ele alan Froebel, öğretici oyuncakları çocukların yeteneklerini geliştirmede kullanılması gereken önemli araçlar olarak görmüştür (Oğuzkan ve Oral, 1983,26). Oyun Froebel'in eğitim kavramının odak noktasını oluşturmaktadır. Çocuk oyun sırasında kendini olduğu gibi ortaya koymakta, ilk deneyim ve bilgileri kazanmaktadır. Bu amaçla Froebel, oyunlarda kullanılabilecek materyaller, küreler, geometrik biçimler ve yapımlar oyuncakları tasarlamıştır. Amacı bu öğretici oyuncaklar sayesinde çocuklara, bazı temel kavramları (materyallerin biçimleri, renkleri, nicelikleri ve nitelikleri) öğretmektir. Yaratıcılık, keşif, duyuşal öğrenme ve anlamlı tartışma için mükemmel fırsat sağlayan Froebel oyuncakları her yaş grubu tarafından kullanılabilir. Almanya, İngiltere, ABD gibi ülkelerde eğitim sistemi içinde okul öncesi eğitimin yer almaya başlamasında Froebel'in ve onun yetiştirdiği öğrencilerin çok büyük katkıları olmuştur.

Froebel anaokulunun merkezinde çocukların doğadan öğrenmesine vurgu vardır. Küçük çocuklar örüntüleri ve doğadaki geometriyi ve simetriyi keşfetmeyi öğrenirler. Bir dizi "gifts" (eğitsel oyuncaklar) ve "occupations" (beceri gelişimine yönelik malzemeler) ile desteklenen oyunun yaratıcı kullanımı, programın ana noktasıdır. Eğitsel oyuncaklar renkleri, şekilleri, sayıları, boyutları, simetriyi, çizgileri, halkaları, noktaları ve oranı öğrenmek için tasarlanmıştır. Beceri gelişimine yönelik malzemeler "occupations" katı maddeler, yüzeyler, çizgiler (örgü, nakış, vb.), noktalar (boncuk dizme) ve yeniden yapma gibi çocukların öğrenmesine yardımcı olan öğrenme materyallerini kapsar. Aşıptan yapılan oyuncak bloklar dünyadaki birçok şeyi yapmak ve yeniden yapmak için kullanılmakta-

Resim 4. Froebel Gifts.

dırlar. Froebel'in amacı, çocukların kendi eylemleri ile öğrenmesi ve her şeyin içinde olan kendi mantığını kavramaya ulaşmasıdır (Wright, 2010).

Froebel'in geliştirdiği ve "gifts" olarak tanımladığı eğitsel oyuncaklar, bir çocuğun biçim, boyut, ölçü kavramlarını ve bunların ilişkisini anlamasına yardım eder. "Occupations" ise, çocukların istedikleri sanatsal aktiviteleri yapmaları için kullanılabilecekleri boyalar, oyun hamuru ve kil gibi araçlardır. Bunların hepsi çocuğun aklında olan kavramları dışa vurmasına yardım eder. "Occupations" tek yönlüdür, "gifts" ise çok yönlüdür. "Occupations" çocuk olmanın bazı aşamalarına dokunurken, "gifts" ise tüm aşamalara dokunur. (http://organonarchitecture.co.nz/CLIENTS/MMEF/Froebel_MMEF.pdf; Luecking, 2013)

Froebel'in eğitsel oyuncakları, tasarım ve maket yapımını içeren aktiviteleri destekler. Çocukların fiziksel nesnelerle maketler yaparak, fiziksel dünyayı anlamalarına yardım eden bu oyuncaklar tasarım ve yapım ile çocukların kendi fikirlerini açıklamalarına olanak sağlamaktadır. Froebel'in oyuncakları geometrik ilişkileri öğrenmek için de kullanılabilir, örneğin Froebel'in 3, 4 ve 5 No.lu "gifts" iyi tasarlanmış yapım bloklarıdır. Çocuklar bu bloklarla oynarken, tasarım süreci ile ilgilenir, geometrik ilişkileri öğrenirler. Froebel'in bu oyuncakları, bugünkü yapım oyuncakları kategorisinin atasıdır. Bir başka deyişle, mimari oyuncakların başlangıcıdır. Çocuklar fiziksel objelerle maketler yaparak, 2 ve 3 boyutlu yapım setlerini kullanarak kendilerini ifade ederler. Bu kategoride günümüzde Legolar, Tinkertoys, Knex, vb. gibi oyuncaklar vardır (Zuckerman, b.t.). Froebel çocukların oyun aktiviteleri sırasında geometrik ve mekânsal kompozisyonları öğrenebileceklerini ileri sürmektedir. Oyuncaklar ve mimarlık arasındaki dikkate değer bir ilişki Froebel "gift"leri ile Wright'ın "mimarisi" arasında görülmektedir (Ginoulhiac, 2013).

Eğitsel Oyuncaklar ve Wright

Modern mimarlığın tarihinde başat kişiliklerden birisi olarak kabul edilen Frank Lloyd Wright, (1867-1959) Wisconsin'de doğmuştur. Madison'da bir askeri okulda eğitim gördükten

Resim 5. Froebel Anaokulu
<http://www.froebelgifts.com/history.htm>

sonra, Wisconsin Üniversitesi'nde teknik resim ve matematik dersleri almıştır. "Organik Mimarlık" adı verilen, doğal biçimlerden yola çıkarak iç ve dış mekânın bütünleşmesini temel alan bir mimarlığın ilkelerini ortaya koyarak, modern mimarlık tarihinin en önemli kişiliklerinden biri olarak tarihe geçmiştir.

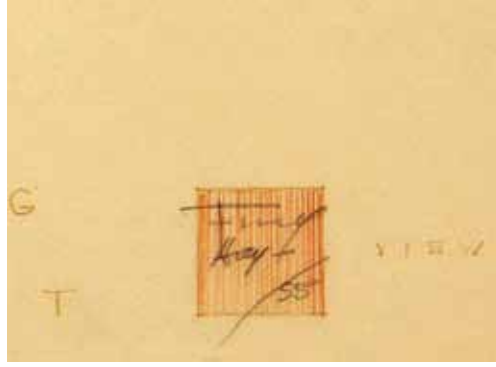
20. yüzyılın ilk yarısı boyunca, uzun ve üretken mesleki yaşamı içerisinde yarattığı tasarımları ile büyük etki uyandırmıştır. 1889 yılında Illinois Oak Park'ta bulunan kendi evinin tasarımı ile başlayan kariyeri, sayısız konut, ticaret, eğitim ve kamu yapıları ile devam etmiştir. 20'li yaşlarında Şikago Okulu'nun en iyi temsilcisi sayılan L. Sullivan'ın bürosunda çalışmaya başlayan Wright, romantizme kayan akılcı bir eğitim almış, H. H. Richardson'un geliştirdiği konut mimarlığı ve uzak doğunun plastik anlayışı ile ilgilenmiştir. Bu şekilde, bakımsız, alçak, manzarayla bütünleşen ve Japon evleri gibi esnek mekân dağılımları olan "kır evleri" üzerine çalışmalarını yönlendirmiştir. Yapıtları 1906'dan sonra, özellikle Adolf Loos'un kendisi hakkındaki yayınlarının desteğiyle Avrupa'da da büyük yankı uyandırmış, bunlara duyulan ilgi, yapılarının akılcı olmalarından çok, biçimsel yeniliklerinden kaynaklanmaktadır. Wright'ın usanmadan olgunlaştırdığı araştırmalar, ilk meyvelerini 1929 büyük ekonomik bunalımı sonrasında vermiştir. Çok iyi bilinen eseri, meşhur "Şelale Evi" (Pensilvanya, 1936) bu büyük düş gücünün sonucudur. Ancak, bu büyük mimar, yapısal ve biçimsel yaklaşımlarını, İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleştirdiği çok sayıda yapı ve şehircilik projelerinde göstermiştir. Özellikle New-York Guggenheim Müzesi (1956-1959) gibi sarmal yapılar, günümüze kadar özgünlüğünü koruyan eserleri arasındadır. Projelerindeki "değişim" ve "yenilik" öğeleri, tasarımlarının organik temellerini oluşturmaktadır. "Yerin üzerinde ve ışığa doğru" inancıyla ürettiği birbirine hiç benzemeyen çözümler ile devrimci nitelikte konut uygulamaları yapmış, bunlara getirdiği "bütünlük" ve "özgünlük" anlayışlarını, için dışa doğru doğal akışında kullanmıştır. Wright, her zaman tam bir bütüncüllük/sentez peşindedir. Bu amaçla mümkün olan her fırsatta, mobilyadan aydınlatma donanımına, masa örtüsünden yerdeki halılara kadar iç mekân tasarımı sürecinin hemen her aşamasında yetkin olmaya çalışmıştır (Mazıoğlu, 2009).

Wright, Froebel "gift"lerinin ve "occupation"larının kendi üzerindeki öğretici etkisine vurgu yapmakta ve sık sık söz etmektedir. Mimarlık tarihçileri, Wright'ın yenilikçi mimari stilini Froebel'in spiritüel geometrisine bağlamaktadırlar. Rubin ve Brosterman, Froebel'in eğitsel oyuncaklarının sadece Wright'a değil, birçok modernist sanatçı ve mimara da benzer etkisinin olduğunu tartışmaktadırlar. Wright'ın yanı sıra Le Corbusier, Paul Klee, Walter Gropius, Josef Albers, Wassily Kandinsky, Piet Mondrian ve George Braque Froebel'in anaokuluna ya da Froebel'den esinlenen anaokullarına devam etmişlerdir (Kahr, 2004).

"Otobiyografi" kitabı, mimarın tüm kariyerini tarihleyen ve analiz eden uzun ve kapsamlı bir dokümandır. Bebeklik ve çocukluk hikâyelerinden ziyade, Wright'ın yaratma eylemindeki çocukluk oyuncağı olan Froebel "Gift"lerinin etkisine değinmektedir (Steffensen, 2009). Büyük bir heves ile yazdığı 1932 tarihli "Bir Otobiyografi" adlı kitabında Frank Lloyd Wright, Froebel anaokulu eğitiminin, onun renk ve tasarım oyunlarından aldığı keyfi nasıl uyandırdığını anlatmıştır.

Çocukluk yıllarına ait Wright'ta kalıcı olanlar nelerdi? 1920'lerin sonlarından itibaren yazmaya başladığı "Bir Otobiyografi" yarım yüzyıl öncesi-ne ait anılara ilişkin çağrışımları içeriyordu. Froebel eğitimini konu alan metin, iki bölümden oluşmaktaydı. İlk bölüm, Froebel sunumu ile fuarda karşılaşan annesinin tepkisini anımsatırken, daha uzun olan ikinci bölüm Mrs. Wright'ın anaokulu yöntemleri doğrultusunda çocuklarını yönlendirmesi ve ev deneyimlerine ilişkin Wright'ın anılarını içeriyordu. "Annem bir keşif yaptı" derken Wright, muhtemelen Froebel metodunun varlığından çok onun nasıl uygulanacağına yönelik keşiften söz ediyordu. Wright'ın kendi anıları, beklendiği gibi bir sıra izler: Parlak renkli kâğıtlar hakkında birçok şey, sonrasında boncuk ve çubuklar, daha sonra akçaağaç bloklar ve önemli bir söz: "böylece biçim duyguya dönüşür." Sarkıt küre, küp ve üçgenlerin (yarıküp) çevresinde döndürüldüğü direktten; sonrasında düz, açılı, köşeli kırmızı mukavvalardan söz eder. Son olarak Wright parlak cilalı masa tablasından da bahseder, ancak masa üzerindeki ölçülü "grid"den söz etmez. Anılarda şarkılar, oyunlar, danslar veya daha karmaşık matematiksel ve felsefi kavramlar da yer almaz (Kaufman, 1981).

Otobiyografisinde, Wright bir öğretmen olan annesinin onun meslek seçiminde etkili olduğunu ve annesinin onun güzel binalar yapmasını istediğini ve çocukluğu boyunca, onu bir mimar olmaya motive ettiğini açıklamaktadır. Otobiyografisinde Wright, annesi tarafından ona tanıtılan Froebel oyuncakları ile doğaya saygısının ve ideal birlikteliğin nasıl destek-

Resim 6. Kırmızı Zambaklardan Esinlenen İmzası.

lendiğini anımsar. 1876'da Wright ailesi Weymouth; Massachusetts'de yaşarken, annesi ve iki teyzesi Philadelphia'daki 100. Yıl Sergisini ziyaret ederler. Burada kız kardeşler Froebel tarafından geliştirilen anaokulu "gift"lerinin sergisini gezerler ve öğretmenlere yönelik eğitimi incelerler. Philadelphia'ya döndükten sonra, Anna Boston'a bir gezi yapar ve üç çocuğunun eğitiminde kullanmak için bir takım Froebel "gift"lerinden satın alır. Frank, bu pakette, cilalı ahşaptan yapılmış küpler, dikdörtgen prizmalar, silindirler, piramitler, koniler ve küreler bulur. Ayrıca, blokları kaplamak için renkli parlak kâğıtları, basit strüktürler oluşturabileceği küçük yeşil küreleri ve düz çubukları da bulur. Bloklarla oynarken Frank, her şeyin basit geometrik biçimlerden yapıldığını öğrenir. Wright bu bloklarla çok zaman geçirmiştir. Bunlar geometrik olarak biçimlenebilmekte ve üç boyutlu kompozisyonlar olarak çeşitli şekillerde bir araya gelebilmektedirler (McCarter, 2006). Wright çalışmalarında Froebel bloklarının etkisini açıklarken "akağaç ahşap bloklar... bugün hâlâ parmaklarımda" demiştir. Wright, erken yaşlarda mimarlıkla ilgilenmiştir. Annesinin satın aldığı Froebel bloklarından etkilenen Wright'ın birçok tasarımında çocukken deneyimlediği geometrik şekillerin etkisi bulunmaktadır (www.froebelweb.org/web2000.html). Wright otobiyografisinde, bu çalışmaların onun tasarım yaklaşımına olan etkisini anlatır ve birçok binasındaki geometrik beraklığın bu erken çocukluk deneyimi ile ilişkili olduğuna değinir (Weesjes, b.t.; Wright, 2010).

11 yaşında Frank, Wisconsin'de bir aile çiftliğinde çalışmaya başlar. Bu iş çok zordur. Frank sonbaharda okul başlayana kadar günleri sayar. Çiftlikte, sabah 4'te kalkar, domuzları besler, ineklerden süt sağlar, bahçedeki yabancı otları ayıklar ve tarladakilere yardım eder. Çiftlikteki yaşam tamamı ile kötü değildir, çünkü Frank doğaya yakın olmaktan hoşlanır. Wisconsin kırındaki alçak, inişli yokuşlu tepeleri sever. Büyüyen şeylerin büyümesini öğrenir. Bir mevsimden bir mevsime doğada değişen renkleri görür. Bir gün Frank, yeşil bir tarlada kırmızı-turuncu zambaklar görür. Mimar olduğunda, her çizimine Wisconsin'in yeşil tarlalarındaki zambakları

Resim 7. Kırmızı Zambaklardan Esinlenen İmzası.

ona hatırlatan küçük bir kırmızı kare ile imza atar (Resim 6, 7). Frank topraktaki, kayaların katmanlarındaki, su dalgalarındaki ve hareket eden bulutlardaki dokuyu görmeyi öğrendikçe, doğanın güzelliğine olan saygısı gittikçe artar. Ağaçların, bitkilerin ve örümcek ağlarının yapısına dikkat eden Wright, böcekler ve hayvanlar üzerinde de çalışır. Doğada dairenin, karenin ve üçgenin saklı olduğunu görür. Daha sonraki yaşamında, bu deneyimler onun Amerikan mimarisinde kendi stilini yaratması için fikirler vermiştir.

Wright'ın Froebel eğitimi ile ilgili ana metni; aslında daha uzun ve daha gelişmiş bir başka metni takip etmektedir. Bu metinde Wright, çocukluğunun erken dönemlerinde, gecenin geç saatlerinde Bach ve Beethoven çalan babasından etkilenmesini anlatır. Babası ile birlikte müziğe dalıp gittikleri bu saatlerde çok zaman orga hava pompalama işini üstlenen küçük çocuk, o dönemde babasından müziğin yapısı hakkında birçok şey öğrenmiş ve doğal olarak müzikal yapıyı bestecilerin uyandırdığı duygular ile ilişkilendirmiştir. Wright için belki de ilk kez bu noktada biçim duyguya dönüşmüştür. Müzikal kompozisyonlar ve tamamen soyut görsel kompozisyonlar ile yaşanmış bu ikili çocukluk deneyimi; Wright'ın tasarım ve ifade arasındaki derin, karşılıklı bağımlılığına ilişkin farkındalığını güçlendirmiştir (Kaufmann, 1981). Froebel'in eğitsel oyuncakları, Wright'ın duyarlılığını uyandırmış, duygu biçime dönüşmüştür.

Wright ve Çocuklar

Çocukluğunda oynadığı oyuncakların tasarımları ve yapıları üzerinde etkili olduğunu vurgulayan Wright'ın, yaşamı ve ürettikleri farklı etkinliklerle çocuklara tanıtılmakta ve onların yaratıcılıklarını destekleyecek çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu oyunlar ve aktiviteler çocukların devamlı olarak yeni bilgiye ve yaratıcılığa ulaşmasına katkı koymaktadırlar. Bu etkinliklerin yanı sıra Wright'ın yaşamı ve eserleri birçok çocuk kitabı ile çocuklara tanıtılmaktadır. Kısaca bu atölyelere ve kitaplara bakmak, bizlerin kendi mimarlığımızı ve mimarlarımızı yeni nesillere tanıtmak adına yol gösterici olabilir.

Resim 8. Kırmızı Zambaklardan Esinlenen İmzası.

Fallingwater Atölyeleri: Fallingwater ve Carnegie Mellon Üniversitesi'ndeki "Mimari Keşifler" çalışma grubu Wright'ın başyapıtını ziyaret eden öğrencilerin deneyimlerini arttırmak için birlikte çalışmaya karar vermişlerdir. Buradaki interaktif atölyeler, akademik standartlarda farklı konulara değinmektedir. Atölyeler Fallingwater'da (Resim 8) yapılmaktadır. (www.fallingwater.org; www.cmu.edu/architecture/programs/outreach/pdfs).

- **Şiir Avı, Okuma ve Yazma, 3-4 Sınıf:** Yapı malzemelerine dokunarak, tarihi fotoğraflara bakarak ve Wright'ın mektuplarını okuyarak öğrenciler insanlar, yerler ve Fallingwater'ın mimarisi hakkında bilgi toplamak için bilgi avına çıkarlar. Kendi notlarını kullanarak, Fallingwater hakkında şiir yazarlar.
- **İnşa Etme Zamanı, Sanat ve Uygarlık Tarihi; Tarih, 3-4 Sınıf:** Öğrenciler mimarın, evin ve ailenin verilerini kullanarak "sanatsal" bir zaman çizelgesi yaratırlar. Zaman çizelgesinde Fallingwater için önemli olan noktaları tanımlarlar.
- **Teraslar, Matematik, 5-6 Sınıf:** Fallingwater'ın farklı terasları keşfedilir. Ölçekli mimari çizim sınıfta deneyimlenir. Daha sonra Fallingwater'ın kat planları kullanılarak alanlar ölçülür ve hesaplanır.
- **Fallingwater'ı Deneyimlemek, Fen Bilgisi, 7-9 Sınıf:** Fallingwater basit kırışlardan, konsollara strüktürel kuralları keşfetmek için en iyi yerdir. Öğrenciler, kendi konsollarını tasarlamadan önce formun ve malzemenin etkisini anlamak için temel strüktürel elemanları (kırışlar, vb.) deneyimlerler. Atölyede öğrenciler her tasarımın güçlü ve zayıf yönlerini tartışarak konsolların dayanıklılığını test ederler.
- **Tasarım Sanatı, Sanat ve Uygarlık Tarihi, Lise:** Frank Lloyd Wright'ı yaratıcı kılan nedir? Fallingwater'ın mimarisinin arkasındaki kavramları keşfederler. Öğrenciler, bu kavramları kendi fikirleri ile birleştirmek için birlikte çalışırlar ve yaptıkları maketlerdeki tasarım felsefesini tartışırlar.
- **Fallingwater Hikâyeleri ve Gerçekleri, Okuma ve Yazma, Lise:** Bu interaktif atölyede öğrenci gruplarının her biri, az bilinen

Resim 9-14. Atölye Çalışmaları.

bir Fallingwater olayını bulmaya çalışır. Öğrenciler, kurmaca olan ve olmayan hikâyeler yazarlar. Hayali hikâyelerin inandırıcı olması için mantıksal detayları kullanırlar ve yaptıklarını sınıfa sunarlar.

- **Arka Bahçemizdeki Wright:** Arka Bahçemizdeki Wright, öğrencilerin Fallingwater'a girişini arttırmayı sağlayan bir programdır. Bu program ile devlet okullarındaki çocukların ulaşımı desteklenmekte ve atölye çalışmalarına katılımları sağlanmaktadır.

Frank Lloyd Wright Vakfı: Wright'ın mimarlık, tasarım ve kültür hakkındaki görüşlerini programlar ve eğitsel etkinlikler ile canlandıran Şikago merkezli kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. 1974 yılında kurulan vakfın amacı, Wright'ın doğal ve yapı çevrenin bütünündeki sanatsal görüşünü ve inancını sürdürmektir. Vakfın misyonu halkı, Wright'ın eserleri, mimarisi ve tasarımları ile eğitmek, bunların içine çekmek ve ilgilerini arttırmaktır (Resim 9-14). Vakıf bu amaçla çeşitli eğitsel etkinliklerin yanı sıra turlar, atölyeler, öğretmen eğitimleri, okul destek programları ve aile etkinlikleri düzenlemekte, öğrencilere burs vermekte, kütüphane ve arşivi ile ziyaretçilere hizmet sunmaktadır (www.flwright.org/aboutus). Vakfın çocuklara ve ailelere yönelik etkinlikleri tek oturumlu ve çok oturumlu atölyeler, aile turları ve yaz cumartesi-leri olarak çeşitlenmektedir (www.flwright.org/programs/inschoolworkshops).

Tek Oturumluk Atölyeler:

- **Froebel Blokları, Okulöncesi - 8. Sınıf:** Bu atölyede katılımcılar, sanat ve tasarımın temelini oluşturan geometrik biçimlerle tanışmakta, daha sonra da bunlarla iki ve üç boyutlu tasarımlar yapmak üzere çalışmakta; denge, gerilme, kompozisyon, simetri, asimetri ve mekânsal ilişkilerle ilgili ilkeleri deneyimlemektedirler. Atölye de ayrıca Wright'ı ve çalışmalarını kapsayan kısa bir sunum yapılmaktadır.
- **"The Wright 3" Sanal Gezinti ve Pentomino (zekâ ve strateji oyunu) Atölyesi, 3-8 Sınıf:** Yazar Blue Balliett'in en çok satılan (8-12 yaş arası çocuklar için) gizemli romanı "The

Wright 3"ün kahramanları üç boyutlu pentominolarda kullanılmaktadır. Pentominolar inşa etmek, tasarlamak, problemleri çözmek ve eleştirel düşünmeyi öğrenmek için kullanılan geometrik bulmaca parçalarıdır. Atölyede katılımcılar "The Wright 3" sanal gezintisi (interaktif sunum ve tartışma) ile eğlenirler. Yaparak deneyimledikleri bu atölye, Wright'ın Robie Evi'ne odaklanmaktadır.

- **Wright'ın Cam Sanatı, 2-6 Sınıf:** Wright "kır" stili binalarında cam sanatını kullandığı pencereler ve kapılar tasarlamıştır. Bu renkli ve saydam camların karışık geometrik tasarımları binalara hem güzellik hem de mahremiyet sağlamaktadır. Bu 90 dakikalık atölyede öğrenciler, Wright'ın çeşitli cam sanatı tasarımlarını tanır ve onun doğaya olan ilgisini keşfederler. Daha sonra öğrenciler şeffaf kâğıtlar, renkli kalem, eliş kâğıtları ve Wright'ın örnekleri ile kendi tasarımlarını yaratırlar. Tasarım sürecinin odağı simetri ve asimetri kavramlarıdır.
- **Doğa'daki Mimarlar, 2-6 Sınıf:** Hayvanlar nerede yaşarlar? Onlar evlerini nasıl inşa ederler? Bu evler hangi amaçlara hizmet eder? Bu 90 dakikalık atölyede, çocuklar hayvanların inşa ettiği ve yaşadığı habitatları öğrenirler. Kuşların yuvalarına, arı kovanlarına, yeraltında yaşayan hayvanların yerleşimlerine yakından bakırlar. Basit insan habitatlarını tasarlamak için bir esin kaynağı olarak Wright'ın mimari-sade malzeme kullanımı, minimum süsleme, bir barınak yaratma duygusu- yaklaşımını keşfederler. Daha sonra öğrenciler, mevcut malzemeler ile bir barınak tasarlarlar.
- **LEGO@Mimarlar:** Atölyede genç mimarlar Wright'ın tasarımlarını öğrenirler. Bir kat planı çizerler ve legoları kullanarak bunu 3 boyutlu olarak inşa ederler.
- **Genç Mimarlar Atölyesi, Düzey 1:** Bu atölye, Wright'ın Oak Park Stüdyosundaki çizim odasında, 7-12 sınıf öğrencilerine tasarlama, çizme ve maket yapma olanağı sunar ve öğrencilere Wright'ın Usonian tasarımı konusunda temel eğitim sağlar.
- **Genç Mimarlar Atölyesi, Düzey 2:** Bu atölyede öğrenciler, kendi istekleri doğrultusunda bir müşteriye konut tasarlarlar ve bunun maketini yaparlar. Şikago'daki önemli

iki mimarlık bürosuna ve Oak Park'taki Unity Temple'a gezi yapan öğrencilere, bu gezilerde profesyonel bir mimar bilgi verir ve rehberlik yapar.

- **Prairie Okulu Tasarım Atölyesi:** Frank Lloyd Wright'ın kır stili (Prairie style), geometrisi, yatay hatları, kırma çatıları ve süsten arındırılmış olması ile karakterize olmuştur. Öğrencilerin bunu deneyimlemleri için Wright'ın Robie Evi'ne bir tur düzenlenir.

Çok Oturumlu Atölyeler:

- **Okuma, Yazma ve Robie Evi:** Yazar Blue Balliett'in gizemli romanı "The Wright 3"e temellenen bu atölye, çocukların okur-yazarlık becerileri, matematik uygulamaları, görsel sanatlar ve tasarım çalışmaları üzerine odaklanır. Atölye, bir öğretmenin yönlendirdiği "The Wright 3"ün okunması ile başlar, bunu Wright'ın Robie Evi'ne yapılan gezi izler. Daha sonra çocuklar mimari terminoloji ve Wright'ın çalışmaları ile tanışır. Bunu Froebel blok atölyesi izler. Çocuklar bir strüktür tasarlar, ölçekli kat planı çizer ve mukavvadan maket yaparlar. Bu atölye öğrencilerin çalışmalarından oluşan bir sergi ile sonlanır.
- **Wright Gibi İnşa Et, 4-8 Sınıf:** Matematik, mimarlık, tasarım ve İngiliz dilini kapsayan bu 8-10 oturumluk atölye, öğrencilerin ölçekli, özgün bir kat planı çizmelerine ve mukavvadan bir maket yapmalarına olanak tanır. Öğrencilere, görsel sunumlar ve çevre gezisindeki gözlemler ile mimari kavramlar ve terminoloji tanıtılır. Daha sonra Froebel bloklarının keşfedildiği bir çalışma yapılır. Wright'ın Robie Evi'ne yapılan gezi, çocukların mekânı deneyimlemesine ve özgün bir yapının tasarımına yönelik bilgileri öğrenmesine olanak sağlar.
- **Japonya'ya Odaklanmak, 4-8 Sınıf:** 8-10 oturumluk bu atölyede, öğrenciler Japon baskılarının ve sanatının Wright'ın tasarımına olan etkisini keşfederler. Gruplar, Japon baskılarından ve eşyalarından oluşan bir koleksiyonu ödünç alırlar. Öğrenciler bu koleksiyonu Wright'ın ve modernist sanatçıların kendilerini nasıl geliştirdiklerini ve esin kaynaklarını nasıl bulduklarını öğrenmek için kullanırlar. Bu atölye, Wright'ın özgün tasarımını deneyimlemek üzere Robie Evi'ne olan bir geziden ve Japon baskılarına odaklanan bir çizim dersinden oluşur. Her öğrencinin kendi özgün baskısını yaptığı atölye, bir sergi ile sonlanır.
- **Küçük Mimarlar, Okulöncesi - 2 Sınıf:** Küçükler birer saatlik 4 oturumda, bloklarla tasarlar, kutularla inşa eder ve ideal kentler yaratırlar. Çevre gezisinde çocuklar, bina elemanlarını keşfeder, Froebel blokları ile denge ve simetriyi öğrenir ve bir kent maketi oluşturmak üzere birlikte çalışırlar.

Resim 15-16. Robie Evi, Wright-3 Turu.

Resim 17. Atölye Çalışmaları, Yaz Cumartesileri.

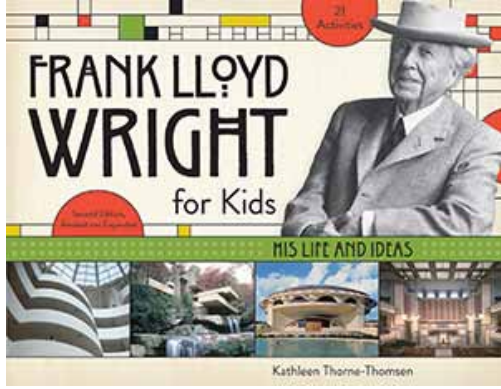
Aile Turları:

- **"The Wright 3" Turu:** Yazar Blue Balliett'in romanı "The Wright 3"e odaklanan bu tur 5-10 sınıf öğrencilerine yöneliktir. Çocuklar ve aileleri Robie Evi'nin mekânlarını ve gizemini roman eşliğinde keşfederler (Resim 15-16).
- **Arazi Gezileri:** Eğitim misyonunun bir parçası olarak Frank Lloyd Wright Vakfı, gençlere yönelik çeşitli geziler düzenlemektedir.

Yaz Cumartesileri: Güneş baskıları (Yedi yaş ve üzeri + bir yetişkin); Wright'ın cam sanatı (yedi yaş ve üzeri + bir yetişkin); Origami (sekiz yaş ve üzeri + bir yetişkin); ve baskı resim atölyesi (altı yaş ve üzeri + bir yetişkin) olarak düzenlenen bu atölyelere, yaz tatilinde çocuk bir yetişkinle birlikte katılır. Bu atölyeler bir yaz içinde belirli bir program dahilinde birkaç kez düzenlenmektedir (Resim 17).

Çocuklar için Frank Lloyd Wright Kitapları: Wright'ın yaşamı ve eserleri birçok çocuk kitabı ile çocuklara tanıtılmaktadır. Mimarın yaşam öyküsünü ve yapılarını anlatan çocuk kitaplarının yanı sıra daha küçük çocuklar için boyama ya da çıkartma kitapları da bulunmaktadır (www.stenerarg.com/flw/Books/Childrens.htm).

- **Frank Lloyd Wright Home and Studio for Children** (Çocuklar için Frank Lloyd Wright Evi ve Stüdyosu); Ann Marohn, Resimleyen: John Sanford; FLW Home and Studio Foundation; 1989. Ev ve stüdyoya ait 25 adet iç ve dış mekân resmini kapsayan boyama kitabıdır.
- **The Wisconsin Story** (Wisconsin Hikâyesi); Billie Joan English, Sharon Cooper Calhoun; Apple Corps. Publishing, Oklahoma City, OK, 1990. Kitabın 25. bölümünde, "Bir Wisconsin Karakteri: Frank Lloyd Wright" (s:161) başlığı ile mimarın yaşamı anlatılmaktadır.
- **Frank Lloyd Wright for Kids: His Life and Ideas** (Çocuklar için Frank Lloyd Wright: Yaşamı ve Fikirleri); Kathleen Thorne-Thomsen, Chicago Review Press, Chicago, 1999. Hem biyografi hem de bir etkinlik kitabı olan bu kitapta, Amerikan çiftliğinde yetişen bir çocuğunun hikâyesi anlatılmaktadır (Resim 18).
- **Architecture and Construction** (Mimarlık ve Yapım); Scholastic of Discovery, New York, Toronto, London, Auckland, Sydney, 1995. İlk olarak 1994 yılında Fransa'da "L'art de Construire" başlığı ile basılan bu kitap, çocuklara dünyanın farklı yerlerindeki mimari örnekleri aktarmakta, ayrıca binaların nasıl yapıldığını ve mimarları hakkındaki

Resim 18. Frank Lloyd Wright For Kids.

- hikâyeleri anlatmaktadır. Kitabın 13. bölümünde Şelale Evi anlatılmaktadır.
- **Frank Lloyd Wright-American Architect** (Frank Lloyd Wright-Amerikalı Mimar); Carole Marsh, Gallopade International, 1998. Mimarın eserlerini içeren çocuk etkinlik kitabıdır.
 - **Creative Lives: Frank Lloyd Wright** (Yaratıcı Yaşamlar: Frank Lloyd Wright); Haydn Middleton, Heinemann Library, Chicago, 2002. Frank Lloyd Wright'ın yaşamını anlatan bu kitap 5-8 sınıflara yöneliktir.
 - **Frank Lloyd Wright**; Scott Ingram, Raintree, 2003. Bu kitapta çocuklara Wright'ın biyografisi anlatılmaktadır.
 - **Simply Wright: A Journey into Ideas of Frank Lloyd Wright Architecture** (Wright: Frank Lloyd Wright'ın Mimari Fikirlerine Yolculuk); Diane Bresnan Fleming, Castleconal Press, Madison, WI, 2004 (Resim 19). Fleming, bu kitapta Wright'ın ışık, uyum, güzellik, mekân, doğa, biçimler, yaratıcılık ve malzemeler gibi mimari fikirlerini resimli bir yolculukla anlatmaktadır. Her fikirde sözel açıklamalar, resimli gösterimler ve bulmacalar bulunmaktadır.
 - **The Architecture of Frank Lloyd Wright: Understanding the Concepts of Parallel and Perpendicular** (Frank Lloyd Wright Mimarisi: Yatay ve Düşey Çizgiyi Kavrama); Janey Levy, Rosen Publishing Group, Inc., New York, 2005. Çocuklara Wright'ın yaşamını özetleyen bir kitaptır.
 - **The Wright 3**; Blue Balliett, Resimleyen: Brett Helquist, Scholastic Press, New York, 2006. Bu gizemli çocuk romanında Frank Lloyd Wright'ın Robie Evi'nin yıkılması korkusu ve kendilerini Wright 3 olarak isimlendiren kahramanların binayı kurtarmak için, bulmacayı çözmelerinin hikâyesi anlatılmaktadır (Resim 20).
 - **Frank Lloyd Wright Designs, Sticker Book** (Frank Lloyd Wright Tasarımları, Çıkartma Kitabı); Pomegranate Communications Inc., Petaluma, CA., 2012. Bu kitap, 50 farklı tasarım için, 150 adet yeniden kullanılabilir çıkartmalardan oluşmaktadır (Resim 21).

"Mimarlık çocuklara nasıl sevdirebilir?" sorusuna yanıt belki de yaratıcı bir şekilde hazırlanan

Resim 19. Simply Wright.

Resim 20. The Wright 3.

Resim 21. Çıkartma Kitabı.

çocuklara yönelik atölyeler ve kitaplarla olabilir. Çocuklar bu atölyelere katılarak, bu kitapları okuyarak ve kitapların içinde yer alan etkinlikleri yaparak mimarlık hakkında bilgi edinmenin ötesinde içinde yaşadıkları tarihe ve çevrelere farklı bir gözle bakma becerisi kazanmaktadır. Bu tür çalışmaların ülkemizde de yaygınlaşması, tarihi dokuya, doğal ve yapıli çevreye daha duyarlı yeni nesillerin oluşmasına katkı sağlayacaktır. ■

* Luecking, S. (2013)

KAYNAKLAR

- Ginoulhiac, M. (2013): "Design education through play design. Old and new paradigms in architectural toys design"; Crafting the future - 10th European Academy of Design Conference, Nisan 17-19, 2013, Gothenburg, Sweden erişim: <http://architoy.blogspot.com.tr/> 8.6.2014
- Kahr, B. (2004): "Crystal Engineering in Kindergarten", Crystal Growth & Design, 2004, Vol: 4, No:1, 3-9 erişim: <http://pubs.acs.org/doi/abs/10.1021/cg034152s>, 10.6.2014
- Kaufmann, E. (1981): "Form Became Feeling," a New View of Froebel and Wright", Journal of the Society of Architectural Historians, Vol. 40, No. 2, Mayıs 1981, pp.130-137, erişim: <http://www.jstor.org/stable/989726>, 09.06.2014
- Luecking, S. (2013): "Mathematics Education and Early Abstract Art", Proceedings of Bridges 2013: Mathematics, Music, Art, Architecture, Culture, ss.35-42, Erişim <http://archive.bridgesmathart.org/2013/bridges2013-35.pdf>, 4.6.2014
- Mazıoğlu, M.M.(2009) (Çev.): "20. Yüzyıla Damgasını Vuran İki Mimar: Louis Kahn ve Frank Lloyd Wright", *Mimarlık*-350.
- McCarter, R. (2006): *Frank Lloyd Wright*; Reaktion Books, Londra.
- Oğuzkan, Ş. ve G. Oral (1983): *Okul Öncesi Eğitimi*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, No:92.
- Steffensen, I. (2009): "Frank Lloyd Wright and the "Gift" of Genius", The Journal of American Culture, Volume: 32, Number:3, Eylül, 257-266, erişim: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1542-734X.2009.00715.x/abstract>, 26.5.2014
- Weesjes, E. (b.t): "Biography", erişim: <http://www.united-academics.org/journal/wp-content/uploads/2012/03/4.-Biography-Frank-Lloyd-Wright1.pdf>, 19.6.2014
- Wright, R.J. (2010): "History and Framework of Early Education and the Assessment of Young Children", in Multifaced Assessment of Early Childhood Education, Erişim: http://passthrough.fw-notify.net/download/937497/http://www.sagepub.com/upm-data/31037_Chapter1.pdf, 3.6.2014
- Zuckerman, O (b.t): "Historical Overview and Classification of Traditional and Digital Learning Objects"; erişim: <http://llk.media.mit.edu/courses/readings/classification-learning-objects.pdf>, 8.6.2014
- http://organonarchitecture.co.nz/CLIENTS/MMEF/Froebel_MMEF.pdf, 5.6.2014
- www.cmu.edu/architecture/programs/outreach/pdfs 20.6.2014
- www.fallingwater.org 20.6.2014
- www.flwright.org/aboutus 3.6.2014
- www.flwright.org/programs/inschoolworkshops 3.6.2014
- www.froebelweb.org/web2000.html, 22.6.2014
- www.stenerarg.com/flw/Books/Childrens.htm, 3.6.2014

RESİM KAYNAKLARI

- Kinchin, J. And A. O'Connor (2012): *Century of the Child, Growing by Design 1900-2000*, New York: The Museum of Modern Art (Resim 1, 2, 3)
- www.froebel.org (Resim 4)
- www.froebelgifts.com/history.htm (Resim 5)
- www.fallingwater.org (Resim 6-8)
- www.flwright.org (Resim 9-17)
- www.shopwright.org (Resim 18-21)

BÜYÜK UMUT; ÇOCUK VE MİMARLIK

Simla SUNAY

Y. Mimar, Yazar

"İktidarların 'Bizden öncekiler, bir çivi bile çakmadılar, biz yaptık, biz yaptık,' diye övündüğü, ülkeyi baştan sona şantiyeye çevirdiği, milli parklara, Boğaziçi'ne, bin yıllık kumsallara, kumullara, bostanlara, kuş yollarına, su havzalarına 'yaptıkça' yaptığı bir çağda, mimar olarak bir yapı yapmaktan daha çok, çocuk ve mimarlık atölyelerini önemsiyorum. Çünkü mimarlık yaşam kurmaktır."

Mimarlık neden resim, müzik, edebiyat, sosyoloji gibi, neden fizik, kimya biyoloji gibi okullarda müfredata alınmasın ki? Mimarlık çocukları eğmeden eğitmek için harika bir *öğretim* malzemesi olabilir. Gözlem, yaratıcılık, muhakeme pratiği, el becerisi kazanımları içinengin bir alan. Salt mimar olmaları için değil, coğrafyaya, topoğrafyaya, statüğe, estetiğe, sosyal adalete, kamusal alan fikrine, topluma ve bireye, başka perspektifler kurarak daha yakından bakmaları için *mimarlık* elzem bir kaynak. Üç boyutlu düşünce sistemi kurma, çizerek düşünme, tasarlama giriş, bilimle sanatın buluştuğu mimarlığın çocuklara katacaklarından yalnızca bir kaçı. Çarpık yapılaşmadan, plansız kentleşmeden çok çekmiş, antik kentlerini betonla kapatmış, mimarlık miraslarını yıkıp bulvar açmış, kalkınma adıyla tarımı katletmiş, orman çiftliklerini yok edip devlet binası inşa etmiş, mimarsız madenlerde insanlarını kaybetmiş, kırsalını, doğasını yitirmekle karşı karşıya kalan bir deprem ülkesinin imdadına mimarlık yetişsin diyorsak çocuk ve mimarlığı derhal buluşturmalıyız.

Peki, nasıl bir araya gelecek çocuk ve mimarlık?

Bir boyama kitabı ve renk vermeyen kuru boyalarla geçiştiriyorduk bunca yıl "çocuk etkinliklerini" ya da yüzlerini boyuyorduk çocukların doğum günlerinde, biz çiziyorduk yanaklarını, fare ol, korsan ol, diyorduk.

"Mimarlık bina yapmaktır, bir meslektir, çocuklarla işi ne?" diyenler de olacaktır. Mimarlığı sadece "yapmak" üzerinden tanımlamak *insanevladinin* en harikulade eserlerini verdiği bu *bilimselsanata* büyük haksızlık olacaktır. *Mimarlık bazen yapmamaktır*. Zeytinlikleri zeytinlik olarak bırakmaktır mimarlık, belki de çocuklara ilk önce bunları anlatarak başlamalıyız. İhtiyaç olmadan yapı yapılmaz, doğrusu budur, çünkü yapılar yeryüzünde çok yer kaplar, doğayı etkiler. Mimarlığın hacmi, mütevazı ve asgari müsterekte olmalıdır en başta. Bu nedenle çocuk ve mimarlık atölyeleri "bir şeyi yapmak" için ihtiyaçları belirlemekle başlamalıdır.

Çocuk ve mimarlık atölyelerinin bir "meslek tanıtım" alanı olmadığı görüşündeyim. İnternet çağında çocuklara *mimarlar ne yapar* diye ders vermek eminim sıkıcı olacaktır. Üstelik mimarla-

Sokağı Hayatlandırılım.

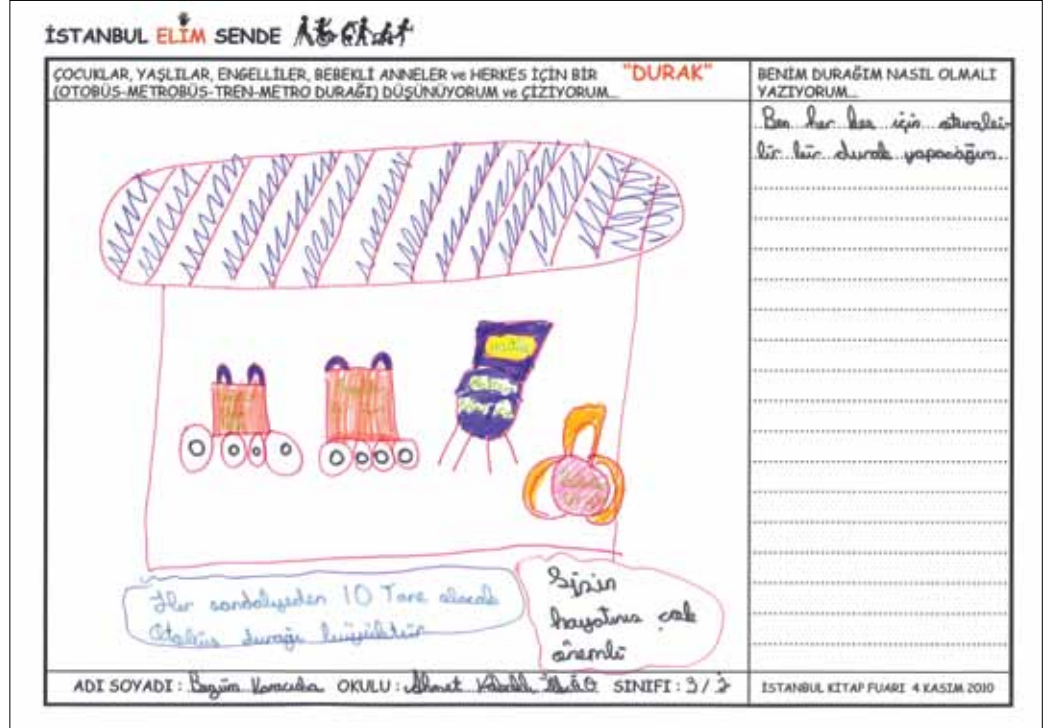

rın hepsi aynı şeyi yapmıyorken. Bir şey bir şeydir demeden, bazı ihtiyaçlar üzerine konuşsak önce, sonra masaya konan birkaç malzemeyle, bir kaç ahşap çubuk, kâğıt bant, makas sözgelimi, başlasak, neler olur? İnanılmaz şeyler olacaktır. Oyun hamuruna alışık olan çocuk ayakta yalnız duramayan ahşap çubukla cebelleşir önce, belki de yerçekimiyle ilk ciddi mücadelesi başlamıştır, sonra dört çubuğu kâğıt bantla birbirine bağlar ve işte, duruyor! Yapı iskeletiyle tanışması böyle olabilir. Sonrası atölyeyi yöneten mimarı bile şaşırtacaktır zaten, çocukluk insanın en yaratıcı ve en cesur evresidir çünkü.

"Çocuklar anlamaz", "bu çocukların seviyesine göre değil", ifadelerindeki yanlışlık ve tutarsızlıkla mücadele için de mimarlık birebirdir. Bizim yüzleşebileceğimizden çok daha derin algıları vardır çocukların. Dışa vuramamaları da koca bir sezgi göğüs kafeslerinin içinde duruyor, bunu kendi çocukluğumuzdan anlayabiliriz. Ya da en iyisi hayallerimizi çocuklarla birlikte deneylemek. Mimarlığı onların gözüyle yeniden yorumlamak... Onlardan öğrenmek...

2007'den beri çocuklarla mimarlık atölyeleri yapıyorum. Kendi deneyimlerimi sizlerle paylaşmak benim için önemli. Hem yeni mimarları kendi atölyelerini kurmak için teşvik etmek hem de geri bildirim almak için. Çocuklar için yapılan her şey deneysektir. Zaman gösterecektir yararını, mayanın tutup tutmadığını. Henüz ben de bilmiyorum.

Çocuklar sandığımızdan çok daha kolay kavırıyor karmaşık şeyleri. Kent sorunlarını, toplumsal dertleri çok iyi duyumsuyorlar. 2007'de *İstanbul'un Çocuk Planı* başlığında yaptığımız atölyede belki de bu nedenle planlarına oyun alanından çok yeşil alan çizmişlerdi.

İstanbul Elim Sende.

Nasıl Bina? = Nasıl Biri? başlıklı, 2008-2010 yıllarında yaptığımız atölyelerde, fotoğraf üzerinden bina cephelerini canlı varlıklara dönüştürürken de bunu fark etmiştik; gökdelen; yalnız, genç, zengin ve de mutsuz bir adam, ahşap yalı; zengin, yaşlı, güzel ve mutlu bir kadını onlar için.

Sen Hayat Ver Sokağa başlığında ki, binadan sokak ölçeğine geçen atölyemizde, kâğıdın üzerinde hareketsiz duran sokağa ekledikleri çizimlerle hayat verdiler; pencereden sepet sarkıtan teyze,

ÖMİR ÖZMEN(4.SINIF)

(EV, TEĞET MİMARLIK)

MERYEM YANAR(4.SINIF)

(B2 EVİ-HAN TÖMERTEKİN)

KEREM MUHAMMED(3.SINIF)

AD, SOYAD: Hülya Demir

YAŞI: 10

OKUL: Hıdırelbey İ.B.Ö.

SINIF: A10

AD, SOYAD: Zeynep Bayraktar

YAŞI: 13

OKUL: H.E.Y.Ö.Ö.

SINIF: 7/E

NASIL BİNA? NASIL BİRİ? KENTSEL BİLİNCİ KAZANDIRMA ETKİNLİĞİ

YÖNETEN:

TARİH:

EĞER BU BİNA BİR İNSAN OLSAYDI NASIL BİRİ OLURDU? KIZ, ERKEK? GENÇ, YAŞLI? LÜTFEN BEDENİYLE VE GİYİMLERİYLE ÇİZİNİZ. KARAKTERİ NASIL OLURDU? NELERİ SEVERDİ? BOŞ ZAMANLARINDA NE YAPARDI? LÜTFEN BİR ROMAN KARAKTERİ GİBİ YAZINIZ.

Roman karakteri için gördüğün binaları gözlemler ve çizim yap. Bu binaların ne için yapıldığını ve ne için kullanıldığını yaz. Bu binaların ne için yapıldığını ve ne için kullanıldığını yaz. Bu binaların ne için yapıldığını ve ne için kullanıldığını yaz.

AD, SOYAD: Beyza Kaya

OKUL: Fındıklı İ.B.Ö.

SINIF: 4/E TEL: 0232 34 34 34

NASIL BİNA? NASIL BİRİ? KENTSEL BİLİNCİ KAZANDIRMA ETKİNLİĞİ

YÖNETEN: Zeynep Bayraktar

TARİH: 04/05/2011

EĞER BU BİNA BİR İNSAN OLSAYDI NASIL BİRİ OLURDU? KIZ, ERKEK? GENÇ, YAŞLI? LÜTFEN BEDENİYLE VE GİYİMLERİYLE ÇİZİNİZ. KARAKTERİ NASIL OLURDU? NELERİ SEVERDİ? BOŞ ZAMANLARINDA NE YAPARDI? LÜTFEN BİR ROMAN KARAKTERİ GİBİ YAZINIZ.

Adı: Koray Soyadı: Kaya Hobileri: Bazen dans eder, spor yapar. Düşünceleri: Bu bina çok güzel. T.C. 04/05/2011

AD, SOYAD: M. Şeyhan Karahan

OKUL: Hıdırelbey İ.B.Ö.

SINIF: 4-E TEL: 0282 32 50

VİRA AKADEMİ TEĞET MİMARLIK, İSTANBUL

zengin, genç ve güzellik bir kız, spor yapıyor, büklete biniyor, makyajı sever, boş zamanlarında kitap okur, film seyretmeyi sever, arkadaşları ile gezer, oldukça çok alışveriş yapar, giyimine önem gösterir...

ELÇİN YILMAZ, SINIF PAŞARAHİCE İ.O. BEYKOZ/TEGV, BEYKOZ

İstanbul'un Çocuk Planı.

bacadan çıkan dumanlar, yolcularını alan vapur, uçurtmalar ve elbette hareketin simgesi bulutlar...

İstanbul 2010 Kültür Başkenti kapsamında *İstanbul Elim Sende* adlı çocuk ve mimarlık atölyemizdeseyse "herkes için düşünmek" ilkesiyle *engel-aşanların* yalıtılmış alanlardansa kamusal alana dâhil edildiği "çocuk oyun alanı" ve "durak" tasarladık. Bu dört farklı projeyi, TEGEV- ÇYDD-Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi-Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği, Tarlaabaşı Toplum Merkezi desteğiyle, 2007-2011 yılları arasında, İstanbul'un farklı bölgelerinde, 8-11 yaş grubundaki çocuklarla gerçekleştirdik. Her proje içeriğine göre en az iki en çok beş kere yaklaşık toplam 500 çocukla buluştuk.

Çocuk ve mimarlık atölyelerinin en güzel yanı biri diğerine benzeyen veya benzemeyen yeni onlarca fikir üretmenize olanak tanır. Biri diğerini doğurur. Zaten yapılan iş deneyse, oyundur. Sözelimi *mimarlık* sahnelenebilir mi? Çocuklarla evet. Birkaç parça eşya, bir zemin üzerinde mimari birleşim sağlayabilir mi? Bir kepçe, bir cezve, bir kutu mimari biçim ihtiva eder mi? Arkadaşlarının önünde, bir tiyatro sahnesine

çıkarmak gibi, bu nesneleri üst üste alt alta koyan çocuk alkışlanınca mutlaka gülümser. İzleyenler fikirlerini söyler ve kısa bir tartışma, eleştiri, yorum ortamı oluşur.

Etkinliklere başlarken ısınma hareketleri her zaman işe yarar. Bedenimizle mimari yapıları taklit edebilir miyiz? Kızkulesi, köprü, havuzlu ev ve cami olan çocuklar bu biçimler üzerine düşünmeye devam edecektir.

2014 yılı Mart ayında, İstanbul'da, yukarıda bahsettiğim ısınmaları da içeren, çizim ve üç boyutlu çalışmaları kapsayan, bol malzemeli, dört hafta süreli, çocuk ve mimarlık atölyesini gerçekleştirdik. İlk hafta adı mitolojik efsanelerde geçen mimar Daidalos'un "Kuş benim ustamdır" dediğini işittir gibiydik, *labirent* tasarladık. İkinci hafta "Taş benim ustamdır" dediğini işittir gibi olduğumuz Koca Mimar Sinan'ı, üçüncü hafta "Ağaç benim ustamdır" sözünü telaffuz etmiş olan Antoni Gaudí'yi ve dördüncü hafta ise "Su benim ustamdır" dediğini varsaydığımız modernist mimar Seyfi Arkan'ı yakından tanıdık. (Bu süreli atölye Özel Ütopya Okulu ve Gümüşlük Akademisi desteğiyle hayat buldu.)

Sokağı Hayatlandırılım.

Mimarlık Sahnelenebilir mi?

Bütün bu çocuk ve mimarlık atölyelerinde bizi en çok şaşırtan çocukların gerçekliklere karşı farkındalıklarıydı. Bizim yaptığımız sadece mekâna üfleme. Bu üfleyle, belediyenin yıktığı kır kahvesine üzülen, Tarlabası'nda lastik yakılmasından şikâyetçi olan, yağmurun boruları, camilerdeki taştan kuş yuvaları, toplu konut sitelerindeki yüksek duvarlar, hiç görmediği gecekondular hakkında konuşan, tartışan çocuklarla karşılaştık. Güzel rüzgârları onlar inşa edecek. Gezi Parkı Direnişi ilk adımdı. Bu atölyeler mutlu kent yaşamı için "büyük umut"lar vadeliyordu. Ediyor.

Çocuk ve mimarlığı sadece atölye ortamlarında değil, çocuk kitaplarında da buluşturmak mümkün. Çocukluğumdan beri her yaz önünden dondurma yiyerek geçtiğim İstanbul Çengelköy'deki Lahana Çeşmesi'nin hikâyesini yazmak beni çok mutlu etmişti. *Çeşme ve Rüzgâr* adlı resimli kitapta terk edilip unutulmuş bir çeşmeyle onun için aslında pek de bir şey yapamayan -sevmekten başka- bir çocuğun büyüme öyküsünü yazmayı denedim. O çeşme hâlâ restore edilemedi. Biraz suçluluk duygusu, biraz umut, çoğu mimari temalar içeren deneysel çocuk kitaplarında asıl amacım bu atölyelere malzeme sağlamaktır çünkü bu konularda çocuk kitabı pek yoktu. Şimdilerde çevirilerle birlikte, yeni genç yazar ve çizerlerle seçenekler ve kalite arttı. Bu alanda yeni teşviklere hâlâ ihtiyaç var. İtalya Bologna Çocuk Kitapları Fuarı her yıl mimari çocuk yayınlarına ödül yağıdırıyor. Bu yayınları biz de fuar sayesinde takip edebiliyoruz.

Bu süreçte Dünya'daki (ben D'yi hep büyük yazarım) örneklerle baktığımda Türkiye için çok kolay görünmese de ilham verici ve imrendirici örneklerle karşılaştım. Bunlardan en önemlisi Helsinki'deki Arkki, Çocuk ve Gençlik Mimarlık Okulu. Arkki, Finlandiya'daki ilk gönüllü çocuk ve mimarlık okulu. Okul sonrası aktiviteleri kapsayan kurum çeşitli eğitim programları yürütüyor. 4 yaşından 19 yaşına kadar olan çocuk ve gençlere düzenli kurs veriyorlar. Ayrıca 1000 kadar çocuğa da kısa dönemli etkinliklerde eğitim olanağı sunuyorlar. Kurslara anne baba ortak katılımı mevcut. Uluslararası paylaşıma da açık olan kurum çocuk ve mimarlık üzerine panel ve konferanslar da düzenliyor. (<http://www.arkki.fi>)

Bir diğeryse My City Too ve Open City-Londra etkinlikleri. Londra'nın çehresini değiştirmek gibi radikal bir sloganla yola çıkan "Açık Şehir-Open City" hareketi çocuk ve mimarlık çalışmalarını artırdı. 2013 yılında ilk bağımsız çocuk ve mimarlık festivalini gerçekleştirdiler. Archikids Festival adlı etkinlik Mayıs 2013 Square Mile denilen şehir merkezinde yer aldı. (<http://open-city.org.uk/education/youth/archikids.html>)

Düşünüyorum da Antalya'da neden bir "çocuk ve mimarlık" festivali yapmıyoruz?

My City Too - Benim "de" Şehrim, gençlerin Londra kenti yerleşimi ve boşlukları hakkında

daha çok söz sahibi olması için yola çıkmış bir yayın. Pek çok etkinliğe ve iletişime ev sahipliği yapıyor. Kuruluş manifestoları nedeniyle çok değerli bir hareket olduğunu düşünüyorum. Türkiye'de örnek almamız gereken bir istasyon. Bu istasyon sayesinde pek çok farklı disiplin ve aktör gençler için bir araya gelebiliyor. Open City'ye bağlı hareket gençlerle mimarlık atölyeleri yapmak isteyen herkese olanak tanıyor. Yenilik ve projeleri destekleyen kurumun düzenlediği son yarışmada değer bulunan eserler RIBA'da sergilendi. Gençlere "Şehrinizin size ihtiyacı var!" diye seslenen hareketin toplumsal hedefleri arasında; gençleri topluma olumlu bir şekilde katmak ve şehri de bunun için malzeme kılmak, kuşaklarla binalar arasında doğru temas sağlamak, profesyoneller ve karar vericiler ile gençler arasında münazara yaratmak hatta belki yaptırım oluşturmak, kent için olumlu değişimler yaratma konusunda geniş bir kitle olan gençleri kazanmak... (<http://www.mycitytoo.org.uk>)

İktidarların "Bizden öncekiler, bir çivi bile çakmadılar, biz yaptık, biz yaptık," diye övündüğü, ülkeyi baştan sona şantiyeye çevirdiği, milli parklara, Boğaziçi'ne, bin yıllık kumsallara, kumullara, bostanlara, kuş yollarına, su havzalarına "yaptıkça" yaptığı bir çağda, mimar olarak bir yapı yapmaktan daha çok, çocuk ve mimarlık atölyelerini önemsiyorum. Çünkü mimarlık yaşam kurmaktır. ■

ÇOCUKLAR İÇİN FARKLI ÖĞRENME ORTAMI OLARAK MÜZELER

Hikmet SIVRİ GÖKMEN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi
Öğretim Üyesi

**Cansu ARCAN - Merve ÇELİK,
Mustafa MUMCU - Nurten ÖZDEMİR**

Dokuz Eylül Üniversitesi,

Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bina Bilgisi
Programı Yüksek Lisans Öğrencileri

“Çocuklar için müze deneyimi sağlamada dünyada artan bir ilgi vardır. Yüzyıllık geçmişine karşın son yirmi yılda müze alanında en hızlı gelişen alan olan çocuk müzeleri, aileler için eğitim ve eğlence pazarında önemli bir yeri doldurmaktadır. Örneklerden de görüldüğü gibi çocukların eğitim ve öğretiminde önemli bir yeri olan bu tematik müzelerin bir örneği ülkemizde yoktur. Çocuklar adına bu konuda herkesin duyarlı davranması ve katılımcı olması gerektiğine inanmaktayım. Çocukların yaşamında önemli yeri olan bu müze örnekleri, organizasyon ve mekânsal kurgu bakımından bizlere yön gösterebilir; fakat ülkemizde uygulanacak müzelerde, özellikle ülkemizin değerleri ve günümüz çocuğunun gereksinimleri dikkate alınarak çözümler geliştirilmelidir.”

“Arch 5048 Eğitim Yapıları Tasarlamak ve Planlamak” dersi kapsamında yapılan araştırmadan derlenmiştir.

Çağdaş anlamıyla müzeler; “toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevresine tanıklık etmiş malzemelerin üzerinde araştırmalar yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kâr düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kurum” olarak tanımlanmaktadır. Çağdaş müzeler, kitlelerin bilim, sanat, tarih ve kültür eğitimine katkıda bulunan, evrensel değerlerin yayılmasına öncülük eden, katılımcı ve etkin kuruluşlardır.¹

Topluma uzaktan bakan klasik müzeciliğin durağan mekân anlayışından, yeni sunum ve anlatım yöntemlerinin kullanıldığı ve bir kültür mekânı olarak kurgulanan, yaşayan çağdaş müzecilik anlayışı ile son yıllarda müzecilik yaklaşımları değişmiştir. 19. yüzyılda nesne merkezli, içe kapalı bir anlayışla kurulan müzeler, özellikle 1950 sonrasında değişen dünya ve gelişen müzecilik ile birlikte insan merkezli ve dışadönük anlayışa yönelmişler; toplumun eğitim, gelişim ve kültürene katkıda bulunmaları gerektiğini fark ederek toplumla daha yakın ilişkiler kurmaya başlamışlardır. Günümüzde, müzeler farklı eğitim ortamı olarak çağdaş eğitimi önemseyen ülkelerin en çok yararlandığı kurumlar olmuştur. Özellikle de çocukların ve gençlerin eğitimi ve gelişimine yönelik programlar hazırlamayı temel işlevleri arasında saymaktadırlar.

Müze hepimizin tanıdığı bir sözcüktür. Günümüzde müzeyle ait literatür incelendiğinde önümüze çok geniş bir yelpaze çıkar. Bu yelpazenin içinde, çocuklara yönelik müzeler, müzecilik alanında en hızlı gelişen alandır. Bu alandaki hareket son yirmi yılda iyice artmıştır. Bu müzelerin oldukça geniş bir alanda ve hızla yaygınlaşmasında, çocukların artan sayısı, aile yaşamındaki değişen örüntüler, çocuk haklarına artan ilgi, yeni eğitim modellerine yönelik çabalar ve temasal farklılıklar gibi faktörler etkili olmuştur. Tüm dünya ülkelerinin son yıllarda geçirdiği toplumsal değişim, aile kurumlarını ve o toplumlardaki ebeveyn tutumlarını büyük ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir. Günümüzde, ailelerde çocuk sayısı azalmış, çocuğa verilen değer artmış, ortaya çocuğun isteklerine göre işleyen “çocuk-erkil” diyebileceğimiz aile türü

ortaya çıkmıştır. Çocuk eğitimine, sağlığına ve başarısına verilen önemin artması, çocuklara yönelik mekânsal çözümlerin de (çocuk müzeleri, çocuk kütüphaneleri, çocuk tiyatroları, gençlik merkezleri, aktivite merkezleri, vb.) giderek yoğunlaşması, bu önemi daha çok vurgulamaktadır. Müzelerde eğitim uygulamalarının en iyi örneklerini sunan “çocuk müzeleri” ve “çocuk keşif müzeleri” eğitim sorunsalının çözümünde de etkili alanlardan biridir. Eğitim bilimlerinde ki ve müzecilik anlayışındaki değişimler müzelere temel işlevlerinin yanında farklı görevler de yüklemektedirler. Bunlardan hiç kuşkusuz eğitim açısından önemi okula alternatif ya da sınıftaki öğrenmeyi destekleyecek düzeyde bir öğrenme ortamı oluşturmaktır. Son yıllardaki görüşler müzelerin ve sergilerin okul dışı etkinliklerde yaygın olarak kullanılabileceği öğrenme ortamı oldukları yönündedir.

Çocuk Müzeleri Birliği'ne (ACM) göre (2008) *Çocuk Müzesi*, geleneksel müzeciliğin ilke edindiği, koleksiyon oluşturma, koruma, belgeleme ve sergileme misyonlarına paralel olarak, çocukların gelişimini temel alan, eğitime öncelik tanıyan, çocukların öncelikle yaşadıkları çevreye ve bir parçası oldukları dünyada olup bitene tanıklık etmelerini sağlayacak bilgi ve materyalleri araştıran, bu materyalleri inceleyen, depolayan ve salt çocukların değil gençlerin ve yetişkinlerin de eğitimi amacıyla sergileyen, ziyaretçi ile paylasan, kar düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan kuruluşlardır.²

Bilim ve Teknoloji Merkezleri Birliği'ne (ASTC) göre (2008) Bilim, Teknoloji ve Keşif Merkezi, çocuk, genç ve yetişkinlere genel kabul görmüş bilimsel ilkeleri ve gerçekleri algılama yeteneğini, kavrayış ve anlama becerisini kazandırmayı görev edinen; matematik, teknoloji, mühendislik, uzay bilimleri ve de beşeri bilimler gibi alanlarda ziyaretçilerin yaratıcılıklarının ve hayal güçlerinin sınırlarını zorlamayı başararak, iyi eğitimli, meraklı, soru soran ve irdeleyen nesiller yetiştirilmesi konusunda önemli rol üstlenen kuruluşlardır.³

Çocuk müzeleri ile bilim, teknoloji ve keşif merkezleri bilim, sanat, gündelik yaşam ve teknoloji

gibi konularda etkileşimli müze sergileri, dokun-yap etkinlikleri ve ziyaretçi katılımlı müze programları düzenleyerek çocuk, genç ve hatta yetişkinlerin öğrenme süreçlerine etki eden, sosyalleşmelerini sağlayan ve yaratıcı potansiyellerini artıran eğitim ve kültür kurumlarıdır. Bu müzeler; sergileme, koruma ve araştırma rolünü üstlenen geleneksel müzelerin aksine, kendi koleksiyonlarını yaratan, etkileşimli sergiler düzenlemeyi amaç edinen ve eğitimin ön plana çıkarılması için özel programlar hazırlayan müzelerdir. Müze eğitimi, izleyici ve müze koleksiyonu arasında iletişim kurmak amacıyla yapılan çalışmaların tümünü kapsar. Günümüzde müze eğitimi

“yorum, açıklama ve programlar sunarak ya da anılar, duygular ve düşünceler yaratma yoluyla, izleyenlerin yaşantılarıyla ilişkili anlam çıkarmalarını sağlayarak, koleksiyonlardan öğrenmelerini sağlama süreci” olarak tanımlanabilir.⁴

Müze yapılan eğitim, okuldaki eğitimi zenginleştirici, destekleyici ve tamamlayıcı bir potansiyele sahiptir. Müze eğitimi zihinsel kavrayış yanında empatik bağlar kurmayı, merak etmeyi, eleştirel bakmayı ve pratik beceriler kazanmayı da sağlamaktadır. Müze yapılan eğitim kalıcıdır. Özgür bir ortamda, rahat ve etkileyici bir öğrenme modeli sunar. Beş duyunun birlikte

kullanımını (keşfederek, araştırarak, hissederek, gözlemleyerek ve uygulamalara katılarak) sağlar. Bugün müze eğitimi denilince, okullar için rehberli turlar düzenleme anlamından çok, sergileri, atölye çalışmalarını, yayınları da içeren, sadece öğrencileri değil, aileleri, yetişkinleri de içine alan çok daha geniş etkinlikler bütünü anlaşılmaktadır.⁵ Bu anlayışla dünyanın pek çok ülkesinde, sıra dışı yöntemlerle çocuk, genç ve yetişkinlerin yaşantılarına etki eden ve öncelikle eğitimi amaçlayan çocuk müzeleri ile bilim, teknoloji ve keşif merkezleri birbiri ardına açılmaya başlamıştır. Bu yazıda sayıları gün geçtikçe artan bu örneklerden bir kaçına değinilmektedir.

BROOKLYN ÇOCUK MÜZESİ

1899 yılında kurulan Brooklyn Çocuk Müzesi sergilere katılım kavramı üzerine temellenmiş, serbest, bilime yönelik dünyanın en eski çocuk müzesidir. Bugüne kadar pek çok yenileme geçiren müze, temel prensiplerini korumuş ve ilk kuruluşundan itibaren aktif, katılımcı, çocuk odaklı bir yaklaşım sergilemiştir. Sergiler, programlar ve özel olaylar aracılığıyla müze, çocuklara ve ailelere zengin kültürel deneyimler sağlamaktadır. Müzenin öğrenme amaçlı sanat eserleri koleksiyonu özellikle etnoloji, doğa tarihi ve teknoloji alanlarında güçlü bir alt yapıya sahiptir. Kültürel objelerin ve bilim örneklerinin sürekli sergisi ile Müze, çocuk müzeleri arasında bir lider olmuştur. Brooklyn Çocuk Müzesi'nin kurulmasından bu yana, onun modelini ABD'de ve dünyada birçok çocuk müzesi izlemiştir. 1967 yılına kadar müze etkinliklerine Smith ve Adams Köşkleri'nde yer vermiştir. Binaların onarılmayacak halde olmaları nedeniyle, idareciler aynı yerde yeni bir müze binası için planlar yapmaya başlamışlardır. Yeni bina planlanırken ve inşa edilirken, müze çocuklara hizmet vermeye devam etmiş ve 1968'de müze yenilenmiş, bir araba sergisi ve bilyardo salonundan oluşan “Muse” diye anılan geçici bir mekânda yer almıştır. Müzenin 1972 ve 1975 yılları arasında inşa edilen ve 1977 Mayıs'ında açılan binası Hardy Holzman Pfeiffer Associates tarafından tasarlanmıştır. 1899'dan beri ilk kez müze, kendi programları için özel olarak tasarlanmış esnek mekânlarda yer almıştır. Müzenin tasarımı; formların, malzemelerin ve mekânsal deneyimlerin süreklilik içeren birlikteliğidir. 1899 yılında

kurulduğundan beri müze alanı olarak kullanılan Brower Park'ın korunması için 9.120 m²'lik betonarme yapı, 12 m. yerin altında inşa edilmiştir. Parkta, müzenin üstünde, tarım, endüstri ve ulaşım da kullanılan kentsel ve kırsal yapılara ait elemanlar kendi ortamlarından alınarak bina ile bütünleşmiş parçalar haline getirilmişlerdir ve dış mekânın bir parçasını oluşturmuşlardır. Şehirlerarası bir otoyol işareti binanın yerini bildirir; bir ana yaya köprüsü avlunun üstünden geçerek çatıdaki oyun alanını Brower Park ile birleştirir; bir tahıl silosu yangın çıkışı olarak hizmet verir. Hem geleneksel park bankları hem de “I” kesitli kışlar oturma elemanları olarak kullanılır ve 1907 tarihli Quensboro Köprüsü'ne ait bir tren kiosku da giriş pavyonunu oluşturur. Müze, içeride diyagonal olarak 54,72 m. uzunluğundaki oluklu çelik menfezlerden oluşan ve giriş kioskundan alçalarak, en alt kattaki kapalı avluya doğru giden bir ana sirkülasyon aksı (tünel) ile ikiye bölünür. Rampa olarak çözülen

bu aks, sergi katlarını birbirine bağlamaktadır. Yeraltındaki, dört kotlu, açık-planlı bu müzenin genel kurgusu hands-on öğrenme süreci üzerinedir ve sergiler çocukların müze koleksiyonundaki 20.000 objeyi kullanabilecekleri ve 500 bilimsel deneye katılabilecekleri şekilde tasarlanmıştır. Keşfetme kavramının eğitsel değerinin önemini müze, tüm ürünleri, makineleri, alet ve malzemeleri çocuklar tarafından kullanılabilir hale getirerek göstermektedir. Bu ortamda her şeye çocuğun dünya ile nasıl etkileşime geçebileceği sorgulanarak yaklaşmıştır. Binanın kendi fiziksel ve mekanik özellikleri bile, strüktür, yerçekimi ve elektrik gibi kavramların öğretilmesi amacıyla gözle görünür hale getirilmiştir. İç mekânda, üst katlar sergiler için alt katlar da atölye çalışmaları ve destek birimler için ayrılmıştır.

Teraslanmış sergi alanı, katılımcı öğrenme için altı ana konu alanı olarak düzenlenmiştir: 1) Öz-

saygı ve kimlik; 2) Ateş, su ve buhar; 3) Su ve hidrolik; 4) Hava, rüzgâr ve basınç; 5) Yeryüzü, toprak ve sera; 6) Kültürel bağlantılar ve drama. Bina'nın kavramsal organizasyonunda hem çekici özelliklerin kullanımı -su oyunu gibi-, hem de bina'nın kapsamlı tasarımı -içinde tırmanılabilen plastik modülle bağlanmış bir dizi kademeli katlar- çocukları çekmekte ve desteklemektedir. Müze, çocukların hayal güçlerini ve doğal yeteneklerini ortaya çıkartmaya odaklanan tasarımın iyi bir örneğidir.

1977'de Hardy Holzman Pfeiffer Mimarlık tarafından tasarlanan bina, güçlü bir fiziksel kimlikten yoksundu, çünkü bina yerin altında konumlanmıştı. Müze oldukça ilgi çekici olmasına rağmen aşırı yoğunluk, yön bulmanın zor olması, sergilerde yaşanan tıkanıklık, tek bir sirkülasyon hattının olması gibi olumsuz yönlerde sahipti. Planlar kâğıt üzerinde oldukça net ve anlaşılır olmasına rağmen, içine girildiğinde karmaşık bir hal aldığından ziyaretçiler müzenin içinde kayboluyordu. Bu olumsuz durumların sonucunda müze, 2006-2008 yılları arasında Rafael Vinoly ve ekibi tarafından yeniden tasarlanıp alanı iki katına çıkarılmış, yıllık ziyaretçi sayısı ise 250.000'den 400.000'e artmıştır. Vinoly,

müzenin tasarımını "küçük beyinlerin yaratıcılığını şekillendirmek üzere bir güç" olarak belirtmektedir. Parlak sarı renkli, iki katlı "L" biçimindeki yeni yapı mevcut strüktürün kuzey ve batı bölümlerine eklenmiştir.

Eski müze binasının cadde düzeyinden algılanmayacak biçimde tasarlanmasına karşın, yeni bina müzenin varlığını, yakın çevresine hissettirmektedir. Yeni binanın genişletilmiş girişi ve ikinci kat galerileri, var olan bina içindeki koridorlara, açık merdiven kovalarına ve düşey sirkülasyon çekirdeklerine bağlanmış, böylece ziyaretçilere daha geniş sirkülasyon seçenekleri sunulmuştur. Ayrıca mevcut bina'nın daha önce kullanılmayan çatı bahçesinin iyileştirilmesi ile müzenin ikinci katındaki "Kid's Cafe"ye açık alanda oturma grupları kazandırılmıştır. Yenilenen müzeye sergi galerileri, yönetim birimleri, kafeterya, kütüphane, hediyeelik eşya dükkânı ilave edilmiştir. Müzede her şey, düşük kotta korkuluklar, farklı yüksekliklerde bulunan ve çeşitli perspektifler sağlayan pencereler gibi, çocuklar dikkate alınarak tasarlanmıştır. Farklı yaş gruplarına göre mekânlar tasarlanan müzede, 5 yaş ve altı çocuklar için tasarlanan alanda parlak renkler, yumuşak do-

kulu yüzeyler kullanılıp güvenli ve ilgi çekici bir ortam yaratılmıştır. Bu alanda bulunan su ve kum havuzları da çocukların dokunarak, deneyerek öğrenmesine yardımcı olmaktadır. Müze çocukların meraklı yapısını değerlendirerek katılımcı bir öğrenme çevresi oluşturarak, yaratıcılıklarını kullanabilecekleri her türlü özgürlüğü sağlamakta; çocukları eğlenceli ve eğitici deneyimlerin içine çekmeyi, dünyaya bakış açılarını sanat, bilim, kültür ve çevreyi ele alarak genişletmeyi amaçlamaktadır. Müze, ayrıca çocukların kentin doğal yaşam alanlarını ve yaşayan canlıları -bir piton gibi- araştırmaları için mekânlara sahiptir. "Bir mekânda yaşamak" başlıklı geçici sergi, çocukların astronomların nasıl uyudukları, giyindikleri ve çalıştıklarını anlamalarına yardım etmektedir. Müze, buhar oyunları ve çok renkli neon ışıkları ile bilinen "People Tube"ü korumaktadır. Yeni binanın 8,1 milyon sarı çini ile göze çarpan örtüsü Crown Height'ın konut bölgesinde bir referans noktası etkisi yapmaktadır. Müze var olan dokusunun gerisinde kalarak, hem rengi hem de biçimi ile bağlamından farklılaşır. Vinoly fiziksel formda olduğu gibi renkte de bağlamından farklı bir strüktür yaratmıştır. Bu farklılaşmaya rağmen mevcut müze binasına saygılı bir du-

ruş sergileyip, dokunun ölçeğini bozmamıştır. Eski yapı kendini gizleyip daha çok çevreyi ön plana çıkaran bir yapıyken, genişlemeyi sağlayan yeni kütle, rengi ve biçimiyle oldukça baskın ve öne çıkan bir yapıdır. Çocukların hayal gücünü ve yaratıcılığını arttırmayı hedefleyen müze açıldığı andan itibaren kentli tarafından benimsenmiş ve ilgi görmüştür.

Müze, binasının çevreye karşı sorumlu, en son yapı malzemeleri ve sistemlerini içeren bir “yaşayan makine” olmasını istemektedir. Brooklyn Çocuk Müzesi, “U.S. Green Building

Council’in LEED programı (Leadership in Energy and Environmental Design) sayesinde New York’un ilk “Yeşil” çocuk müzesi unvanını da kazanmıştır. Müzenin, “yeşil olma” düşüncesi, müzenin eğitim misyonu, bilime ve çevreye yaptığı vurgu ile örtüşmektedir. Binada bu nitelikte kullanılan malzemeler kullanıcılar tarafından görülmemesine rağmen, proje bir öğrenme fırsatı sağlaması ile hatırlanacaktır. Bina, çocukların ve ailelerin ziyaretleri ile enerji etkin malzemeleri ve kavramları ve çevresel korumayı “Enerjinin Keşfi” interaktif sergisi ile keşfetmelerini sağlamaktadır. Enerjinin Keşfi alanında çocuklar Müze’nin, binayı ısıtmak ve soğutmak için yerin altındaki suyu nasıl kullandığını, ısıtma ve aydınlatma uyarılarının nasıl çalıştığını öğrenirler. Dış mekândaki

Enerji Bahçesi, müzenin güneş enerjisine nasıl ulaştığını göstermekte ve çocuklar malzemeleri ve sistemler ile kendi yüksek performanslı tasarımlarını gerçekleştirmektedirler. Mimari tasarım mümkün olan her yerde “yeşil” malzemeler kullanılarak yapılmıştır. Jeotermal ısıtma ve soğutma sistemleri, fotovoltaiik sistemler ve enerji tasarruflu algılayıcılar gibi sürdürülebilir yüksek performanslı öğeler yapıya dâhil edilmiştir. Müze, New York’ta ısıtma ve soğutma gereksinimleri için jeotermal kaynaklarla bağlantı sağlayan ilk kültür kurumudur. Brooklyn Çocuk Müzesi, çocuklara ve yetişkinlere çevre bilincini aşılması, eğitim ile çevreyi bütünleştirmeye çalışmasıyla oldukça önemli bir görev üstlenmiştir. Çocuklar sadece sergiler ile değil, uygulamalı eğitimler sayesinde de bu konuda bilgi edinmektedirler. Müzenin tasarımı da çevre ve sürdürülebilirlik anlamında tutarlılık göstermektedir. Yeni yapının eski yapıya entegre oluşu, mevcut parkın müze çatısında devam ettirilmesi, kullanılan malzemeler, müze tasarımının ilk aşamalarından itibaren çevrede bulunan yapıların korunması, gün ışığının kullanımı, tasarımda şeffaflığın benimsenmesi müzenin olumlu özelliklerindendir.^{6,7,8,9,10,11}

INDIANAPOLIS ÇOCUK MÜZESİ

Çocukların yaşamlarını zenginleştirmeye söz veren Indianapolis Çocuk Müzesi, dünyadaki en büyük çocuk müzesidir. 1925’te Mary Carey tarafından kurulan müze bir malikânenin garajında hizmete açılmış, 1946’da şimdiki yerine taşınmıştır. Müzedeki toplumsal aktiviteler, 50’ler ve 60’lar da artmış, 1976’da 21.000 m²’lik alanıyla dünyanın en büyük çocuk müzesi olmuştur. 1983’deki ilaveler restoran, depolar ve yükleme havuzudur. 1986’daki ilaveler Kabul Merkezi, Uzay Araştırma Planetariumu, ilave sınıf mekânları, özel sergiler için galeriler; 1996’daki ilaveler Cine-Dome Tiyatrosu ve Allen W. Clowes Festival Parkıdır. Cine-Dome Tiyatrosu 2004’te yenilenerek Dinosphere olmuştur. 2004’te yeni bir ek ile tiyatronun yenilenmesi yapılmış, otopark alanı genişletilmiştir. 370.000 m² alan üzerine kurulan müze, 11 galerisi ile yüzlerce geçici ve kalıcı sergiye ev sahipliği yapmıştır. İhtiyaçlar doğrultusunda sürekli olarak kendini yenileyen ve her yaş grubundan çocuğa yönelik etkinlikler düzenleyen müzenin programı, doğa bilimleri, tarih ve antik dönemlerle dünya kültürleri ve sanatları üzerine kurgulanmıştır. Müze, değişik dönemlerde yeniden ele alınırken temel misyonunu korumuştur. İlk kurulduğu andan itibaren amaç, çocukların interaktif olarak katılabilecekleri eğitim ve oyun ortamı yaratmaktır. Bu özelliği müzeyi, diğer çocuk müzelerinden ayırmaktadır. Farklı zamanlarda gerçekleşen yenileme çalışmalarındaki temel amaç ise kolay ulaşılabilir, güvenli, olumlu çevresel etki yaratan bir kamusal alan yaratmaktır. Buna bağlı olarak

yapının peyzajı, eğitici ve interaktif özelliklerle donatılmış bir kamusal alan oluşturmaktadır.

Indianapolis’li mimarlık firması Wright, Porteous ve Lowe tarafından tasarlanan Indianapolis Çocuk Müzesi, 1976 yılında hizmete açıldıktan sonra ilk kapsamlı yenileme 1988 yılında yapılmıştır. Bu yenilemeyle, yeni karşılama merkezi inşa edilmiştir. Karşılama merkezinin yapımı sırasında mevcut yapının korunmasına özen gösterilmiştir. Karşılama merkezinin en göze çarpan özelliği güneş şeklinde geniş bir açıklığa sahip olmasıdır. Bu sayede iç mekân gün ışığından bol miktarda yararlanabilmektedir. 2009 yılında karşılama binası genişletilmiş ve otopark eklenmiştir. Otopark alanı ile yeni karşılama alanı arasında “skywalk” adı verilen korunaklı bir geçit düzenlenmiştir. Müzenin içinde dolaşım rampaları sağlanmaktadır, ana galeriyi saran rampalar sergi galerilerine bağlanmaktadır. Böylece engelli çocukların da gelebileceği

bir müze ortamı yaratılmıştır. Çocukların doğada görebilecekleri her şey müzeye entegre edilmiştir. Müze, çocuklara açık ferah bir alanda oldukları hissini yaşatmaktadır. Müze tasarımı da; renk, doku ve çocukların interaktif katılımının destekleneceği duysal materyallerin çeşitli şekillerde kullanımına dikkat edilmiştir.

Müzede sergileme dışında etkinlik mekânları da yer almaktadır. Su, toprak, bitkilerle oynayabilecekleri alanlar, tırmanabilecekleri yüzeyler, gözlem yapabilecekleri düzenekler bulunmaktadır. Etkin-

likler yaş gruplarına göre ayrılmıştır. 6 yaşa kadar olan çocuklar için duyularını geliştirebilecekleri çeşitli oyun alanları bulunmaktadır. Aileler için de eğitim programları düzenlenmektedir. Müzenin bir kısmında sadece çocukların katılabileceği etkinlikler varken, bir kısmında da aileleriyle birlikte yer alabilecekleri etkinlik alanları bulunmaktadır. Müzenin önünde bulunan meydan yeniden ele alınırken, sürdürülebilir bir alan yaratmaya dikkat edilmiştir. Meydan ve bağlantılı olduğu bahçe,

yağmur suyunu toplamaya yönelik olarak tasarlanmıştır. Bu özelliği ile müze şehrin en önemli yağmur bahçesine sahiptir. Yakındaki parkı da bütünleştiren bir yeşil alan olarak tasarlanan meydanın % 30'luk bir bölümü sert zemin olarak bırakılmıştır. Her yaştan çocuğun eğitim ve oyun aktivitelerini deneyimleyebileceği bir alan dışında, dünyanın yedi harikasının sergilendiği heykel bahçesi de meydanın ilgi çeken öğelerinden biridir.^{12,13}

CHICAGO ÇOCUK MÜZESİ

1995 yılında Navy Pier'de bulunan çocuk müzesinin alanının yetersiz kaldığı gerekçesi ile Grant Park'ın kuzeyine taşınması düşünülmüştür. Önerilen yeni bölgenin ulaşım kolaylığı ve Sanat Enstitüsü ile "Millenium Park"a da yakınlığı tercih edilmesindeki en önemli etkenlerdir. Ancak Grant Park'ın 1986'dan beri koruma altında olması, yapılaşmadan, tamamen açık kullanım olanakları sunması planlandığı için, proje süreci oldukça tartışmalı geçmiştir. Bölgede yaşayan insanlar da müzenin getireceği yoğunluktan dolayı istememektedirler. Pek çok plan revizyonundan sonra 2008 yılında yeni müze yapısına onay verilmiştir. Chicago "Grant Park"ın içinde konumlanan çocuk müzesi, organik ve geçir-

gen tasarımı sayesinde içinde bulunduğu park ile entegre olmuş durumdadır. Parka uzanan bir köprü olarak kurgulanan yapının çatı katında da park devam etmektedir. Yapının farklı kotlarından geçen yollar, parka ulaşım için yeni alternatifler yaratmıştır. Chicago Çocuk Müzesi'nin en önemli özelliklerinden biri tamamen doğaya entegre olması ve çevresiyle bir bütün olarak algılanmasıdır. Yapının ana cephesi güneye doğru yönelmekte ve bu sayede iç mekân gün ışığından bol miktarda yararlanmaktadır. Cephenin neredeyse tamamen cam ile kaplı olması çevredeki park dokusunun iç mekânda da hissedilmesini sağlamaktadır. Hatta yaratılan galeri boşlukları ile park yapının tüm katlarından algi-

lanabilmektedir. Müzenin tasarımı, çocukların yanı sıra yetişkinlerin de kullanımı göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Müzede 14 farklı oyun ve eğitim alanı bulunmaktadır. Bunlar spiral şekilde düzenlenen rampalarda ve farklı kotlarda bulunmaktadır. Sürdürülebilir sistemler müzenin hemen hemen her noktasında kullanılmıştır ve müze ziyaretçilerine de çeşitli sergilerle bu sistemler gösterilmektedir. İç mekân tasarımı da renk ve malzeme seçimi, çocukların kendilerini iyi hissedebilmeleri ve o mekânda aidiyet duygusu geliştirebilmeleri açısından önemlidir. Bu yüzden müze tasarımının her aşamasında

çeşitli dallardan uzmanlarla çalışılmış ve araştırmalar sonucunda belirli kararlar verilmiştir. Doğal ve yumuşak dokulu malzemeler tercih edilmiş, çocukların dikkatini çekebilecek renkler kullanılmıştır. Çeşitli kullanımlar göz önüne alınarak ortak kullanım alanları, bireysel alanlar, aktif oyun alanları ve sessiz alanlar kurgulanmıştır. Grup ziyaretleri için atölyeler ve sınıflar düzenlenmiştir.

En önemli özelliklerden biri de iç mekânın şekillenmesinde çocuklarında katkılarının olmasıdır. Yaptıkları resimler duvarları süslemekte ve hareketli paravanlarla iç mekân isteğe göre yeniden üretilebilmektedir. Çocukların sadece objeleri seyredebileceği değil, yeni bağlantılar kurabi-

leceği, keşfedebileceği ve potansiyellerini kullanabilecekleri mekânlar tasarlanmıştır. Sergi mekânları yenilenebilir, ihtiyaca göre değiştirilebilir şekilde düzenlenmiştir. Sergi galerileri, çocukları teşvik edecek, harekete geçirecek ve zaman zaman da dinginleştirecek şekilde farklı senaryolarla kurgulanmıştır. Müzeye çocukların katkıları da önemsendiği için belirli zamanlarda onlara ait sergiler de düzenlenmektedir. Chicago Çocuk Müzesi, yeni yeri tartışmalı olmakla birlikte, tasarım olarak doğayı ön plana çıkaran ve yapının her köşesinden parkı algılatan bir yapı olduğu için olumlu olarak değerlendirilebilir. Müze ve park iç içe geçtiği için müze, park kullanıcılarını engellememekte, bunun aksine park için farklı rotalar oluşturmaktadır. Her bir

kotun parkla etkileşiminin sağlanması, galeri boşlukları ile farklı perspektifler yaratılması çocukların üç boyut algısının gelişmesi açısından önemlidir.^{14,15}

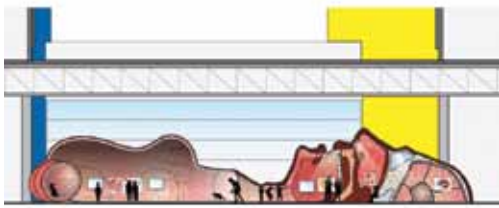
AMMAN ÇOCUK MÜZESİ

Arap Yarımadası'nın güneydoğu kıyısında yer alan Amman Krallığında, Al-Hussein National Park'ta 20.000 m²'lik alanda yapılacak müzeyi inşa etme görevi Ürdün'lü Faris and Faris Mimarlık Ofisine verilmiştir. "Çocuk" ve "Keşif" temalarını gerçekleştirmek yerine mimarlar, açık bir oyuncak sandığını andıran bir tasarımı gerçekleştirmişlerdir. Ortadoğu'nun en büyük ve Ürdün'ün de ilk çocuk müzesi olma özelliğindeki müze, Kraliçe Rania'nın isteği üzerine çocukların hayal

gücünü geliştirmek, kendilerini keşfetmek ve etkileşimli bir öğrenme ortamı yaratmak amacıyla tasarlanmıştır. Müze mimarisi yalnızca konuya uygun bir konsepte değil, ülkenin çağdaş mimari eğilimlerini de yansıtan bir dile sahiptir. Ürdün mimarisi için bir dönüm noktası olan yapı çeşitli renk, malzeme ve formlardan oluşan bir kolaj niteliğindedir. Dış mekândaki şekillerin, açılardan ve değişik malzemelerin oyuncaklı tutumu, müzenin iç mekânında da devam et-

mektedir. Mayıs 2007'de açılan binada, beton, cam ve alüminyum malzeme egemendir, kısmen de Ürdün'de kullanılan geleneksel taş kullanılmıştır. Ana fikri "çocuk oyun kutularından" gelen müzede kırmızı, sarı ve mavi üç büyük kutu, çok büyük Lego blokları gibi binadan dışarı fırlamıştır. Lego parçalarını anımsatan kutuların ana teması ise "keşfet, hayal et ve oynadır". Bunlar yalnızca dekorasyon amaçlı değildir, ön tarafa eklenmiş sergi elemanlarıdır. Aynı zaman-

da bu renkli kutuların önemli bir yönlendirme işlevi vardır. Ziyaretçilere nerede oldukları konusunda yardımcı olmaktadır.

Çocukların etkileşimli öğrenme ortamlarının olduğu bir bina tasarlamak adına birimlerin dönüştürülerek bir araya getirilmesi ile ortaya çıkan

alanın bir sergi mekânına dönüşmesi tasarımın birinci aşamasını oluşturmaktadır. Diğer aşamada renkli oyun kutularının binaya bir anahtar misali entegre edilmesidir. Her temaya bir renk atayarak tasarlanan mekânlarda teknoloji için mavi, insan doğası için sarı, doğal hayat için kırmızı renkleri kullanılmıştır. Oyun kutuları içinde su değirmenleri, oyun havuzları, bowling salonu, konuşma tüpleri ve kinetik rulo top strüktürü bulunmaktadır. Sergi mekânlarının yanı sıra müze- de restoran, bilgisayar merkezi, çok amaçlı salon, kütüphane, aktivite mekanları ve planetarium yer almaktadır. 2.000 m²'nin üzerindeki iç mekân sergi alanları şunlardan oluşmaktadır: Banka, sü-

permarket, garaj ve polis merkezinden oluşan bir kent merkezi; bir arkeolojik kazı alanı, Ürdün'deki arkeolojik sitlerden bulunan parçaların kopyaları, Ürdün'ü çevreleyen zengin mirası sergileyen alanlar; 3 yaşın altındakilere ayrılmış oyun alanı. Dış mekânda ise 3.000 m²'nin üzerinde sergi alanı tasarlanmıştır. Bina- nın inşa edilme aşamasında da etkin rol oynayan çocuklar ana cephenin ön duvarına on iki adet 3,5 m. - 1,75 m. boyutlarında polimer beton panellerden oluşan, Ürdün'ün on iki ayrı valiliğinin sosyal ve kültürel yapısını yansıtan resimler yapmışlardır. Bu resimler Ürdün'ün her kesimindeki çocuk için açık bir davet anlamına gelmektedir.^{17,18,19}

EXPLORATORIUM

1969 yılında ünlü fizikçi Profesör Frank Oppenheimer'in dokun-yap temeline dayanan bilim ve teknoloji merkezi Exploratorium'u ziyaret etmiştir. Oppenheimer'in Exploratorium'u ziyaretçilere manyetizma, ısı, ses, ışık, elektrik ve ağırlık gibi konularda deneyler yapabilecekleri ve yeni keşiflerde bulunabilecekleri bir öğrenme ve eğlenme ortamı sunmaktaydı. Oppenheimer'in felsefesi, ziyaretçilerin nesneleri kullanarak ve kendi kendilerine deneyler yaparak öğrenmeyi gerçekleştirmeleriydi. Oppenheimer'a göre, müzelerin rolü serbest

öğrenimi destekleyen ortamlar yaratmaktı. San Francisco'da yer alan, 40 yılı aşkın süredir hizmet veren Exploratorium, 2013 yılında EHDD Mimarlık tarafından yeniden tasarlanmıştır. Müze, içinde bulunan eğitim laboratuvarları, ufuk

açıcı, yaratıcı ve düşündürücü sergileri ile deneyimi bütünleştirip keşfetmenin derinliklerine inerek öğrenmede kalıcılığı sağlamayı amaçlamaktadır. Tasarımcılar tarihi bir iskele olan Pier 15'i yeniden ele alarak onu Exploratorium'a dö-

nüştürmüşlerdir. Çok geniş bir alanda yer alan müzenin kapalı sergi alanlarının yanı sıra dışarıda 1,5 dönümlük bir kamusal alan mevcuttur. Bu kamusal alanda ücretsiz sergilerin dışında kentliye vakit geçirme olanağı sunan meydanlar da tasarlanmıştır. Ayrıca Japon sanatçı Fujiko Nakaya'nın tasarladığı bir sis köprüsü de kamusal alana ev sahipliği yapmaktadır.

Müze gelen ziyaretçileri ana sergi karşılar. Yapının zemin katında, birçok sergi ve laboratuvarın yanı sıra deniz manzarasına yönelik bir resto-

ran da vardır. Üst katta ise gözlem evi ve yönetim birimleri yer almaktadır. Tüm bu tasarımlar yapılırken binanın tarihi dokusu korunmuş, cam giydirmiş cephe ile de müzeye doğal bir vitrin etkisi verilmiştir. Aynı zamanda çatısında kullanılan güneş panelleri ile de enerji tasarrufu sağlanmaktadır. Yenilenme çalışmalarından sonra müzenin ziyaretçi sayısında da yüzde 400 artış gözlenmiştir. Her yaşta ziyaretçiye birçok alanda, deneyimleyerek, keşfederek ve görerek öğrenme olanağı sunan Exploratorium, informal eğitimde ön sıralarda yer almaktadır. Exploratorium öğrenmeyi diyalog yoluyla, sanat aracılığıyla, doğrudan deneme ve görerek öğrenme yolu gibi farklı yöntemlerle ziyaretçilerine sunmaktadır. Çoğu öğrenci için bilim, hâlâ ders kitabından pazartesi günü öğrenilip cuma günü sınavı yapılan bir kavramken, Exploratorium bunu değiştirmeye çalışmaktadır. Müze, öğrencilere hem öğrenip hem öğrettikleri farklı eğitim programları sunmaktadır.^{20,21}

HAMAMATSU BİLİM MÜZESİ

Hamamatsu Bilim Müzesi (Japonya); bilimi aktarmak ve büyütüp geliştirmek amacı ile gençleri teşvik etmek, esnek ve yaratıcı zihinlerini geliştirmek üzere tasarlanmıştır. Bu doğrultuda müzenin koleksiyonu büyük şirketler ve üniversitelerin ilgili bölümleri tarafından desteklenmektedir. Toplumsal bir eğitim kurumu olmayı hedefleyen müze girişinde ziyaretçilere rehber olan robotlar bulunmaktadır. Mitsuru Senda + Environment Design Institute tarafından tasarlanan müzede doğa, evren, ses, ışık, elektronik ve güç gibi temalara göre sınıflandırılmış ayrı bölümler vardır. Bu bölümlerde ziyaretçilere seyrederken, görerek, dokunarak, hissederek bilim ve doğanın gizemini keyifli yollarla keşfetme olanağı sunulmaktadır. *Doğa köşesi:* Burada ziyaretçilere Shizuoka Prefecture Enshuu bölgesinin yerel doğası ve çevresindeki doğanın gizemlerini sergi ortamında yaşama olanağı sunulmaktadır. *Evren köşesi:* Bu köşede güneş sisteminin merkezinde yer alan bir güneş modeli

ile bir uzay istasyonunun taklidi yer almaktadır. Köşe, roket ve uzay istasyonları için bir giriş olarak hizmet vermektedir. Ayrıca, ziyaretçilerine uzayda seyahat eden astronot hikâyelerini dinleyebilme olanağı sunar. Bunların dışında bu bölümde evrenle ilgili videolar, oyunlar ve öğrenmeyi pekiştirme amaçlı sınavlar mevcuttur. *Işık, enerji, ses, elektronik köşeleri:* Bu bölümde Hamamatsu merkezli çeşitli işletmelerin

teknolojiye ilişkin bilimsel tanıtımları yapılmakta, müze için özel olarak yapılmış makine ve araçlar sergilenmektedir. Her köşenin içerisinde köşenin kapsamıyla ilgili bilgiler edinen ziyaretçilerin öğrendiklerini pekiştirici sınavlar ve videolar mevcuttur. *Planetaryum 'Tokimekira:* Planetaryumdaki temalar her iki-üç ayda bir değişmektedir. Ziyaretçilere her temaya yönelik sunumlar yapılmaktadır. Ayrıca yetişkinlere özel programlar da mevcuttur.^{22,23,24}

SAN JOSE ÇOCUK KEŞİF MÜZESİ

Mexico City kökenli mimar Ricardo Legorretta tarafından tasarlanan ve ABD'deki en iyi çocuk keşif müzelerinden biri olan San Jose Çocuk Keşif Müzesi'nin temel amacı öğrenme ve keşif için bir merkez olarak çocukların, ailelerin ve okulların gereksinimlerine hizmet etmektir. Legorretta'nın çocukları oyalama ve eğlendirme amaçlı tasarım yaklaşımı ile çözümlediği, kent merkezinin batı ucunda konumlanan, 4.800 m²'lik bu müze, San Jose sakinlerini ve kenti ziyaret edenleri kentin yeniden canlandırılmış çekirdeğine çekmek için tasarlanan birkaç sivil kaynaktan biridir. Müze sunduğu ola-

naklarla çocuklara eğlence yoluyla bilgilerinin gelişmesine katkı sağlarken, onlara keşfederek öğrenme olanağı da sunmaktadır. Müze, açıldığı günden bu yana 6 milyondan fazla ziyaretçi ağırlamıştır. Yapının dış cephesi, sahip olduğu işlev açısından akıllıca bir tanıtım yapmakta, kıvrak ve açılı formları dikey kütlelerle birleştirilmesiyle çocukların yapı bloklarını andırmaktadır. Formları, biçimleri ve renkleri ile çocuklara ilgi çekici gelen yapının tasarımı basit olmanın çok ötesindedir. Binanın sahip olduğu bu nitelikler ve karmaşıklıklar, işlev olarak çocuklara yönelik bir müze olmasıyla gelişmektedir. Zemi-

ne ulaşan açılı duvarlar maceraperest çocukları tırmanmaya davet etmekte, ancak "tırmanmayınız" uyarısı bu girişimlerin önünü kesmektedir. Legorreta binanın içindeki kamu alanlarını, müzenin "Sokaklar" konulu sergi temasına uyacak şekilde T-biçimli tek büyük bir mekân olarak düşünmüştür. Tepe ve çatı pencerelerinden yayılan doğal ışık iki katlı mekânı aydınlatarak neşelendirmektedir. Çoğu çocuk müzesindeki gibi, sergiler arası ardışık olma durumu yoktur, ziyaretçiler diledikleri gibi gezebilirler. Sergi alanları arasındaki görsel iletişime izin veren açık tasarım, değişen sergilerin konumlandırılmasında da bir esneklik sağlamakta ve keşif duygusunu teşvik etmektedir.

Müze, San Jose kentinin yeniden geliştirilmesinde iz bırakacak olan bir kurumdur ve genç, yaşlı tüm ziyaretçilere hatırlanmaya değer bir deneyim kazandırmaktadır ve bu onları mimariyi keşfetmeye de sevk etmektedir. 13 yaşına kadar olan çocuklar için sanat, bilim, teknoloji ve insan bilimlerine ait interaktif sergileri ve programları sıcak ve davetkâr bir ortamda sunan müzenin misyonu ilişkiler, toplum ve yaratıcılık temalarını kapsamaktadır. San Jose ÇKM., çocukların gözlemlerinden dünyayı keşfetmelerine olanaklar yaratır. Müze birbirini etkileyen, kolay-

laştırmacı, dikkat toplayıcı ve destekleyici programlar sağlarken; toplumun, ilişkilerin ve yaratıcılığın geniş temalarını içine alan sergilerle çeşitli araştırmalara davet eder. Oyunun sağlıklı çocuk gelişimi ve yaşam boyu kalıcı öğrenme sağlamasını kendine ilke edinen müze, sergilerin çoğunda çocuklara oyun imkânı sunarak öğrenmeyi sağlamaktadır. Bunun yanında sıra dışı sergileriyle eleştirel düşünceyi geliştirme, icat yapma, merak uyandırma, farkındalık sağlama, çevre ile bağ kurma gibi birçok ilkeyi çocuğun kendi dünyasıyla bütünleştirmesine olanak yaratmakta, eğlenerek öğrenme yolu ile onların yaratıcılıklarını geliştirmektedir.^{25,26}

Son Söz

Çocuklar için müze deneyimi sağlamada dünyada artan bir ilgi vardır. Yüzyıllık geçmişine karşın son yirmi yılda müze alanında en hızlı gelişen alan olan çocuk müzeleri, aileler için eğitim ve eğlence pazarında önemli bir yeri doldurmaktadır. Örneklerden de görüldüğü gibi çocukların eğitim ve öğretiminde önemli bir yeri olan bu tematik müzelerin bir örneği ülkemizde yoktur. Çocuklar adına bu konuda herkesin duyarlı davranması ve katılımcı olması gerektiğine inanmaktayım. Çocukların yaşamında önemli

yeri olan bu müze örnekleri, organizasyon ve mekânsal kurgu bakımından bizlere yön gösterebilir; fakat ülkemizde uygulanacak müzelerde, özellikle ülkemizin değerleri ve günümüz çocuğunun gereksinimleri dikkate alınarak çözümler geliştirilmelidir. ■

KAYNAKLAR

1. Onur, B. (2013). *Müze ve Oyun Kültürü*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
2. Karadeniz, C. (2009). "Dünyada Çocuk Müzeleri ile Bilim, Teknoloji ve Keşif Merkezlerinin İncelenmesi ve Türkiye için bir Çocuk Müzesi Modeli Oluşturulması", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Müze Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
3. age.
4. Tezcan Akmehtem, K., Ödekan, A. (2006). "Müze Eğitiminin Tarih-sel Gelişimi", *İTÜ Dergisi/b Sosyal Bilimler*, Cilt 3, Sayı:1, 47-58.
5. Baykan, Z. Ö. (2007). "2005 ve 2006 İlköğretim Programlarının Müze Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
6. Anon (1978); "Esprit Grows in Brooklyn", *Progressive Architecture*, 5/1978, ss. 62-67.
7. Anon (2006); "Brooklyn Çocuk Müzesi", *Yapı*, 291, Şubat, 2006, ss.60-64.
8. Chan, S. (2008) "Expanded Brooklyn Children's Museum Opens", 17 Eylül 2008 in <http://cityroom.blogs.nytimes.com>.
9. Klotz, H. (1989); *New York Architecture 1970-1990*, Prestel, New York.
10. Pearson, P. (2004); "A Children's Museum goes Green", *Biodiversity*, Haziran-Temmuz, ss.22-2.
11. <http://www.vinoly.com/images-production/Projects/137/Brooklyn%20Children's%20Museum.pdf>
12. <http://www.childrensmuseum.org/themuseum/overview.htm>
13. www.ratioarchitects.com
14. <http://www.archdaily.com/113130/chicago-children%E2%80%99s-museum-krucek-sextan-architects/>
15. <http://www.chicagochildrensmuseum.org/StandardsofExcellence.pdf>
16. <http://www.ksarch.com/projects/CCM/CCM.php>
17. <http://www.cmjjo>
18. www.alcoq.com
19. www.haleysharp.com
20. [http://www.exploratorium.edu\(05.05.2014\)](http://www.exploratorium.edu(05.05.2014))
21. [http://www.architectmagazine.com/cultural-projects/exploratorium.aspx\(05.05.2014\)](http://www.architectmagazine.com/cultural-projects/exploratorium.aspx(05.05.2014))
22. <http://www.inhamamatsu.com/art/hamamatsu-science-museum.php> (19.05.2014)
23. <http://www.hamamatsu-books.jp/en/category/detail/4c8db56eef8b.html> (19.05.14)
24. Krauel, J. (ed) (2006); *Great Kids Spaces*, Linksbooks, Barcelona.
25. <http://www.cdm.org> (12.05.2014)
26. Anon, "Child's Play", *Architecture*, Eylül 1991, ss. 59-62.

ÇOCUK ENGELLİLER VE MİMARLIK

Gülay YEDEKİ ARSLAN

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Yeni Yüzyıl Üniversitesi Mühendislik Mimarlık

Fakültesi Öğretim Üyesi

"Kentlerin geleceği mimarlık, insanlığın geleceği ise çocuklardır. Engelsiz mimarının toplumla buluşması, kentin çevrenin ve doğanın çocukların ellerinde şekillenmesi aydınlık bir gelecek için önceliklidir. Yarının büyükleri olan çocukların erken dönemlerde mimari alanda bilinçlenmelerinin çocukların önemi kavranmalıdır. Türkiye’de mimarlık insanların ve engelli çocukların hayatını kolaylaştırmalı, güzelleştirmeli ve yaşanabilir hale getirmelidir."

Yaşam süreçlerinde engelli çocukların çeşitli ortamlarda farklı mimari engellerle karşılaşabilir. Mimarlık uygulamaları kapsamında bu konunun çözülmesi ve standardize edilmesi öncelikle ele alınmalıdır. Gerekli kurumlarla ortak çalışmalar yapıp sertifikasyon sistemleri oluşturulmalı, "turuncu bayrak"* sertifika ve standardizasyon sistemi içinde değerlendirilmelidir. Çocukların hayallerini de dahil ederek yola çıkılıp, mekân-insan-fonksiyon-çevre ilişkisi kurmalarını sağlamak konusu önem kazanır. Böylece engelli çocukların kendilerini ifade kabiliyetlerini artırmak, kent, mekân ve mimarlık kavramı hakkında farkındalık yaratarak kendilerini ifade yetenekleri gelişebilir. Engelli çocukların birlikte eylem yapma anlayışının güçlenmesi, karşılıklı iletişimin kalitesinin artırılması ve bunun yaşamsal aktivitelerine yansımaları için temel ortak faaliyetler düzenlenebilir. Bunlar; bireysel ve grup çalışması, problem çözme ve ortak karar alabilme konusunda gelişmelerinin güçlendirebilir. Bu süreçte fiziksel çevrenin, toplumun tüm bireylerine göre "yaşanabilir" olarak düzenlenmesi gereklidir. Bu açıdan engelli çocuklar için tasarlanacak mekânlarda, tüm bireylerin eşit imkân ve koşullarda eğitim alabilmesini sağlamak esas alınmalıdır. Mimari düzenleme gereksinimi en fazla olan grubu oluşturan görme engelliler ve bedensel engellilerin mekân gereksinimleri ve düzenleme kriterleri önemlidir.

Giriş

Sosyolojik anlamda toplumun temeli olarak kabul edilen aile olgusunun var oluşunda, çocuklar en önemli öğeyi oluşturmaktadır. Çocuk en geniş anlamda kadın ve erkeğin ortak bir ürünü, neslin devamı, eşleri birbirine bağlayan bağ ve toplumun temel taşı olarak kabul edilmektedir.

Çocuklar birçok yönden birbirlerine benzemekle beraber, her çocuk bir diğerinden farklıdır. Her çocuğun kendine özgü, bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal bir yapısı vardır. Bazı çocuklarda, genel eğitim hizmetlerinin yanı sıra özel eğitim hizmetlerine de gereksinim duyulmaktadır. Özel gereksinimli çocuklar, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarına

göre farklılık gösteren çocuklardır. Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar homojen bir grup değildir, sahip oldukları engel türüne ve derecesine göre gruplara ayrılmaktadır. Engel gruplarının bir kısmını zihinsel engelli çocuklar, bir kısmını fiziksel engelli çocuklar diğer kısmını da hem fiziksel hem zihinsel engelli çocuklar oluşturmaktadır.

Engelli çocuklarla ilgili olarak yapılan son çalışmalar, verilen destek eğitim hizmetlerin, sadece engelli çocuğa sunulan hizmetlerle sınırlandırılmayacağı, en az engelli çocuklar kadar, bir sistem olarak aile bireylerinin gereksinimlerinin de belirlenmesi ve bu gereksinim doğrultusunda hizmet verilmesi düşüncelerini ön plana çıkarmıştır. Bu yönde yapılan çalışmaların engelli çocuğa sahip olan ailelerin bilinç düzeyleri açısından önemli olacağı düşünülmektedir. Ayrıca özel eğitim hizmetlerinde ve engelli çocuğu olan ailelerle çalışan uzmanlara, ailelere verilecek hizmetlerin yapılacak çalışmalara katkısı olabileceği ve yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Çocuk Engelliler ve Mimari Gelişim

Tüm insanlar eşit doğar ve topluma katılımda eşit haklara sahiptir. Ancak gerçek yaşamda kimi gruplar, sosyal durumları, bilişsel ve fiziksel farklılıkları açısından söz konusu haklara sahip olamamaktadır. Engelli bireylerin sorunları, hiç kuşkusuz küresel insan hakları sorunudur ve engellilikle ilgili en önemli nokta, toplumda, "farkındalığın yaratılması", "anlaşılma" gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Son yıllarda gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler, engel türü ne olursa olsun, toplumsal yaşam içinde engelli tabanlı ayrımcılıkla mücadele etmek, toplumsal farkındalığı artırmak için engelli katılımlı eğitim, bilgiye erişim, sosyal politikalar, ekonomi gibi modellerin oluşturulması gerektiğinde birleşmektedirler.

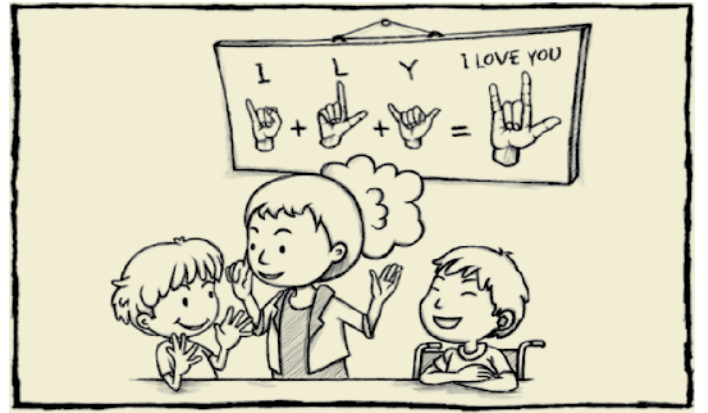
Kentlerimizin geleceği, mimarlığın toplum-sallaşması, gelecek nesiller olan çocuklar ile gerçekleştirilir. Çocuk ve mimarlık çalışmaları, mimarlığın yeniden kurgulanmasını, toplum ile tüm farklılıkları kapsayarak, herkes için tasarım

ilkeleri temelinde iletişime geçme yöntemini ve geleceğin kentlerinin ve kentlilerinin şekillendirilmesini barındırır. Böylece, duyarlı, düşünebilen ve sorgulayabilen, tasarıma ve çevreye değer veren bireylerin kendi özgün fikirleri, yapıtları ve görüşleri ile dünyaya katılabilmeleri sağlanabilecektir. Bu bağlamda; bu ve benzer çalışmalar engelli çocuklar için olduğu kadar, mimarlar ve mimarlık ortamı için de gereklidir.

Engelli çocukların yaşam ile ilgili, yaşadıkları kentin sorunları hakkında farkındalık yaratmak, kent sorunlarına çözümler düşünmelerini sağlamak, kent içindeki yanlış kurgulanan mekânların kendi hayatlarında yol açtığı zorlukları gözlemlemek, taleplerini dinlemek, daha sonra yapılacak çalışmalarda ana konu olarak üstünde çalışmalar yapmak da mimarlığın çalışma alanıdır. Bu mimari faaliyetler esnasında malzeme, doku, çevresine uyum ve oransal bağları dikkatlice irdeleyip kent ve mimari ile ilişkisini anlatmak, ortaya çıkan sorunların birlikte fikir üreterek çözülmesi ve bunun bir adım ilerisinde bu çözümlerin kentsel doku içerisinde çeşitli içerikler ile mimari uygulamalar ile bütünleşmeleri önemlidir.

Bu kesim hareket yeteneği ve/veya algılama ve kavraması fizyolojik, psikolojik veya anatomik yapı ve işlevlerinde belirli düzeyde kayıp dolayısı ile kısıtlı olan bireylerden oluşmaktadır. Tüm ürünlerin ve çevrelerin, yaş, beceri ve durum farkı gözetmeksizin pek çok kişi tarafından kullanılabilmesini olanaklı kılan, bütünselleşme sağlayan bir tasarım yaklaşımı ile tanımlanabilir. Bu yaklaşım, ürün tasarımından, mimarlığa ve kentsel tasarıma, çevre kontrolü sağlayan basit sistemlerden, karmaşık bilgi teknolojilerine kadar değişen ölçekleri kapsar. Bu bağlamda ortaya çıkan herkes için tasarım bir başka deyişle evrensel tasarım kavramı, günümüz tasarım anlayışında önem arz etmektedir. Herkes için tasarım bir fiziksel norm getirmekten öte, kullanıcıyı insanlığın tüm hallerinde düşünebilen niteliğiyle mimarlıkta kamu düşüncesine bağlanmaktadır. Bu yaklaşımla inşa edilmiş çevre, adaptasyona gerek duyulmadan tüm insanların kullanımını sağlar. Örneğin, basamaksız girişler düzenlemek, ayarlanabilir yükseklikte mutfak tezgâhı kullanmak gibi çözümler, bu anlayış içerisinde ele alınan farklı düzenlemelerdir. Burada önemli olan nokta, tasarlanan ortamın veya ürünün özelliklerinin normal görünmesi ve bu şekilde hissettirilmesidir.

Herkes için tasarım, fiziksel mekânların ve farklı ürünlerin, her yaşta, her yetkinlik düzeyinde kişi tarafından kullanılabilmesini sağlamayı amaçlayan bir tasarım ve düşünce yaklaşımıdır. Bu düşüncenin temelinde, kişilerin aslında "ortalama" olarak nitelendirilebilecek bir tanıma uymadığı, dolayısı ile bu hayali "ortalama" bireyin sorunları

Şekil 1. Engelli Çocukların Faaliyetleri.

çözülmediğinde tasarım probleminin çözülmediği anlayışı yatmaktadır. Farklı antropometrik, bilişsel ve yetkinlik düzeyindeki (görme, işitme, hareketlilik) bireylerin özelliklerinin anlaşılması ile daha çok kişiyi kapsayan tasarımlar üretilebilecektir.

Dünya Bankası ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre dünyada bir milyar engelli yaşamaktadır. Bu engellilerin doksan üç milyonu on beş yaşından küçük çocuklardır. Fiziksel engellilik 5-12 yaş grubunda Türkiye'de 67/1000, İngiltere'de 12/1000 oranındadır. Yeni doğan her bin bebekten 1 ile 3'ü ileri derecede işitme kaybı ile doğmaktadır. Çocukluk döneminde geçirilen hastalıklar, kulak enfeksiyonları, kazalar ve kullanılan bazı ilaçlar nedeniyle bu oran % 6'ya çıkmaktadır. Ülkemizde yaşayan engellilerin % 44'ü 18 yaşından küçüktür. Türkiye'de engelliliğe yol açan nedenler genel olarak; prenatal bakım ve yeni doğan bakımı yetersizliği, akraba evliliği, kazalar, yaralanmalar ve zehirlenmeler, bebeklerin kundaklanması olarak sıralanabilir (Şekil 1).

Zihinsel engellilik, büyüme geriliği, algılama geriliği, anormal nörolojik bulgular, gelişme geriliği, konuşma/ işitme geriliği, görme sorunları bulguları olan çocuklar engelli çocuklar olarak tanımlanabilir. Toplumda engelli çocukların bakımında; ekip çalışması, fizik tedavi (motor, işlevsel gelişim, deformiteleri önleme), yardımcı gereçler, iletişimi artırmak, okulda bakım, özel haklar, toplumla kaynaştırma çok önemlidir. Çocuk dostu kavramıyla mekân ile çocuğun

eğitimi ve gelişimi desteklenmelidir. Engelli çocuklar ile ilgili çalışmalar yapan tıp, çocuk gelişimi gibi diğer disiplinler ile de ortak çalışarak çocuklar için sağlıklı, yaşanabilir mekânlar üretilmesi mimarlığın ana teması olmalıdır. Çocuğun eğitime ve gelişimine mekân farkındalığı yaratılarak destek verilmesi, çocuğun yaşadığı çevrenin farkına varması, gelişiminde önemli bir rol üstlenen oyunu rahatlıkla oynayabileceği mekânların tasarlanması gereklidir. Zihinsel ve görme engelli çocuklar ile bu engelleri taşımayan çocukların buluşması ve birlikte üretim yapabilmeleri, oyun oynayabilmeleri birlikte yaşayabilmeleri temeline dayanan yaklaşımla planlama yapılmalıdır.

Çocuklar İçin Mekânsal Tasarımda Engelsizlik

Bireylerin yaşadıkları mekânda özgürce, kimse-nin yardımı olmadan kendi ihtiyaçlarını karşılıyor olabilmeleri gerekmektedir. Zihinsel olarak engeli bulunmayan, eğitim alma konusunda tek sorunları mimari yetersizlikler olan çocuklar, ülkemizde eğitim hizmetlerinden yoksun kalmaktadırlar. Engellilerin temel eğitim alabilecek olanlar ve özel eğitim gereksinimi olanlar olarak ayrılması, eğitim alabilecek ve topluma kazandırılacak olan grubun belirlenmesi açısından önemlidir. Amaç, bütün engellilerin becerileri doğrultusunda topluma faydalı bireyler olarak yetiştirilmesi olmalıdır. Zihinsel engeli bulunmayan sadece bedensel engelleri nedeniyle temel eğitim mekânlarını kullanamayan çocukların, eğitim yapılarında yapılacak mimari

düzenlemelerle eğitim almaları ve topluma kazandırılmaları sağlanabilir. Engelli bireyler için en iyi tedavi yöntemi olan kaynaştırma yönteminin okullarda uygulanabilmesi için okul binalarına ulaşım yollarının, okul içi derslik ve mekân düzenlemesinin engelli gereksinimleri göz önünde tutularak yapılması gereklidir.

Tasarlanmış çevrenin mümkün olan en çok sayıda insan için kullanılabilir olması önemlidir. Farklı yeteneklere sahip çocuklara ortak alanda yaşama imkânı veren tasarım kriterleri önemlidir. Oyun, eğitim ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak tüm çocukların hakkıdır. Doğru tasarlanmış bir mekânda engelli çocuk diğer çocuklarla bir arada aynı oyun alanında oyun oynayabilmeyi, farklılıklarını çeşitlilik olarak görebilmeyi, paylaşmayı ve iletişim kurmayı öğrenebilir.

Ülkemizdeki okulların idari, sosyal, kültürel ve mekânsal yapısında çocuk lehine gelişmeler sağlamak üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Okulu herkes için tasarım ilkelerine uygun hale getirmek için öğrencilerin, okul idaresinin, ailelerin, sivil toplumun ve kamunun katılımı esastır. Ülkemizin ve dünyanın tüm çocuklarının mutlulukla yaşayabileceği bir kara para parçası olması için mimarlık çocuğu öznesine alarak toplumsal katılım ve engellilik bilincinin artırılması hedefinde ilerlemelidir. Bunun sağlanabilmesi, bu yönde çabaların artırılması ise geleceğimiz için büyük önem taşımaktadır. Bundan dolayı; engelsiz tasarımın her açıdan sürekliliği sağlanmalı ve çocuğun katılımcı-özgün-özgür yapısı korunmalıdır.

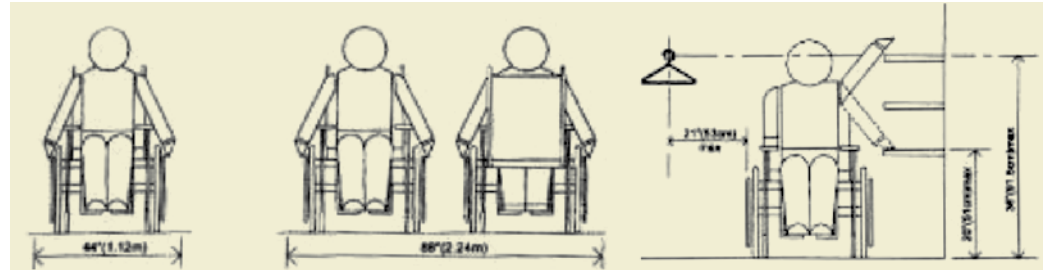
Bedensel engelliler, engelliler içinde fiziksel açıdan mekân gereksinimi en fazla olan gruptur. Yürüme ve hareket etmek için yardımcı araç-gereçlere ihtiyaç duyarlar. Kullandıkları araç-gereçler mekân tasarımında düzenleme gerektirmektedir. Ortopedik engelli bireylerin kullandıkları araçlarla, antropometrik boyutlarının bazıları şöyledir: Tekerlekli sandalye kullanan bir çocuk yatayda, 120 cm.lik bir açıklığa gereksinim duyar. Tekerlekli sandalye kullanıcısı, normal sırada oturan öğrenciden tekerlekler nedeniyle daha yüksekte olduğu için, masa yüksekliğinin alt seviyesi 5-12 yaş için 60 cm., üst seviyesi ise 65 cm. olmalıdır. Raf yüksekliklerinin uzanma mesafeleri de yine tekerlekli sandalye boyutlarına göre değişir. En alt raf seviyesi 50 cm., en yüksek raf seviyesi 90 cm.dir. Bu şartlar sağlandığı takdirde yardıma ihtiyaç olmadan ulaşabilme imkânı sağlanmış olacaktır (Şekil 2-4).

Eğitim Yapıları

Eğitim esnasında gerekli teknolojik ekipmanın bulunması, bireye aktarılan bilginin daha anlaşılır olmasını destekler niteliktedir. Engelli çocukların da içine dahil olduğu kapsamlı ça-

Şekil 2. Görme engelliler için koridorun algılanmasını sağlayan renkli bantlar ve görme engelli sırası.

Şekil 3. Tekerlekli sandalye kullanıcısının boyutları.

Şekil 4. Farklı özellik ve boyutta tekerlekli sandalye türleri ve engelli kaldırıcı.

lışmaların yapılamamış olması sosyal anlamda bir sorun olarak açıkça görülmektedir. Eğitim hakları da yaşama geçirilememiş olan engelli çocukların tarihsel olarak yaşadıkları ayrımcılığın önüne geçilebilmesi gereklidir.

Eğitim şüphesiz bireyin hayata hazırlanmasında, bir yer edinmesinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. "Herkes İçin Tasarım"ın işte tam bu noktada eğitim alanında engelli bireyin karşılaşmakta olduğu sorunların giderilmesinde çözüm oluşturabilir. Eğitim alanlarının tüm bireylere hizmet verebilir bir yapıda olması gerekmektedir. Bedensel engelli bir bireyin, okuldaki yaşamsal, eğitim koşullarının, eğitim hakkını engellememesi gereklidir.

"Herkes İçin Eğitim" mantığı ile tasarlanmış yapılarda, birey fark olmaksızın eğitim kurumu içindeki ihtiyaçlarını kendi başına karşılamakta, böylece birey hak ettiği eğitim koşullarına kavuşmuş olmaktadır.

Kentlilik bilincinin gelişimi açısından eğitim sistemlerinde sürekliliğin sağlanması çocukların oyun, yaratıcı düşünce ve kentlilik bilincinin gelişimine katkı sağlar. Çocukların algılarını geliştirmek ve farkındalıklarını arttırmak böylece yaşadığı mekâna, kente, ülkesine ve dünyaya karşı sorumlu, sorgulayan bireyler yetiştirilmesi-

ne katkıda bulunmak mimarlığın engelli çocukların da düşünülerek uygulandığı durumlarda mümkün olabilir.

Çocuklar kendilerine bakanlar, aile ve hatta toplum ile beraber değerlendirilmelidir. Aile merkezli ve işlevsel temelli güçlendirici yaklaşımlara başvurulmalıdır. Çocuklara bakan kişiler ve aileler kapsamlı destek hizmetlerinin geliştirilmesi ve herkesin bu hizmetlerden yararlanabilmesini sağlamak temelinde çalışmalar yapılmalıdır.

Kaliteli eğitime erişim ve tam katılım hakkının oluşturulması için engelli çocukları da kapsamı gereklidir. Kapsamlı bir eğitim genellikle toplumdan soyutlanmış olarak yaşayan ve öz bakımlarında yetersiz kalan engelli çocuklar için ayrı bir öneme sahiptir. Engelli çocukların önündeki en önemli engellerden biri de yoksulluktur. Bunun aşılmasında sosyal politikaların rolü büyüktür. Eğitim sisteminde bir an önce değişiklikler yapılması gerekmektedir ve engelli çocukların arzulanan düzeyde eğitime kavuşmalarını sağlayacak yollar aranmalıdır.

Kapsayıcı değerleri yaşama geçiren örnek ve tercih edilebilir mimari uygulamalar olarak; Hazelwood Engelliler Okulu, Kanada Ulusal Görme Engelliler Enstitüsü Binası, Hollywater School, Thomas Lee Wells Okulu dünyadan örnekler ola-

rak verilebilir. Ülkemizde ise ENKA Özel Okulları, Metin Sabancı Spastik Çocuklar ve Gençler Rehabilitasyon Eğitim ve Üretim Merkezi, Darüşşafaka Lisesi Kampusu erişilebilir okul yapılarına örnek gösterilebilir.

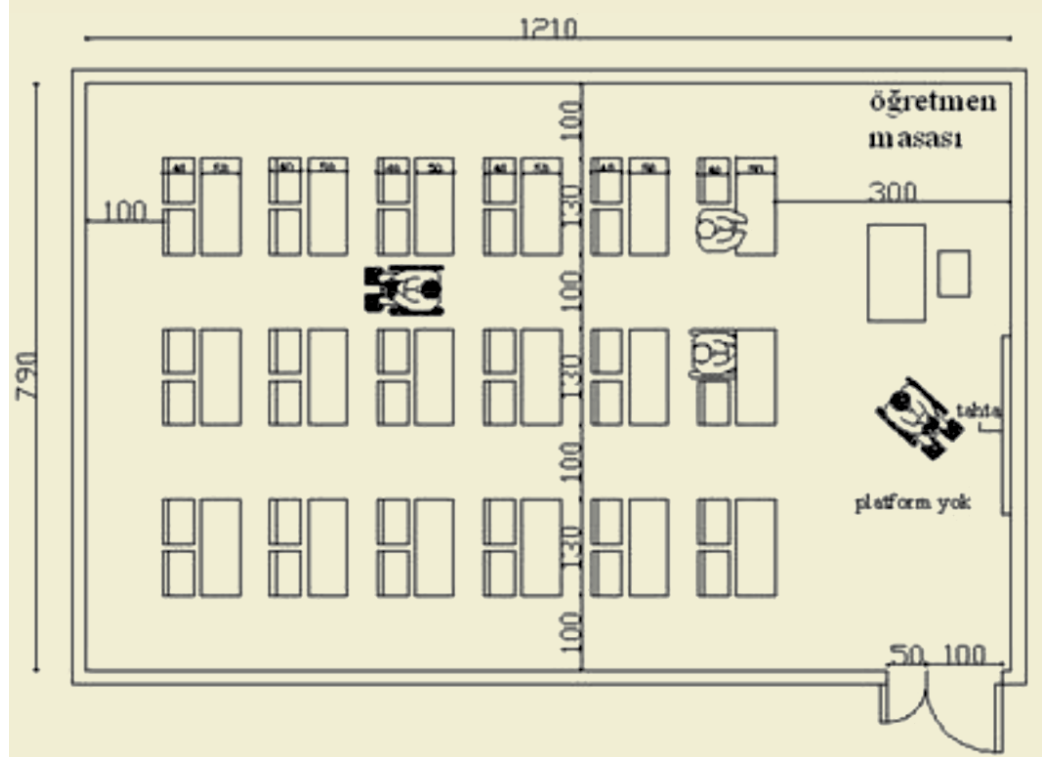
Engelli çocukların normal sınıflara yerleştirilmesi çocukların birbiri ile kaynaşmaları sağlanmalıdır. Bedensel engelli öğrenciler, nüfusun göz ardı edilemeyecek kadar önemli sayıları her geçen gün daha da artmakta olan bir kesimini oluşturmaktadır. Eğitilmeleri ve topluma kazandırılmaları gerekmektedir. Kaynaştırma eğitimi en iyi rehabilitasyon ve tedavi yöntemidir ve engelli her çocuğun kaynaştırma eğitimi alması için eğitim mekânlarında gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Ülkemizde, kaynaştırma eğitiminin daha çok çocuğa ulaştırılabilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi için, temel eğitim okulları planlanırken engelliler için uyumlu tasarım ilkelerine göre planlama yapılmalıdır. Kaynaştırmanın en önemli yararı refleksiv davranışlar dışında insan davranışlarının hemen tamamı öğrenme sonucunda elde edilen davranışlardır. Dolayısı ile çocuklar çevrelerindeki akranlarını ve yetişkinleri gözleyerek ya da onların davranışlarına öykünerek hareketlerini biçimlendirir, yeni davranışlar edinirler. Dolayısıyla çocuk, normal ortamlar içerisinde olağan insanlarla birlikte olduğu ölçüde toplumun beklentilerine uygun davranışları edinme olanağını elde edebilecektir. Engellilerin topluma kazandırılmalarının bir parçası olan temel eğitim bu sayede her çocuğa eşit olarak verilebilecektir.

Yapılan mimari düzenlemelere ek olarak özel eğitim ve rehberlik eğitimi almış öğretmenler tarafından destek ve rehberlik hizmeti verilerek, hem engelli hem de engelli olmayan çocuklara bir arada yaşamının kuralları ve gerekliliği öğretilmelidir. Engelli ve engelsiz çocukların aileleri de eğitime dahil olarak çocukların gelişimine katkıda bulunmalıdır. Bu sayede yapılan mimari düzenlemeler anlam kazanmakta ve uygulanabilir olmaktadır.

Engelli çocukların eğitiminde oyun ve oyuncaklar da çok önemlidir. Oyun ve oyuncaklar çocuklar için uyarıcıdır. Çocuk uyarıcıyı fark ettiğinde görme algısı, sesi işittiğinde işitme algısı, oyuncak eline verildiğinde dokunma algısı harekete geçer. Keşfetme ve öğrenme oyuncaklar ile gerçekleşir. Oyun yoluyla çocuk sosyalleşir. Grupta yer almayı ve gruba uyum sağlamayı öğrenir.

Konuşma engelli çocukların eğitiminde okula ve sınıf öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Konuşma engelli olan çocuklar için hizmet veren kurumlar rehberlik ve araştırma merkezleri, dispanserler ve okul klinikleridir.

Şekil 5. Engelli öğrenciler için tasarlanan örnek bir sınıf düzeni.

Bunların sayıları yeterli değildir. Bu hizmetler için çocukların kurumlara gitmesi, götürülmesi gerekmektedir. Bu nedenlerden dolayı okullara, belli bir okulun öğretmenlerine konuşma engelli çocukların eğitimleri konusunda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Tekerlekli sandalye kullanan engelli öğrenci en az 70/120 cm.lik yer kaplar. Bu nedenle sıralar arasından rahatlıkla geçebilmesi için en az mesafenin 100 cm. olması gerekmektedir. Sınıf kapısı ise 100 cm.lik tek kanat yanında 50 cm.lik küçük kanat şeklinde veya çift kanatlı kapı olarak çözümlenmelidir. Tahtanın önünde, normal sınıflarda bulunan platform, tekerlekli sandalye kullanan öğrencilerin sınıflarında bulunmamalıdır (Şekil 5).

Engelli öğrencilerin de eğitim aldığı temel eğitim okullarında, tekerlekli sandalye kullanan engelli öğrenciler için her tuvalet grubunda en az bir kabinin engelliler için düzenlenmesi gerekmektedir. Engelli kabininde yanında tutamakları bulunan engelli klozeti, engelli lavabosu ve öne doğru eğimli ayna bulunmalıdır. Zemin kaplaması kaygan olmayan dokulu malzeme ile kaplanmış olmalı ve takılma ve düşme riskine karşı pürüz ve engellerden arındırılmış olmalıdır.

Ülkemizdeki okul binaları çoğunlukla, tip proje politikası ile üretim sürecinde mimarın dışarıda kaldığı, tek tip olduğundan yeterli oranda olmayan mekânsal çözümlemelerle farklı mekânsal talebe karşılık veremeyen türden yapılarıdır. Mimarın bu ve benzeri olanaksızlıklar içinde fonksiyonunu yerine getirmeye çalışan okul binalarındaki varlığı önemlidir. Engelsiz okulların

varlığı mimarın söz hakkının olması ile mümkün olabilir.

Gordon Murray ve Alan Dunlop tarafından projelendirilen, Glasgow, İskoçya, Birleşik Krallık'ta 2007 yılında yapılan Hazelwood Engelliler Okulu, birden fazla engeli olan yani görme ve işitme, işitme ve yürüme, algı bozukluğu gibi fiziksel engellerin beraber olduğu durumdaki, 2 ile 19 yaş arasındaki çocuklar için yapılmış bir okuldur. Altmış öğrenciye eğitim verebilen okul, sakin bir konut bölgesinde parkın yanında konumlandırılmıştır. Çevredeki büyük ağaçlar ve yeşil alanların sağladığı doğal ortamın avantajlarından yararlanılmış ve yapının bu dokuya uyumlu olması için cephe ve taşıyıcı elemanlarda ahşap tercih edilmiştir.

Mimarlar, çocukların okulda kendi başlarına bir yerden bir yere gidebilmeleri ve nerede olduklarını kolayca anlayabilmeleri için dokunma yoluyla algılanacak duvarlar, yüzeyler ve en önemlisi yol izleri geliştirmişlerdir. Elle dokunularak hissedilen ve sokak gibi düşünülmüş okulun ana koridorunun duvarlarında karaçamdan yapılmış levhalar ve aralara mantardan yumuşak kaplamalar yerleştirilmiştir. Bu yumuşak dokulu yüzeylerdeki değişikliklerle çocuklar nerede olduklarını anlayarak kendi başlarına hareket edebilmektedirler. Mantar dışında karaçamdan faydalanılmasının sebebi bu ağacın doğal haliyle kullanımında algılanan bir kokusunun olması. Bu da görme ve işitme engeli olan çocukların algısı için düşünülmüş önemli tasarım detaydır. Bu malzeme değişiklikleri dışında duvar boşlukları, nişler ve tırtıklı yüzeyler de oryantasyona yardımcı olur. İkinci bir yol izi

de döşemelere uygulanmıştır. Zeminler de yer yer değişmekte ve kenarlarda takip edilebilecek kabartmalar yer almaktadır. Bu şekilde okulun içinde korkmadan yol bulabilen çocukların kendilerine olan güvenleri de artmaktadır (Şekil 6).

Sınıf yolu yan koridorlar ondan uzanan, doğrusal bir erişim yolu vardır. Salon, bir eğlence ve montaj alanı olarak hizmet vermektedir. Renk kodları, renkli film koridorlarında cama uygulanarak öğrenciler için oryantasyon bir araç olarak kullanılabilir ve derslik ayırt şeritleri renklidir. İşitme engelli ve algılama bozukluğu olan (otistik ya da zihinsel engelli) çocuklara yönelik belli işlevlerdeki alanları ve hacimleri (örneğin depolama alanları, tuvaletler, oyun alanları) doğal olan farklı renklerde boyayarak kolay algılanabilir hale getirmişlerdir. Okulun birçok yerine piktoqram ve aydınlatmalar ile yol gösterici ve öğretici işaretler yerleştirilmiştir (Şekil 6). Okuldaki sınıflar hem trafiğin gürültüsünden kaçınmak hem de güneş ışığının parlaklığından daha çok yararlanmak için güney cephede yapılmıştır.

Enerji etkin bir yapı olan Kanada Ulusal Görme Engelliler Enstitüsü, doğuştan veya sonradan görme engeli olan insanlara eğitim, sağlık ve sosyal konularda yardım eden, destek veren gönüllülük esasına dayalı büyük bir organizasyondur. Enstitünün yeni ek binası sürdürülebilirlik kriterlerini sağlamanın yanında tüm duylara hitap etme özelliğine sahiptir. Sesler, kokular, yüzey dokuları; görme engelli bireylere daha iyi hizmet verebilmek için geliştirilmiştir ve bodrum kat otoparkları ile 4 katlı bir bina.

Bina içinde mekânların görme engelli insanlar tarafından kolay algılanabilmesi için akustik farklara başvurulmuştur. Bu farklılık mekânların hacmi, duvar, zemin ve tavan kaplamalarındaki değişikliklerle mümkün kılınarak zeminlerdeki yüzey farklılıkları da bir odadan diğerine geçilişinin anlaşılması için detaylandırılmıştır.

Eğitim kuruluşlarında tüm çocukların bir arada eğitim alabileceği bina tasarımlarının gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda, engel türleri ve gereksinimlere göre bir arada eğitim alabilecek grupların belirlenmesi ve düzenlemelerin bu anlayışla yapılması sosyal etkileşim açısından önem taşımaktadır. Eğitim yapılarının projelerinin bu açıdan yeniden gözden geçirilmesi zorunludur. Engelli çocukların, toplumla daha fazla bütünleşmesini sağlayabilmek için sağlıklı çocuklarla birlikte yararlanabileceği okulların yasalar çerçevesinde kurulması ve kurucu kuruluşlara destek olunması yararlı olacaktır. Okulların yeşil alanlar yakınında kurulması ve bununla birlikte spor faaliyetlerinin içeren tesislerin oluşturulması engelli çocuklara oldukça önemli fırsatlar yaratabilecektir.

Şekil 6. Hazelwood Engelliler Okulu vaziyet planı ve görselleri.

Parklar, Spor ve Oyun Alanları

Oyun alanları ve kentsel dış mekânın engelli çocuklara uygun olarak tasarımı ve kolay erişim olanakları sağlanmalıdır. Özellikle farklı yeteneklere sahip çocuklara ortak oyun alanında oyun imkânı veren tasarım kriterleri ön plana çıkmalıdır. Her çocuğun oyun hakkı

vardır. Oyun alanı, farklı potansiyel ve farklı fiziksel ya da zihinsel yeteneğe sahip çocuklar için tasarlanmalıdır. Bu alanlar, aynı zamanda çocuğun oyun ihtiyacını karşılayacak yapısal detaylar ve uygun bitkisel materyaller taşımalıdır. Havuzlarda ya da plajda, suya erişim tekerlekli sandalye kullanıcılarına dost olmalıdır (Şekil 7-9).

Engelli Çocuklar İçin Salıncak.

Şekil 8. Kademeli olarak derinleşen bir kum havuzu "farklı" çocuklar için ortak oyun alanıdır.

Konutlar

Engelli bireylerin bağımsız olarak yaşamını sürdürmesi ve günlük faaliyetlerde bulunabilmesi önemlidir. Engellinin bağımsız olarak yaşamasına izin verecek şekilde konut düzenlenmesi, evde kullanılan araç-gereç ve ekipmanların işlerin daha kolay, basit, daha az enerji ve zaman harcanarak yapılmasını sağlayacak şekilde tasarımının yapılması bu bakımdan son derece önemlidir. Bunlar yaşamı kolaylaştıran ve yaşam kalitesini arttıran unsurlardır. Bu nedenle engelli bireyin yaşamını daha iyi hale getirmede sadece dışarıda değil evde kullandığı araç ve gereçlerle teknolojinin de geliştirilmesi önemlidir. Her türlü engel grubuna uygun, günlük yaşamı kolaylaştırıcı araç-gereçler tasarlanmalıdır.

Ülkemizde engelliler için teknoloji üretimi ve kullanımı açısından yeni girişimler hız kazanmaktadır. Doğuştan veya sonradan engelli hale gelen bireylerin başkalarına muhtaç olmadan yaşamını sürdürebilmeleri ve ülkeye yararlı hale gelebilmeleri için bu alandaki teknolojik gelişmelerin dikkate alınması ve bu konuda engelli bireylerin bilgilendirilmeleri gerekmektedir (Şekil 10). Her köşesi fiziki engelli bir insanın konforunu sağlayacak şekilde tasarlanmış olan, Michael Graves'in engelliler için Virginia'da yaptığı konut projesi Irak ve Afganistan savaşından dönen askerlerin yaşaması için planlanmıştır. Oturma planı, geniş koridorlar, tekerlekli san-

Şekil 8. Kademeli olarak derinleşen bir kum havuzu "farklı" çocuklar için ortak oyun alanıdır.

Şekil 7. Engelliler uygun kentsel tasarım görselleri.

Şekil 9. Fiziksel engelli çocuklar için erişilebilirlik.

dalye ile manevrayı kolaylaştırır. Dolaplardaki raflar raylıdır, banyolarda sağlam tutunma çubukları vardır. Her kapı raylı sistemle açılmaktadır. Mutfak lavabosu ve fırın istendiğinde

aşağı veya yukarı hareket eder. Mutfak tezgâhı da istenilen yüksekliğe göre ayarlanabilir. Evde, doğal ışıktan daha fazla yararlanılabilmesi için geniş pencere ve cam kapılar bulunur. Dokun-

Şekil 10. Engelsiz konut içi görselleri.

matik ekranlar da yine fiziki engellere rağmen kolayca kapıları açılabilmesini sağlar.

Düşey Sirkülasyon

Rampa, merdiven ve asansörler düşey sirkülasyon elemanlarıdır. Merdivenler, görme engellileri korumak amacıyla yürüyüş yönüne dik olarak konumlandırılmalıdır. Merdivenlerin genişliği 300 cm.den fazla ise ortaya küpeşte konulmalıdır. Rampalarda bulunan su oluğu yaya ve engelliler için bir engel oluşturmayacak şekilde düzenlenmelidir (Şekil 11).

Platform tipi merdiven asansörü merdivenlerde ve iki kat arasında engelli erişimini sağlamaktır. Platform asansörü taşıyıcı özellikteki duvara veya basamaklara monte edilmiş raylar üzerinde hareket etmektedir. Bu tekerlekli sandalye asansörleri çeşitli renk, ölçü ve aksesuar seçenekleri ile özel uygulamalara imkân vermekte ve hem iç mekân hem dış mekan merdivenlerinde uygulanabilmektedir. Platform tipi engelli asansörü üzerinde bulunan yön butonları ile kullanıcı tarafından kontrol edilebildiği gibi, engelli kişinin asansörü kullanamayacak durumda olması halinde ise refakatçi el kumandası ile farklı bir kişi tarafından da kontrol edilebilmektedir. Platform üzerinde, kontrol kumandası, yarım boy şeffaf duvarları ve otomatik açılır katlanıp rampası bulunmaktadır.

Tekerlekli sandalye kullananlar, koltuk değneği gibi desteklerle adım atabilenler ve merdiven çıkmakta zorlanan yaşlı insanlar için hidrolik

platform asansörleri geliştirilmiştir. Bu model asansörler özellikle tekerlekli sandalye kullanan engelli insanlara kolaylık sağlamaktadır. Uygulanacak binaya herhangi bir inşaat çalışması gerektirmeden montajı yapılabilen ürün, 7 metreye kadar dikey taşıma gerçekleştirilebilir (Şekil 11).

Rampa eğimleri % 5 ile % 10 arasındadır. 10 santimetreye kadar bir yükseklik farkında en fazla rampa eğimi % 10; 25 santimetreye kadar olan yükseklik farkında en fazla rampa eğimi % 8,25; 50 santimetreye kadar olan yükseklik farkında en fazla rampa eğimi % 5 alınmalıdır. Çok kısa rampaların eğimi zorunlu durumlarda % 12 olabilir. Bir rampanın boyu 6 metreden fazla ise araya 150 santimetre uzunluğunda bir sahanlık konulur. Rampa genişlikleri 130 santimetrenin altına düşürülmeye çalışılmalıdır. Sabit rampaların düzenlenemediği yerlerde seyyar rampalar da kullanılabilir.

Sonuç ve Öneriler

Kentlerin geleceği mimarlık, insanlığın geleceği ise çocuklardır. Engelsiz mimarinin toplumla buluşması, kentin çevrenin ve doğanın çocukların ellerinde şekillenmesi aydınlık bir gelecek için önceliklidir. Yarının büyükleri olan çocukların erken dönemlerde mimari alanda bilinçlenmelerinin çocukların önemi kavranmalıdır. Türkiye’de mimarlık insanların ve engelli çocukların hayatını kolaylaştırmalı, güzelleştirmeli ve yaşanabilir hale getirmelidir.

Engelli çocukların eğitim haklarının gerçekleştirilmesi için ilgili kurumlarca önlemler alınmalıdır.

Erişebilirlik bir bütün olarak görülmeli, yapılacak uygulamaların sürekliliğinin sağlanmasına özen gösterilmelidir. Örneğin, bilgilendirme sistemi, konuttan durağa, istasyona, iskeleye erişim, otobüsler, trenler, vapurlar ile engelsiz kaldırımlar bu bütünün birer parçası olarak değerlendirilmelidir.

Engellilik çok sayıda disiplinin alanına giren bir konudur. Sağlık, eğitim ve sosyal koruma sistemlerinin kapasitesi, engelli çocuklara yönelik hizmetlerin yeterince sağlanabilmesi için yapılandırılmalıdır. Öncelikle erken tanı ve müdahale olmak üzere, hizmetler iyi tasarlanmalı, uygulanmalı ve sürekli kılınmalıdır. Engelli çocuklar için standartlar oluşturulmalı ve özendirme ve ödüllendirme yöntemleri ile uygulamalar mümkün kılınmalıdır. Çocuklar için **Fiziksel Çevre Mimari Modeli** oluşturulmalı ve tasarım yapacak mimarların uygulamaları denetlenmelidir. Halk, mülki ve yerel idareciler, mimarlar, müteahhitler ve aileler; engelli çocukların haklarına saygı göstermeleri gerektiğini bilmelidir.

Sonuç olarak; çocuk ile engelsiz mimarlık uygulamaları karşılıklı etkileşim içerisinde girerek verimli bir üretim ve paylaşım ortamı sağlanabilir. Birbirleri için vazgeçilemez nitelikte olan bu iki kavramın nihai ürünleri; engelsiz mimari ve herkesin yararlanabileceği fiziksel çevrelerin tasarımı toplum için önemli sayılabilecek düzeyde katkı sağlayacaktır. ■

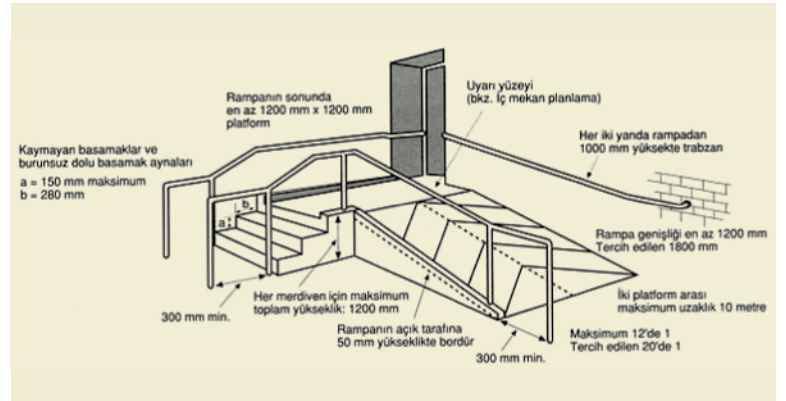
* **Turuncu Bayrak:** yapıların evrensel tasarım ilkelerine uygunluğunu simgeleyen bir sertifikasyon yöntemi (Yedekci Arslan, G., 2010).

KAYNAKLAR

- Goldsmith S. 1976, Designing For The Disabled Problems of Conflicting Criteria, M.A. RIBA Publications Limited, Londra.
- Goldsmith S. 1997, Designing For The Disabled The New Paradigm, Architectural Press, Britain.
- Ruth L. C. 1999, Design Standarts for Children's Environments, McGraw-Hill Press, New York.
- TS 9111, 1991, Engelli İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.
- Fishbeck, Gary., "Outdoor Accessibility", Section 240, Time-Saver Standards for Landscape Architecture: Design and Construction Data. (Edited by Nicholas T.Dines) Page 240-2, 240-24. McGraw- Hill Publishing Company, New York. 1998.
- Heseltine, Peter ve Holborn, John. Playgrounds, The Planning, Design and Construction of Play Environments page:11. 1987.
- http://kefad.ahievran.edu.tr/archive/pdfiler/Cilt10Sayi1/JKEF_10_1_2009_213_227.pdf
- <http://www.detail-online.com/architecture/topics/school-for-disabled-children-in-hellersdorf-berlin-014073.html>

Şekil 11. Engelliler için uygun düşey sirkülasyon elemanları.

ÇOCUK-MİMARLIK ÇALIŞMALARININ ÇOCUKLARIN PLANLAMA VE TASARIM SÜREÇLERİNE KATILIM HAKKI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Burcu GÜLAY TAŞÇI

Mimar

Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümü
Araştırma Görevlisi

Katılımcılık ve katılımcı yaklaşım, günümüz dünyasında giderek değişmekte olan yeni bir demokrasi anlayışıyla karşımıza çıkmaktadır. Toplumun, kendisini ilgilendiren kararlarda söz sahibi olması, demokrasiyi tabana yaymanın bir yolu olarak görülmektedir. Toplumun her kesiminin, özellikle de çocukların gelecek hakkında verilen kararlarda katılımcı tavır sergilemesi, bugünkü eğitim sistemi içerisinde üzerinde önemle durulan bir durumdur.

Günümüz dünyasında çocuklar görüşlerine değer verilen, önemsenen bireyler olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle artık dünyanın birçok yerinde, planlama ve tasarım süreçlerinde çocukların görüşlerine başvurulmaktadır. Çocukların planlama ve tasarım sürecine katılımına ilişkin ilk uygulamalar 1960'larda başlamıştır. Bu tarihten itibaren yaklaşık otuz yıllık bir süreçte çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Francis ve Lorenzo 2002). "Çocukların katılımı ve katkısı" ya da "çocuk perspektifi" fikri, politik programlar içerisinde, 1990'lardan itibaren giderek önem kazanmıştır. Katılımın temelinde, çocukların "tercihleri, özgün görüşleri olan bireyler" olarak kabul edilmesi gerektiği düşüncesi yer almaktadır (Şahin, 2011).

Tasarıma katılım çalışmaları kapsamında gerçekleşen süreçler, çocuklar açısından bir **öğrenme deneyimi** oluşturmaktadır. Katılım, çocukların kendilerini ilgilendiren konularda, karar verme süreçlerinde söz sahibi olması şeklinde tanımlanabilmektedir. 1989 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ilk kez "çocukların konuşma ve kendi yaşamlarını ilgilendirecek karar alma süreçlerine katılım özgürlüklerinin olduğu" kabul edilmiştir. Sözleşme, tarihte en geniş ölçekte kabul gören insan hakları belgesidir. Birleşmiş Milletler üyesi iki ülke dışında 191 ülke tarafından onaylanan sözleşmede, çocuk haklarına yön veren temel ilkeler "ayırım gözetmeme, çocuğun yararının gözetilmesi, yaşama, gelişme ve katılım" olarak tanımlanmış ve katılım "çocukların kendileriyle ilgili konularda görüşlerini dile getirme hakkı" olarak açıklanmıştır (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989).

Çocukların katılımıyla yürütülen bir araştırma çalışmasında, çocukların katılımcı olarak değerlendirilmesi gerekliliğinin nedenleri olarak, "katılımın" bir hak olduğu, "katılımın karar verme, takip etme ve değerlendirme süreçlerini geliştirmesi" gösterilmiştir. New South Wales Çocuk ve Gençlik Komisyonu, Sosyal Adalet ve Sosyal Değişim Araştırma Merkezi ve Western Sydney Üniversitesi'nin ortak olarak yürüttüğü bu çalışmada, "çocukların refah düzeyi, politik

kararlar hakkındaki görüşleri" en fazla önem verilen başlıklar olmuştur. Çocuk katılımlı yapılan pek çok çalışmada, işbirliği ve ortaklıkların önemi vurgulanmıştır (Fattore ve Malins, 2005).

Dünya üzerinde pek çok ülkede, çocukların planlama ve tasarım süreçlerine dâhil edildiği çalışmalar vardır. Ancak bu katılım çeşitlerinin pek azı, gerçek anlamda çocuğun görüşünün değerlendirildiği çalışmalardır. Dünya genelinde yapılan pek çok literatür araştırması, gençlerin ve çocukların müzakere ve uygulama süreçlerinde ihmal edildiğini göstermekte, bu katılım şekli "**tokenizm**" olarak tanımlanmaktadır (Hart, 1992). Iltus ve Hart, çalışmalarında, çocuk katılımının, çoğunlukla sözde kaldığını, uygulamada gerçekleşmediğini anlatmakta, çocukları ilgilendiren katılımlı çalışmalarda çocuklardan çok, tasarım sürecini yürütecek büyüklerin eğitilmesi gerektiği söylemektedir (Iltus ve Hart, 1995).

Çocukların katılımı hakkında yapılan pek çok çalışmada, planlama ve tasarım süreçlerinde çocuklara danışılmamasının nedeni olarak, "çocukların fikirlerinin değişken ve güvenilirmez olması, karar vermek için yaşlarının yetersiz bulunması" gösterilmektedir. Gençler ve çocuklar adına katılım hakkının yetişkinlere verilmesi konusunda tartışmalar hâlâ sürdürülmektedir. Son dönemlerde yapılan çalışmalar, çocukların fikirlerini yetişkinlerin kabulleri altında ele almak yerine onları ayrıca değerlendirmenin gerekliliğinden bahsetmektedir. Yetişkinler bugünün şartlarında çocuk değildir. Değişen koşullara uyum göstermek açısından, yetkilerin onlarla sınırlandırılması yanlış değerlendirmelere neden olmaktadır. Çocuklar kendilerini ilgilendiren bir alanda yapılan planlamalarda yetkili, uzman kişi kategorisinde değerlendirilmelidir. Görüşleri yetişkinlerden daha az önemsenmemelidir. Çocukları katılım sürecine davet ve teşvik etmenin, onlara yeni beceriler kazandıracağı, bilgilendireceği ve daha sonraki hayatlarında özgüveni yüksek bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayacağı bilinmektedir (Sarkissian, 2002). (Resim 1-2. Örnek çalışmalar).

Resim 1. "Oyun Alanı" Tasarımında Çocukların Görüşlerinin Alınması (Burcu Gülay Taşçı Arşivi).

Resim 2. "Oyun Alanı" Atölyesinden Örnek Çalışmalar (Burcu Gülay Taşçı Arşivi).

Planlama ve tasarım süreçlerinde çocuk katılımı, son dönemlerde, araştırma, siyaset ve tasarım alanlarının da ilgilendikleri konular arasında yer almaktadır. Bu ilgi artışının, planlama ve tasarım sürecinde çocuk katılımının başarılı sonuçları ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

"Katılım" Toplumsal Sürdürülebilir Gelişmenin Önemli Bir Stratejisidir

Çocuk katılımını sadece önemsemenin, bu sürdürülebilirliği sağlamadığı bilinmektedir (Staffans ve Teräväinen, 2008). Katılım konusunun yasal ve politik süreçte ele alınması ve çocukların katılım hakkının bu bağlamda yeniden tanımlanması önemlidir. Bu gerekliliği açıklamak için mevcut yapılaşmayı incelemek yeterlidir. Yapılı çevre bu gözle incelendiğinde, çocuklar için tasarlanmış çevrelerin neredeyse hiç olmadığı görülmektedir. Bu durumun çocuk katılımının yeterli ve gerçek anlamda alınmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Katılımın sadece fikir üretme aşamasında değil, uygulama süreçlerinde de

önemsenmesi gerekmektedir. Belediyelerde planlama ve tasarım bölümlerinde çalışan temsilcilerin, çocuklarla ilgili mekânlarda çocukları ne kadar temsil edebildiği sorgulanmalı, bu bölümlerde çocuk temsilcilere daha fazla yer verilmelidir.

Sarkissian, konut bölgelerinde, mahallelerde etkili planlamadan söz edilebilmesi için, katılımın öneminden, toplumun birer elemanı olan çocukların da yetişkinler kadar bu süreçte söz sahibi olmalarının gerekliliğinden bahsetmektedir. Sarkissian, planlama ve tasarım süreçlerinde çocuk katılımı konusunda dikkat edilmesi gereken konuları, "çocukları planlama, tasarım, inşa etme ve değerlendirme süreçlerine davet etmek, çocuk katılımını okul döneminde ele almak, çocuk çalışmalarını geri bildirim olarak değerlendirmek, çevrede gerçekleşen yeniden yapım ya da onarım işlerinde çocuğun fikrini almak ve uygulamada çocuğun katılımını teşvik etmek" olarak açıklamaktadır (Sarkissian, 2002). (Resim 3-4. Örnek Çalışmalar)

Çocuk Katılımı Konusunda Farklı Yaklaşımlar

Çocuk katılımı konusunun geçmişi incelendiğinde, son 30 yılda, planlama ve tasarım süreçlerinde çocuk katılımının farklı dönemlerde, farklı metotlarla ele alındığı görülmektedir. Her dönemin kendi içinde kendi tarihini, teorisini, metodunu ve kimliğini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu yaklaşımların her birinin kendi dönemlerinin kültürel ve politik yaklaşımlarıyla ilişkili olduğu söylenebilmektedir.

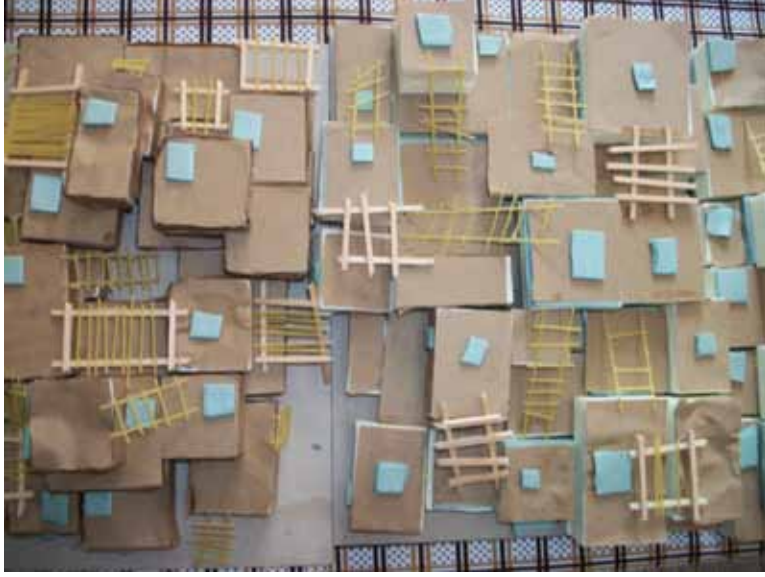
Francis ve Lorenzo, kentsel tasarım ve planlama alanında yaptıkları çalışmada, çocukların katılımını alma konusunu katılımın düzeyine ve özelliklerine göre sınıflandırmışlardır. Buna göre, çocuğun planlamacı olduğu "romantik yaklaşım", planlamanın çocuk için yapıldığı "çocuk tarafı yaklaşım", çocuklar için sosyal bilimler konulu "ihtiyaca dayalı yaklaşım", "çocukların öğrenci olarak kabul edildikleri yaklaşım", "çocukların birer vatandaş olarak kabul edildiği yaklaşım", "çocukların birer yetişkin

Resim 3. "Hayalimdeki Sokak" Atölyesi Anket Uygulaması (Burcu Gülay Taşçı Arşivi).

Resim 4. Resim Çalışması ile Çocukların Görüşlerinin Alınması (Burcu Gülay Taşçı Arşivi).

Resim 5. "Kültür" kavramının "Çatalhöyük" üzerinden anlatıldığı Atölye Çalışmasından Ürünler. (Burcu Gülay Taşçı Arşivi).

birey gibi kabul gördüğü yaklaşım", "çocuklarla birlikte tasarımı öngören yaklaşım" gibi çeşitli yaklaşımlardan söz edilebilmektedir (Francis ve Lorenzo, 2006).

"Romantik" yaklaşıma göre, planlama ve tasarım sürecinde "**çocuklar planlamacı**" rolü üstlenmektedir. Bu görüş, çocukları aktif tasarımcı olarak değerlendirmekte, çocuk görüşlerinin yetişkinlerden daha önemli olduğunu savunmaktadır. Moore, Spivak 1960'larda bu bağlamda, oyun parklarının, kamusal bahçelerin tasarımlarında çocukların görüşlerine başvurulması gerektiğini savunmuştur. Bu dönemde, ayrıca çocuklar "gelecekçi tasarımlar" yapmakta en yetkin kişiler olarak değerlendirilmiştir. Geleceğin şehirleri, sokakları çocuk fikirlerinin ürünü olarak tanımlanmıştır. Bu yaklaşım, çocuk hakları hareketine de destek olmuştur. Bu dönemde metot olarak, yetişkinlere kendi çocukluklarına ait en sevdikleri mekânlar sorulmuş, çevresel otobiyografiler çıkartılmıştır. Bu süreç "childhood cities" "çocukluğun şehirleri" teması ile "Çevre Tasarım Araştırma Birliği" tarafından (Environmental Design Research Association, EDRA) kutlanmıştır (Francis ve Lorenzo, 2002).

Başka bir katılım yaklaşımı olan "tarafılık" yaklaşımında, "**planlamacılar çocuklar için vardır**" görüşü hâkimdir. Bu bakış açısında, çocukların görüşleri alınsa da, temsiliyet hakkı yetişkin planlamacılara ve tasarımcılara verilmektedir (Francis ve Lorenzo, 2002).

"İhtiyaçları" önemseyen yaklaşımda, "**çocuklar sosyal bilimciler**" olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde yapılan çalışmalar, çocukların ihtiyaçlarına önem veren araştırma tabanlı çalışmalardır. Çocukların mekânsal ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve çocuk katılımının alınması birinci derecede önemlidir (Iltus ve Hart, 1995).

"Öğrenme" temelli yaklaşımda, çocuklar, "**öğrenci**" olarak ele alınmaktadır. Katılım teorisinde, **çocuğu eğitim ve öğretim yolu ile tasarım ve planlama sürecine katmak** esastır. Mimarlar çocuklara mimarlığa dair bilgiler vermektedir. Yapılı çevre eğitimi, bu yaklaşımdaki projelerden biridir. Bu yaklaşımda genellikle eğitim aşamasında kalınmakta, uygulamada çocukların katılımı çok fazla dikkate alınamamaktadır (Francis ve Lorenzo, 2002) (Resim 5-6. Örnek Çalışmalar).

Hakların söz konusu edildiği yaklaşımda "**vatandaş olarak çocuklar**" ana teması vardır. Teori, çocukların haklarının korunması gerektiğini, planlama ve tasarım süreçlerine katılımın bu bağlamda ele alınması gerektiğini söylemektedir. IPA (International Association for the Child's Right to Play), UNICEF bu yaklaşımı destekleyen kuruluşlardır. Yaklaşım, demokrasi, haklar ve yetki verme prensiplerini içerir. Bu yaklaşım, çocuk haklarını daha çok önemsemekte, fakat çocukların çevresel ihtiyaçlarına yeterli ölçüde cevap verememektedir (Francis ve Lorenzo, 2002).

Katılımda kurumsallaşma yaklaşımı incelendiğinde "**yetişkin bireyler gibi/olarak çocuklar**" teması göze çarpmaktadır. Teori, çocuklarla birlikte tasarımı desteklese de, kurumsal sınırları, yetişkinler, otorite veya müşteriler belirlemektedir. Süreç çeşitli durum çalışmaları ile test edilmektedir. Günümüzde de uygulanan bu tür çalışmaların ne derece çocukların görüşünü yansıttığı hâlâ sorgulanmaktadır (Francis ve Lorenzo, 2002).

Katılımda "çocuklarla birlikte tasarımın" ön plana çıktığı yaklaşımda "**çocuklarla birlikte üretmek**" amaçlanmaktadır. Uygulanabilirliğin sağlanabilmesi için, çocukların aktif katılımı gerekmektedir. Ancak bu görüşte yine tasarımcı ve planlamacılar önemli rollere sahiptir. Çocuklar,

Resim 6. "Ekoloji" kavramının "Konut Tasarımı" ile ilişkilendirildiği Atölye Çalışmasından Ürünler. (Burcu Gülay Taşçı Arşivi).

uzmanlar ve sivil toplum örgütleri hep birlikte çalışmaktadır. Bu yaklaşımda çocukların yetişkinlerden farklı olduğu, yetişkin yerinde değil, çocuk olarak katılımlarının alınması gerektiği düşüncesi vardır. Bu görüşe göre, katılım; iletişim amaçlı bir eğitim aktivitesidir. "Sürdürülebilirlik" temalı çalışmalar, bu yaklaşımla ilişkilendirilebilir. Bu çalışmalarda çocuk katılımı kadar, çevreye sağlanan katkı da önemsenmektedir (Francis ve Lorenzo, 2002).

Çocuk katılımı konusundaki yaklaşımların zaman içerisinde kolektif üretimi destekleyen "**çocuklarla birlikte tasarlama yaklaşımına**" doğru dönüştüğü görülmektedir. Kurumsallaşmanın sağlanması ile birlikte çocuk katılımı, araştırma ve çevre tasarımı konularında da yer almıştır. Çocuk katılımının iyi çevre tasarımına etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve anlatılabilmesi için, yapılan deneysel çalışmaların sayısının artırılması gerekmektedir. Dünyada, Berkeley, Kaliforniya, Milano gibi pek çok önemli şehir tasarımında çocukların katılımına başvurulduğu bilinmektedir. Uluslararası bir organizasyon olan UNICEF de, şehirleri daha dost ve yaşanabilir hale getirebilmek için, planlama ve tasarım süreçlerinde çocuk katılımının desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır (Lansdown, 2001).

"Çocuklarla birlikte tasarlama" yaklaşımın uygulandığı katılım modeline örnek olarak, Amerika ve İtalya'dan örnekler verilebilir. Örneğin, Kaliforniya'da "çocuklarla sürdürülebilir toplum çalışması" kapsamında bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın genel çerçevesini 1970'lerde Amerika'da gelişen "ekolojik ve sürdürülebilir toplum" modeli oluşturmuştur. Çalışmada, tüm doğal ve kentsel çevrenin, çocuklar için bir oyun alanı olarak ele alınması fikri önemsenmiştir. Semt oyun alanları tasarlanırken, çocukların gündelik aktiviteleri ve alışkanlıkları, mekânı kullanım şekilleri incelenmiştir. 8-12 yaş

arası çocuklara kamera ve fotoğraf makineleri verilerek, en sevdikleri dış mekânları çekmeleri istenmiştir. Bu çekimler aileler ve çocukları ile yapılan atölye çalışmalarında en önemli tasarım verileri olarak değerlendirilmiştir. Bu atölyelerde çocukların kendi tasarım fikirleri yetişkinlerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın diğer bir kısmında, kent içerisinde farklı konut bölgeleri çocuklara önerilmiş, buralarda bir grup kendi başına inşa edilebilir oyun parkları tasarlarlarken, diğer bir grup peyzaj tasarımı ve uygulaması yapmıştır (Francis ve Lorenzo, 2002).

Diğer bir ülke İtalya'da da "çocuk katılımı konusu" resmi olarak devlet tarafından ele alınmaktadır. İtalya Mimarlar Birliği ve Milli Planlama Kurulu, İtalya Çevre Bakanlığı ile ortaklaşa yarışmalar, eğitim seminerleri ve atölye çalışmaları düzenlemektedir. Bu çalışmalar sayesinde İtalya'da pek çok şehir, çocukların bakışı ile ele alınmış ve dönüştürülmüştür. İtalya'da Empoli, çalışma yapılan bu kentlerden birisidir. Bu çalışmaya 4 ilköğretim okulu, 4 ortaokul ve lise düzeyinde okullar katılmıştır. Bu çalışmada yetişkinlerin gözüyle çözümsüz kalan noktalar, çocukların katılımı ile çözümlenebilmiştir. Çocuk katılımı şehrin planında revizyonlara neden olmuştur. Örneğin pek çok yer için önerilen gelişim projeleri, yeşil alan ve yaya yollarını arttırmak amacıyla iptal edilmiştir. Birçok sokağın "woonerf" prensiplerine göre yaya öncelikli ve çocuk dostu olarak tasarlanmasına karar verilmiştir. Sonuçta, 1999 yılında İtalya Hükümeti, "Sürdürülebilir Şehirler" ödülünü bu şehre vermiş ve jüri kararında çocuk katılımının önemi ve sonuç başarıya etkisi vurgulanmıştır (Francis ve Lorenzo, 2002).

İngiltere'de de benzer bir çalışma Londra'da yapılmıştır. "Londra'nın çehresini değiştirmek" gibi radikal bir sloganla yola çıkan açık şehir (open city), hareketi mimarlar ve sanatçılarla çocukları bir araya getirerek çocukların yaratıcılıklarını geliştirmeyi amaçlamaktadır. "My city too" "benim de şehrim" yayını, genç ve çocukların Londra kenti yerleşimi ve boşlukları hakkında daha çok söz sahibi olması için hazırlanmış bir yayındır. Gençlere, "şehrinizin size ihtiyacı var!" diye seslenen hareketin toplumsal hedefleri arasında "gençleri topluma olumlu bir şekilde katmak ve şehri de bunun için malzeme kılmak, kuşaklarla binalar arasında doğru temas sağlamak, profesyoneller ve karar vericiler ile gençler arasında münazara yaratmak" yer almaktadır (Sunay, 2013).

Dünyada tasarım ve planlama sürecinde çocuk katılımını önemseyen pek çok proje gerçekleştirilmektedir. UNICEF'in "Çocuk Dostu Kentler (Child-Friendly Cities)", UNESCO'nun "Kentlerde Büyümek (Growing-up Cities)" gibi projeleri katılımın kentsel ölçekte önemsendiği önemli projelerdir.

Amerika ve Avrupa'da bazı kentlerde, çocukların fikirleri planlara ve planlama politikalara yansıtılmaktadır (Francis ve Lorenzo 2002). Iltus ve Hart'ın yaptıkları çalışmalar gibi birçok çalışmaya dayanarak, çocuk katılımlı tasarım ve planlama süreçlerinin sonuç ürün açısından katılımsız çalışmalara göre çok daha başarılı olduğu söylenebilmektedir (Iltus ve Hart, 1995).

Sonuç

Tüm bu verilerden yola çıkarak, dünya genelinde yapılan çocuk katılımlı planlama ve tasarım çalışmalarının, çocukların bu süreçlere katılım hakkının sağlanması bağlamında oldukça değerli çalışmalar olduğu söylenebilmektedir. Bu çalışmaların sonuçları çocuklar için olduğu kadar mimarlık alanı için de önemli kazanımlar içermektedir. "Demokrasi" kavramı ile tanışmak, vatandaşlık haklarını fark etmek, toplumsal yaşantıda karar verici roller üstlenebilmek, çevresel konularda söz sahibi olabilmek ve daha iyi çevreler üretebilmek için benzer uygulamaların Türkiye'de de yaygınlaşması gerekmektedir.

Yapılan çalışmaların sistemli bir şekilde başta yerel yönetimler, Mimarlar Odası şubeleri, sponsorlar, okullar ve aileler işbirliği ile yürütülmesi sağlanmalı, toplumda bu bilincin oluşması için ayrıca bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bugünün çocuklarının yarınları şekillendireceği unutulmamalı, onların henüz koşullanmamış özgün fikirlerine çevreyi ilgilendiren pek çok konuda başvurulmalıdır. ■

REFERANSLAR

- Çocuk Hakları Sözleşmesi, (1989). 8 Kasım 2012, http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf.
- Fattore, T. ve Malins, T. (2005). *Participatory Research With Children: a Case-Study*, 25 Eylül 2011, http://www.aracy.org.au/publicationDocuments/pres_participatory_Research_with_Children_A_Case_study2_2005.pdf.
- Francis, M. ve Lorenzo, R. (2002). Seven Realms of Participation, *Journal of Environmental Psychology*, 22 (1-2), 157-169.
- Francis, M. ve Lorenzo, R.(2006). *Children and City Design: Proactive Process and The "Renewal" of Childhood. Children and Their Environments, Learning, Using and Designing Spaces*. UK: Cambridge University Press.
- Hart, R. (1992). *Children's Participation From Tokenism To Citizenship*. (1. Baskı) New York: UNICEF.
- Iltus, S. ve Hart, R. (1995). Participatory Planning and Design of Recreational Spaces With Children, *Architecture & Behavior* 10, (4), 361-370.
- Lansdown, G. (2001). *Promoting Children's Participation in Democratic Decision-Making*. (1. Baskı). Florence: UNICEF Innocenti Research Center.
- Sarkissian, W. (2002). *Involving Children and Young People in Planning and Design*, 4 Şubat 2011, <http://sarkissian.com.au/wp-content/uploads/2010/11/involving-children-and-youth.pdf>.
- Staffans, A. ve Teräväinen, H. (2008). *Innoarch, Collaborative Planning and Design and Students Epistemic Agency*, 7 Aralık 2013, <http://innoschool.tkk.fi/innoarch/dokumentit/Aija%20&%20Helena%20IAPS%20Rome%202008small.pdf>.
- Sunay, S. (2013). "Çocuk ve Mimarlık... Kaçış mı Umud mu," *Mimarlık Dergisi* (370), 40-41.
- Şahin, B. E. (2011). *Okul Öncesi Eğitim Sürecinde Çocukların Tasarım Katılımı: Bağımsız Atölye Modeli*, Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

TARİHİ KENT ALANLARI VE ÇOCUKLAR

Meltem UÇAR

Mimar

Yrd. Doç. Dr.

Mersin Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Öğretim Üyesi

“Geçmişle bağlantılı olan kentsel alanlar sosyo-kültürel yaşantının geçtiği yerlerdir. Bu yerlerdeki yaşantının korunması ve yeni nesillere veya yeni kentlilere aktarılması, o kentin kimliğini koruyacağı gibi, kentlilik bilincinin de korunarak sürdürülmesini sağlayacaktır. Bazen bir siluet kenti simgeler, kent kimliğini oluşturur bazen de bir festival veya kutlama. Her iki durumda da kentin kimliğini oluşturan bu varlıklar ve taşıdıkları değerler çocuklara en etkin biçimde yaşayarak ve yaşatılarak aktarılabilir.”

Kentte yaşama bilinci ülkemizdeki birçok kent için tarihî çevre ile yaşama bilincini de gerekli kıyor. Koruma konusunda bilgi ve bilinç düzeyine sahip bireylerin yetiştirilmesi ile tarih boyunca birçok önemli uygarlığın yaşadığı ve mimari eserler bıraktığı ülkemizde, kültür varlıklarının korunması konusunda toplumsal katılım ve toplumsal destek sağlanabilecektir. Kentlerimizin korunmasında ve gelişmesinde öncelikli etken kentte yaşayanların yaşadıkları kente sahip çıkmalarıdır; önemsemeleri ve korumalarıdır. Kişilerin kendilerini ait hissettikleri yerlere karşı davranışları farklılaşır. Aidiyet duygusu beraberinde koruma ve yaşatma eylemlerini de getirir. Bu nedenle kişilerin kentlilik bilincine sahip olmalarında kendilerini o kente ait hissetmeleri önemli bir etkidir. Kişilerin ve kişilerin içinde yer aldıkları toplumların kendilerini bir yere ait hissedebilmeleri için ortak değer, ortak kimlik, ortak geçmiş gibi kavramları yaşadıkları yerle ilişkilendirmeleri önemlidir. Kişilerde ortak kimlik ve ortak değer kavramlarının gelişebilmesi için de çocukluklarından itibaren yaşadıkları kentin kimliğini fark etmeleri ve kendilerini kentin bir parçası olarak görmeleri gerekmektedir.

Kentlerin birer parçası olan tarihî alanlar yerel halkın yaşam alışkanlıklarını içeren ve toplumu geçmişe bağlayan önemli araçlardır. Bir toplumun geçmişten gelen ortak kimlik ve ortak değerleri tarihî alanlarda izlenebilir ve bu alanlarda nesilden nesile aktarılabilir. Geçmişle bağlantılı olan kentsel alanlar sosyo-kültürel yaşantının geçtiği yerlerdir. Bu yerlerdeki yaşantının korunması ve yeni nesillere veya yeni kentlilere aktarılması, o kentin kimliğini koruyacağı gibi, kentlilik bilincinin de korunarak sürdürülmesini sağlayacaktır. Bazen bir siluet kenti simgeler, kent kimliğini oluşturur bazen de bir festival veya kutlama. Her iki durumda da kentin kimliğini oluşturan bu varlıklar ve taşıdıkları değerler çocuklara en etkin biçimde yaşayarak ve yaşatılarak aktarılabilir.

Bu çerçevede, çocukların yaşadıkları toplumun ortak geçmişiyle ilişkilenebileceği tarihî alanlarla ilgili iki durum ortaya çıkmaktadır; birincisi değişimin kontrol altına alınması; ikincisi ortak değerlerin ve hafızanın çocuklara aktarılabilmesi için ortamların oluşturulması.

Bir toplumun kültürünü yansıtan en kalıcı öğelerden biri mimari yapılar ve yapıları çevredir. Hızlı

değişim süreçlerinde kente kimliğini veren yerlerin ve simgelerin korunamaması yetişkinlerin bile yaşadıkları kente yabancılaşmasına neden olmaktadır. Yerel halkın ortak hafızasında yer alan sosyal etkinlik alanlarının yok olması, sosyal etkinliklerle birlikte yerel kimliğin de yok olmasına neden olmaktadır. Kişilerin o yerle yaşam ilişkileri kopmaktadır. Bu durum da kişilerin kendilerini o yere ait hissetmemelerine neden olmaktadır. Gelişim adına yapılacak değişimlerin fiziksel etkilerinin ötesinde kent yaşamındaki yeri ile değerlendirilmesi önemlidir. Kentlilik bilincinin ve kente aitlik duygusunun oluşturulabilmesi ve korunabilmesi için, kentinin yaşamında olan yerlerin sundukları yaşam biçimleri ile korunması önemlidir.

Aidiyet duygusunun ve kentlilik bilincinin oluşturulmasında ikinci önemli etken kent kimliğinin ve değerlerinin çocuklara aktarılabilmesi için ortamların oluşturulmasıdır. Kentlilik bilincine sahip bireylerin yetiştirilebilmesi için kişilerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları kenti tanımaları, sahip olduğu değerleri bilmeleri gerekmektedir.

Ülkemizde Çocukların Koruma Konusunda Bilgi Sahibi Olmasını Sağlayan Araçlar

Ülkemizde milli eğitim sistemi ulusal kültürünü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilme becerisine sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaca paralel olarak, Türkiye, üyesi olduğu UNESCO'nun oluşturduğu “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi”ne imza atmış ve koruma konusunda eğitim ve tanıtma programları yapmayı kabul etmiştir. Bu çerçevede, Türkiye Cumhuriyeti, toplumda koruma bilincinin geliştirilmesini ve eğitimde koruma konusunun yer almasını kabul etmiştir. Bu doğrultuda, mevcut ilköğretim ders programlarında sosyal bilgiler dersleri kapsamında “kültür varlığı” ve “koruma” ile ilgili konular yer almaktadır ve kentlilik bilincinin oluşmasını destekleyecek içerikler bulunmaktadır.

Okullardaki mevcut müfredat çerçevesinde yapılan çalışmalar dışında, Türkiye’de çocuklarda ve gençlerde tarihî alanların korunması konusunda farkındalık oluşturmak amacı ile çalışan

Resim 1. Fotoğrafta yer alan bilgilendirme levhası boyutu ile çocuklar için ulaşılabilir olduğu gibi üzerinde yer alan imajlar ve çizimlerle çocuklar için anlaşılabilir bilgi de sunmakta.

Resim 2. Fotoğrafta bir binanın sağır cephesine yapılmış kentin tarihî bir dönemine ait gösterimler ve bu gösterimi açıklayan bilgilendirme levhaları, kentin kimliğini aktarmak için kullanılmış bir yöntem.

Resim 3. Tarihi alanlarda yapılacak etkinlikler çocukların yaşadıkları kentin tarihî kimliğini yerinde görerek öğrenmelerini sağlayacaktır.

farklı kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bazı kurum ve kuruluşlar tarihî alanları konu edinen resim veya kompozisyon gibi yarışmalar düzenleyerek konu hakkında farkındalık yaratmaktadır. Bununla birlikte Mimarlar Odası, ÇEKÜL, Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı ve TEMA doğal ve kültürel mirasın korunmasında farkındalık yaratmak amacı ile birimler oluşturmuştur ve düzenli çalışmalar yürütmektedir. Koruma konusunda düzenli çalışmalar yürüten bu dört kuruluşun hedef grupları, çalışma alanları ve etkinlikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1’de görüldüğü gibi koruma konusunda farkındalık yaratmak üzere düzenli çalışmaları bulunan ülkemizdeki dört kuruluşun hedef grupları ile uyguladıkları yöntem ve araçlar farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte hepsi Türkiye genelinde çalışmalar yürütmek amacını taşımaktadır.

Hem mevcut müfredatta yer alan koruma ile ilişkili konular hem de, her ne kadar bütün ço-

cuklara ulaşmasa da, sivil toplum örgütlerinin bu konudaki destekleri çocukların yaşadıkları çevredeki tarihî kentsel alanlar hakkındaki bilgi düzeylerini arttırmaktadır.

Kentlilik bilincine sahip bireylerin yetiştirilebilmesinde kişilerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları kentin kültürel kimliği hakkında bilgi sahibi olmalarının yanı sıra, kendilerini kentle ilişkilendirmeleri, kent yaşamının bir parçası olmaları da önemli bir etkidir. Çocukların kentin tarihî kimliğinin ve sahip olduğu değerlerin farkına varmaları için yapılan Tablo 1’de belirtilen çalışmalar dışında, tarihî alanlar çocuklar için ulaşılabilir ve anlaşılabilir olmalıdır. Tarihî kent alanları çocuklar için de yaşanabilir bir alan haline getirilmelidir. Bunun için de tarihî alanlarda çocukların fiziksel özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun düzenlemeler yapılmalıdır.

Bu çerçevede öncelikle tarihî alanların çocuklar için ulaşılabilirliği sağlanmalıdır. Çocuk ara-

balارının konforlu ve güvenli bir şekilde alana ulaşımı için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Yetişkinler için hazırlanmış bilgilendirme levhalarının yanında çocukların ulaşabileceği boyut ve anlayabileceği içerikte bilgilendirme levhaları düzenlenebilir. Çocukların alanı anlamalarını kolaylaştıracak tanıtım materyalleri hazırlanabilir. Çocukların dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarına uygun düzenlemeler yapılabilir. Çocukların boyutlarına uygun oturma alanları, beslenme ihtiyaçlarına uygun yemek mekânları düzenlenebilir. Ayrıca bu alanlarda çocuklara yönelik etkinlikler düzenlenerek, çocuklarca da yaşanabilir mekânlar haline getirilebilir. Böylece çocukluklarından itibaren bir parçası olduklarını hissettikleri kentsel alanlara karşı kişilerin davranış biçimleri farklılaşabilir, yıkıp yok etmek yerine koruyup yaşatarak kentsel alanlara sahip çıkabilirler. ■

KAYNAKLAR

Uçar, M. (2014). "İlköğretim Düzeyinde Kültür Varlığı ve Koruma Konularındaki Eğitiminin Etkinliği ve Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitime Katkısının Değerlendirilmesi", *Megaron*, 9,2, 85-102.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, UNESCO, (1972).

Adı	Etkinliği düzenleyen kişi/ kişiler- eğitimciler	Yaş grubu	Etkinlik alanı	Düzenlediği etkinlikler
TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Çocuk ve Mimarlık Çalışmaları Merkezi	Gönüllüler (mimarlar, mimarlık öğrencileri, şehir ve bölge planlama bölümü öğrencileri)	Okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim öğrencileri, okul dışı çocuklar	Türkiye’de farklı yerler	Faaliyetler: maket yapmak, duvar boyamak, resim yapmak, gezi yapmak, harita ve şema kullanmak, masal kitaplarına dayalı etkinlikler yapmak, seramik çalışması yapmak, fotoğraf çekmek, senaryo yazmak, gazete çıkartmak, günlük tutmak, canlı kent performansı ve yaratıcı drama yapmak, vb. Yarışmalar: Çocukça Çizgi Film Yarışması, Çocukça Kısa Film Yarışması, Genç Seyirci İçin Oyun Yarışması, Kentimi Okuyorum Çocuk Kitapları Yarışması, Yaratıcı Oyuncak Tasarımı, fikir yarışması, resim yarışması, fotoğraf yarışması, "Olca Ünüsayın Çocuk Dostu Tasarımlar İyi Uygulamalar Ödülü" Kongre
ÇEKÜL	ÇEKÜL temsilcileri, uzmanlar	Okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve üniversite öğrencileri	Türkiye’de farklı yerler	Faaliyetler: seramik çalışmaları, maket yapmak, resim yapmak, müze gezisi, ören yeri gezisi, el sanatları atölyeleri gezisi, vb. Seminer, panel ve konferans
Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı	Vakfın eğitimcileri	12-14 yaş arası öğrenciler ve üniversite öğrencileri	Türkiye’de farklı yerler	Faaliyetler: Alan gezileri, müzik, resim, kil, drama, beş duyu çalışmaları Eğitim, seminer ve bilimsel toplantı
TEMA	TEMA eğitimcileri	5-23 yaş arası gençler ve öğretmenler öncelikli olmak üzere herkes	Türkiye’de farklı yerler	Seminer, panel, konferans

Tablo 1. Türkiye’deki sivil toplum örgütlerinin çalışmaları (Uçar, 2014, s...).

BİR YARIŞMA VE UYGULAMA SÜRECİ: BORUSAN NEŞE FABRİKASI

Hakkı Can ÖZKAN

Y. Mimar

Serdar KÖROĞLU

Mimar

“Yeni kreş tasarımı, ülkenin farklı bölgelerinde farklı üretici ve imalatçılar elinden çıkabilecek, bilindik yapı teknolojilerini dışlamayan, tam tersine kompakt mekân modeli olan bir yapıdır. Planlama, farklı yörelerde farklı programlara da ihtiyaç verebilmesi adına total mekân anlayışı ile esnek olarak tasarlanmıştır. Gerek yapım maliyeti, gerekse işletme giderleri göz önüne alındığında basit malzeme ile inşa edilmiş, biçimsel egolardan uzak, içe dönük ve sadece yeteri kadar hacim kullanan bir yapıdır.”

Borusan Neşe Fabrikası, 2013 yılında Borusan Kocabıyık Vakfı'nın “Annemin İşi Benim Geleceğim” adlı sosyal sorumluluk projesi dahilinde ortaya çıkmıştı. Amacı, kadın istihdamı oranının düşük olduğu 10 farklı ilin 10 Organize Sanayi Bölgesi'nde, özellikle okul öncesi yaşta çocuk sahibi kadınların çalışabilmeleri ve ekonomilerine fayda sağlayabilmeleri adına kreş ve gündüz bakım evleri inşa etmektir. Bu sebeple çalışma yerlerine (OSB'lere) yakın olarak uygulanacak olan kreş ve gündüz bakım evlerine çalışan kadınlar, mesai saatleri içerisinde çocuklarını güvenle emanet edebileceklerdir. Bu pilot uygulamanın Türkiye'deki 150 kadar OSB'ye yayılması ve özellikle çocuk sahibi olan kadınların mesleklerine, dolayısıyla da iş hayatı ve ekonomiye geri dönebilmeleri projenin büyük çerçevedeki amacıydı.

Bu çerçevede vakıf tarafından açılan ulusal mimari proje yarışması gerek konusu gerekse amaçladığı esas/naif düşünce sebebiyle birçok mimar(lar)ın ilgisini çektiği gibi bizleri de heyecanlandırdı. Temel mimarlık öğretisinin amaçladığı bir mekân tasarımı vasıtası ile kamu yararını ön planda tutan sosyal bir amaca hizmet etmek, proje yarışmasına katılımımızdaki en önemli motivasyon ögesi olmuştur.

Yarışmayı düzenleyen kurum ve yardımcı organizasyonların konuyu ne kadar ciddiye aldıkları,

gerek yarışmanın ve şartnamesinin hazırlanışında, gerekse oluşturulan jüri ve bu jürinin değerlendirme sürecinde kendini belli etmiştir. Bu hassasiyeti daha yarışma ilanında bizler gibi birçok meslektaşımız da hissetmiş olacaktı ki, hem katılımcı sayısından hem de proje sunumlarının kalitesinden böyle bir okuma net bir şekilde yapılabilmektedir. Yarışmanın, düzenlendiği tarih itibarıyla Türkiye tarihinde en çok şartname alınan ve en çok katılımın gerçekleştiği birkaç yarışmadan biri olduğunu biliyoruz.

Birçok ciddi ve değerli fikir arasından; akademisyen, teorisyen, tasarımcı, uygulamacı ve vakıf mensubu çok değerli kişilerden oluşan jürinin naçizane takdiri ile tasarladığımız proje birinci seçildi. Bu karar, sevindirici olduğu kadar, birçok sorumluluğu da beraberinde getirmiş ve zorlu/ keyifli bir sürecin başlangıcı olmuştur.

Yarışma sonrasında projenin, ekibimizin sorumluluğunda uygulanmasına karar verilmesi gurur verici olduğu kadar bizler için güven verici de olmuştur. Özel sektörde yer alan birçok kurum ve kuruluş, bu tür yarışmaları bir tür fikir alma platformu olarak görür ve bu nedenle proje uygulama safhalarında genelde daha tecrübeli mimarlar/ofislerle çalışmayı tercih ederler. Mesleki pratiğin bu şekilde icra edildiği bir ortamda rahmetli hocamız Sayın Prof. Dr. Hakkı Önel önderliğinde-

ki jürinin, yarışma sonrasında da projenin bizler gibi genç bir grup tarafından uygulanması adına gösterdikleri yenilikçi ve güven dolu çaba bizler gibi diğer genç meslektaşlarımızın da hem yarışmalara hem de sektör piyasasında var olabilmeleri adına teşvik edici olduğunu düşünmekteyiz.

Türkiye’de yarışmaların genel handikabı, yarışma sonrası süreçle ilgili problemlerin öngörülmesidir. Maalesef bu handicap gerçekten tamamen iyi ve saf niyetlerle hazırlanmış bu organizasyon için de geçerliydi. Yarışmayı düzenleyen kurum/alt kurum/organizasyon her ne kadar ideal olanı öngörse de, kendilerinin bile proje ve sürecini değiştiremeyecek bazı kısıtlamalar/doneler ile karşılaşmaları kaçınılmazdı. Bunların başında yarışmayı açan firmanın resmî kurumlar ile proje üzerine imzaladığı protokoller, projenin tasarımının ve sürecinin haritasını daha uygulama safhasına geçilmeden belirlemişti.

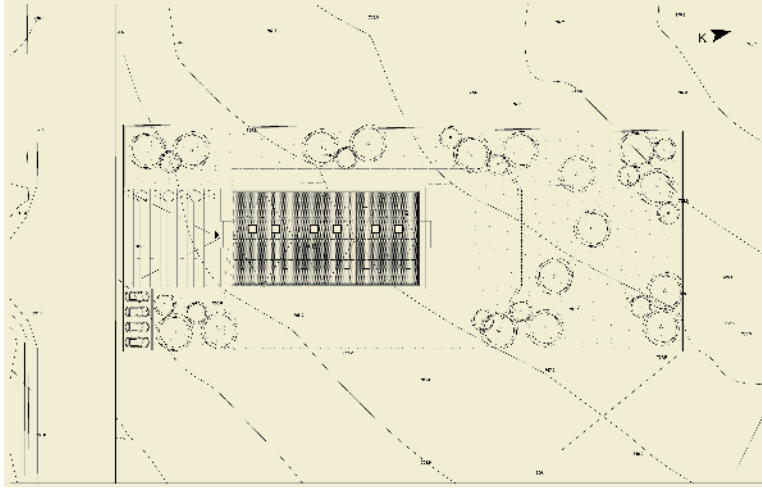
Yarışma esnasında belirmeyen/belirtilmeyen bu gerçekler/doneler mimari grup ile uygulayıcı firmanın masaya yeniden oturması, tasarım probleminin yeniden sorgulanmasına neden oldu. İşlerin bu şekilde yürüyeceği başta bilinmese de aslında bir bakıma gerçeklerle yüzleşip doğru bir amaç uğruna emek harcamanın bizler için de en iyi yol olduğunu çabuk öğrenmiş olduk. Evet, yarışmanın birincisi olduğumuz için firma ile masaya oturma hakkını kazanmıştık (ki birçok meslektaşımız yarışma kazanmasına rağmen

Türkiye’de yarışma sonrası süreçlere geçememekte). Şimdi sıra, tasarım problemini tekrar masaya yatırıp, doğru parametreler çerçevesinde yeniden tasarlamaktı. Biz de öyle yaptık...

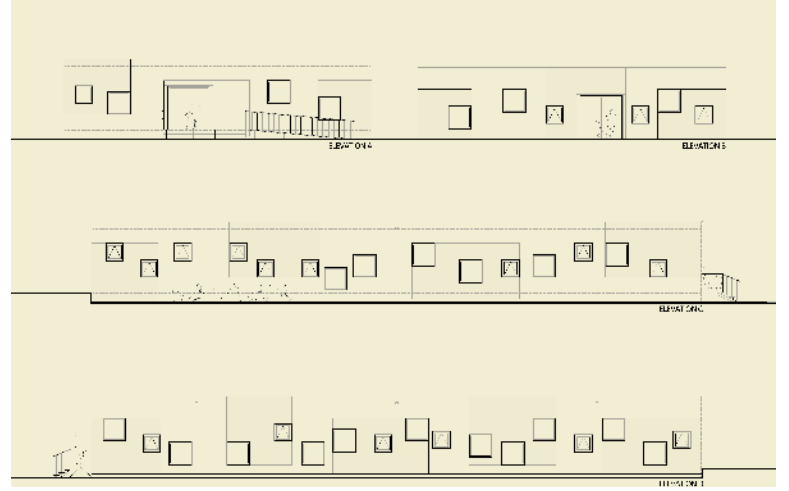
Borusan Vakfı, bazı bakanlıklar ile bu işe dair bir protokol imzalayarak yarışma sürecini başlatmıştı. Ancak iyi niyetle yarışma şartnamesini olabilecek en ideal ve doğrucu yöntemlerle hazırlamışlardı. Lakin şartname, işin gerçekte var olan birçok parametresini göz ardı etmişti. Her şeyden önce, uygulanacak olan projelerin kısıtlı bir bütçesi bulunuyordu. Kurum, sonunda bu bütçeyi neredeyse iki katına kadar esnetmek durumunda kalsa da yarışma şartnamesinde bahsedilen yapı ile örtüşmemektedir. İkinci olarak ise, projenin uygulanacağı illerde yapılan araştırmalar neticesinde, kreşlerin hitap edileceği çocuk sayısı şartnamedeki beklentilerin çok altındaydı. Bu da yapının zamanla kullanılmaz hale gelmesine ve atılmasına yol açabilirdi. Bu nedenle kreşlerin kapasitesi, alanları ve programı üzerinde değişikliklere gidildi. İşletme giderleri de bir başka tasarım girdisi olarak karşımıza çıktı. Çünkü işletme giderleri iki yıldan sonra OSB’lerce karşılanacaktı, bu yüzden de finansal olarak tutarlı bir tasarım oluşturulmalıydı. Projelerin yapılacağı coğrafyadaki inşaat teknolojisinin yetersiz oluşu, malzemeye ulaşımın zor oluşu ve gerekli teknik kadro desteğinin bu bölgelerde alınamaması gibi bazı sıkıntılar da projenin tasarım sürecine ışık tutmuştur.

Yeni kreş tasarımı, ülkenin farklı bölgelerinde farklı üretici ve imalatçılar elinden çıkabilecek, bilindik yapı teknolojilerini dışlamayan, tam tersine kompakt mekân modeli olan bir yapıdır. Planlama, farklı yörelerde farklı programlara da ihtiyaç verebilmesi adına total mekân anlayışı ile esnek olarak tasarlanmıştır. Basit bir dikdörtgen formundaki yapı ortasından bir koridor ile omurgalandırılmış, bu koridorun bir tarafı tamamen yönetim, servis ve teknik alan gibi fonksiyonel mekânları oluştururken, diğer tarafı ise gerektiğinde bölünüp birleşebilen çok amaçlı sınıf mekânlarını oluşturmaktadır. Bu mekân kreşe yıl içinde kayıt yaptıran çocukların yaş ve sayısına göre bölünebilir, farklı fonksiyonlarda da kullanılmasına mahal verebilir. Bu esneklik de onun planlama ve kullandığı değişken yapıya uyum sağlayabilecek ölçüde basit ve sade bir kütle anlayışı ile tasarlanmıştır. Böylelikle farklı amaçlar için kullanılabilirliği artırılmıştır. Gerek yapım maliyeti, gerekse işletme giderleri göz önüne alındığında basit malzeme ile inşa edilmiş, biçimsel egolardan uzak, içe dönük ve sadece yeteri kadar hacim kullanan bir yapıdır. Tüm bu yeni done ve parametreler ışığında mimari ekip olarak ikinci bir proje tasarlama ve uygulama şansı bulduk. Borusan Kocacıyık Vakfı da tüm iyi niyet ve gayretleri ile bu sosyal sorumluluk projesini tüm olumlu/olumsuz şartlar dahilinde yerine getirmek için çabalamıştır. Bizler de bu ortak başarının içinde ufak da olsa bir katkımız olduğu için gurur ve mutluluk duyuyoruz. ■

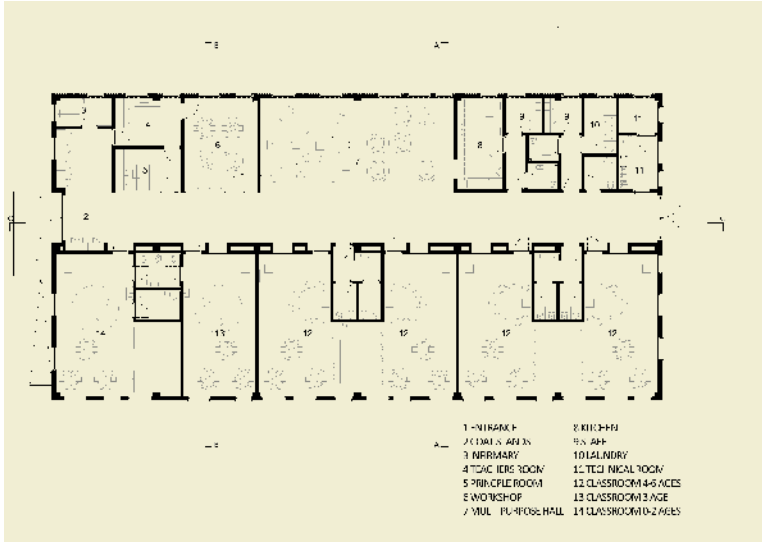

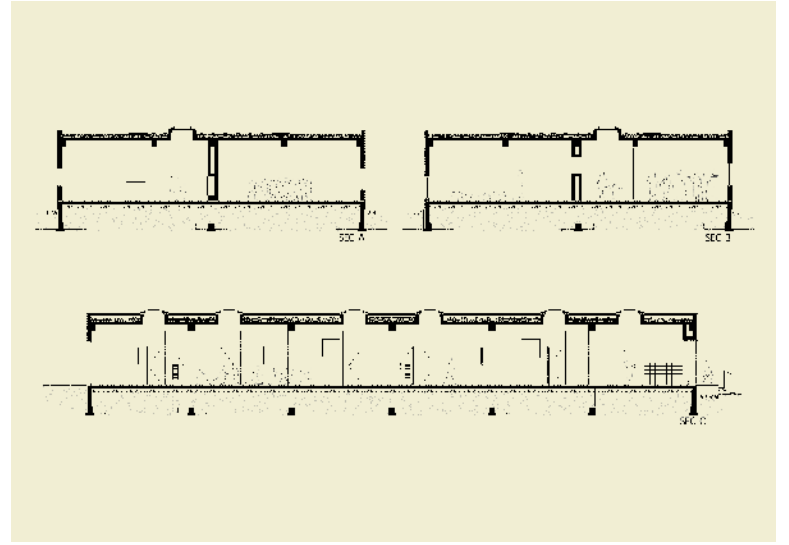
Vaziyet Planı.

Görünüşler.

Plan.

Kesitler.

YARIŞMA RAPORU

Kentsel Bağlam: Yapı, fonksiyonundan bağımsız, bulunduğu çevrenin bir parçası olmaya çalışır. OSB'deki karakteristik yapılaşmaya gerek yerleşimi gerekse 3. boyutta kütsel benzeşisiyle uyum sağlar. Sanayi düzeyinde üretim ağırlıklı bir fonksiyonun içerisinde daha narin bir duruş sergileme karşıtlığı, peyzajda park ile kurduğu ilişkide okunabilir.

Semiyolojik Yaklaşım: Algıda OSB ve fabrika çok güçlü bir işarettir. Fonksiyon gereği, mekânsal büyüklük konfordan önce geldiği için çoğu fabrika yapısının kitlesi benzeştir. Yapım yöntemi bakımından ucuz, yekpare ve esas önemlisi tüm işlevi tek bir çatı altında yürütebilme yetisine sahip bir tasarımıdır fabrika. Her insan zihninde farklı imgeleri oluşsa da ev-yuva imgesi, çok basit olarak okunabilen ve basite indirildiğinde dört duvar, bir çatı ve pencerelerle kapıdan oluşan bir görüntüdür. Bu görüntü-işaret ne zaman görünse, okunabilse hemen çağrışımsal olarak ev-yuva kavramı zihinde belirir. Bulunduğu çevrenin algısı ve işlevinin çağrışımsal imgelemesi bir araya geldiğinde tasarım, bu iki göstergenin soyutlaştırılmış melez halidir. Kütseli ile bir fabrika ağırlığında, onun tek bir çatı altında tüm fonksiyonlarını yerine getirebilme yetisinde oluşu, ev-yuvanın zihindeki çağrışımsal imgesinin basitleştirilmiş duvar+çatı gösterilenine indirgenmesi ile bir araya gelir.

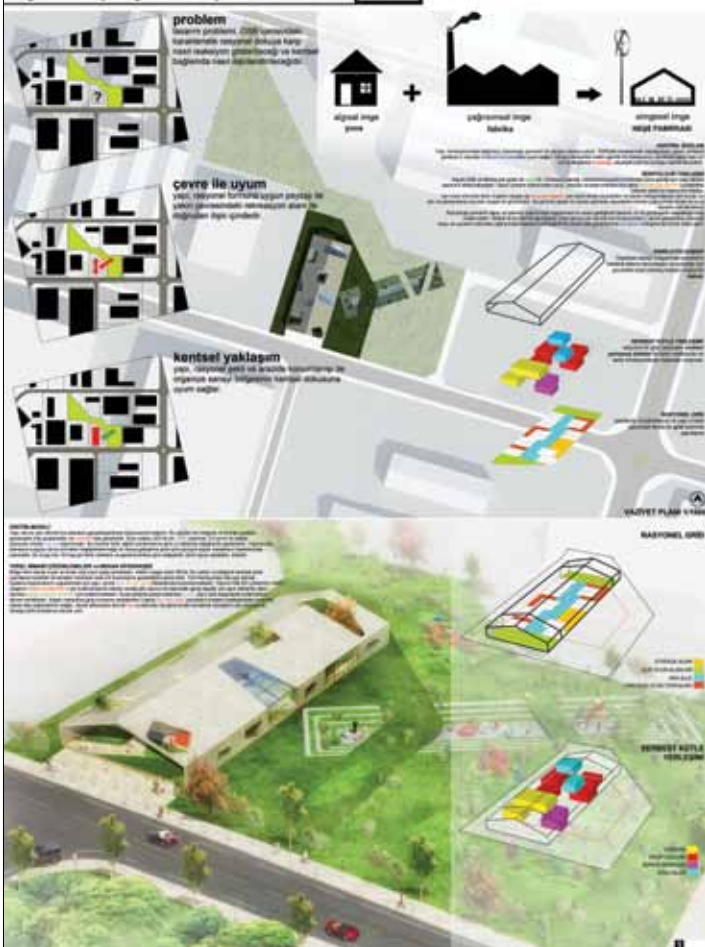
Üretim Modeli: Yapı, tek bir çatı altında tüm işlevlerin gerçekleştirilmesi düşüncesine bağlıdır. Bu işlevler her bölgede ve iklimde çeşitlilik göster-

seler bile gruplanabilir ve modüler hale getirilebilir. Grup odaları 3x3 lük bir grid üzerinde, 2'li (sınıf) ve ara kat opsiyonu olarak standartlaştırılmıştır. Bu birimler farklı eğitim yöntemlerine göre iç mekânda değişiklik gösterebilir. Yapının ana planlama kurgusu da bu birimlerin değişkenlere bağlı bir araya gelişlerine göre açık-yarı açık-kapalı mekânların tasarlanması üzerinedir. Bu kurgu her 10 kreş için farklı isteklere ve gereksinimlere göre değişebilir, birim sayısı azalabilir, artabilir.

Yerel Mimari Çözümlemeleri ve Mekân Hiyerarşisi: Bölge iklim olarak sıcak ve kurak olup kışın yağış almaktadır. Hâkim rüzgâr yönü NE'dir. Bu veriler ve bölgenin tarihsel-yerel yapılaşma karakteri ile beraber mekânlar arası bir hiyerarşinin gerekliliğine işaret eder. Tüm fonksiyonları tek çatı altında toplama düşüncesinin uygulanması için yapı, içinde açık ve yarı açık mekânları da bulundurmaktadır. Yapının NE-SW yönelişi, hâkim rüzgârın doğal havalandırma için kullanılmasına olanak verdiği gibi yapının iki başındaki geniş saçaklı yarı açık mekânlar işlevi dışında yağış ve güneş kontrolü için kullanılmaktadır. Sıcak aylarda çokça kullanılan iç avlu kışın üstü kapatılarak kullanılmaya devam etmektedir. Kapalı mekânlara giriş öncesine yerleştirilen 2 geniş yarı açık avlu, çocukların kreşten uzaklaşmadan kontrollü olarak faal olabilmelerini sağlar. Sanat atölyesinin düz bir terasa açılması ise gene sıcak havalarda çocukların dış ortamda da rahatça aktif olmalarına olanak verir.

BORUSAN NEŞE FABRİKASI

BORUSAN NEŞE FABRİKASI
Organize Sanayi Bölgelerinde Kreş ve Gündüz Bakımevi

ADANA'DA ÇOCUKLU OLMAK

Demet ERKE YAPTI

Mimar

"Çocuk çevresindeki her mimari öğeden bir şeyler öğreniyor ve estetik değerleri de büyüdüğü, çocukluğunu geçirdiği mekânlara göre gelişiyor. Ebeveynler olarak biz kendi çabamızla her ne kadar uyum, ahenk ve estetik değerleri anlatmaya, tanıtmaya ve yaşatmaya çabalasak da kent ve kentte yaşayan diğer insanlar uygulamalarıyla bizi desteklemedikçe çabalarımız yetersiz kalmaktadır."

*"Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi kaldırım yüksekliğinden belli olur. Kaldırım ne kadar yüksekse gelişmişlik düzeyi o kadar düşük olur."**

*"Bu birbirine benzer insanlar mı bu birbirine benzer şehirleri oluşturuyor; yoksa bu birbirine benzer şehirler mi bu birbirine benzer insanları yaratıyor?"***

Çocukluğumdan beri hayalim mimar ve anne olmaktı. Her ikisini de zaman içerisinde sıfat olarak edindim. Her iki sıfatı aldığım da çok mutlu oldum. Biri 5 yaşında diğeri 10 aylık iki kızım doğduğunda duyduğum mutluluk anlatılamazdı.

İlk çocuğumda bebek biraz büyüüp dışarı çıkmaya başladığımız zaman daha önce fark etmediğim kentsel kalite ile ilgili zorluklar yaşamaya başladım. Ve maalesef anladım ki Adana çocuk dostu bir kent değil.

İlk olumsuz deneyimimi puset ile yaşadım. Adana'da merkezde; dolayısıyla belediyeçilik hizmetlerini yoğun olarak alan bir semtte yaşayan biri olarak puset ile çocuk gezdirmenin insanı nasıl yordüğünü anladım. Ben merkezde bunları yaşarken kenar mahallelerdeki durumu tahmin edemiyorum. Farklı kotlardaki kaldırımlar, aynı kotta bile olsa zemin bozuklukları, cafe ve restoranlar tarafından işgal edilen kaldırımlar, önü kapatılan kaldırım iniş ve çıkış rampaları...

Çocuk biraz büyüüp puset dönemini geçirdikten sonra arkadaşları ve yaşitlarıyla sosyalleşmeyi öğrenmesini istediğimizde sıra parklara ve açık

oyun alanlarına geldi. Ve orada da park olarak tanımlanan alanların aslında artık parsel alanları olduğu, konulan birkaç plastik salıncak, kaykay ve kum havuzundan ibaret olduğunu fark ettim. Üstelik bu alanlar yoğun egzoz gazlarına maruz kalan noktalardaydı. Halbuki park alanlarının çeşitli tehlikelerden korunmuş, çocuğun arkadaşlarıyla buluşup oynayabildiği, paylaşımında bulunabildiği ve deneyimleyerek öğrenebildiği alanlar ve özellikle onların hayal güçlerinin gelişmesini sağlayacak özelliklere sahip olması gerekir. Belediyelerin açık oyun alanı ve parkları neden plastik oyuncaklara indirgediği de anlaşılamaz bir durum. Dünyadaki temalı park kavramının Adana'ya gelmemiş olması da oldukça üzücü.

Bir mimar olarak beni en çok etkileyen durum ise çocukların estetikten yoksun, kimliksiz mekânların oluşturduğu bir kentte yetişiyor olması. Tam olarak tanımlanmamış yol, yeşil alan, otopark, kaldırım düzeni, zaten estetik açıdan sıkıntılı olan cephelere mülk sahipleri tarafından yapılan müdahaleler, birbiri ile yarışan tabela ve afişlerin oluşturduğu görsel kirlilik...

Halbuki çocuk çevresindeki her mimari öğeden bir şeyler öğreniyor ve estetik değerleri de büyüdüğü, çocukluğunu geçirdiği mekânlara göre gelişiyor. Ebeveynler olarak biz kendi çabamızla her ne kadar uyum, ahenk ve estetik değerleri anlatmaya, tanıtmaya ve yaşatmaya çabalasak da kent ve kentte yaşayan diğer insanlar uygulamalarıyla bizi desteklemedikçe çabalarımız yetersiz kalmaktadır. ■

*Bu söz Erkin Hoca'ya aittir. (Prof. Dr. Erkin Erten)

** İTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölüm Başkanı yıllar önce bir TV programında söylemişti. Ama o da kime ait olduğunu bilmediğini söylemişti.

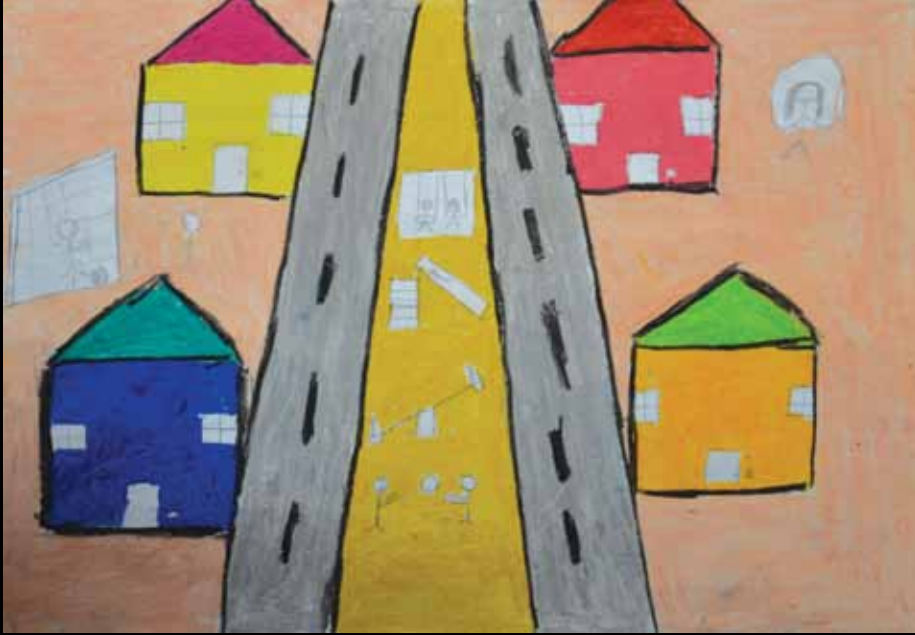
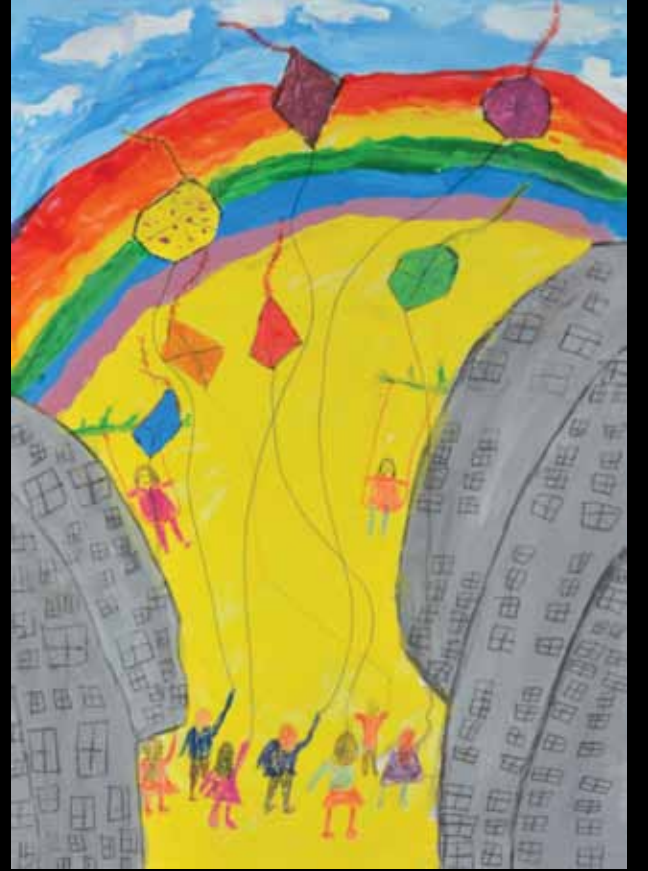
MİMAR SİNAN RESİM YARIŞMASI: “MAHALLE VE ÇOCUK”

Her sene Mimarlar Odası Adana Şubesi tarafından, Mimar Sinan'ı anma etkinlikleri kapsamında ilk ve ortaokul öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen resim yarışmasının bu sene 22.si düzenlendi.

Konusu “Mahalle ve Çocuk” olarak belirlenen yarışmada amaç; ilk ve ortaokul öğrencilerine sanat ürünlerini ortaya koyma fırsatı vererek, güzel sanatlara ilgilerini artırmak, Adana'nın kentsel ve çevresel yapısına vurgu yapılarak öğrencilerin konunun önemini kavrayabilmelerini sağlamaktır. Yarışması jürisinde Çukurova Sanat Derneği'nden ressam-heykeltıraş Bülent Harputlu, Resim Öğretmeni Nihat Aydın, Mimar Bahattin Şahin ve Mimar Rabia Doğan görev almıştır. Yarışmaya yaklaşık olarak 580 eser katılmış; bunlar 1.2.3. ve 4. sınıflar bir kategoride; 5.6.7. ve 8. sınıflar diğer bir kategoride olmak üzere 2 kategoride değerlendirilmiştir. Toplam 24 eser ödüllendirilmiştir.

1.2.3.4. SINIF ÖDÜLLERİ

1. ÖDÜL Su ÇELİK

2. ÖDÜL Sıla KAVUZLU

3. ÖDÜL Belinay ORAKÇIOĞLU

5.6.7.8. SINIF ÖDÜLLERİ

1. ÖDÜL Ali Emre KUŞ

3. ÖDÜL Songül TURGUT

2. ÖDÜL Rabia KILIÇ

ADANA FEN LİSESİ (DAR-ÜL EYTAM)

Murat ULAŞ
Mimar

GÜNEY CEPHESİ

Resim 1.

Resim 1a.

Resim 2.

Yapının Tarihçesi

13 Nisan 1909 yılında İstanbul'da başlayan olayların Adana'ya yansıması sonucu çıkan ve tarihi belgelere "İğtişâş" adıyla yansıyan iç savaş sonucunda yakınlarını kaybeden Ermeni çocukları için yatılı bir mektep yaptırılması düşünülmüş, bu amaçla Adana'nın zengin Türk ve Ermenilerinin oluşturduğu bir cemiyet kurularak yardım toplanmıştır. Adana Valisi Cemal Paşa'nın da desteklediği bu düşünce doğrultusunda bina için Osmanlı hükümeti 10.000 altın para yardımıyla bulunmuş, İstanbul'daki Ermeni Lisesi ve ona destek veren Avrupa ülkelerinin de girişimleri sonucu bina 1909-1910 yılları arasında şimdiki adıyla Ziyapaşa Mahallesi o zamanki adıyla Bağlarbaşı Mahallesi Eytamhane mektebi (Dar-ül Eytam) olarak yaptırılmıştır. (Resim 1) İlk açılışındaki eğitim araçlarına da bakılırsa bu girişimi Fransız Hükümetinin de desteklediği görülmektedir. Keza binada şu anda da kullanılan bir kısım kiremitler orijinal Marsilya (Marsielles) kiremididir.

1915 yılındaki tehcir sonucunda kısa süre Suriye'de zorunlu yerleşime gönderilen çocukların 1918 yılında yeniden okullarına yerleştirilmesiyle bina tekrar kullanılmaya başlanmıştır. Adana'daki düşman işgalinin sona ermesiyle bu bölgeden ayrılan Ermeni çocuklarının yerine çok sayıda yetim Türk çocuğu devletin himayesinde bu kuruma yerleştirilmiştir. Bina 1924 yılında Erkek Öğretmen Okulu'na dönüştürülmüş daha sonra da zaman içinde Eğitim Enstitüsü, Mühendislik Fakültesi, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi olarak hizmet vermiş ve "eğitim yapısı" olma işlevini halen de bu amaçla sürdürmektedir.

Söz konusu yapı Adana Tabiat ve Kültür Varlıkları Koruma Kurulu Müdürlüğü tarafından 1992 yılında tescil edilmiş ve 1996 yılında Mimar Oğuz Ergeç tarafından hazırlanan restorasyon projesine göre Adana Valiliğince restorasyon onarımı yapılmıştır.

Mimari Özellikleri

Söz konusu bina bodrum + zemin + 1. kat'tan oluşmakta, ayrıca çatı arası da kısmi olarak kullanılmaktadır. Bina subasman seviyesine kadar kesme taş ve üst katlar ise dolu tuğla ile yapılmış NPI10 ve NPI20 kirişleriyle taşınmıştır. Plan

Resim 2a.

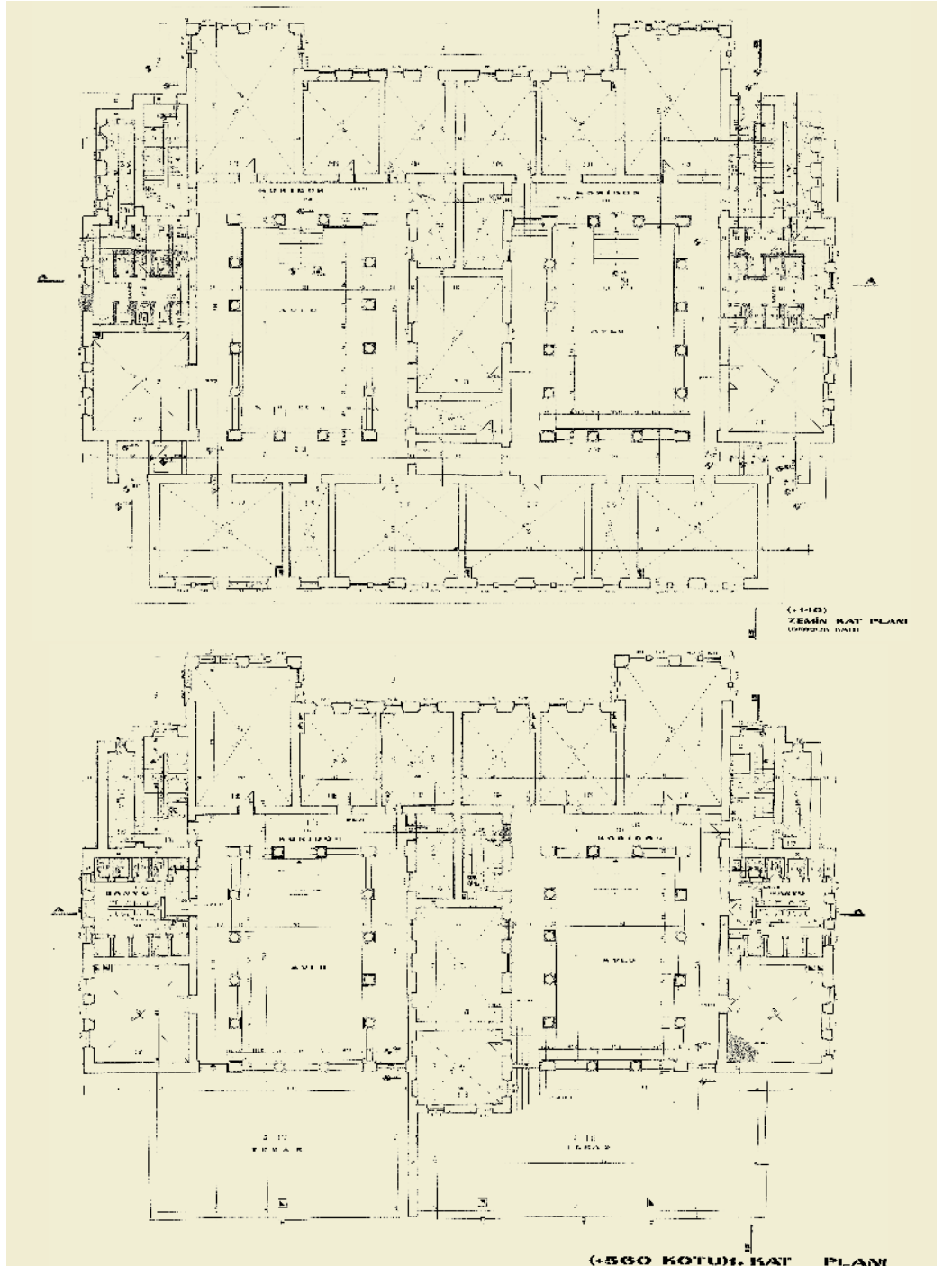

itibarıyla simetrik bir planı olan yapı ilk bakışta yapılış amacına uygun bir tasarım neticesinde iç avlularıyla kendi içine dönük bir yaşamı hedeflemesine rağmen 1. kattaki teraslarıyla da dışa açılmaktadır. (Resim 2-4)

Yörenin iklimsel özelliklerine uygun olarak iç avlulu ve açık koridorlu bir sistemle tasarlanmış sıcak etkisini azaltmak ve rüzgârın bina içine girmesini sağlamak amacıyla güney cephesi tek katlı olarak yapılmıştır. Şu anda da sıcak günlerde dahi serin ve ferah bir konforu bulunmaktadır. Yine aynı kaygılarla döşemeler arası katlar yüksek tutulmuştur ($h=3,90\text{ m.} - 4,20\text{ m.}$). (Resim 5) Binada derslik ve yatakhanelerin açıldığı koridorlarla çevrelenen 2 adet iç avlu bulunmaktadır. İç avluların etrafında her iki katta da ortalama 2 m. ara ile sade bir özellik arz eden kaide ve başlıkları ile taşıyıcı özelliği bulunan sütunlar yer almaktadır. 1. katta iç avluya bakan kemerlerin hemen ortasında kilit taşı esprisi verilmiş kabartmalar bulunmaktadır. (Resim 3-4)

Bina cephelerinde doluluk boşluk oranlarına dikkat edilerek pencere dizilişleri 2'li ve 3'lü olarak belirli bir simetriyi takip etmekte 2,10 m. yükseklikleri ile geniş mekânların yeterli ışık ve hava almasını sağlamaktadır. Pencereilerin alt ve üstlerindeki sade söveler ve katları sonlandıran kornişlerle binada Birinci Ulusal Mimarlık akımının etkileri görülmektedir.

Binaya dört köşeden girilmekte Kuzey cephesindeki iki giriş merdivenlerle üst katlara bağlanmaktadır. Güney cephedeki girişler rüzgârlıklı bir sistemle binaya ulaşım sağlamaktadır. Giriş kapıları ahşap kabartmalı ve camlı kısımları ferforje demir doğramalarla süslenmiştir. (Resim 5)

ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ

Binanın en göze çarpan kısmı çatısıdır. Geleneksel Türk mimarisindeki çatılardan farklı olarak çatı arasının kullanılması düşünüldüğünden gerek yapımındaki dış destek gerekse de bölgenin o zamanki yapı ustası olan zanaatkar kesimindeki azınlıkların etkisiyle çatı oldukça dik bir eğimle yapılmıştır. Bina saçaksız olup çarı ile duvar birleşiminde saçak kornişleri bu-

lunmaktadır. Çatı içerisinde 3,60 m. yüksekliğinde silinmiş ahşap kaplamalarla döşenmiş 3 adet salon bulunmaktadır. Ayrıca çatı arasını havalandırmak ve aydınlatma sağlamak amacıyla tüm çatıda 15 adet çatı penceresi bulunmaktadır. Binanın bulunduğu alan içine zaman içinde çeşitli ek binalar yapılmış olmasına ve yüksek katlı yapılar arasında kalmasına

rağmen şimdi bile belirli bir anıtsal özellik arz etmektedir.

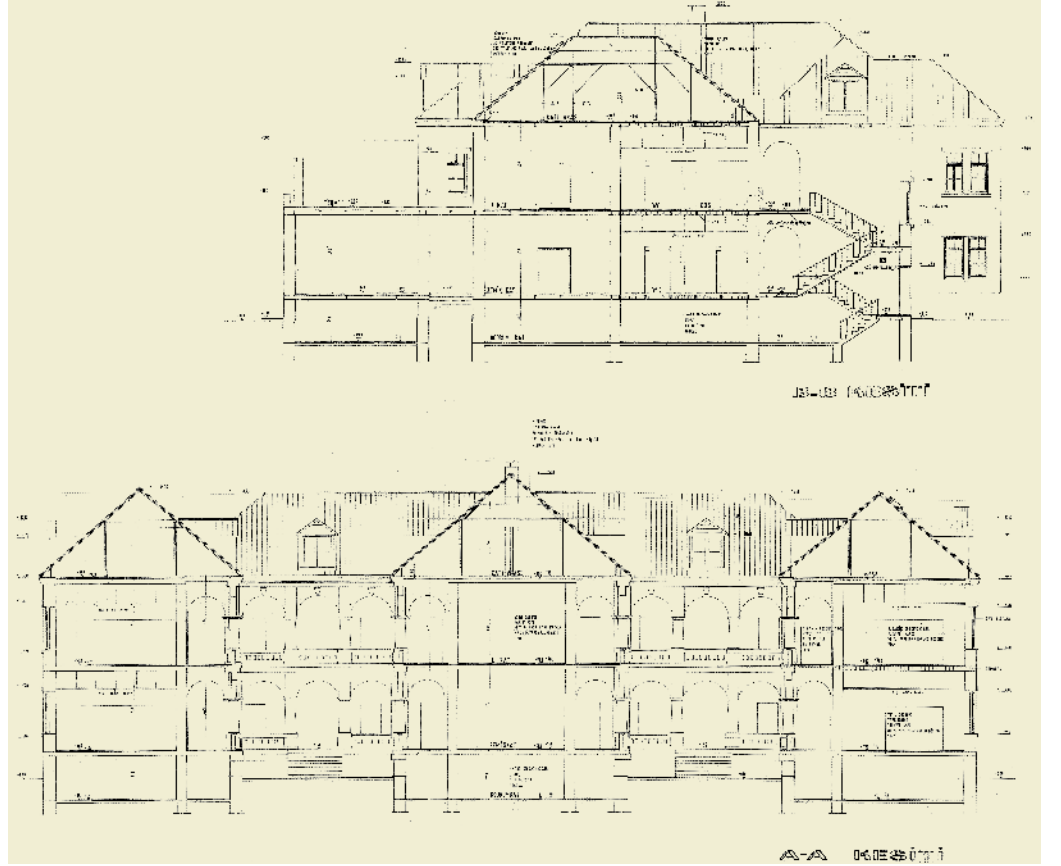
Tarihçesinde de bahsedildiği gibi bina 1996 yılında bir restorasyon onarımı geçirmiş ve özellikle ıslak hacimlerin bulunduğu mekânlardaki bozulmuş olan döşeme ve çelik putreller yenilenerek bina restorasyon projesine göre onarılmıştır. ■

Resim 3.

Resim 5.

Resim 4.

TABIATİ VE BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİ KORUMA KANUNU TASARISI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

K. Tuluhan YILMAZ

Peyzaj Mimarı

Prof. Dr.

Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü Öğretim Üyesi

"Günümüzde kırsal alanları geri dönüşümsüz bir biçimde dönüştüren etkin dinamik olarak karşımıza çıkan kentleşme olgusu, doğa koruma mevzuatında mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu itibarla hazırlanan yasa tasarısı, 3194 sayılı İmar Kanunu ile bütünlük oluşturacak şekilde ele alınmalıdır. Böylelikle yasa tasarısında doğa korumayı mekânsal planlama ile bütünleştirerek açık-yeşil alanlar yoluyla tüm ülke sathına yayacak bir peyzaj yönetimi anlayışına yer verilmelidir."

Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan ve gündeme geldiği tarihte (2006) "Biyo-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanunu Taslağı" adıyla anılan belge, geçen 9 yıllık süreç içerisinde gerek içerik gerekse "ruhu" bakımından önemli değişimlere uğramıştır. Süreç içerisinde adı değiştirilerek "Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı" olarak adlandırılan taslak 31 Mayıs 2012 tarihinde Meclis komisyonlarında görüşülmeye başlanmıştır.

Halen yasama süreci devam eden tasarı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı veya Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın görev alanı içerisine yerleştirilerek uygulanmaya hazırlanmaktadır. Türkiye doğasının karşı-karşıya olduğu yararlanma/tüketim şekilleri ve tahribat ile yakın gelecekte ortaya çıkacak olumsuzluklara yönelik riskler dikkate alındığında, acil ihtiyaç duyulan bir mevzuat metninin bu kadar uzun zaman sürecinde halen yasalaşmamış olması düşündürücü ve endişe vericidir.

Söz konusu tasarının gündeme geldiği 2006 yılından bu yana konuyu takip eden biri olarak, tasarının içeriğini peyzaj planlama yönünden değerlendiren yazılarımı özetleyerek konuyu dikkatlerinize sunuyorum.

İlk Taslağa Yönelik Değerlendirmeler

"Biyo-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanunu Taslağı"; "Türkiye'nin egemenliği altında bulunan, karasal ve sulak alan ekosistemleri ile deniz ekosistemleri kapsamında; biyo-çeşitlilik (BÇ) ve ekolojik değerlerin belirlenmesi ile; korunan alanlar yoluyla koruma, doğa ve biyo-çeşitliliğe zarar veren belli faaliyetlerin yasaklanması, yabancı bitki ve hayvan türleri ile yaşam alanlarının korunması, korunan alanlar dışında kalan ekosistemlerin, habitat ve biyotopların korunması"nı amaçlamaktadır (Anonim, 2006).

Kanun taslağı izleme, envanter ve değerlendirme çalışmalarıyla, hızlı objektif ve öngörülü plan kararlarına dayanak olacak veri tabanı oluşturmayı öngörmektedir. Koruma statüsü bulunmayan ekosistemlerin de araştırılarak, potansiyel ekolojik değerlerinin belirlenmesi

ile korunan alanlar için getirilecek kullanım sınırlamalarının bu alanlara da uygulanması hedeflenmiştir. Bu yönüyle taslak, alan koruma çalışmalarını ülke düzeyinde yaygınlaştıracak bir yaklaşım içermiştir. Çevrenin mevcut durumu ve BÇ üzerine etkili olabilecek faktörlerin araştırılmasını ve bununla ilgili izleme faaliyetlerini öngören kanun taslağının 1. maddesinde belirtilen amaçları doğrultusunda yönetim planlarının hazırlanması, fiziki planlama disiplinlerinin çalışma konularına girmektedir. Bu itibarla araştırmaları sürdüreceği ve yönetim planlarında etkili plan kararlarını alacak uzman kişilerin, doğal olarak, bu disiplinlerden olması gerekmektedir (Yalçın ve Yılmaz, 2006).

Genel amaçlar incelendiğinde; "Türkiye'nin biyo-çeşitliliğinin, sürdürülebilir bir tarzda ve koruma kullanma dengesini gözeterek yapılan planlar dâhilinde kullanılmasını ve korunmasını sağlamak" şeklinde açıklanan yaklaşım, peyzaj mimarlığı disiplini kapsamında önemli bir yer tutan "Doğa Koruma Planlaması" alanı ile yakından ilişkilidir. Daha temel bir değerlendirme ile kullanımlar arası olumsuz etkileşimi en az düzeye indirecek "Alan Kullanım Planlaması" peyzaj planlamanın temel hedefidir.

Bu tasarı, doğa ve biyo-çeşitliliği korumayı beş temel metot üzerine kurgulamış olup bunlar aşağıda sunulmuştur:

- Korunan alanlar yoluyla koruma,
- Doğa ve biyo-çeşitliliğe zarar veren belli faaliyetlerin tüm ülke düzeyinde yasaklanması (hem yaşam alanlarına ve hem de tüm bitki ve hayvan türlerine),
- Yabancı bitki ve hayvan türlerinin korunması,
- Yabancı bitki ve hayvan türlerinin yaşam alanlarının korunması,
- Korunan alanlar ve türlerin habitatlarının dışında kalan ekosistemlerin, habitatların ve biyotopların korunması, (mağaralar, çağlayanlar ve kaya formasyonlarının korunması gibi).

Kanun taslağında izleme çalışmalarında görevlendirilecek personelin öncelikle; istatistik, matematik, biyoloji, ekoloji, ormancılık ve tarım alanlarından lisans derecesine sahip

olması gerekliliği açıkça belirtilmesine karşın, taslakta peyzaj mimarlığı başta olmak üzere diğer mekânsal planlama disiplinlerine yer verilmemiştir (Yılmaz ve Yalçın, 2007). Yetkilendirme ile ilgili bu bölüm, daha sonra tasarıdan çıkartılmıştır. Doğanın korunması kapsamında önemli bir yer tutan peyzaj planlama disiplini, bugün ülkesel ölçekte korumayı sağlayacak, mevcut fiziki planlama hiyerarşisi (ÇDP dahil) ile bütünleşmiş bir planlama anlayışını öngörmektedir. Yasa taslağında da belirtildiği gibi, korumanın sadece izole edilmiş alanlar ölçeğinde değil, tüm ülke ölçeğinde bir temel peyzaj envanterine göre yapılması peyzaj planlamanın temel stratejisidir. 1970'li yıllardan bu yana ülkemizde peyzaj mimarlarınca yürütülen biyotop (yaşam ortamı) haritalama ve envanteri, korumaya değer peyzaj birimlerinin ve koruma önceliklerinin ülke düzeyinde saptanmasına yönelik olarak, fiziki planlamada yer seçimine altlık oluşturacak temel bir çalışmadır (Yılmaz, 2007). Biyo-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanunu Taslağının, bu mevzuata dayanak oluşturan uluslararası sözleşmelerden biri niteliğindeki "Avrupa Peyzaj Sözleşmesi" de dikkate alınarak yasalaştırılmasının ülkemizde doğa koruma ile bütünleşmiş bir mekânsal planlama anlayışına ulaşmada son derece önemli olduğu vurgulanmıştır.

Yasa Tasarısı İle Kentleşme Sorunlarına Yönelik Çözümlerin Bütünleştirilmesi

Uzun Vadeli Strateji (2023) ve Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) hedeflerine göre, ülkemizde kentsel nüfus payının % 90 düzeyine yükseltilmesi, dolayısıyla tarım sektörünün katma değer içindeki payının azaltılması öngörülmüştür. Tarımsal nüfusun metropollere akmasına neden olacak bu gelişmeyle, mevcut kentleşme sorunlarının daha da artacağı açıktır. Yoğun iç göçler nedeniyle planlı kentleşmenin yürütülemediği büyük kentlerimiz başta olmak üzere, kentleri çevreleyen kırsal alanların ekosistem düzeyinde bütüncül olarak ele alınması ve koruma-kullanma dengelerini sağlayacak, açık-yeşil alan sistemlerinin planlanması bir zorunluluk haline gelmiştir. Ancak ülkemizde, stratejik kararları içeren üst ölçekli planlardan uygulama imar planlarına kadar, ekolojik altlıklara dayalı peyzaj planlamanın katılımı henüz sağlanamamıştır. Kentsel açık yeşil alan planlaması ve tasarımı halen kentsel gelişim planlarından izole edilmiş, imar parseli düzeyinde ve belediye meclislerinin inisiyatifi ile sınırlı bir ölçekte yürütülmektedir. Oysaki tam üyelik amacıyla müzakere sürecinde bulunduğumuz AB'de yürütülen bu yöndeki çalışmalar, birlik üyelerinin eşgüdümünde peyzajların kıtasal ölçekte yönetimi düzeyine ulaşmıştır.

Ülkemizde kırsal kalkınmadaki yetersizlikler sonucunda ortaya çıkan kentleşme sorunları, yapıları alanlar ile açık yeşil alanların dengesini sağlayacak planlama önlemlerinin de alınmaması nedeniyle giderek daha karmaşık bir hale gelmiştir. 1972 tarihli imar kanununda kişi başına "park, çocuk bahçesi ve oyun alanları" olmak üzere "aktif yeşil alan" miktarının en az 7 m² olması öngörülmüştür. 1999 yılında bu miktarın yetersizliği kabul edilmiş ve bu miktar 10-14 m² düzeyine yükseltilmiştir. Dünyada planlı kentlerde bu rakamların kişi başına 25-75 m² olduğu bildirilmiştir. 2000 yılında Antalya ve Isparta'da kişi başına mevcut aktif yeşil alan miktarı 3 m² iken İstanbul'da 1,9 m² olarak bildirilmiştir. Avrupa Komisyonu Kentsel Denetim Raporu'nda (European Commission, 1996), "kamu kullanımına açık, yeşil alan" miktarı; 32 Avrupa kenti için ortalama olarak kişi başına 26 m² düzeyinde bildirmiştir. Bu aşamada kişi başına düşen yeşil alan miktarı kaygısının ötesinde, açık-yeşil alan planlaması kentsel yayılmayı kontrol altına alacak bir sistem ölçeğinde düşünülmelidir. Bunu sağlayacak olan yaklaşım ise, peyzaj mimarlığı uygulamalarının kentsel gelişim planları ile bütünleştirilmesidir. Bu çerçevede kentsel peyzaj planlamanın temel amacı ve kapsamı; "Kentsel alan kullanımları arasındaki ilişkileri en aza indirecek, kent toplumunun rekreasyon ihtiyacını karşılayacak ve doğal yapının korunması yoluyla sürdürülebilir kentsel çevreye hizmet edecek bir açık-yeşil alan sisteminin planlanması ve yönetilmesi" şeklinde özetlenebilir (Yılmaz, 2010).

Kentsel peyzaj planlamanın uygulama hedefleri ise aşağıda sıralanmıştır:

- Kentsel açık-yeşil alan sisteminin oluşturulması (kent parkları, semt parkları ve ulaşım ağı çevresindeki yeşil refüjler ile diğer yeşil alanların; kent çevresindeki tarım alanları ve diğer kırsal alanlarla fiziksel anlamda bütünlüğünün sağlanması),
- Kent ekosisteminin ve çevresindeki potansiyel gelişme alanlarının biyolojik çeşitliliğinin korunması,
- Kentsel alan ve yakın çevresinde dere yatakları, vadiler ve eğimli alanların oluşturduğu doğal drenaj ağının korunması,
- Kent ve yakın çevresinde rekreasyon potansiyelinin korunması,
- Kent mekânında algılanan doğal/kültürel silüetlerin ve kent kimliğinin korunması.

Biyo-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanununa yönelik yasama çalışmalarının devam ettiği süreçte, sürdürülebilir bir kentleşme stratejisinin ortaya konabilmesi amacıyla, 2009 yılı içerisinde mülga Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından "Kentleşme Şurası/2009" yapılmıştır. Bu kapsamda kır-kent bütünlüğünü sağlayacak nitelikte potansiyel gelişme alan-

ları ile birlikte kent ekosisteminin korunması, çağdaş ve sürdürülebilir kentleşme hedefleri açısından irdelenmiştir. Kentleşme Şurası sonuç bildirgesinde belirtilen hükümler içerisinde; "Planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığını bütünleştiren kentsel tasarım ülke planlama sisteminde yerini almalıdır" ifadesi yer almıştır (Anonim, 2009).

Diğer bir maddede ise; "Ortak mekânlar, sağlık, estetik, çevre ve güvenlik boyutları da gözetilerek tasarlanmalı, kent merkezleri başta olmak üzere engelsiz yaya dolaşımı ve yeşil doku sürekliliği sağlanmalıdır" denilmiştir. Bu madde içerisinde vurgu yapılan "yeşil doku sürekliliği", "açık-yeşil alan sistemi" ile örtüşmektedir. Açık-yeşil alanların sistematik olarak planlanmasına yönelik düzenlemeler, kent mekânı ile kent yakın çevresindeki kırsal alanları bütünleştirecek çok ölçekli bir planlama hiyerarşisini sağlayacaktır. Şura belgelerinde tanımlanan bu stratejinin, yasama faaliyetleri yoluyla uygulama ölçeğine taşınması gereği belirtilmiştir.

6 Aralık 2012 tarih ve 6360 sayılı "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" gereği, "mücvir alan" tanımı kaldırılarak, büyükşehir belediye sınırı ilçe sınırlarına kadar genişletilmiş, köylerin tüzel kişiliği kaldırılmış, mahalle statüsüne geçmiştir. Bu uygulama özetle, kanun kapsamındaki illerde kırsal alanları "kentsel alan" statüsüne taşımıştır. İmarlı alanları kuşatan kırsal peyzaj bütününde, doğa koruma ve rekreasyon işlevlerini taşıyan ve kentsel yeşil alanlarla bağlantılı etkin bir yeşil alan sisteminin planlamasına olanak verecek hükümlere, bu mevzuatta yer verilmelidir.

Kır - Kent Bütününde Doğanın ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması İçin Öneriler

Biyolojik çeşitliliğin korunmasında esas olan; habitatların yani mekânların korunması ve yönetimidir. Bu nedenle biyo-çeşitliliğin korunması, temelde biyoloji ve ekoloji alanlarına dayanmakla birlikte, habitatların yersel yayılışına ilişkin karar alma süreçleri söz konusu olduğunda, konunun mekânsal planlama ile yakın ilişkili olduğu açıktır. Koruma kararlarının alınması sürecinde, biyolojik verilere ek olarak, sosyo-ekonomik, kültürel süreçler ile alan kullanım dinamiklerini anlamak gerekir. Tasarıda "Genel Gerekeç" başlığı altında; "flora ve fauna ile yaşam ortamlarının korunan alanlar ağının oluşturulması, fiziki planlarda dikkate alınması" konusunda ulusal mevzuatımız yetersiz kalmaktadır" denilmektedir. "Mevcut düzenlemelerde yasal güvence altına alınan korunan alanların dışında kalan ekosistem, habitat ve biyotopla-

rın yasal olarak güvence altına alınması bugün için önemli bir ihtiyaçtır” ifadesine yer verilmiştir (Yılmaz, 2012).

Hazırlanan yasa tasarısının doğa korumayı ülke sathına yayabilmesi için, öncelikle doğa korumayı doğal nitelikli kırsal alanlar özelinden çıkarıp, günlük yaşamın yoğun olarak sürdüğü yerleşmelerin yakın çevresindeki yarı doğal ve kültürel peyzajlara taşımak, yeni bir strateji olarak belirlenmelidir. Bu strateji; şehir planlama ve doğa korumayı peyzaj yönetimi çerçevesinde bütünleştiren bir hedefe yönelmelidir. “Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı” madde 3- a) bendi; “Tabiatın, biyolojik çeşitliliğin ve peyzajın korunması için korumakullanma dengesinin gözetilmesi” ilkesini getirmiştir. Bu tanımdan yola çıkarak peyzajın sadece doğal/kırsal değil, kültürel/kentsel nitelik taşıyan alanları da içine alan bir tanım olduğunu vurgulamak gerekir. Kanun tasarısı ilgili maddesi ç) bendinde ise “Tabii yaşama alanlarında; tabiatın, biyolojik çeşitliliğin ve ekosistemlerin elverişli koruma statüsünde korunması, devamlılıklarının sağlanması, iyileştirilmesi ve bu alanlardaki bitki ve hayvan türlerinin muhafazası” ilkesi ortaya konmuştur.

Görüldüğü gibi ilgili kanun tasarısı, doğa korumayı sadece statü verilmiş doğal/kırsal alanlarda öngörmektedir. Bunlar dışında kalan orman alanlarının ise, yakın geçmişte orman amenajmanı kapsamında uygulamaya konan fonksiyonel planlama yaklaşımıyla korunması öngörülmüştür. Bu planlama anlayışı, orman meşcerelerini üretim dışında; içerdikleri biyoçeşitlilik, habitat, toprak ve su fonksiyonlarına göre koruma amacıyla değerlendirmektedir (Yılmaz, 2011).

Sonuç

Burada şu soruyu sormak gerekir: Statülü korunan alanlar ve orman alanları dışında kalan kırsal alanlarda doğal/yarı doğal sistemler nasıl korunacak? Bu tür alanlar kentsel ve kırsal nitelikli her türlü alan kullanımının baskısı altındadır. Özellikle kentsel gelişme/imar faaliyetleri koruma dışı kalmış ve orman sayılmayan kırsal peyzajları tehdit etmektedir. Tasarıda yer verilen koruma metotlarından; “korunan alanlar ve türlerin habitatlarının dışında kalan ekosistemlerin, habitatların ve biyotopların korunması” başlığı altında, korunacak ortamlar; mağaralar, çağlayanlar ve kaya formasyonları ile sınırlandırılmıştır. Bu noktada kentleri çevreleyen kırsal peyzajlar ve kentsel alanda kalmış marjinal alanların korunması için “kentsel biyotopları” da içerecek “Açık-Yeşil Alan Sistemlerinin” imar planlama sürecinde tanımlanması gerekmektedir. Ancak, ne söz konusu yasa tasarısında, ne de yürürlükteki mevzuat kapsamında, bütün-

leşik kırsal alanlarla birlikte kentsel peyzajların korunmasıyla ilgili hiçbir ilke tanımlanmamıştır. Oysaki kültürel peyzajlara özgü biyolojik çeşitlilik bilimsel çevrelerce ortaya konmuş önemli bir gen kaynağıdır. Bu amaçla kanun tasarısına “kentsel açık-yeşil alan” tanımının eklenmesi ve “kentsel habitatlara özgü biyolojik çeşitliliğin, çevre düzeni planları ve nazım imar planları çerçevesinde kentsel açık-yeşil alan planlaması yoluyla muhafazası” ilkesinin eklenmesi önerilmiştir.

Mekânsal planlama uzmanlarının hazırlanan mevzuatın uygulanması konusunda yetkilendirilmeyişi, tasarıda dikkat çeken diğer önemli bir konudur. Ekolojik Etki Değerlendirmesi, Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Stratejik Çevresel Etki Değerlendirmesi süreçlerinin taslak içerisinde yer alması olumlu bir durum iken, bu çalışmaları yapacak uzman kadroların “çevre ekolojistleri” şeklinde tanımlanması bir belirsizliğe ortaya koymaktadır. Mekânsal organizasyonu planlayan uzmanların katılmadığı bir “doğa koruma” sürecinin başarı şansı çok düşük olacaktır. Günümüzde kırsal alanları geri dönüşümsüz bir biçimde dönüştüren en etkin dinamik olarak karşımıza çıkan kentleşme olgusu, doğa koruma mevzuatında mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu itibarla hazırlanan yasa tasarısı, 3194 sayılı İmar Kanunu ile bütünlük oluşturacak şekilde ele alınmalıdır. Böylelikle yasa tasarısında doğa korumayı mekânsal planlama ile bütünleştirerek açık-yeşil alanlar yoluyla tüm ülke sathına yayacak bir peyzaj yönetimi anlayışına yer verilmelidir. ■

KAYNAKLAR

- Anonim, 2006. *Biyo-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanunu Taslağı*, ÇOB, Ankara.
- Anonim, 2009. *Kentleşme Şurası 2009*. T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Genel Kurul Çalışmaları, 407 s., Ankara.
- European Commission, 1996. The Urban Audit. Office for Official Publications of the E.C., Luxembourg.
- Yılmaz, K.T., 2012. “Mekânsal Planlama Sürecinde Doğal ve Kültürel Peyzajların Biyoçeşitliliğin Korunması”, *Biyolojik Çeşitlilik ve Tabiatın Korunmasında Peyzaj Boyutu Paneli*, 28 Haziran 2012, TMMOB PMO, Bildiriler Kitabı, S: 23-29, Ankara.
- Yılmaz, K.T., 2011. “Doğa Korumaya Peyzaj Yönetimi Açısından Bakış: Kırsal ve Kentsel Peyzajların Bütüncül Korunması”, *Koruma ve Peyzaj Mimarlığı Sempozyumu*, 12-13 Mayıs 2011, TMMOB PMO, Bildiriler Kitabı S:187-195, Ankara.
- Yılmaz, K.T., 2010. “Sürdürülebilir Kentleşme ve Peyzaj Mimarlığının Katılımı, Kentleşme Şurası 2009 Süreci”, *Peyzaj Mimarlığı IV. Kongresi*, 21-24 Ekim 2010, Bildiriler kitabı, S: 11-20 Selçuk, İzmir.
- Yılmaz, K.T., K. Yalçın, 2007. “Yasal Yetkilerin Kazanımında Peyzaj Mimarlığı İçin Yeni Bir Açılım: Biyo-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanunu Taslağı”, *Peyzaj Mimarlığı Kongresi*, 22-25 Kasım 2007, S: 333-343, Antalya.
- Yılmaz, K.T., 2007. (Çağrılı sunuş) “Biyo-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanunu Taslağı ve Peyzaj Mimarlarının Yetkileri Açısından Sunduğu Olanaklar”, *Peyzaj Planlama ve Doğa Koruma Paneli*, PMO, Adana.
- Yalçın, K., K.T. Yılmaz, 2006. “Biyo-çeşitlilik ve Doğa Koruma Kanunu Taslağının Uygulama Açısından Değerlendirilmesi”, *Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları VI. Ulusal Konferansı*, 7-11 Kasım 2006, Muğla Üniversitesi, Bildiriler Kitabı, Cilt1, S: 123-131, Muğla.

Yaya Ulaşılabilirliğinde Kaldırımlar: ADANA'DA ÜÇ BULVAR

Halil DUYMUŞ

Peyzaj Mimarı
Çukurova Üniversitesi,
Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Araştırma Görevlisi

Berrin SİREL

Peyzaj Mimarı
Yrd. Doç. Dr.
Çukurova Üniversitesi,
Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Öğretim Üyesi

"Kentlerin en önemli sorunlarından biri insanların bulundukları her ortamda hiçbir engelle karşılaşmadan ulaşılabilirliğinin sağlanmasıdır. Bu amaçla günümüze dek pek çok yasa, yönetmelik ve genelge çıkartılmış olmasına ve proje-uygulama-kontrol konularında yasal açıdan hiçbir sorun bulunmamasına karşın günümüzde kentler hâlâ ulaşılabilir değildir.

Kentlerde tüm yapıları çevrede ulaşılabilirliğin sağlanmasında öncelikle halkın, yöneticilerin, tasarımcıların ve uygulayıcıların bilinçlenmesi ve bilgilenmesi gerekmektedir."

İnsanların en büyük toplu yaşam alanları olan kentlerdeki yapıları çevre, içinde yaşayan her birey için (kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk, engelli, hamile, çocuklu anne) yaşama, gezme, görme, eğlenme, kültürel etkinliklerde bulunma amaçları yönündeki düzenlemeleri gerektiren mekânları içerir. Yapılı çevrenin herkes için kullanılabilirliğini sağlamak amacıyla gerekli yasal düzenlemelerin yapılması öncelikli koşul olmakla birlikte uygulayıcıların bu düzenlemeleri benimsemesi ve uygulaması yanında toplumun bilinçlenmesi de gerekmektedir.

"Farklı kişisel özellikleri bulunan insanların bağımsız olarak kendilerine sunulan tüm olanaklara, fiziksel ve sosyal olarak yaratılan etkinliklere ve donatılara ulaşabilmesi ve burayı kullanabilmesi" olarak tanımlanan **ulaşılabilirlik** konusundaki süreç 1997 yılında 571 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Özürlüler İdaresi'nin kurulmasıyla başlamıştır. Yine aynı yıl çıkartılan 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 3194 sayılı İmar Kanunu'na eklenen "Fiziksel çevrenin özürlüler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur" hükmü getirilerek engelliler için ulaşılabilirlik ilk kez yasal düzenlemelerde yer almıştır (Gümüş, 2007).

Günümüze kadar geçen 17 yıl içinde bu konuda pek çok kanun, yönetmelik ve genelge yayınlanmıştır. Bunların en önemlilerinden biri "Engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin ederek ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirerek toplumsal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarının sağlanması ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamak" amacıyla çıkartılan kanun olup, 01.07.2005 tarihinde kabul edilmiş ve 07.07.2005 tarih ve 25878 sayılı Resmi gazette de yayınlanmıştır.

5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un geçici 2. maddesinde "Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler

tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürlülerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir" hükmü yer almaktadır. Ancak 04 Temmuz 2012 tarih ve 6353 sayılı kanunun 34. maddesiyle, bu maddede yer alan "yedi yıl" ibaresi "sekiz yıl" şeklinde değiştirilmiştir ([http:// www.mevzuat.gov.tr](http://www.mevzuat.gov.tr)).

Kanun'un çıktığı 01.07.2005 tarihinden 01.07.2014 tarihine kadar geçen sürede belirtilen mekânların özürlülerin erişebilirliğine uygun duruma getirilmiş olması düşüncesinden hareketle 20 Temmuz 2013 tarihinde 28.713 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5378 sayılı kanunun geçici 2. ve 3. maddelerine dayanarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından "Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği" hazırlanmıştır (Resmî Gazete, 2013).

Yönetmeliğin 5. maddesine göre illerde "vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında il müdürü, Kanunun geçici 3. maddesinde belirtilen Bakanlıkların taşra teşkilatında görevli tercihen mimar, mühendis, şehir plancısı, peyzaj mimarı veya inşaat teknikerlerinden birer asil ve birer yedek üye ile toplam dört kişiyi geçmeyecek şekilde, engellilerle ilgili konfederasyonların farklı engel gruplarını temsil eden, engelli bireylerden ikişer asil ve ikişer yedek üyeden teşekkül eder" hükmü ile erişilebilirlik izleme ve denetleme komisyonları kurulması kararı alınmıştır (Resmî Gazete, 2013).

Kurulacak komisyon; resmî binalar, ibadet yerleri, özel eğitim, özel sağlık tesisleri, kültürel binalar ile eğlence yapıları, ticari yapılar, spor tesisleri, yüzme havuzu, genel otopark ve buna benzer umuma ait binalar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ve toplu taşıma araçlarında erişilebilirlik tedbirlerinin alınıp alınmadığının takip ve denetimi yapılacaktır.

Belirlenen komisyon, söz konusu kanunun geçici 2. maddesi ile bu maddede belirtilen erişilebilirlik standartlarının ve yükümlülüklerinin uygulanmasının izlenmesi ve denetimini yaparak, denetim sonucunda ilgili belediye ve kamu kurum ve kuruluşları ile umuma açık hizmet veren her türlü yapıların ve açık alanların malikleri ile

toplu taşıma araçlarının sahiplerine eksikleri tamamlaması için birinci fıkrada belirtilen sürenin bitiminden itibaren 07.07 2015 tarihine kadar ek süre verilebilir. Süre bitiminde saptanan ve yerine getirilmeyen yükümlülükler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından her bir tespit için para cezası uygulanır.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7. maddesinin "d" bendinde belirtildiği gibi belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında kentlerin fiziki yapısını engelli vatandaşlara uygun hale getirmek yer almaktadır. Bu amaçla belediyeler tarafından yapılan çalışmalara bakıldığında hemen hemen tüm yerleşim birimlerinin belirli cadde ve bulvarlarında çeşitli uygulamaların yapıldığı, ancak bunların çok az bir bölümünde doğru projelendirilip detaylandırılmış ve doğru işçilik ve malzeme ile standartlara mümkün olduğunca uyulmuş uygulamaların belirleyici olduğu görülmektedir. Çoğunluğu oluşturan bölümünde ise standartlar ve işçilik açısından engelleri ortadan kaldırmaktan çok yani engeller yaratan uygulamalar ağırlık kazanmıştır.

Yapılan çalışmalardan başarılı sonuçların alınabilmesi için **proje, uygulama ve kontrol** sürecinin tam olarak yerine getirilmesi gerekmektedir.

1. Aşama: Proje

Her mekân için ayrı hazırlanması gereken proje aşaması uygulamada başarılı olmanın ilk adımını oluşturmaktadır. Bu amaçla, elde edilen verilerin başta engelli ve yaşlı kullanıcılar olmak üzere herkes için düşüncesinden hareketle her türlü düzenlemenin temel ilkelerini belirlemeye yönelik ön projeler hazırlanmalıdır. Bunun için yapılması gerek ilk çalışma tasarlanacak mekânın sosyal ve fiziki verilerinin belirlenmesidir. Mekânda mevcut sorunlar ve olanaklar yanında proje çalışmalarına baz oluşturacak dokümanların oluşturulması önem kazanmaktadır.

İkinci adımda, nesnel tartışmalarla biçimlenen kararların ortaya konulduğu ön proje doğrultusunda kullanımların geliştirilip son çözümlerin ortaya çıkarıldığı kesin projeler hazırlanmalıdır.

Projelendirmenin üçüncü adımında onanmış kesin proje doğrultusunda, uygulama projeleri ve detay projelerinin yoruma olanak tanımaya kadar yeterli açıklıkta hazırlanması gerekmektedir. Tüm bu çalışmaların TSE tarafından belirlenmiş standartlar doğrultusunda ve bu konuda yeterliliği olan ekip tarafından yürütülmesi gerekmektedir.

2. Aşama: Uygulama

Projenin hayata geçirilmesinde en önemli unsurlardan biri yetmişmiş eleman eksikliğidir. Ye-

İNCELENEN BULVARLAR	Uygun		Kısmen Uygun, Uygun Değil ya da yok	
	Ölçüt	%	Ölçüt	%
Turgut Özal Bulvarı	11	23,4	36	76,6
Mustafa Kemal Paşa Bulvarı	7	14,9	40	85,1
Bülent Angın Bulvarı	9	18,2	38	81,8

Çizelge 1. İncelenen Bulvarlar ve Uygunluk Değerlendirmesi (Özcan, 2008).

Şekil 1. Adana Kentinde İncelenen Bulvarlar (Google Earth, 2014).

terli bilgi ve beceriye sahip olmayan ve estetik kaygı gütmeyen elemanlar tarafından yapılan çalışma örnekleriyle dolu olan uygulamalar, projeler ne kadar doğru olsa da yanlış sonuçların alınmasına neden olmaktadır.

3. Aşama: Kontrol

Yapılan uygulamaların proje kararları yönünde olup olmadığını denetleyen elemanların bu konuda yeterli bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ancak yapıları alanlar incelendiğinde kontrollük hizmetlerinin yerine getirilmediği izlenmektedir.

Bunun örnekleri Adana kentinde de görülmektedir. Diğer kentlerde olduğu gibi Adana'da da yerel yönetimler konuyu bütüncül olarak ele alarak bir eylem planı üretmek yerine parçacı yaklaşımlar sergilemişlerdir. Doğru üretilmeyen projeler, bu konuda eğitim eksikliği, kontrol edenlerin bilgi yetersizliği ve yetkin uygulayıcıların azlığı yapılan çalışmaların başarı düzeyini engellemektedir.

Adana kentinde, ilgili kanunun yürürlüğe girdiği 2005 yılından sonra Özcan (2008) tarafından yürütülen "Engelli Standartlarının Adana Kenti Açık ve Yeşil Alanlarında Analizi ve Uygulama Önerileri" konulu çalışmada, kenti temsil niteliği taşıyan üç bulvar, iki cadde, iki sokak, iki alışveriş merkezi, iki park ve iki piknik alanı TSE tarafından oluşturulan özrürlürlere yönelik standartlar yönünde incelenmiş, ulaşılan bulgular "uygun",

"kısmen uygun" ya da "yok" olarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Bu çalışmada incelenen Turgut Özal, Bülent Angın ve Mustafa Kemal Paşa Bulvarları 47 ölçüt ile değerlendirilmiştir (Çizelge 1). Buna göre yapılan değerlendirmede her üç bulvarda da "uygun" olma özelliğinin çok az olduğu görülmektedir.

Turgut Özal Bulvarı, Mustafa Kemal Paşa Bulvarı ve Bülent Angın Bulvarı'nın 2014 Yılındaki Durumu

Özcan (2008) tarafından incelenen bulvarlar 2014 tarihinde yeniden değerlendirmeye alınmış (Şekil 1), TS 12576 /1999: Şehir İçi Yollar-Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları doğrultusunda kaldırımlar, kaldırım kenarı rampaları, bina girişleri, yaya geçitleri, yol kenarı otoparkları ve otobüs durakları başlıkları altında incelenmiştir.

Kaldırımlar ve Kaldırım Kenarı Rampaları

Turgut Özal Bulvarı: Adnan Kahveci Bulvarı ile Süleyman Demirel Bulvarı-Türkmenbaşı Bulvarı kavşağına kadar olan kesimde incelenen kaldırımlar projelendirilmiş olmakla birlikte uygulama hataları bulunmaktadır.

Şekil 2. Turgut Özal Bulvarı Kaldırım ve Kaldırım Kenarı Rampaları.

Bulvarda kaldırım düzenleme çalışmaları Kurt-tepe Kavşağı ile İlbank Kavşağı arasında 2006 yılında tasarlanan ve yapımına başlanan bulvarda kaldırım; bank, çöp kutusu, aydınlatma elemanları gibi donatılarıyla trafik aksı ile mağaza cepheleri arasında geniş, açık ve engelsiz bir yürüyüş mekânını içermektedir. Ancak zeminin sağlam yapılmaması nedeniyle, plak taş kaplama malzemesinde yer yer çökme ve kırılmaların yarattığı düzey farklılıkları yanında derz aralıkları ve bu aralıklardan yer yer çıkan ayrık otları nedeniyle kaldırım düzgün zemin niteliğini gide-rek yitirmektedir.

Kaldırımdaki en büyük yanlışlık ise kaldırım kenarı rampalarında görülmektedir. Yol kesişmelerinde yapılan rampalarda eğimlerin kaldırım yüksekliğine göre hesaplanmamış olması, araç yolu ile birleşme noktasında yükseklik farklarının bulunması, geçiş engelleyen ızgaraların bulunması gibi sorunlar yanında bulvar boyunca birbirini tam karşılamayan rampaların var oluşu özellikle tekerlekli sandalye kullanan bireyler, yaşlılar ve çocuk arabası kullananlar için engel oluşturmaktadır.

Kaldırımların hiçbir yerinde kaldırım kenarı rampaları dâhil olmak üzere görme engelliler için yol ve yön bulma amaçlı iz ve yön taşı kullanılmamış olması kaldırımın uygunluğunu olumsuz yönde etkilemektedir (Şekil 2).

Mustafa Kemal Paşa Bulvarı: Baraj Caddesi ile Kozan Caddesi arasındaki kesimde yapılan incelemede henüz hiçbir düzenlemenin yapılmadığı bulvarda kaldırım genişlikleri değişken olup, kaldırım kaplama malzemesi bulunan kesimlerde kilit parke taşı kullanılmıştır. Bulvar boyunca yol kesişmelerinde yer yer kaldırım kenarı rampaları olmakla birlikte standartlara uymamaktadır (Şekil 3).

Bülent Angın Bulvarı: İncelen üç bulvar içerisinde en yoğun kullanımı olan kaldırımlar, yapıların aynı hizada konumlanmamış olması nedeniyle güzergâh boyunca farklı genişliklerdedir. Güzergâh üzerinde buluna mağazalar tarafından yoğun biçimde işgal edilen kaldırımlarda bütüncül olmamakla birlikte düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Projelendirilmenin yapılmadığı ya da yetersiz olduğu

Şekil 3. Mustafa Kemal Paşa Bulvarı Kaldırım ve Kaldırım Kenarı Rampaları.

Şekil 3. Mustafa Kemal Paşa Bulvarı Kaldırım ve Kaldırım Kenarı Rampaları.

Şekil 4. Bülent Angın Bulvarı Kaldırım ve Kaldırım Kenarı Rampaları.

Şekil 4. Bülent Angın Bulvarı Kaldırım ve Kaldırım Kenarı Rampaları.

kaldırımlarda uygulama kontrollük hizmetlerinin de yetersiz olduğu görülmektedir. Kaldırımlarda özellikle yaya yoğunluğunun fazla olduğu kesimde yürüyüş alanının genişliği

Şekil 4. Bülent Angın Bulvarı Kaldırım ve Kaldırım Kenarı Rampaları.

Şekil 4. Bülent Angın Bulvarı Kaldırım ve Kaldırım Kenarı Rampaları.

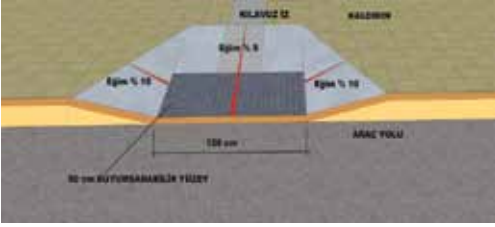

Şekil 4. Bülent Angın Bulvarı Kaldırım ve Kaldırım Kenarı Rampaları.

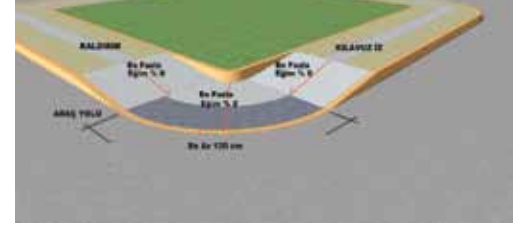
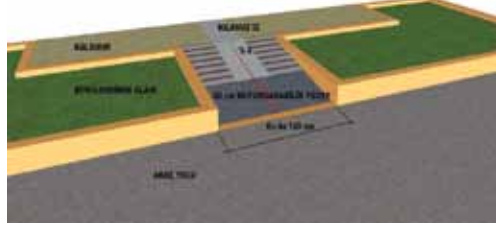

Şekil 4. Bülent Angın Bulvarı Kaldırım ve Kaldırım Kenarı Rampaları.

yoğunluk ile orantısızdır. Zeminin iyi hazırlanmamış olması sonucu plak taşlarda oynama, kırılma ve seviye farklılıkları bulunmaktadır (Şekil 4).

Şekil 5. Kaldırım Kenarı Rampa Standartları.

Şekil 6. Turgut Özal Bulvarı Bina Girişleri.

Şekil 7. Mustafa Kemal Paşa Bulvarı Bina Girişleri.

Şekil 8. Bülent Angın Bulvarı Bina Girişleri.

Kaldırımlarda özellikle görme engelli bireyler için kesintisiz ulaşımı sağlayacak iz ve yön taşları bulunmamaktadır. Kaldırımların araç yolu ile kesişim yerlerinde kaldırım kenarı rampası yapılmış olmakla birlikte TSE standartlarına uygun bulunmamıştır.

TSE Standartlarına göre kaldırım kenarı rampalarında olması gereken ölçütler (Şekil 5).

Bina Girişleri

Turgut Özal Bulvarı: İncelen güzergâhta Süleyman Demirel Kavşağından itibaren Adnan Kahvesi Bulvarına kadar kot sürekli düşmektedir (yaklaşık 20 m.). Bu nedenle bulvar üzerindeki mağazaların girişleri ile kaldırım arasında değişken kot farklılıkları ortaya çıkmıştır. Mağaza girişleri ile kaldırım kotu arasında oluşan kot farkının aşılması amacıyla hemen hemen tüm mağaza giriş bölümleri merdiven ve rampa ile çözülmeye çalışılmıştır. Kaldırımla birlikte projelendirilmeyen bu kot değişimleri mağaza sahiplerine bırakılmış ve kullanışı son derece sakıncalı girişler ortaya çıkmıştır.

İncelenen tüm bina giriş rampalarında TSE tarafından belirlenmiş standartlara uygun eğim, zemin kaplama malzemesi, korkuluk, kaymayı engelleyici bant, rampa kenarlarında koruma bordürü vb. bulunmamaktadır.

Bina girişlerinde yer alan merdivenlerde de yüzey kaplamasında farklı malzemeler kullanılmış-

tır. Basamak yükseklikleri ve basamak genişlikleri standart olmayıp, basamaklarda var olması gereken kaymayı engelleyici bantlar, korkuluklar bulunmamaktadır (Şekil 6).

Mustafa Kemal Paşa Bulvarı: Bulvarda 2008 yılından günümüze kadar geçen sürede henüz bir düzenleme yapılmamıştır. Genelde kaldırım ile bina girişleri arasında çok fazla kot farkı bulunmamakla birlikte girişlerde sorun yaşanmaktadır. Yeni yapılmış bazı binaların girişlerinde ise rampa ve merdiven olmakla birlikte standartlara uygun değildir (Şekil 7).

Bülent Angın Bulvarı: Yaya kullanımının çok yoğun olduğu bulvarda kaldırım düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Ancak birçok binada kaldırım ile bina zemin katlarında bulunan mağazaların giriş kotları arasında belirgin farklılıkların bulunması nedeniyle girişlerde bu farklılıkları düzenleyen çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Bu çözümler, mağaza sahipleri tarafından farklı malzeme ve standartlara uygun olmayan merdiven ve rampalarla biçim kazanmıştır (Şekil 8).

Yaya Geçitleri

Taşıt yollarında, yayaaların karşıdan karşıya güvenli geçebilmelerini sağlamak üzere, yatay ve düşey trafik işaretleri ile belirlenmiş alanlar olan yaya geçitleri her üç bulvarda da bulunmaktadır. İncelenen her üç bulvarda kavşaklarda ışıklı yaya geçişleri, kavşaklar arasında ise ışısız yaya geçişleri bulunmaktadır.

Turgut özel bulvarı: İncelenen kesimde 10 adet ışıklı kavşak mevcuttur. Güzergâh üzerinde 2013 yılında yenilenen ve akıllı kavşak olarak adlandırılan kavşak düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Yaya geçitlerinin bulunduğu kesimlerde orta refüjlerin yüksekliği araç yolu seviyesine indirilmiş olmakla birlikte birçok noktada bunu karşılayan kaldırım kenarı rampası bulunmamakta ya da farklı yerlerde bulunmaktadır. Görme engelliler için karşıdan karşıya geçişlerde yön tayini yapabilecekleri yön taşlarının bulunmaması yanında sesli uyarı sistemleri de yoktur. Bulvarın Adnan Menderes Bulvarı ile kesiştiği (İlbank Kavşağı) kavşakta uygulamaya başlayan kırmızı ışık ve yeşil ışığın arasındaki farkı, farklı ses ritimleri yardımı ile duyusal olarak aktaran ışık sistemi ise günümüzde çalışmamaktadır.

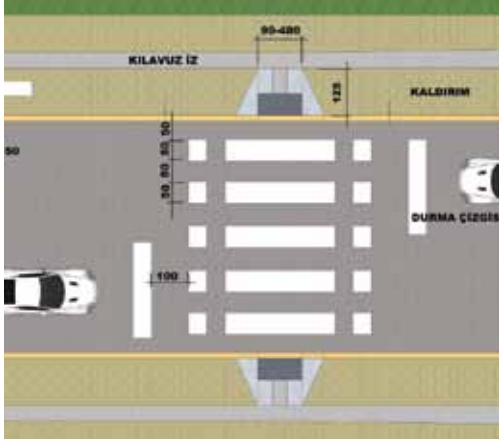
Şekil 9. Turgut Özal Bulvarı Yaya Geçitleri.

Şekil 10. Mustafa Kemal Paşa Bulvarı Yaya Geçitleri.

Şekil 11. Bülent Angın Bulvarı Yaya Geçitleri.

Şekil 12. Yaya Geçitlerinde Uyulması Gereken Standartlar.

Turgut Özal Bulvarı.

Mustafa Kemal Paşa Bulvarı.

Bulvar üzerinde kavşaklar arasında çok sık ışksız yaya geçişlerini gösteren işaretlemeler yapılmış, orta refüjlerde seviye düşürülmüş ancak kaldırımlarda rampa yapılmamıştır. Gerek ışıklı ve gerekse ışksız yaya geçitlerinde yatay ve düşey işaretlemeler yeterli değildir (Şekil 9).

Mustafa Kemal Paşa Bulvarı: Bulvarın incelenen kesiminde 9 adet ışıklı kavşak bulunmaktadır. Bunlar arasında Baraj Caddesi, Kasım Gülek Bulvarı ve Mithat Özsan Bulvarı ile kesiştiği yerlerdeki kavşaklarda işaretlemeler bulunmakla birlik yeterli değildir (Şekil 10).

Bülent Angın Bulvarı: İncelenen hat üzerinde 4 adet kavşak noktası bulunmaktadır. Bunlardan Kasım Gülek Bulvarı ile İlbank Kavşağında işaretlemeler bulunmakta ancak yeterli nitelikte değildir. Yine bulvar üzerinde yaklaşık 100 metre aralıklarla ışksız yaya geçitleri işaretlenmiş, orta refüj çalışmaları yapılırken geçiş araç yolu seviyesine düşürülmüş ancak burada da kaldırım kenarı rampaları yapılmamıştır (Şekil 11).

TSE Standartlarına göre yaya geçitlerinde olması gereken kurallar (Şekil 12).

Yol Kenarı Otoparkları ve Otobüs Durakları

İncelenen her üç bulvarlarda da otobüs durakları ve konumlanmaları TSE tarafından belirlenen kurallara göre düzenlenmemiştir (Şekil 13).

TSE Standartlarına otobüs duraklarının konumlandırılması ve standartları (Şekil 14).

Yol Kenarı Otoparkları

Turgut Özal Bulvarı'nın ikinci etapta yapılan Kurttepe Caddesi-Süleyman Demirel Bulvarı arasındaki kesiminde bazı noktalarda cep otoparkı olmakla birlikte araçlar bulvar boyunca yol kenarına park etmektedir. Özellikle yaya geçitlerinde ve yol kesişimlerindeki kaldırım kenarı rampalarının önünde yapılan araç parkı tüm yayalar için sorun yaratmaktadır. Yol kenarı otoparklarında ve cep otoparklarında engelliler için ayrılmış otopark alanı bulunmamaktadır (Şekil 15).

Şekil 13. Bulvarlarda Konumlandırılmış Otobüs Durakları.

Şekil 14. Otobüs Duraklarının Konumu ve Standartları.

Şekil 15. Turgut Özal Bulvarında Yol Kenarı Cep Otoparkı.

Bülent Angın Bulvarı'nda da araçların bulvar ve sokaklarda yol kenarına park etmeleri sonucunda aynı sorun yaşanmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa Bulvarı'nda bulvara paralel ve bulvardan refüjle ayrılmış sokakları birbirine bağlayan tali yolun bulunması ve park gerektirecek odak noktalarının bulunmaması nedeniyle yol kenarında araçlar park etmemektedir.

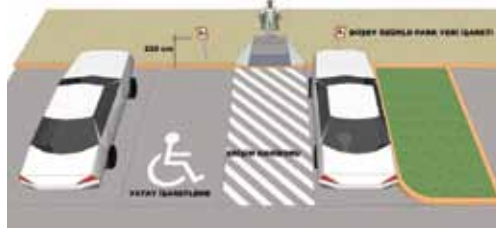
TSE Standartlarına göre yol kenarı cep otoparklarında olması gereken standartlar (Şekil 16).

Sonuç

Kentlerin en önemli sorunlarından biri insanların bulundukları her ortamda hiçbir engelle karşılaşmadan ulaşılabilirliğinin sağlanmasıdır. Bu amaçla günümüze dek pek çok yasa, yönetmelik ve genelge çıkartılmış olmasına ve proje-uygulama-kontrol konularında yasal açıdan hiçbir sorun bulunmamasına karşın günümüzde kentler hâlâ ulaşılabilir değildir.

Kentlerde tüm yapıları çevrede ulaşılabilirliğin sağlanmasında öncelikle halkın, yöneticilerin, tasarımcıların ve uygulayıcıların bilinçlenmesi ve bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda konudan sorumlu bakanlıkların, yerel yönetimlerin ve eğitim kurumlarının öncülüğünde çalışmalar yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Mekânların tasarlanması ve uygulanmasında bilgi ve bilinç ise bu disiplini veren üniversitelerin eğitim programlarında yapacakları değişiklik ile gerçekleştirilebilir. Kentsel ulaşılabilirlik konusu son yıllarda birçok üniversitede olduğu gibi Çukurova Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı bölümünde zorunlu, Mimarlık bölümünde ise seçmeli ders olarak programa alın-

Şekil 16. Yol Kenarı Otopark Standartları.

mıştır. Bu eğitimleri almadan diploma almış ve meslek odalarına kayıtlı tüm meslek mensuplarına meslek odaları tarafından meslek içi eğitim programları düzenlenmesi gerekmektedir.

Kentlerde tüm yapıları alanlarda hazırlanacak projelerin alana ve standartlara göre hazırlanabilmesi için, işin belediyeler bünyesinde oluşturulacak yeterli bilgiye ve donanıma sahip proje ekibince yürütülmesi ya da bu konuda uzmanlaşmış bürolara ihale edilmesi başarılı çalışmaları ilk basamağını oluşturacaktır.

Uygulama sürecinde ise yine belediye bünyesinde ya da ihale yoluyla yaptırımda çalışacak personelin eğitilmesi uygulamanın başarısını belirleyen önemli unsurlardan biridir. Diğer bir unsur ise yapılan işin kontrolüdür. Hatalı uygulamaların önüne geçilmesi için görev alan kişilerin de bu konuda yetkin olması gerekmektedir.

Kentlerde yapıları alanlarda gerekli düzenlemelerin sağlanması amacıyla 2005 yılında çıkartılan kanundan günümüze kadar geçen sürede tüm yaşam alanlarının engelsiz hale dönüştürülmesi beklenen bir sonuç olarak düşünülebilir. Ancak yapılan uygulamalara bakıldığında ortaya çıkanların beklenenleri karşılamadığı izlenmektedir.

Adana kentinde de 2006 yılından beri bazı uygulamalar yapılmakla birlikte, yapılanların beklenenleri çoğunlukla karşılamadığı ortaya konulmuştur. Proje kapsamında ya da projelendirilmeden yapılmış yaya ulaşımını sağlayan kaldırım yenileme çalışmaları ve kavşak düzenlemelerinin TSE standartları ile uyum göstermediği görülmektedir. Bunun açıkça belirlenen önemli bir nedeni, engelsiz ulaşım ya da ulaşılabilirlik kavramının kapsam ve işlevi fazlaca gözetilmeksizin yalnızca zemin kaplamak, rampa oluşturmak, iz ve yön taşı döşemek eylemleri ile eşdeğer algılanmasıdır.

Günümüzde tüm kentlerde yapılanları ve yapılmamış alanları denetlemek, uyarmak ve ceza kesmek adına komisyonların oluşturulması gerekmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından "Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği"nin 5. maddesine göre kurulan

izleme denetleme kurulunun yapısına bakıldığında komisyonun sivil üyeleri hariç geri kalan tüm üyeler uygulamadan sorumlu kurumların elemanları olduğu görülmektedir. Böyle bir kurulun yapılanları denetlemesi doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Vali başkanlığında kurulması gereken kurulun tamamen tarafsız ve herkes için tasarım konusunda uzmanlaşmış meslek mensuplarından oluşması gerçekçi sonuçları vereceğinden doğru bir yaklaşım olacaktır. ■

KAYNAKLAR

- Gümüş, D. 2007. Türkiye'de Özürlüler İçin Ulaşılabilirlik Mevzuatı. Tasarım ve Özgürlük: Engelli İnsanlar ve Herkes İçin Tasarım. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi. *Bülten* 46/Ocak 2007. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>
- Özcan, Y. 2008. Engelli Standartlarının Adana Kenti Açık ve Yeşil Alanlarında Analizi ve Uygulama Önerileri. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Resmî Gazete, (2013) Erişilebilirlik İzleme Ve Denetleme Yönetmeliği, 20 Temmuz 3013, sayı: 28.713.
- TS 12576 /1999: Şehir İçi Yollar-Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları.

EVRENSEL TASARIM VE İLKELERİ

Özlem BELİR

Mimar

Dr.

Yıldız Teknik Üniversitesi,

Mimarlık Fakültesi Öğretim Görevlisi

“Evrensel tasarımı, erişilebilirlik için sunulan çözümlerden ayırt etmek gerekmektedir. Eklenen bir rampa veya yardımcı donanımlar evrensel tasarım ilkesi ile açıklanamazlar. Aksine bu tür çözümler kimi kullanıcıları diğerlerinden ayırmakta ve onların kendilerini o çevreden ayrı hissetmelerine neden olmaktadır.

Tasarıma sonradan ilave edilen erişilebilirlik çözümleri tasarımcının başarısızlığının da bir göstergesi olarak düşünülebilir. Evrensel tasarım, tasarım sürecinin başlangıcından itibaren bir hedef olarak ele alındığı için her zaman erişilebilirdir.”

Herhangi bir ürün ya da yapılı çevre tasarımı, estetik, mühendislik, çevresel faktörler, güvenlik ve maliyet kaygıları olmak üzere birçok faktör içerir. Çoğunlukla, ürün ya da mekân, ortalama bir birey hedef alınarak tasarlanır. Ancak bu durum tasarımın toplumdaki her birey için kullanılabilir olmasını engellemektedir.

Evrensel terimi, birbirinden ayrı özellikler taşıyan şeylerin paylaştığı ortak özelliği dile getiren felsefi bir kavram olarak tanımlanabilir.

Evrensel tasarım ise, kavramı ortaya atan Ronald L. Mace tarafından şöyle tanımlanmıştır: adaptasyona gerek duyulmaksızın tüm yaş ve yetenekteki insanlar tarafından kullanılabilen ürün ve yaşanabilen çevrelerin tasarımıdır. (Center for Accessible Housing, 1995)

Tasarımlar, erkek-kadın, çocuk-yaşlı, kısa-uzun, geçici ve uzun dönemli engelli insanlar gibi, farklı nüfus ihtiyaçları dikkate alınarak geliştirilmiştir. Bu tip tasarımlar, yorgun olduğumuzda, karanlıkta, gürültüde, yağmurlu havada çalışır. (Story, M., 1998)

Evrensel tasarımı, erişilebilirlik için sunulan çözümlerden (erişilebilir tasarım) ayırt etmek gerekmektedir. Eklenen bir rampa veya yardımcı donanımlar evrensel tasarım ilkesi ile açıklanamazlar. Aksine bu tür çözümler kimi kullanıcıları diğerlerinden ayırmakta ve onların kendilerini o çevreden ayrı hissetmelerine neden olmaktadır. Bunlarla birlikte tasarım süreci içinde düşünülmeyen ve İmar Kanunları ve/veya TSE normlarına uyularak, sonradan eklenen erişilebilir tasarım detayları maliyet artırıcı unsurlar olarak yatırımcının karşısına çıkar. Aynı zamanda, tasarıma sonradan ilave edilen erişilebilirlik çözümleri tasarımcının başarısızlığının da bir göstergesi olarak düşünülebilir. **Evrensel tasarım, tasarım sürecinin başlangıcından itibaren bir hedef olarak ele alındığı için her zaman erişilebilirdir.**

Tasarımda sunulan detaylar herkes tarafından kullanılabilir olmalıdır, herkesin yararlanmasına olanak sağlamalıdır. Ancak bu şartlarda evrensel tasarımdan söz edilebilir. Örneğin 70 cm. net geçiş alanı olan bir kapıdan sadece “ortalama” olarak kabul ettiğimiz insanlar geçebilirken, bu kapıyı daha geniş yaparsak, çok şişman, ya da elinde bavul, eşya taşıyan bir kişi veya tekerlekli

sandalyedeki bir kişi de rahatlıkla kullanabilecektir. Engellenmiş kişi, tekerlekli sandalye kullanan ya da görmeyen kişi değildir. Bu durumlar, toplumdaki birçok insanda bulunan farklı fiziksel özelliklerden sadece ikisidir. Hamile bir kadın, pusetindeki çocuğu ile bir yetişkin, şişman veya çok uzun / kısa bir insan ya da bavul taşıyan bir kişi ve hatta topuklu ayakkabısı ile bir kadın dahi, çevre düzenleme ya da ürün biçimleri nedeni ile yaşamının bazı süreçlerinde “engelli” durumunda olabilir. Bu nedenle tasarımdan sonra ele alınan çözümler, her ne kadar birçok sorunu gidermesine rağmen, sadece rampa veya kabartmalı yol yapmakla erişilebilir olamayacaktır.

Vanderheiden, bireyin yeteneklerini arttırmak için 3 yol olduğundan söz eder; kişiyi değiştirmek, onun kullanabileceği araçları tedarik etmek veya ortamı değiştirmek (Vanderheiden, G. C., 1997). Mimarlık ile ilgili olan, üçüncü yaklaşımı örneklersek, tekerlekli sandalye kullanan kişi için yeterli kapı genişliğini sağlamak, bazı yönlendirme araçlarında Braille alfabesini kullanmak gibi örneklerdir. Evrensel tasarım bu üçüncü yaklaşım ile ilgilidir. Yerleşik çevreyi değiştirme, kapalı ve açık alanlardaki düzenlemelerdir.

Evrensel Tasarımın Tarihçesi

20. yüzyılın başlarında engelli ve yaşlı insanlar azınlıktaydı. Ortalama insan ömrü 47 idi ve omurilik yaralanması geçiren insanların sadece % 10'u yaşamını sürdürebiliyordu. Kronik sağlık sorunu yaşayan kişilerin çoğu sağlık kurumlarında yaşamlarını sürdürüyorlardı. 20. yüzyılın ortalarında, iki dünya savaşı, engelli gaziler ile büyük bir nüfus yarattı ve zamanla tipteki gelişmeler, daha önceki yıllarda ölümcül bazı kazalardan kurtulan kişilerin hayatta kalmalarını sağlamıştır. Bu demografik değişim, pek çok kişinin düşündüğünden daha yaşlı ve engelli bir nüfus ile sonuçlanır ve erişim ile ilgili bu eğilim artarak devam etmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1960'lardaki Sivil Haklar Hareketi sonraki yıllardaki Engelli Hakları Hareketine ilham kaynağı olmuştur. Bu hareket 1970, 1980 ve 1990'lardaki erişilebilirlik ile ilgili yasaları etkilemiştir. Bu yeni yasalar engelli insanlara karşı ayrımcılığı yasaklamış ve eğitim, iletişim, ulaşım, kamu alanlarındaki erişim sağlamıştır. (http://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udhistory.htm)

1970'lere gelindiğinde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde bireylere uygun özel çözümler yerine bütünleşme fikrine doğru bir hareket başlamıştır. Giderek "erişilebilir tasarım" tercih edilen bir terminoloji oluşmuştur. İlk kez Amerikalı mimar Michael Bednar, çevresel engellerin kaldırıldığında herkesin fonksiyonel kapasitesinin gelişeceği fikrini ortaya attı. Bednar, erişilebilirliğin ötesinde daha geniş kapsamlı ve daha "evrensel" bir kavram gerektiğinden söz ediyordu. 1980'lerde bir dizi eğilimler olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde, çocuk felci nedeni ile tekerlekli sandalye kullanan mimar Ronald L. Mace "evrensel tasarım" terimini kullanmaya başladı. Mace, evrensel tasarımın yeni bir bilim, stil veya benzersiz bir şey olmadığından söz ediyordu. Ona göre, bir ihtiyacın farkındalığı, ürettiğimiz veya tasarladığımız her şeyin herkes tarafından kullanılabilmesi için bir pazar ve sağduyulu bir yaklaşım idi. (<http://www.humancentereddesign.org/>)

Evrensel Tasarım İlkeleri

1998'de Ronald L. Mace'in aniden ölümünden sonra, North Carolina State Üniversitesi'ndeki Evrensel Tasarım Merkezi'nde bir grup mimar, ürün tasarımcısı, mühendis ve çevre tasarımcıları bir araya gelerek çevre tasarımı, ürün tasarımı ve iletişim konusunda rehber olmak amacıyla evrensel tasarım ilkelerini aşağıdaki gibi belirlemiştir. (Connell, Jones, Mace, Mueller, Mullick, Ostroff, Sanford, Steinfeld, Story ve Vanderheiden, 1997)

Evrensel tasarım ilkeleri şöyle sunulmuştur:

İlkenin **adı** kolayca hatırlanmasını sağlayacak biçimde kısa ve öz lüdü;

İlkenin **tanımı**, tasarımın birincil yönergesi için kısa bir açıklamadır;

Tasarımda bulunması gereken önemli unsurları içeren bir listeyi içeren **yönlendirici ilkeler**.

1. Eşitlikçi Kullanım

Tasarım, farklı yetenekleri olan insanlar için yararlı ve kolay kullanılabilir olmalıdır.

Yönlendirici ilkeler:

- Tüm kullanıcılar için aynı aracın sağlanması: mümkün olduğu durumlarda aynı, değilse eşdeğer.
- Herhangi bir kullanıcının ayrılması veya damgalanmasından kaçınmak.
- Tüm kullanıcılara mahremiyet, güvenlik ve emniyet için önlem almak.
- Tasarımın tüm kullanıcılar için çekici olması.

Fotoğraf 1. Rampa ve basamaklar ile binaya herkesin eşdeğer girişinin sağlanması.

Örnek: Bir bina girişinde, ana giriş kapısından uygun rampa ve eğim ile kapı açılma düzeni her ziyaretçiye uygun olmalıdır. Ana giriş kapısından tüm kullanıcılar girebilmelidir. Veya bir AVM girişinde yer alan bilgilendirme panosu herkes için okunabilir ve anlaşılabilir olmalıdır.

2. Kullanımda Esneklik

Tasarım, bireysel tercih ve yetenekleri geniş bir aralıkta barındırmalıdır.

Yönlendirici ilkeler:

- Kullanım yöntemlerine seçenek sunulması.
- Sağ veya sol el ile kullanıma olanak sağlanması.
- Kullanıcının hassasiyet ve becerisinin kolaylaştırılması.
- Kullanıcının hızına uyum sağlanması.

Örnek: ATM cihazları. Cihazlar, kart yuvasının kartı kolay alacak şekilde tasarımı, ekran açısının doğru olması, yüksekliği ile her boydaki kişi için erişilebilir olması ve sınırlı el becerisi olanlar için düğmelerinin yeterli büyüklükte, okuma yazma bilmeyenler ya da görmeyenler için sesli olması sağlanarak tasarlanmalıdır.

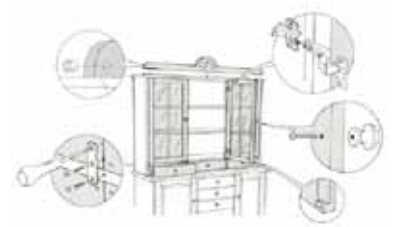
Sağ ya da sol ellerini kullananlar için tasarlanmış makas, vb.

3. Basit ve Sezgisel Kullanım

Kullanıcının deneyimi, bilgisi, dil becerisi ya da yoğunlaşma seviyesi ne olursa olsun tasarımın kullanımını anlamak kolay olmalıdır.

Yönlendirici ilkeler:

- Gereksiz karmaşanın ortadan kaldırılması.
- Kullanıcı beklentileri ve sezgileri ile uyumlu olması.
- Okuma yazma ve dil becerilerini geniş bir yelpazede barındırması.
- Bilgi önem derecesine göre verilmesi.
- Yapılacak eylem sırasında ve sonrasında etkin bir geri bildirim sağlanması.

Örnek: mobilya kurulum talimatları. Birkaç dilde kurulum tarifi yapmak yerine metin olmadan krokilerle kurulumu tarif etmek basit ve sezgisel kullanıma güzel bir örnektir.

4. Algılanabilir Bilgi

Tasarım çevre koşulları veya kullanıcının yetenekleri ne olursa olsun, kullanıcıya gerekli bilgileri etkin bir biçimde sunar.

Yönlendirici ilkeler:

- Bilginin sunumu için farklı yöntemler (görsel, sözel, dokunsal) kullanılması.
- Gerekli temel bilgilerin okunabilirliğinin en üst düzeye çıkarılması.

- Açıklanabilir yöntemlerle öğelerin ayırt edilebilir hale getirilmesi. (tali-mat ve yönlendirmeyi kolay vermek)
- Duyusal sınırlamaları olan kişiler tarafından kullanılan teknik ve cihazların çeşitliliği ile uyumluluk sağlanması.

Örnek: Klima termostatında dokunsal, görsel ve işitsel yönlendirmelerin olması.

Fotoğraf 2. Londra'daki müzede, eski eser tabağı, görmeyen kişilerin de algılayabilmesi için kopyasının da dokunmaya izin verilerek sergilenmesi.

5. Hata için Tolerans

Tasarım, tehlikeleri, kazara veya kasıtsız hareketlerin olumsuz sonuçlarını en aza indirmelidir.

Yönlendirici ilkeler:

- Tehlikeleri ve kazaları en aza indirmek için öğelerin düzenlenmesi.
- Tehlike ve hatalar için uyarılar olması.
- Hata güvenliği özelliği sağlanması.
- Kişilerin, tedbirli olmayı gerektiren işlerde bilinçsiz hareketlerinden vazgeçirilmesi.

Fotoğraf 3. Londra'da çoğunluk için ters olan trafik akışı için kaldırım önlerinde "sağa bak" uyarıları, tehlike ve kazaları en aza indirir.

Örnek: Yapı özellikleri. Kamusal alanda ziyaretçi fiziksel tehlike olmaksızın gezinebilmelidir. Kapı yerlerini belli etmek için onları farklı renklerde boyamak, yön bulmayı kolaylaştırmak için zeminde veya duvarlarda renk kodlaması kullanmak. Geniş merdivenlerde belirli aralıklarla merdiven boyunca tutamaklar kullanmak.

6. Düşük Fiziksel Çaba

Tasarım yorgunluk en az düzeyde olacak şekilde verimli ve rahat kullanılabilir.

Yönlendirici ilkeler:

- Kullanıcının vücut konumunu doğal bir pozisyonda tutabilmesi.
- Makul bir kullanma gücü kullanılabilmesi.
- Tekrarlanan eylemlerin en aza indirilmesi.
- Sürekli bir fiziksel çabanın en aza indirilmesi.

Örnek: Kollu veya döner kapı ya da musluk açma eylemi.

7. Yaklaşma ve Kullanım İçin Boyut ve Alan

Kullanıcının vücut büyüklüğü, duruşu ve hareketliliği nasıl olursa olsun, yaklaşım, ulaşım ve kullanım için uygun boyut ve alan sağlanmalıdır.

Yönlendirici ilkeler:

- Oturan ya da ayakta kullanıcı için önemli öğeler için net bir görüş çizgisi sağlanması.
- Oturan veya ayakta kullanıcı için tüm öğelere rahat ulaşım sağlanması.
- El ve kavrama boyutu varyasyonları yaratılması.
- Yardımcı cihazlar ve kişisel yardım kullanımı için yeterli alan sağlanması.

Örnek: Tüm kullanıcıların geçmesine olanak sağlayacak genişlikte metro istasyonundaki kapılar. WC'ler: Duvara monte edilen aparatların (kâğıtlık, çöp kutusu, etajerler, vb) görünür, kolay ulaşılabilir ve tüm büyüklükteki eller için kullanıma uygun olması. WC kabini, tekerlekli sandalye kullanan kişi ve kişisel yardımcısı, çocuk ya da refakatçisinin sığabileceği büyüklükte olmalıdır.

Sonuç Olarak

Dünyada değişen bakış açısı ile inşaat ve imalat sanayisinde, "herkes için daha iyi" veya "ailenizin ihtiyaçları için önceden planlama" gibi pazarlama yaklaşımları, "engelli" ve "yaşlı" yerine, artarak kullanılacaktır. Konfor, güvenlik, esneklik pazarlamada daha önemli anahtar kelimeler haline geldikçe, gelişen teknolojiler her yaş, yetenek ve boyutlarda insanların ihtiyaçlarına yanıt vermeye devam edecektir. Tasarımcılar için, artan nüfus, dolayısıyla sayısı çoğalan yaşlı ve engelli nüfusun, binaların ve dış mekânların, ürünlerin herkes için erişilebilir olması talebi ile yeni bir pazar oluşmaktadır.

Yaşadığımız çevrede başarıyla yapılmış bazı evrensel çözümler, bulundukları ortamda sorun teşkil etmedikleri, herkes tarafından kolaylıkla kul-

lanıldığı için dikkatten kaçmakta, bu nedenle de, çözümün ne olduğu tam olarak algılanamamaktadır.

Ülkemizde uygulanması sırasında evrensel tasarımın önünde bazı engeller vardır. En önemlisi, hatalı tanımlanmış veya uygulanmış standartların yarattığı kafa karışıklığıdır. Bu tür uygulamalar, tekrarlandıkça, doğru olarak kabul edilme eğilimindedir. (Fotoğraf 4) Sağladığı faydaların az olduğu varsayımı, teknik bilgi ve anlayış yetersizliği, bazı estetik kaygılar, evrensel tasarımın önündeki engeller olarak görülse de, tasarımcıların, isteksizce erişilebilirlik standartlarını tasarımlarına uygulamaya çalışmak çabalarını göstermek yerine, evrensel tasarımın pozitif ve daha duyarlı yaklaşımını, eğitimin yüksek okullarda verilmesi ve doğru anlatımı ile zamanla benimseyeceklerdir. ■

KAYNAKLAR

Center for Accessible Housing (1995). "Accessible environments: Toward universal design", Raleigh: North Carolina State University.

Connell, B. R., Jones, M., Mace, R., Mueller, J., Mullick, A., Ostroff, E., Sanford, J., Steinfeld, E., Story, M., & Vanderheiden, G. (1997). "The Principles of Universal Design", Raleigh, NC: North Carolina State University, Center for Universal Design.

Hardie, G., Mace, R., Place, J. (1991). "Accessible Environments: Toward Universal Design", Raleigh, NC: North Carolina State University, Center for Universal Design.

Story, M. F., (1998). "Maximizing Usability: The Principles of Universal Design, Assistive Technology: The Official Journal of RESNA, sayı:10, 5.4-12.

Vanderheiden, G. C. (1997). Universal Design and Assistive Technology, Madison: University of Wisconsin, Trace R&D Center.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.humancentereddesign.org/>

http://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udhistory.htm

Fotoğraf 4. Rampa-merdiven karışımı bu tür çözümler, tekerlekli sandalye kullanan, görmeyen, yaşlı, çocuk, kısacası herkes için tehlikeli ve erişilmezdir.

160 YATAKLI ONKOLOJİ HASTANESİ PROJESİ

ÇUKUROVA
ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK BÖLÜMÜ
2013-14 BAHAR
YARIYILI
MİMARİ PROJE 8

Erkin ERTEN

Prof. Dr.

Çukurova Üniversitesi,
Mimarlık Bölümü Başkanı

Gamze ATAY

Çukurova Üniversitesi,
Mimarlık Bölümü Araştırma Görevlisi

Son yıllarda artan kanser vakaları ve fiziki alt yapıdaki eksiklikler sebebiyle Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde "Onkoloji Eğitim Hastanesi" yapılma kararı alınmıştır. Bu bağlamda tasarlanacak olan daha donanımlı, modern, çağdaş ve tıbbın son teknik ve tedavi yöntemlerinin uygulayacağı Onkoloji Hastanesi için Balcalı Hastanesi'nin doğusunda yer alan, yaklaşık 14.000 m² büyüklüğünde bir alan ayrılmıştır. Bu arazinin içerisindeki Onkoloji hastanesi yaklaşık 12.000 m² kapalı alan, 2.000 m² açık otopark ve tasarıma bağlı olarak oluşacak açık alanlardan oluşmaktadır. Bölümümüz de bu hassasiyet gerektiren problemi, 2013-2014 Bahar dönemi 8. Yarıyılında "160 yataklı Onkoloji Hastanesi Tasarımı" başlığı altında diploma konusu olarak vermeyi uygun görmüştür.

Bitirme projesi kapsamında öğrencilerden hastane mimarisinde hem teknolojik hem de estetik anlamda bir arayış ve bunu mimari çözümlere yansıtmaları istenmiştir. Bu çerçevede tasarlanması istenen Çukurova Üniversitesi Onkoloji Hastanesi'nin, bir yandan mevcut Tıp Fakültesi'nin fiziksel mekânları ile bir bütünlük içinde olmasının, öte yandan da kendi başına yeterlilik sunmasının, dolayısıyla da tasarım yaklaşımlarının hem kampüs bağlamında incelenmesinin, hem de hastane mimarisi ve özellikle onkoloji bağlamında işlevsel, teknolojik, estetik

ve anlamsal düzlemlerde irdelenmesinin beklendiği belirtilmiştir.

Çalışma konusu "160 yataklı Onkoloji Hastanesi" bünyesinde;

• Hastane Giriş ve Holü	265 m ²
• İdari Bölümü	940 m ²
• Poliklinikler	
- Dahiliye Onkoloji Polikliniği	2.000 m ²
- Dahiliye Hematoloji Polikliniği	2.000 m ²
- Pediatrik Onkoloji Polikliniği	1.840 m ²
- Pediatrik Hematoloji Polikliniği	1.500 m ²
• Röntgen ve Üniteleri	870 m ²
• Laboratuvarlarda müşterek kul.. hacimler	125 m ²
• Biokimya Laboratuvarları	240 m ²
• Eczane	185 m ²
• Morg - Otopsi Servisi	135 m ²
• Genel Tesisler	
- Yemek Salonları	325 m ²
- Toplantı Salonları ve Kütüphane	450 m ²
- Kafeterya, Büfe ve Satış Reyonları	80 m ²
- Çamaşırhane Servisi	200 m ²
- Bakım Atölyeleri	80 m ²
• Teknik Merkez	
- Teshin Merkezi	360 m ²
- Jeneratör - Trafo Merkezi	110 m ²
- Çöp Toplama Tesisi	65 m ²
• Otopark	
• Sığınak (toplam inşaat alanının % 0,03'ü) bulunmaktadır.	

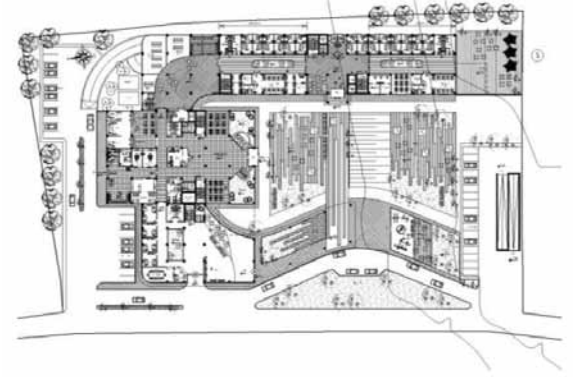

Nur Banu ÖZDEMİR

Başka Dünya

Çukurova Üniversitesi Balcalı Kampüsünde Balcalı Hastanesine ek bina olarak tasarlanan 160 yataklı onkoloji hastanesinde ana teması 'Başka Dünya' olarak belirlenmiştir. Fonksiyonel olduğu kadar sosyal olarak da etkin bir tasarım olması planlandı.

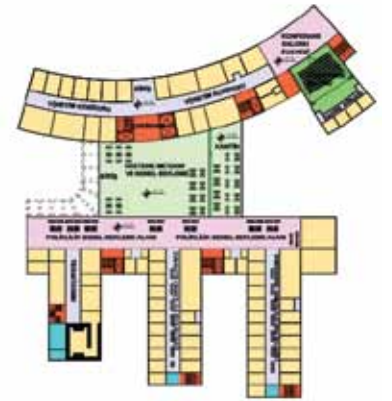
Acil girişini kullanmayacak hastaların kendilerini direk hastane içerisinde bulmayacakları öncelikle yeşil bir alandan geçerek öyle kapalı mekanlara ulaşılacakları şekilde düzenlendi. Binanın cephelerinin modern olmasına ve hastalara kendilerini iyi hissedebilecekleri etki vermesine özen gösterildi.

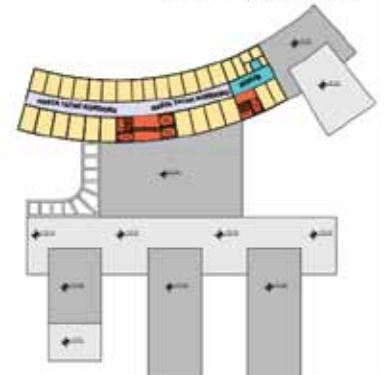
Çağlar DUMAN

Projenin çıkış noktası kanser hastalığı tedavisinde önemli bir yeri olan ve hastaların iyileşmeleri için mutlaka geçirmeleri gereken: "Süreç" tir. Ve bu süreçle birlikte gelen "Değişim" projenin temasını oluşturur.

Proje tasarımını etkileyen en önemli faktör tedavi gören (kemoterapi, radyoterapi, ve atom tedavi alan) kanser hastası bu tedavileri aldıktan sonra çok yorğun ve bitkin düştüğü göz önüne alınarak tedaviden sonra hastayı kesinlikle hastane içerisinde dolaştırmadan ayrı bir çıkışla hastane dışına çıkarmaktır.

ZEMİN KAT PLANI

YATAK KATI PLANI

Ece BASAN

Projedeki öncelikli amaç "hasta memnuniyeti"dir. Bu noktadan başlayan asarımda, bina konumlandırılması gün ışığıyla paralel ve aydınlık mekanı maksimize eder niteliktedir.

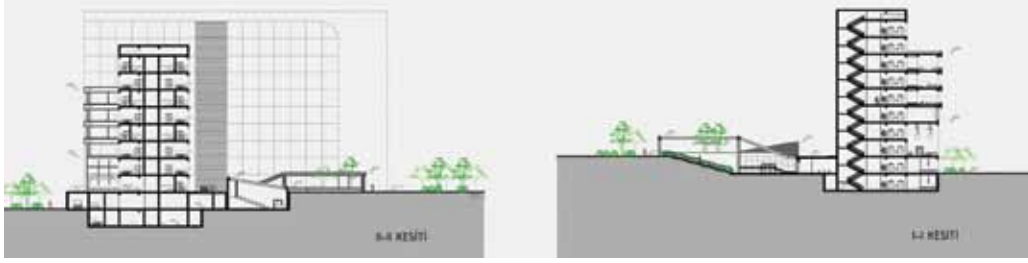
İki ana kütleyle kendini ifade eden bina açılal duruşundan ötürü davetkar bir karşılama göstermektedir.

Ana giriş 2 bloktan oluşan kütlelerin kesişim noktasından verilmiştir. Bu alan tüm kullanıcıların ortak kullandığı bir noktadır. Doğan güneş yönünde yeni umutlarla beraber bir başlangıca sebep, alt kotta bulunan yaşam enerjisi yeşilin dahil olduğu bir seyir terası niteliğindedir.

-4.30 kotuna inen girişin saçağı, üçgensel ana giriş meydanından şekillenerek tasarlanmıştır. Peyzaj tasarımına da dahil olan bu giriş hastaneye 2. bir giriş kapısına ayrıca konferans salonuna ulaşım yoludur.

-4.30 kotundan alınan bu girişin cepheleri şeffaflaştırılarak ana hastaneyle olan tünel bağlantısı için doğal ışık kazanımı sağlanmıştır. Konferans salonunun üst örtüsü ise bu giriş saçağına zıt yönde şekillenmiş ve yine peyzaj elemanı olarak da kullanılmıştır.

Doğu-güney yönlü binanın ana girişine saçak olarak çalışan ve iki bloğu birleştiren "sosyal çizgisi" birlikteliğin simgesi ve dış dünyanın bir parçası konumundadır. 3,4 ve 5. katta varlığını gösteren doğu yönlü bu alanda geniş teraslara ve çeşitli faaliyet mekanlarına yer verilmiştir. Dans, müzik, film salonları... gibi sosyal aktivite odaları ve ilköğretim seviyesinde eğitim sınıfları bu çizgide bulunmaktadır. Bu projeye birlikte, fiziksel tedavinin yanı sıra görsel ortam terapisiyle kullanıcıyı farklı hissettirmek istenmiştir.

Aytaç TAŞKIN

Evren milyarlarca atomun biraraya gelmesiyle oluşmuş sonu olmayan bir mekan, insan ise evrendeki yıldızların tozlarından oluşmuş mükemmel bir canlı. Evrendeki atomlar yıldızların birer tozları, bu atomlardan milyarlarcası sadece bir tek hücreyi oluşturmaktadır. Bu hücreler ise dokuları, onlar organları, organlar sistemi ve sistem ise bir taşıyıcıya bağlanarak insanı oluşturmaktadır. İnsanlar ile binalar birbirine o kadar çok benzer ki neredeyse insan bir mimarlık eseridir denebilir. İnsan-evren-mimarlık birbirleri ile iç içe muazzam kavram karmaşası oluştururlar. Mimarlığı anlamak demek evreni ve insanı anlamak demek aynı şekilde insanı anlamak demek evreni ve mimarlığı anlamak demek. İşte tasarımı oluşturan ana unsur insanı ve evreni anlamaktır. Bir canlılığın oluşumu ve evrenin bütünlüğü tasarım konusunda tasarımcıya ilham olmuştur. Hastaneyi oluşturan en küçük parça bir modül haline getirilmiş ve buna hücre soyutlaması yakıştırılmıştır. hücre-modüller biraraya gelmiş ve yataklı servisler ya da poliklinikleri oluşturmuşlardır, ve tıpkı insan sistemlerinin bir iskelete bağlanması gibi bu modüller bir iskelet sistemine bağlanarak evrimi tamamlamışlardır.

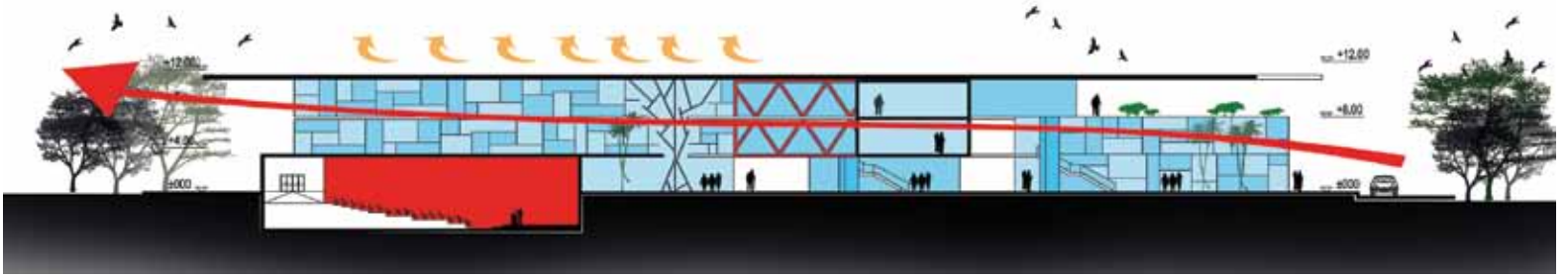
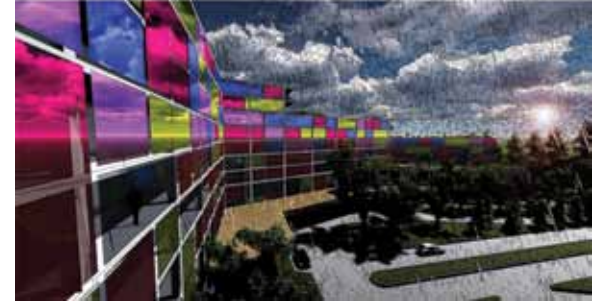
VAZİYET PLANI

Hasan AKYÜZ

Uzun mesafelerin çözümü artık sadece kısa mesafeler kurgulamak değil bulunduğu noktadan tüm binayla yardım almasına gerek kalmadan iletişimi sağlamaktır.

Yapı; arazinin kendi şevleri doğrultusunda insanlara ve temiz havalandırmaya açılmış bir yarık olarak düşünülmüştür. Bu oluşturulmuş yarıkta konferans salonu, poliklinikler, idare, yatılı hastalar vb. birçok oluşumu birleştiren aynı zamanda ayıran sokak kavramına temellendirilmiştir. Sokakdaki birleştirme düşüncesi aynı zamanda pozitif düşünceleri doğuran bir fuaye yaratmıştır. Yatak katları kendisini, içinde yatan hastaların farklı hayatlarını dışı vurarak cephenin oluşmasını sağlamıştır. Sokak üzerinde yer alan şeffaf örtü düşeydeki yatak katı görünümünü yataya taşıyarak birliktelik sağlamıştır. Aynı zamanda şeffaf örtü hem gün ışığını kaybetmemesi hem de ısınan havayı tahliye etmesi düşünülmüştür.

Dilbirin ÇETİNER

Hastaneyi tasarlarken bölümleri net anlaşılır aydınlık açık alanlar yaratmak ve güneş ışığının iyileştirici etkisini içeri alan mekanlar yaratmak istedim. Dışarıda ise güneşe bakan ve halkı kucaklayan bir meydan oluşturarak hastaneyle bağlantı sağladım.

MİMARLAR ODASI TASARIM ATÖLYESİ M.O.T.A.

Mine KINALI

Y. Mimar

Emrah Mehmet GÜLLÜOĞLU

Mimar

Mimarlar Odası Tasarım Atölyesi M.O.T.A. Adana'daki profesyonel mimarlık ortamı, mimarlık öğrencileri ve farklı disiplinlerin birlikte çalışabileceği ve kendilerini geliştirebileceği bir platform oluşturmak üzere kurulmuştur. Güney Mimarlık dergisinin sayfalarında bu çalışmaların ilk ürünlerini tanıtmak, bu çalışmalara katkı vermek isteyenlere bir çağrı yapmak istedik. Dileğimiz böylesi çalışmalara katılımın artması, bu yöndeki duyarlılığın gelişmesidir.

Mimarlık sürekli öğrenme gerektiren bir meslektir, tasarım odaklı her meslek gibi...

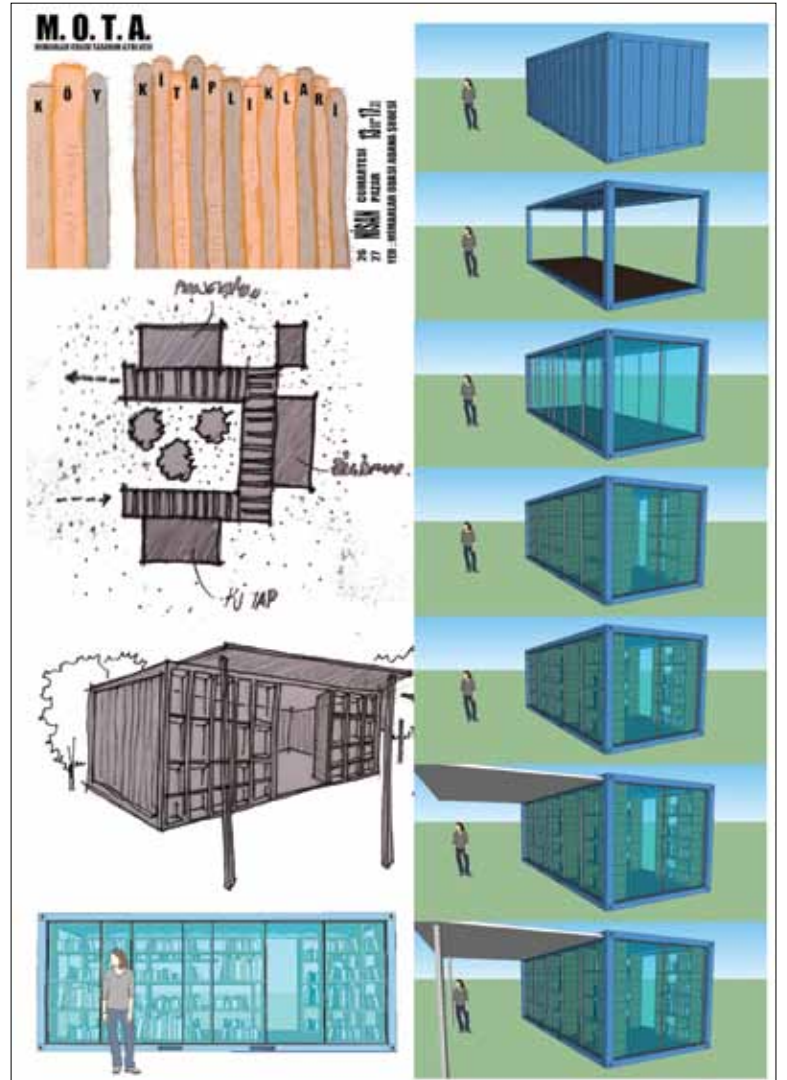
Günümüzde mimarlık eğitiminin bütün yükü üniversitelere bırakılmamalı ve sadece dört yıla sıkıştırılmamalıdır. Sürekli değişen ve ilerleyen teknolojinin de beraberinde getirdiği kişisel ve mesleki gelişim ihtiyacı öncelikle bireyin sorumluluğu olmalıdır.

Birey bu süreci devam ettirmelidir her daim, elinden geldiğince okuyarak, kimi zaman gezerek, bazen eleştirerek yeri geldiğinde üreterek...

M.O.T.A. da Mimarlar Odası Tasarım Atölyesi adı altında Adana'daki profesyonel mimarlık ortamı, mimarlık öğrencileri ve farklı disiplinlerin birlikte çalışabileceği ve kendilerini geliştirebileceği bir platform oluşturmak üzere kurulmuştur. Ayrıca bu platform ile kentteki atölye çalışmalarının eksikliğinin de giderilebileceği düşünülmüştür. Kuruluşundaki ana amaç tasarım olsa da atölye; tüm tasarımcılara; her türlü çalışma, üretme, tartışma ve araştırma ortamı sağlamaktadır. Bu ortam için sabit bir mekân belirlenmeyecek atölyelerin sadece tasarım yapılan monoton alanlara dönüşmesi engellenmek istenmiştir. Atölye mekânları çalışma, tartışma veya uygulama konularına göre belirlenebilecek hatta uygulama çalışmalarında ise direkt şantiye ortamları atölye mekânlarını oluşturabi-

lecektir. Böylece daha dinamik bir platform sağlanması hedeflenmiştir.

Mimarlar Odası XIII. Dönem Yönetim Kurulu çalışma programı ile hayata geçen M.O.T.A. ilk buluşmasını 18.04.2014 tarihinde hem kuruluş amacı ve işleyişini tartışmak hem de başlanılacak atölye çalışmasına katılımcıların görüşlerini almak için Mimarlar Odası Adana Şubesi'nde gerçekleştirdi. Buluşmada başlanılacak olan atölye çalışmasının konusunun belirlenmesinde, tüm katılımcıların fikirlerinin alınması ve önerilerinin birlikte değerlendirilip sonuca varılması, M.O.T.A.'nın oluşumunda ve işleyişinde

Şekil 1. 1. Öneri (Mimar Emrah M. GÜLLÜOĞLU).

hedeflenen şeffaf yapısının sürdürülebileceğini de göstermiştir.

Ayrıca atölyelerde sabit bir yürütücü ve çalışanları değerlendirecek sabit bir kurul belirlenmeyip, seçilen konulara göre alanında hâkim kişilerin yürütücü olabileceği de M.O.T.A.'nın kişi odaklı değil, fikir odaklı olduğunun göstergesidir.

İlk atölye çalışması için önerilen konular:

- Köy kitaplıkları,
- Hayvan barınakları,
- Geri dönüşümlü malzemelerin kente kazandırılması,
- Kent donatıları,
- Engelsiz kent yaratmak,
- Kentsel dönüşüm ve Tepebağ örneği,
- Atıl alanların ve yapıların yeniden işlevlendirilmesi olmuştur.

Bu konular hep birlikte değerlendirilerek "Köy Kitaplıkları" fikri ilk atölye çalışması konusu olarak belirlenmiştir.

Köy Kitaplıkları

İlk atölye konusu, kırsal alanlardaki eğitim koşullarının geliştirilmesine destek verilmesi gerekliliğinden ortaya çıkmıştır. Bu gerekliliğe katılımcıların nasıl ve hangi boyutta müdahale edebilecekleri tartışılıp, sonuç olarak köylerdeki hem kitap eksikliğine hem de uygun çalışma ve araştırma ortamı olarak kullanılabilecek bir mekân eksikliğine çözüm üretebilecek küçük ölçekli kütüphaneler tasarlanarak katkı sağlanılabileceği düşünülmüştür.

Çalışma içeriği yaklaşık 60 m² büyüklüğünde kitapların bulunduğu yayın bölümü ve çalışma bölümü olarak iki bölümden oluşup, bu bölümlerde ayrıca kullanıcılara hizmet verebilecek tuvalet ve içerisinde görevlinin çalışmasına imkân sağlayacak bir bölümün de düşünülmesi istenmiştir. Tasarım alternatiflerini sınırlamamak için çalışılacak projeler sabit ve hareketli yapı önerilerini içeren farklı iki grup çatısı altında yürütülmüştür. Toplam 17 kişinin katıldığı çalışmanın yürütücülüğünü ise Mimar Ümit Önal gerçekleştirmiştir. Toplam iki hafta içinde beş kez toplanılarak tamamlanan çalışma sonucu; dördü sabit, üçü hareketli kütüphaneler olmak üzere toplam yedi öneri hazırlanmıştır. Atölye konusu değerlendirilirken tasarımcılardan, geridönüşümlü malzemeler kullanılarak sürdürülebilir bir yapı tasarlanılabileceği veya dikkat çekici bir bina yapılarak her yaştaki kullanıcının ilgisinden

arttırılabileceği gibi fikirler önerilmiştir. Şekil 1. ve 2'deki birinci ve ikinci öneriler hareketlilik fikrini benimseyen grup tarafından tasarlanmıştır. Hem maliyeti düşürmek hem de eski malzemelerin geri dönüşümünü sağlayabilmeyi amaçlayan katılımcılar çalışmalarında mevcut konteynırları kullanmışlardır. Üçüncü öneri ise sabit mekân olarak düşünülmüş olup mekân belirli bir modülasyondaki parçalardan oluşturulmuştur. Böylece yapının farklı şehirlerde uygulanabilirliği modüllerin çeşitli kombinasyonları ile arttırılmak istenmiştir. Ayrıca bina kabuğunda renklendirme vurgulanarak çocukların binaya sempati duyarak küçük yaşlarda başlayan kitap okuma alışkanlığının edinilmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Çalışma sonucu üretilen projeler, kırsal alanlardaki eğitim ve öğretime destek olunabilmesi fikrini hayata geçirebilmek ve hatta istenilirse uygulamasının da ayrı bir atölye çalışmasını başlatabileceği için ilgili kurumlara öneri olarak sunulacaktır.

Özünde M.O.T.A., açık bir çağrıdır; sadece eleştirmeden değil üretmek var olunabileceğine inanlara... ■

Şekil 2. Öneri (Mimar Ömür Fırat ORMANCI).

Şekil 3. Öneri (Mimar Ömer ÖRER).

2012 ULUSAL MİMARLIK ÖDÜLLERİ, YAPILAR / PROJELER / FİKİRLER

2012 National Architecture Awards, Buildings, Projects, Ideas

N. Müge Cengizkan (ed.) Nisan 2014, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara; 253 sayfa, Türkçe / İngilizce.

Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri, Türkiye’de ve yurtdışında mimarlık pratiğini sürdüren mimarların, son dönem yapı, proje ve fikirlerini mimarlık kamuoyuna sundukları nitelikli bir ortam kurmaktadır. Mimarlar Odası’nın kurguladığı bu program, mimari tasarım ve yapı pratiği alanındaki aktörlerin de yakından izlediği, ajandalarına not ettikleri önemli tarihleri oluşturmaktadır. 13. dönemi 2012 yılında gerçekleşen programın, Mimarlar Odası Yayınları arasında Türkçe / İngilizce çift dilli olarak yayımlanan katalogu, ödül alan, ödül adayı olan, katılımda bulunan yapı, proje ve fikirlerin kapsamlı bir dökümünün sunmaktadır. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri her dönem vurgulandığı ve adından da menkul olduğu gibi, “sergi”yi “ödül”den öncelikli tutan bir programdır. Sergi ve ödül programı 2012 yılında, 13. dönem ve 26 yıllık bir meslek pratiği dökümünü geride bırakmıştır. İlgili ve katılım açısından değişkenlik gösteren programın tarihi içerisinde 2012 yılına, 241 eser / 342 pano ile en yüksek katılımın sağlandığı dönem olarak not düşülmüştür. Katalogda sunulan 241 eser arasında 85 yapı, 140 proje, 16 fikir projesi yer almaktadır. Bunlar arasından ise 5 yapı ve 2 proje ödüllendirilmiş; fikir sunumu dalında ödüle değer eser bulunmamıştır. Ödül alan eserler kapsamlı biçimde proje raporları ile birlikte kitapta yer almaktadır.

Kitapta, Seçici Kurul üyelerinden Celal Abdi Güzer, Ercan Ağırbaş ve Zeynep Ahunbay’ın yazıları, ödül alan, almayan, ödül adayı olan tüm eserlere ilişkin genel bir değerlendirme ile geleceği okuyan / prospektif bir bakış sunmaktadır. Yazıları, programın Türkiye mimarlığındaki rolünün yanı sıra, Türkiye’nin güncel mimarlık eğilimlerini saptamak açısından değerli görüşler içermektedir. Katalog hem bir ödül katalogu olmanın gerektirdiği görselliği ön plana almakta, hem de yapı, proje ve fikirleri güncel Türkiye mimarlığı bağlamına oturtmaya özen ve çaba göstermektedir.

ASİ'DEKİ ANTAKYA, MOZAIKLER ŞEHRİNDE İLK ARAŞTIRMALAR

Yazarlar: Shari Kenfield, Tina Najbjerg, Christopher Moss, Hatice Pamir; Derleyen: Scott Redford; Çeviren: Azer Keskin, Tuna Şare; Türkçe ve İngilizce: Koç Üniversitesi Yayınları, 272 sayfa, Şubat 2014

1932 yılında kazma ve küreğin toprağa ilk vurulduğu andan itibaren arkeologlar, günümüz Antakya’sının sokakları, meydanları, bahçeleri altında saklı kalmış başka bir büyük şehrin kalıntılarını ortaya çıkarmaya başladılar. Roma evlerinin mozaiklerinde de betimlenen ve şehrin en önemli simgelerinden biri olan zeytin ağaçları, köklerinde antik resim sanatının en etkileyici eserlerini saklıyorlardı...

Ve böylece Roma İmparatorluğu’nun en görkemli şehirlerinden biri gün ışığına çıkmış oldu. *Asi’deki Antakya, Mozaikler Şehrinde İlk Araştırmalar*, bu ilk arkeolojik keşiflerin hikâyesini, yazılar ve fotoğraflarla anlatıyor, ayrıca Antakya’da bugün devam etmekte olan arkeolojik kazılar hakkında bilgiler veriyor. Kitapta Scott Redford’un “Sunuş”, küratör Murat Akar’ın ve Mehmet Ali Ovalı’nın “Önsöz”, Shari Kenfield - Christopher Moss’un “Giriş” yazılarından sonra şu metinler yer alıyor: “Antiocheia Orontes’in Greko-Latin Dönem Tarihçesi” / Tina Najbjerg - Christopher Moss; “Antakya Kazılarının Tarihçesi” / Shari Kenfield; “Antakya ve Çevresinde Yapılan Arkeolojik Araştırmalar: 2002-12” / Hatice Pamir. Kitapta “Seçilmiş Kaynakça” dışında Shari Kenfield ve Christopher Moss’un hazırladıkları “Katalog” ile Shari Kenfield ve Murat Akar’ın hazırladıkları “Zaman Çizelgesi” yer alıyor.

MEKÂNIN ÜRETİMİ

Henri Lefebvre, Haziran 2014, Çeviren: Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul, 447 sayfa.

Mekânın Üretimi, büyük dava adamı ve teorisyen Henri Lefebvre’nin başyapıtıdır. Mekân üzerine, mekânı düşünen, mekân felsefeleriyle tartışan, mekânın tarih içindeki yolculuğuna dair kavrayıcı ve kapsayıcı bir tarih yazımı sunan ama bütün bunları sosyal ve siyasal pratikle ilişkili bir şekilde yapan, yaparken de felsefeden tarihe, fizikten metafiziğe, psikanalizden sanata, dilbilimden ilahiyata kadar çok birçok disiplini eleştiriye tabi tutan, kendinden önce bir eşi benzeri olmadığı gibi, kendinden sonraki kitaplara da devasa bir alan açan, peşinden koşulacak birçok soru işareti bırakan, 20. yüzyılın en derinlikli, en incelikli, en ustalıkla eserlerinden biridir. Marksizm içinde de ayrık ve önemli bir yere sahip olan bu kimi zaman zorlayıcı ancak heyecan verici “proje”, yayımlanışından otuz yıl sonra, kent, kentleşme, mekân politikalarının toplumsal, pratik ve politik yönleriyle hiç olmadığı kadar güncel olduğu bu “moment”te Türkçeye çevrildi. Kitap ile ilgili düşüncelerini David Harvey şu şekilde ifade etti: “Okuyucu bu kitapta yalnızca takip edilecek sayısız düşünce çizgisini değil; ayrıca, yapısalcılığın, eleştirel teorisinin ve yapısökümün, semiyotik, Foucault’nun beden ve iktidar hakkındaki görüşlerinin ve Sartre’in varoluşçuluğunun zımni veya üstü kapalı eleştirisini de bulacaktır.”

Henri Lefebvre, 1947 yılında kaleme aldığı üç ciltlik *Gündelik Hayatın Eleştirisi* birçok çevrede güçlü bir entelektüel etki yarattı. Lefebvre, bu çalışmasının yanı sıra, mekân konusunu toplumsal analiz, Marksist felsefe ve sol siyasetin gündemine taşıyan ilk düşünürlerdendir; metinlerine son yıllarda giderek daha fazla referans verilmesinin nedeni de budur. Kentsel Devrim (1970) ve 1974 yılında yayımlanan *La production de l’espace* İkinci Dünya Savaşı’nın ardından bu alanda yapılan ilk kayda değer çalışmalar olduğu kadar güncel önemi giderek artan iki temel eserdir.

MİMARİ GÜNCELLEMELER

Editör: Şengül Öymen Gür, Mart 2014, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 308 sayfa.

Şengül Öymen Gür tarafından derlenen Şengül Öymen Gür, Kathryn Bedette, Semra Aydın, Jon Lang, Nilgün Kuloğlu, Gamze Kaymak Heinz, Mine Haşhaş Değertekin, Mustafa Orkun Özür, Rabia Köse Doğan, Serap Durmuş ve Asu Beşgen vd.’den oluşan yazar kadrosu ile hazırlanan kitap, mimarlık alanında yaşanan değişimlere odaklanan on bir farklı yazıdan oluşuyor. Şengül Öymen Gür tarafından yazılan önsöz, kitap ile amaçlanan göz önüne seriyor: “Elinizde tuttuğunuz rastlantısal gibi görünen bu seçki ben değişim üzerine düşünmeye başladığımda oluştu. Çarpışan, örtüşen, çevremizde çelişki ve tansiyonları artıran değişim dalgaları üzerine düşünmeye başlamam öncelikle benim meslek algımı gözden geçirmeme neden oldu. Her alanda yaşanan değişimler arasında kozmetik olanlar ve geçmişimizin uzantısı olanlar ile gerçek anlamda devrimsel olanlar arasında ayrım yapmanın önemli olduğunu düşünmeye başladım. Ama hiçbir mecaz tek başına tüm bu olan biteni açıklayamıyor, sadece gerçeğin bir parçasının üzerini aralıyor gibi göründü bana. Bu durumda, mimari değişimi genel olarak ele almak yerine onu çözümlemek ve değişimi anlamada önemli olan paradigmalara öncelik vermek gerekiyordu. Ayrıca, yanlış sorulara doğru yanıtlar arayan yazılar yerine, bu derlemede doğru soruları soran, irdeleyen ve böylece yeni bir bakışla gündeme taşıyan yazılar olsun istedim. Sorular ve saptamalar taze, yerinde ve güncel olmalıydı. Hiçbir bilginin tamamına ermiş, hiçbir mecazın tümden kapsayıcı olamayacağına bilincinde olarak belirlenimci bir fantezi de kurmadım. Bu zaten insanlığın evrimine de uymazdı. Toplumlarda yaşananlar ciddi bir kültürel dönüşümdür.

Şimdilik keyifli okumalar diliyor eleştirilerinizi duymak için sabırsızlanıyoruz.”

ARADIĞINIZ KİTAPLAR MİMARLAR ODASI KİTABEVİNDE

www.mivkitabevi.com

MİMARLIK VAKFI
FOUNDATION FOR ARCHITECTURE-TURKEY

MİMARLIK VAKFI İKTİSADİ İŞLETMESİ

KARAKÖY KEMANKESÇ CADDESİ NO: 31 BEYOĞLU 34425 İSTANBUL

T: (0212) 244 86 87 / F: (0212) 244 86 88

tmmob mimarlar odası
istanbul büyükşehir şubesi

koruma

rahatlık

hepsi için çözüm ortağınız : **tunatentesistemleri**

www.tunatente.com

İSTANBUL BÖLGE : Atatürk Bul. İ.M.Ç. Çarşısı 1.Blok
No:1531 34134 Unkapanı / İSTANBUL
Tel : +90.212.528 55 00 (Pbx)

GÜNEY BÖLGE : Ali Münif Caddesi No:154
01020 Seyhan / ADANA
Tel: +90.322.351 33 63 (Pbx)

FABRİKA : Tel: +90.322.351 35 09
e-posta : info@tunatente.com

konfor

gölgeleme